

777029

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

PEYZAJ MİMARLIĞI ANABİLİM DALI

TRABZON'DA BAZI TURİZM MERKEZLERİ ÖLÇEĞİNDE YAYLA
TURİZMİNİN EKOTURİZM KAPSAMINDA İNCELENMESİ

Peyzaj Mimarı Emrah YALÇINALP

Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde
"Peyzaj Yüksek Mimarı"
Ünvanı Verilmesi İçin Kabul Edilen Tezdir.

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 10.01.2005

Tezin Savunma Tarihi : 03.02.2005

Tez Danışmanı : Yrd. Doç. Dr. Mustafa VAR

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Cengiz ACAR

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. İsmail KIZILIRMAK

Enstitü Müdürü : Prof. Dr. Emin Zeki BAŞKENT

ÖNSÖZ

“Trabzon’da Bazı Turizm Merkezleri Ölçeğinde Yayla Turizminin Ekoturizm Kapsamında İncelenmesi” adlı bu çalışma K.T.Ü Fen Bilimleri Enstitüsü Peyzaj Mimarlığı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak hazırlanmıştır.

Yüksek lisans danışmanlığımı üstlenen ve tez çalışmam boyunca yakın ilgisi ve desteğini esirgemeyen hocam sayın Yrd. Doç. Dr. Mustafa VAR’a sonsuz teşekkür ederim.

Çalışmalarım boyunca verdiği destek ve yapıcı eleştirilerinden ötürü hocam sayın Doç. Dr. Cengiz ACAR’a, arazi çalışmaları sırasında tespit ettiğim bitkilerin teşhis edilmesindeki değerli katkılarından ötürü hocam sayın Doç. Dr. Salih TERZİOĞLU’na teşekkür ederim.

Yol gösterici açıklamaları ve destekleri için hocam sayın Prof. Dr. Ali ÖZBİLEN’e, hocam sayın Yrd. Doç. Dr. M. Reşat SÜMERKAN’a ve hocam sayın Doç. Dr. Öner DEMİREL’e teşekkür ederim.

Arazi çalışmalarım sırasında destek ve yardımlarını esirgemeyen başta sayın Dr. Engin SÖZEN olmak üzere, sayın Çağrı ÖZEN’e, sayın Uğur KALKAN’a, sayın İsmail KALFA’ya, sayın Hamdi GÜNEY’e, K.T.Ü Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümünün ilgili öğrencilerine ve tez çalışmam boyunca verdikleri destek için bölüm öğretim elemanı arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Son olarak, hayat boyu verdikleri destek, gösterdikleri anlayış için aileme teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunarım.

Emrah YALÇINALP
Trabzon, 2005

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No</u>
ÖNSÖZ	II
İÇİNDEKİLER.....	III
ÖZET.....	VI
SUMMARY.....	VII
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	VIII
TABLolar DİZİNİ.....	XII
SEMBOLLER DİZİNİ.....	XIV
1. GENEL BİLGİLER.....	1
1.1. Giriş.....	1
1.2. Yayla Kavramı	2
1.3. Yaylacılık Faaliyetleri	3
1.3.1. Yayla Hazırlıkları ve Yaylaya Çıkış.....	4
1.3.2. Yaylada Yaşam.....	5
1.4. Yayla Yerleşimlerinin Karakteristik Özellikleri.....	7
1.4.1. Geleneksel Yayla Evlerinin Genel Özellikleri.....	8
1.4.2. Günümüzde Yayla Evleri.....	10
1.5. Yaylaların Hukuki Boyutları.....	11
1.6. Turizm Kavramı.....	13
1.6.1. Türkiye’de Turizm.....	14
1.6.2. Turizm Çeşitleri.....	15
1.6.2.1. Ekoturizm.....	17
1.6.2.1.1. Ekoturizmin Tanımı ve Yapısı.....	18
1.6.2.1.2. Ekoturizmin Ekonomi ve Koruma Çalışmaları ile İlişkileri.....	24
1.6.2.1.3. Ekoturizmin Yerel Halkla İlişkileri.....	30
1.6.2.1.3.1. Yerel Halkın Katılımcı Olarak Önemi.....	30
1.6.2.1.3.2. Kaynak Değer Teşkil Etme.....	32
1.6.2.1.3.3. Doğal Kaynakların Kullanımı.....	33
1.6.2.1.4. Ekoturizm-Taşıma Kapasitesi İlişkisi.....	34
1.6.2.1.5. Ekoturizm – Kitle Turizmi Karşılaştırması.....	37

1.6.2.1.6.	Ekoturizme Eleştirel Yaklaşımlar.....	39
1.6.2.1.6.1.	Ekolojik Gerekçeli Eleştirel Yaklaşımlar.....	39
1.6.2.1.6.2.	Ekonomik Gerekçeli Eleştirel Yaklaşımlar.....	43
1.6.2.1.6.3.	Sosyal Gerekçeli Eleştirel Yaklaşımlar.....	44
1.6.2.2.	Ekoturizm Türleri.....	45
1.6.2.2.1.	Yayla Turizmi.....	46
2.	YAPILAN ÇALIŞMALAR.....	49
2.1.	Materyal.....	49
2.2.	Yöntem.....	49
2.2.1.	Çalışma Alanının Belirlenmesi.....	49
2.2.2.	Hazırlık Çalışmaları.....	50
2.2.3.	Arazi Çalışmaları.....	50
2.2.4.	İstatistiksel Değerlendirme Yöntemleri.....	51
2.3	Araştırma Alanının Özellikleri.....	51
2.3.1.	Araştırma Alanını Oluşturan Yaylaların Turizm Merkezi İlan Edilme Süreçleri.....	51
2.3.2.	Turizm Merkezlerinin Genel Özellikleri.....	52
2.3.3	Çalışma Alanlarının Doğal Özellikleri.....	55
2.3.3.1.	Çalışma Alanının Konumu.....	55
2.3.3.2.	Çalışma Alanının Arazi Yapısı.....	55
2.3.3.2.1.	Jeolojik Özellikler.....	55
2.3.3.2.2.	Topoğrafik Özellikler.....	57
2.3.3.2.3.	İklim.....	59
2.3.3.2.4.	Hidrolojik Özellikler.....	62
2.3.3.2.5.	Doğal Floristik Yapı.....	64
3.	BULGULAR VE TARTIŞMA.....	70
3.1.	Araştırma Alanında Bitkisel Materyale İlişkin Bulgular.....	70
3.2.	Araştırma Alanındaki Sosyal ve Kültürel Yapı.....	76
3.2.1.	Yerel Halkın Genel Özellikleri.....	76
3.2.2.	Ulaşım.....	80
3.2.3.	Yerleşim ve Mimari Özellikler.....	83
3.2.4.	Hizmet Birimleri.....	88
3.3.	Çalışma Alanına Gelen Ziyaretçilere İlişkin Bulgular.....	89

3.3.1.	Trabzon – Tonya – Armutlu – Gümüşhane – Kürtün - Erikbeli Turizm Merkezi’ndeki Ziyaretçilere İlişkin Bulgular.....	89
3.3.2.	Akçaabat - Karadağ Yaylası Turizm Merkezi’ndeki Ziyaretçilere İlişkin Bulgular.....	92
3.3.3.	Maçka - Şolma Yaylası Turizm Merkezi’ndeki Ziyaretçilere İlişkin Bulgular.....	95
3.3.4.	Araklı - Pazarcık Yaylası Turizm Merkezi’ndeki Ziyaretçilere İlişkin Bulgular.....	98
3.3.5.	Araklı – Yeşilyurt - Yılantaş Yaylası Turizm Merkezi’ndeki Ziyaretçilere İlişkin Bulgular.....	101
3.3.6.	Çalışma Alanının Genelinde Ziyaretçilere Ait Bazı Özellikler...	102
3.4.	Yerel Halkın ve Ziyaretçilerin Yayla Turizmi ve Bileşenlerine Yaklaşımları.....	104
3.4.1.	Çalışma Alanlarına İlişkin Elde Edilen Bulgular.....	104
3.4.2.	Çalışma Alanlarındaki Sorunlara İlişkin Elde Edilen Bulgular...	112
3.4.3.	Çalışma Alanlarında Hizmet Sektörüne İlişkin Bulgular.....	114
3.4.4.	Çalışma Alanlarında Beklentilere İlişkin Bulgular.....	115
3.4.5.	Değişen Yaylacılık Etkinlikleri ve Yerel Halk.....	121
3.4.6.	Mevcut Yayla Turizmi Anlayışı.....	125
4.	SONUÇLAR.....	131
5.	ÖNERİLER.....	135
6.	KAYNAKLAR.....	139
7.	EKLER.....	146
	ÖZGEÇMİŞ.....	151

ÖZET

Dünya üzerinde hemen her yerde hızlanarak artan sanayi faaliyetlerinin ve hızla büyüyen kentlerin etkisiyle doğal olmayan alanlarda yaşamak zorunda kalmış insanlar, bu durumdan kaynaklanan olumsuz etkilerden kurtulmak için uzun zaman turizm etkinlikleriyle ilgilenmiştir. Ancak, artık dünyadaki tüm turistik yerlerin birbirine benzemeye başlaması ve yoğun olarak gidilen yerlerde oluşmaya başlayan tahribatlar nedeniyle yeni bir turizm çeşidine, doğal alanlara yapılan sorumlu seyahat olarak tanımlanan ekoturizme yönelmiştir. Ekoturizmin Türkiye'deki uygulama alanlarının en önemlilerinden birisi de Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki yaylalardır.

Bu çalışmada Trabzon ilinde turizm merkezi ilan edilmiş ve halen geleneksel yaşamın devam ettirildiği beş yayla çalışma alanı olarak seçilmiştir. Bu alanlara Haziran-Ekim ayları arasında yapılan arazi çalışmalarıyla alanda dikkat çekici özelliklere sahip bazı bitkiler, bu bitkilerdeki mevsimsel değişimler, doğal hayat ve kültürel özellikler gözlemlenmiştir. Yayla turizmi etkinliklerinin sürdürülebilir bir biçimde, doğal ve kültürel özelliklerinin korunarak yapılmasını amaçlayan çalışmada alanda bulunan ziyaretçilerin ve yerel halkın yayla turizmine yaklaşımlarının değerlendirildiği bir anket çalışması da yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yayla Turizmi, Ekoturizm, Turizm Merkezi, Bitki, Trabzon

SUMMARY

The Analyzing of High Plateau Tourism Regarding Ecotourism in Some Tourism Centers Scale in Trabzon

Due to increasing of industries and fast growing big cities nearly all over the world, people who have to live in unnatural environments have always been interested in tourism to get rid of negative effects of the situation in which they have been. However, because all touristic places have begun to seem similar and some degradations owing to over use have been recognized, people have started to pay attention to a new kind of tourism, which is a responsible travel to natural areas and is called ecotourism. Moreover, in Turkey, one of the major implementation fields of ecotourism is high plateaus in Black Sea Region.

In this study, five high plateaus of Trabzon that traditional life styles are still seen on and have been declared as tourism center by the government have been chosen as study field. Some attention getting plants and their seasonal changes and wildlife and cultural characteristics have been observed and recorded during the research on the fields between June and October in 2004. In the study, of which the purpose is to make a contribution to high plateau tourism so that it could be sustainable while its cultural and natural characteristics are protected, two different questionnaires have also been given to local people and visitors to evaluate their approach to the tourism activities all over the research field.

Keywords: High Plateau Tourism, Ecotourism, Tourism Center, Plant, Trabzon

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa No</u>
Şekil 1. Kiraladıkları Bayburt'a bağlı yaylalarda peynir üretimi yapan göçerler.....	3
Şekil 2. Sonbaharın ilk günlerinden itibaren görülmeye başlayan vargit çiçekleri (<i>Crocus vallicola</i>), Yıllantaş Yaylası, 1850 m.....	8
Şekil 3. Ahşap yapı malzemesinden bir konut, Şolma Yaylası.....	9
Şekil 4. Betonarme sınır elemanı ve arka planda iki katlı betonarme bina, Karadağ Yaylası.....	11
Şekil 5. Ekoturizmde sürdürülebilirlik döngüsü.....	21
Şekil 6. Alanın korunmasıyla yerel katılımın sağlandığı ekoturizm etkinlikleri arasındaki ilişki	29
Şekil 7. Çalışma alanını oluşturan yaylaların konumları.....	53
Şekil 8. M.T.A Enstitüsü Trabzon İli Jeoloji Haritası.....	56
Şekil 9. Çalışma alanını oluşturan yaylalardan genel görünüşler.....	58
Şekil 10. Çalışma alanı genelinde yaylaların karakteristik özelliklerinden sis	61
Şekil 11. Çalışma alanını oluşturan yaylaların hidrolojik özelliklerine ilişkin görünüşler.....	63
Şekil 12. Davis'in Türkiye Flora Bölgeleri haritası.....	65
Şekil 13. Erikbeli-Sazalan yolu üzerinde güneye bakanyamaçta <i>Picea orientalis</i> (L.) Link. ile birlikte bulunan <i>Pinus slyvestris</i> L.	67
Şekil 14. Şolma Yaylası Turizm Merkezi yakınlarında <i>Picea orientalis</i> (L.) Link.'lerin fon oluşturdukları doğal peyzaj.....	68
Şekil 15. <i>Campanula lactiflora</i> , Yıllantaş Yaylası'nın bir mezeresi, 1400 m...	73
Şekil 16. <i>Geranium sylvaticum</i> , Yıllantaş Yaylası'nın bir mezeresi, 1550 m ..	73
Şekil 17. <i>Scorzonera</i> sp. ve <i>Campanula lactiflora</i> , Yıllantaş Yaylası yakınları,1650m	73
Şekil 18. <i>Silene compacta</i> , Karadağ Yaylası, 1550 m	74
Şekil 19. Haziran'da <i>Rhododendron luteum</i> , Karadağ Yaylası, 1700 m	74
Şekil 20. Ekim'de <i>Rhododendron luteum</i> , Pazarcık Yaylası, 1450 m	74
Şekil 21. <i>Crocus vallicola</i> ve arka planda <i>Colchicum</i> sp., Erikbeli Yaylası, 1650 m.....	75

Şekil 22.	<i>Salvia glutinosa</i> , Şolma Yaylası, 1600 m	75
Şekil 23.	<i>Salvia verticillata</i> ve mavi su güzeli kelebeği (<i>Polyommatus icarus</i>), Pazarcık Yaylası, 1050 m	75
Şekil 24.	Araştırma alanında ankete katılan yerel halkın demografik dağılımları.....	76
Şekil 25.	Araştırma alanında ankete katılan yerel halkın eğitim durumları....	77
Şekil 26.	Araştırma alanında ankete katılan yerel halkın yaylaya çıkış gerekçeleri.....	78
Şekil 27.	Ankete katılan yerel halkın yayladan dönüş zamanları.....	79
Şekil 28.	Çalışma alanının şematik gösterimi.....	80
Şekil 29.	Erikbeli Yayla yolunun genişletilmesi sonucu oluşan moloz yığını.	81
Şekil 30.	Pazarcık Yaylası'nda yol yapım çalışması nedeniyle oluşan tahribat.....	82
Şekil 31.	Çalışma alanını oluşturan yaylalarda ankete katılanların konutlarının yapıldıkları malzemelere göre dağılımı.....	84
Şekil 32.	Araştırma alanında anket çalışmasına katılan yerel halkın evleri için seçtikleri malzeme ve bu malzemeyi tercih sebepleri.....	85
Şekil 33.	Araştırma alanında geleneksel mimariye uygun yapılmış yapılar	86
Şekil 34.	Araştırma alanında geleneksel malzeme kullanılmadan yapılmış yapılar.....	87
Şekil 35.	Erikbeli Turizm Merkezi'ndeki ziyaretçilerin geliş sebepleriyle kalış süreleri arasındaki ilişki	91
Şekil 36.	Erikbeli Turizm Merkezi'ndeki ziyaretçilerin geliş sebepleriyle daimi ikamet ettikleri yer arasındaki ilişki.....	92
Şekil 37.	Karadağ Turizm Merkezi'ndeki ziyaretçilerin geliş sebepleriyle kalış süreleri arasındaki ilişki	94
Şekil 38.	Karadağ Turizm Merkezi'ndeki ziyaretçilerin geliş sebepleriyle daimi ikamet ettikleri yer arasındaki ilişki	95
Şekil 39.	Şolma Turizm Merkezi'ndeki ziyaretçilerin geliş sebepleriyle kalış süreleri arasındaki ilişki.....	97
Şekil 40.	Şolma Turizm Merkezi'ndeki ziyaretçilerin alandaki kalış süreleri ile daimi ikamet ettikleri yer arasındaki ilişki	98
Şekil 41.	Pazarcık Turizm Merkezi'ndeki ziyaretçilerin geliş sebepleriyle kalış süreleri arasındaki ilişki	100

Şekil 42.	Pazarcık Turizm Merkezi'ndeki ziyaretçilerin alandaki kalış süreleri ile daimi ikamet ettikleri yer arasındaki ilişki.....	101
Şekil 43.	Anket çalışmasına katılan ziyaretçilerin yaş gruplarına göre dağılımı.....	104
Şekil 44.	Yerel halkın buldukları yaylanın turizm merkezi ilan edildiğini bilip bilmedikleri sorusuna verdikleri yanıtlar.....	105
Şekil 45.	Ziyaretçilerin buldukları yaylanın turizm merkezi ilan edildiğini bilip bilmedikleri sorusuna verdikleri yanıtlar.....	105
Şekil 46.	Çalışma alanında ankete katılan yerel halkın yaylaları turizm merkezi ilan edildikten sonra alandaki değişim konusundaki görüşleri.....	106
Şekil 47.	Çalışma alanında ankete katılan ziyaretçilerin alan turizm merkezi ilan edildikten sonra alandaki değişim konusundaki görüşleri.....	108
Şekil 48.	Çalışma alanını oluşturan yaylalarda yerel halkın en önemli doğal güzellik değerlendirmesi.....	110
Şekil 49.	Çalışma alanını oluşturan yaylalarda ziyaretçilerin en önemli doğal güzellik değerlendirmesi	111
Şekil 50.	Turizm merkezi ilan edilmiş yaylalarda yerel halka göre buldukları yaylanın en önemli sorunları.....	113
Şekil 51.	Turizm merkezi ilan edilmiş yaylalarda ziyaretçilere göre buldukları yaylanın en önemli sorunları	113
Şekil 52.	Çalışma alanını oluşturan turizm merkezi ilan edilmiş yaylalarda anket çalışmasına katılan yayla sakinlerinin öncelik verilmesini istediği alanlar.....	116
Şekil 53.	Çalışma alanında anket çalışmalarına katılan yerel halkın ziyaretçilerin alana tekrar gelme nedenlerinin ne olabileceği üzerine görüşleri	117
Şekil 54.	Çalışma alanında anket çalışmalarına katılan ziyaretçilerin alana tekrar gelme nedenlerinin ne olabileceği üzerine görüşleri	118
Şekil 55.	Alan genelinde ziyaretçilerin alana gelecek yoğun turist kabilelerinin bir zararlarının olup olmayacağı yönünde verdikleri cevabın eğitim seviyeleriyle ilişkisi	119
Şekil 56.	Araştırma alanında bulunan yerel halkın genel olarak yayla turizmi politikalarını başarılı bulup bulmadıkları konusundaki görüşleri ...	120
Şekil 57.	Araştırma alanında bulunan ziyaretçilerin genel olarak yayla turizmi politikalarını başarılı bulup bulmadıkları konusundaki görüşleri	120
Şekil 58.	Yaş gruplarına göre yaylaya çıkış nedenleri.....	122

Şekil 59.	Karadağ Yaylası'nda orman içlerine kadar girmiş araçlar.....	123
Şekil 60.	Karadağ Yaylası TM'de örnek olması için yaptırılan yaylakentten bir görünüm	127
Şekil 61.	Karadağ Yaylası TM'de örnek olması için yaptırılan yaylakentten bir görünüm	127
Şekil 62.	Trabzon şehir merkezi, Trabzonspor Bulvarı'ndan bir görünüm.....	128
Şekil 63.	Şolma Yaylası'ndaki bir konutun yakın çevresindeki floranın mevsimsel değişimi.....	130

TABLolar DİZİNİ

		<u>Sayfa No</u>
Tablo 1.	Kitle turizmi - Ekoturizm karşılaştırması	38
Tablo 2.	Sert ve yumuşak ekoturizmin karakteristik özellikleri.....	40
Tablo 3.	Trabzon Meteoroloji Bölge Müdürlüğü, Trabzon iline ait bazı meteorolojik verilerin ortalama değerleri.....	60
Tablo 4.	Davis'e göre Colchic florayı simgeleyen taksonlar.....	66
Tablo 5.	Çalışma alanında saptanmış çiçek güzelliği ya da renklenme özellikleriyle dikkat çeken bitkiler.....	72
Tablo 6.	Trabzon'dan çalışma alanlarının uzaklıkları ve yol nitelikleri.....	83
Tablo 7.	Trabzon-Tonya, Armutlu-Gümüşhane, Kürtün, Erikbeli Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alandaki kalış süreleri.....	90
Tablo 8.	Trabzon-Tonya, Armutlu-Gümüşhane, Kürtün, Erikbeli Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alana geliş amaçları.....	90
Tablo 9.	Karadağ Yaylası Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alandaki kalış süreleri.....	93
Tablo 10.	Karadağ Yaylası Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alana geliş amaçları.....	93
Tablo 11.	Şolma Yaylası Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alandaki kalış süreleri.....	96
Tablo 12.	Şolma Yaylası Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alana geliş amaçları	96
Tablo 13.	Pazarcık Yaylası Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alandaki kalış süreleri.....	99
Tablo 14.	Pazarcık Yaylası Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alana geliş amaçları	99
Tablo 15.	Yılantaş Yaylası Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alandaki kalış süreleri	102
Tablo 16.	Yılantaş Yaylası Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alana geliş amaçları	102

Tablo 17.	Daimi ikamet yeri, yaylada bulunma nedeni ve yaylada kalış süresi arasındaki korelasyon tablosu	103
Tablo 18.	Çalışma alanında ankete katılan yerel halkın yaylaları turizm merkezi ilan edildikten sonra alandaki değişim konusundaki görüşleri	106
Tablo 19.	Çalışma alanında ankete katılan ziyaretçilerden alan turizm merkezi ilan edilmeden önce de alanda bulunmuş olan % 94,5'lik bir kısmın buldukları alan turizm merkezi ilan edildikten sonra alanda oluşan değişim konusundaki görüşleri	107
Tablo 20.	Anket çalışmasına katılan yerel halkın yaylalarının en önemli özellikleri hakkındaki görüşleri.....	109
Tablo 21.	Anket çalışmasına katılan yerel halkın yaylalarının en önemli doğal güzellikleri hakkındaki görüşleri	109
Tablo 22.	Anket çalışmasına katılan yerel halkın yaylalarının en önemli özellikleri hakkındaki görüşleri	110
Tablo 23.	Anket çalışmasına katılan yerel halkın yaylalarının doğal güzellikleri hakkındaki görüşleri	111
Tablo 24.	Anket çalışmasına katılan yerel halkın yaylalarının en önemli sorununun ne olduğu konusundaki görüşleri.....	112
Tablo 25.	Anket çalışmasına katılan ziyaretçilerin buldukları yaylanın en önemli sorununun ne olduğu konusundaki görüşleri	112
Tablo 26.	Anket çalışmasına katılan yerel halkın sunmak isteyecekleri hizmetler.....	114
Tablo 27.	Ziyaretçilerin genel olarak hizmet almak isteyecekleri çevre beklentileri.....	114
Tablo 28.	Ziyaretçilerin alanda gecekleri söz konusu olduğunda kalmak isteyecekleri yerler.....	115
Tablo 29.	Çalışma alanında anket çalışmalarına katılan yerel halkın ziyaretçilerin alana tekrar gelmeme nedenlerinin ne olabileceği üzerine görüşleri	116
Tablo 30.	Çalışma alanında anket çalışmalarına katılan ziyaretçilerin alana tekrar gelmeme nedenlerinin ne olabileceği üzerine görüşleri.....	117
Tablo 31.	Çalışma alanı genelinde yerel halkın yaylaya çıkış amaçları.....	121

SEMBOLLER DİZİNİ

A.Ş.	: Anonim Şirketi
CBD	: Biyolojik eşitlilik antlaŐması
°C	: Santigrat derece
Km	: Kilometre
km ²	: Kilometre kare
m	: Metre
mm	: Milimetre
MTA	: Maden tetkik arama
TM	: Turizm merkezi
T.C.	: Türkiye Cumhuriyeti
TURSAB	: Türkiye seyahat acenteleri birliği
TIES	: Uluslararası ekoturizm topluluğu
WTO	: Dünya turizm organizasyonu
yy	: Yüzyıl

1. GENEL BİLGİLER

1.1. Giriş

Ülkemizde son dönemlerde oldukça yoğun bir biçimde gözlenen kentlerin plansız büyüüşü, bununla birlikte artan sanayileşme faaliyetleri, daha fazla sayıda motorlu taşıt kullanımı gibi nedenlerle kişiler doğal olmayan, gürültülü, kendi üzerlerinde baskı yaratan çevrelerde yaşamak zorunda kalmaktadır. Bu durumun insanlar üzerinde olumsuz psikolojik ve fizyolojik etkiler oluşturmasının yanında doğal kaynaklarımız zarar görmekte, birçok bitki ve hayvan türünün nesli tükenmekte, kısaca biyolojik çeşitlilik ciddi biçimde etkilenmektedir.

Teknolojinin ulaşımaya yaptığı katkılarla büyük mesafelerin kısa zamanlarda geçilmesinin ardından, internet ve sinema gibi geniş kitlelerin ilgi odağı olmuş olgular küreselleşme hızını daha da artırmış ve dünya üzerindeki her yerin fiziksel ve kültürel anlamda gittikçe daha çok birbirine benzemeye başlamasını sağlamıştır. Giyilen kıyafetlerin, gün içerisinde yenilenen yemeklerin, yaşanan doğal yapısı bozulmuş çevrelerin birbirlerine çok fazla benzemeye başladığı dünyamızda artık özgün doğal ve kültürel yapısını korumayı başarmış alanlar herkesin ilgi odağı olmaya aday hale gelmiştir.

Güntümüzde yaylalarımız ve yaylacılık dünya üzerindeki değişimden kısmen nasibini almışsa da, oluşturduğu kültürün yüzyıllar boyunca ayakta kalması ve büyük oranda halen sürmesi nedeniyle ilgi çekicidir. Kentlerin kalabalık, gürültülü ve birçok yer için plansız yapısından farklı olarak yaylalar doğal ve sessiz ortamlarıyla insanların sadece yaylacılık faaliyetleri gerçekleştirmek için çıktıkları bir yer değil, aynı zamanda doğayla baş başa kalıp dinlenmek istedikleri bir yer olarak da kullanılmaktadır. Buradan hareketle, dünyada hızla gelişmekte olan ekoturizm rüzgarından da yararlanılarak, ülkemiz turizmini yaz mevsimine ve deniz kıyısına sıkışıp kalmaktan kurtarmak için yayla turizmi kavramı ortaya atılmış ve bu konuda bazı çalışmalar yapılmıştır.

Bu çalışmada amaç yayla turizmi gibi ortaya çıkış tarihi çok eski olmayan bir kavramın Trabzon ilindeki öncelikli uygulama alanı olan bazı turizm merkezleri özelinde irdelenmesi, bu alanlarda başta bitkiler olmak üzere tüm doğal ve kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanılarak turizm çalışmalarının yürütülebilmesine katkıda bulunulması, yerel halk ve ziyaretçilerin yayla turizmine ilişkin yaklaşımlarının ortaya

konulması ve bu alanlarda gelecekte yapılacak turizm çalışmalarında peyzaj planlamalarına ışık tutmaktır.

Yayla, yaylacılık, turizm, ekoturizm gibi bileşenlerden oluşan yayla turizmi kavramının olması gerektiği gibi algılanıp bu yönde gelişmesini sağlamak için her şeyden önce bu kavramların detaylı irdelenmesi gerekliliği vardır. Yayla turizmi kavramı ne tek başına yaylanın doğal çevresi, ne de kültürel değerleriyle temsil edilebilir. Dahası, bu iki kavram yüzyıllardır çift yönlü bir etkileşim içerisindeyler. Dolayısıyla yayla turizmi kavramı yaylacılık kültürünü yansıtmalı ve onunla çelişmemelidir.

Bu bağlamda, yayla turizmi kavramının ne olduğu ve ne olması gerektiği konusunda fikir üretebilmek için öncelikle yaylacılık ve turizm (ekoturizm) kavramlarının ne oldukları konusuna değinilmesi zorunluluğu vardır.

1.2. Yayla Kavramı

Fiziki coğrafya terimi olarak yayla, akarsularla derin şekilde yarılmış, parçalanmış fakat üzerindeki düzlüklerin belirgin olarak bulunduğu yeryüzü biçimi olan plato karşılığı olarak kullanılır [1]. Günlük kullanımda ise yayla genelde kışın boş kalan, yazın en sıcak devresinde tarım ve hayvancılıkla uğraşan insanların geçici bir süre için çıkıp kaldığı, hayvancılığa elverişli zengin bir bitki örtüsüne sahip, süt, yağ, peynir gibi ürünlerin üretildiği yüksek, düz ve serin yerleri ifade eder [1,2].

Yayla, aslında üzerinde farklı sayıda yerleşim birimi, yani obayı barındıran geniş düzlüklerin karşılığı olan bir terimdir. Bununla birlikte halk arasında günlük kullanımda bu obalar da yayla terimiyle anılır.

Yayla kelimesi Eski Türkçe'deki "yaylağ"dan gelmektedir ve genellikle dağ tepelerindeki düzlüklere verilen bir isimdir [3]. Yükseklerde yer almaları nedeniyle, yüksek yerlerdeki düzlükler, otluk alanlar için de yayla deyimi kullanılmaktadır [4]. Yaylalar sadece hayvanların rahatlıkla dolaşacakları ve karınlarını doyuracakları yerler olmayıp yazın sıcak günlerinde sahip oldukları serin ve kuru havalarıyla insanlar için de çok cazip sayfiye yerleridirler.

Ülkemizde tahmini olarak 26.000 adet yayla yerleşimi bulunmaktadır [1]. Bölgeler arası farklılıklar olabilmekle birlikte, bu yerleşimlerin bulunduğu yaylalar genel olarak 1500–3000 metre yükseklikleri arasında konumlanmıştır.

Yaylalar sahip oldukları doğal ve ekonomik değerlerinin yanında toplumsal ve kültürel olarak da büyük önem taşırlar [2]. Yüzyıllardır süren bir gelenek olma özelliğini koruyan yaylacılık faaliyetleri bunun en etkili kanıtıdır.

1.3. Yaylacılık Faaliyetleri

Geleneksel kültürümüzün önemli bir parçası olan yaylacılık faaliyetleri, yoğun olarak Karadeniz Bölgesi, Akdeniz Bölgesi, Ege Bölgesi, İç Anadolu Bölgesi ve kısmen de Doğu Anadolu Bölgesi'nde sürdürülmektedir. Bu araştırmada ise yaylacılık, çalışma alanı ve yakın çevresinde bulunan Doğu Karadeniz yaylalarındaki yapısıyla ele alınmıştır.

Günümüzde yaylacılık faaliyetleri farklı kesimler tarafından farklı amaçlarla yapılabilmektedir. Güney Doğu ve Doğu Anadolu Bölgesinde yaşayan ve göçebe hayvancılık yaparak geçinen bazı aşiretler hayvanlarını otlatmak için yaylalara göç ederek yaylaklar kiralamaktadırlar [5] (Şekil 1). Kökeninde göçebe hayvancılık olsa da, zaman içerisinde üretim tekniklerine yenilikler katarak yerleşik düzene geçmiş topluluklar ise eski günlere duyulan özlemi azaltmak ve yaylaya göçü bir şenlik havasında kutlamak için yaylalara çıkarken, çevre sorunlarıyla boğuşan kentlerde yaşayan insanlar belirli süreler için de olsa buldukları ortamdaki uzaklaşmak ve temiz bir doğayla kucaklaşarak dinlenmek istedikleri için yaylalara gitmeyi tercih ederler [6].

Şekil 1. Kiraladıkları Bayburt'a bağlı yaylalarda peynir üretimi yapan göçerler

Geleneksel anlamda yaylacılık, temelde çıkılan yaylaların otlaklarından faydalanmayı amaç edinmiştir [7]. Hayvanlara ot bulmak ve yaylada kalış süresince süt ürünleri elde ederek çevredeki pazarlara götürüp satmak, bunlarla birlikte yaz mevsiminin sıcak olan hava koşullarının etkisinden kurtularak daha rahat şartlarda yaşamak yayla yaşamını cazip kılmaktadır.

1.3.1. Yayla Hazırlıkları ve Yaylaya Çıkış

Doğu Karadeniz Bölgesi genelinde yayla mevsiminin gelmesi yaylaya çıkacak kişilerce coşkuyla karşılanan, sevinç ve mutluluk veren bir unsurdur. Yaylaya çıkış hazırlıkları karların erimeye başlamasıyla birlikte başlar. Yaylalar henüz karın altındayken köyün gençleri ve ileri gelenlerinden bir grup zorlu bir yolculukla obalarına gider, genel durumu kontrol eder ve gerekirse yıkılmış ya da zarar görmüş yerleri onarırlar. Bu yolculuk zorlu olduğu kadar senenin yaylaya ilk çıkışı olma ünvanı verdiği için aynı zamanda onur vericidir.

İklimsel şartlara bağlı olarak değişebilmekle birlikte Mayıs sonları ile Haziran başları birçok bölgede yaylaya çıkış zamanıdır. Tüm yayla evi sahiplerinin evlerine gelmesi, gerekli temizlik ve küçük tamiratları yaptıktan sonra normal yayla hayatının başlaması karşılığı olarak kullanılan *şenlenme* olayı baharın serin ve yağışlı geçtiği zamanlarda Haziran ayının ikinci yarısına kadar olmayabilir.

Geleneksel yayla yaşamında yaylaya çıkış zamanının köy yaşlıları ve muhtar tarafından belirlenmesi ve ilan edilmesiyle herkesin bu zamana uyması önemli birer gelenektir [2, 7]. Herkesin belirlenen bu zamanda hareket etmesiyle toplumsal bir dayanışma sergilenmiş olur ve yaylalardaki otlaklardan herkesin eşit seviyede faydalanabilmesi sağlanır.

Yayla geleneğinde köyden çıktıktan sonra iki aşamada yaylaya varılır [2,3,7]. Bunun temelde iki nedeni vardır. Birincisi, yükseklerdeki yaylaların bitki örtülerinin kar örtüsünün geç kalkması gibi iklimsel nedenlerle daha geç canlılık kazanmasıdır. Bu durumda artık sıcakların ve rutubetin iyice bastırıldığı köylerden çıkılmış olsa da, biraz oyalanarak yayladaki bitki örtüsünün canlılık kazanması için zaman kazanmak gereklidir. Bu iki aşamalı göçün bir diğer nedeni ise köy ile yayla arasında bulunan otlaklardan da faydalanarak daha verimli bir göç gerçekleştirmektir. Yaylacılık kültüründe bu iki temel amaç doğrultusunda yaylalar ile köyler arasında oluşmuş mezralar vardır. Köy ile yayla

arasında çok fazla uzaklığın olmadığı yerlerde mezralar olmayabilir. Bununla birlikte yaylanın köyden uzaklığına bağlı olarak iki ya da üç mezralı köyler de vardır. Mezere de denilen bu geçici yerleşim yerleri genellikle yaylalara göre daha az özen gösterilmiş yapıları bünyesinde barındırır. 20-25 gün kadar kalınan bu yerlerin en karakteristik özellikleri ormanlık alanlarda, orman sınırı içerisinde olmalarıdır [7].

Gelişen ulaşım olanakları sayesinde günümüzde daha çok motorlu taşıtlar kullanılsa da, yayla göçleri ilk ve özgün halleriyle sabahın ilk saatlerinde başlayıp, köyün mezrasının olup olmaması ve yaylanın uzaklığına bağlı olarak ertesi güne kadar sürebilen, yorucu fakat çok eğlenceli bir yolculuktur. Bu yolculuk son derece kendine özgü ve törenseldir. Herkes düğün ya da tören giysilerini giyer, sığırlar ve buzağular süslenir, boyunlarına *çırnak* ve *kelek* denilen çanlar takılır [8]. Yaylanın bir günde gidilemeyecek kadar uzak olduğu durumlarda kabile halinde ormanda kalınıp yakılan ateş etrafında eğlenceli bir gece geçirilir. Kalabalık bir kabile tarafından aynı anda gerçekleştirilen bu eğlenceli saatler aslında oldukça zahmetli olan bu yolculuğun her sene yeniden yapılması için bir teşvik niteliği taşımaktadır [7]. Bu zahmetli yolculuk aynı zamanda çocuklara artık büyüdüklerini, yaşlılara ise halen sağlıklı ve zinde olduklarını, dolayısıyla ölüme de uzak olduklarını ispatlama olanağı tanır.

1.3.2. Yaylada Yaşam

Yaylada yaşam köy yaşamına göre çok daha rahat ve sakinidir. Geleneksel yayla yaşamında temel uğraş hayvanların otlatılması, elde edilen sütten tereyağı ve peynir gibi ürünler yapılmasıdır. Köydeki yaşamlarında bahçe işleri, çocuklar, yakacak temini gibi zahmetli işlerle, üstelik çok sarp olan arazi yapısı nedeniyle çok fazla enerji harcayarak uğraşmak zorunda olan yöre insanı için geniş düzlüklerin bulunduğu, havanın son derece temiz ve halk tabiriyle hafif, yani kuru olduğu, bir çoğunda otlaklara kendi başlarına gidip akşama ahırlarına yine kendi başlarına gelen hayvanların bulunduğu, çocukların geniş düzlüklerde kendi başlarına rahatça oynadıkları yaylalarda bulunmak aslında adı tam olarak konulmamış bir tatildir. Başka bir ifadeyle ise yaylacılık Türk insanının yüzyıllardır doğayla bütünleşerek sıcaktan korunmak için uyguladığı bir yöntemdir [9].

Çin kroniklerinde atları ve yüksek tekerlekli arabaları ile suları ve otları takip ederek yaşayan millet olarak da tanımlanan Türkler, Anadolu coğrafyasında yerleşik hayata geçtikten sonra geleneksel yaşama tarzlarını yeni ölçüleriyle yaşamaya başlamıştır [10]. Bu

yaşam şeklinde yaylacılık ve yayla kültürü kendine yer bulmuştur. Türk kültüründe yaylacılığın yerini anlatmak için T.C Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın resmi internet sitesinde [1] şu ifadeler yer verilmiştir: "Göçebelik; yaşamak için gerekli kaynakları elde etmek amacıyla avcılık, toplayıcılık ve çobanlığa dayanan, mevsimlere göre sürekli yer değiştiren, toprağa yerleşmemiş toplumların hayat tarzıdır. Göçer hayvancılığın önemli bir tipi de yaylacılıktır.

Sosyolog Ziya Gökalp Türk Medeniyeti Tarihi isimli eserinde; Her Türk aşiretinin bir ırmağı olduğu gibi bir de dağı vardı. Irmak kenarı onun kışlağı ise, dağ da yaylağı idi. Konar göçerler bazen her sene dört mevsimi dört ayrı mevkide geçirirlerdi. O zaman (İslamiyet'ten evvel) yaz, ilkbahar manasına idi. Bizim yaz dediğimiz mevsime onlar yay derlerdi. Binaenaleyh dört mevsime mahsus iskân yerlerinin adları şöyleydi;

Yazlak : İlkbahardaki iskan yeri

Yaylak : Yazın barınılan yer

Güzlek : Gütze mahsus iskan yeri

Kışlak: Kışın barınılan yer

Bazı aşiretler senede iki defa mevki değiştirirlerdi: Bunlar yaylak ve kışlaktı."

Yaylacılık uzun bir zaman diliminde ortaya çıkmış, Türk kültürünün içerisindeki birçok kavramla ilişkisi olan köklü bir etkinliktir. Halk takvimi ve meteorolojisinden halk ekonomisine, halk veterinerliğinden halk tıbbına, beslenme ve halk mutfağından halk hukukuna kadar geniş bir geleneksel kültür yapısını bünyesinde barındırır [6].

Yayla yaşantısının temelini oluşturan hayvancılık faaliyetinin bir uzantısı olarak elde edilen süt ürünlerinin esas amacı tarımsal ürünlerin oldukça sınırlı olduğu yaylada kalış süresince ailenin ihtiyacını karşılamaktır. Bununla birlikte ihtiyaçtan fazlası yakın pazarlara götürülerek satılır ve böylece gelir de elde edilir. Süt ürünleri elde edilmesinden başka geleneksel yayla yaşamında önemli olan bir diğer unsur da koyun ve keçilerden alınan yünlerin köye inildiğinde kullanılacak olan çanta, kilim ve değişik dokumaların yapımında kullanılmak üzere iplik haline getirilmesidir [7].

Yayla yaşamındaki sosyal hayat köy yaşantısına göre daha eğlencelidir. Köyde yapılacak birçok bağ ve bahçe işinin yaylada olmaması nedeniyle insanlar birlikte yapılacak işler için daha rahat vakit bulabilirler. Bunun yanında Doğu Karadeniz Bölgesi'nin dik ve engebeli topografyası nedeniyle birbirlerine oldukça uzak olan köy evlerinin aksine bir oba mantığıyla birbirlerine yakın evlerden oluşmuş yaylalarda komşuluk ilişkileri daha kuvvetlidir. Bu durum köyden oldukça uzak bir yer olan yaylada

herhangi bir eksiklik olması durumunda bu eksikliğin komşudan giderilmesi için kendiliğinden ortaya çıkmış bir sosyal zorunluluk olarak da değerlendirilebilir. Bu yakın ilişkilerin ve bir arada olma isteğinin doğal bir sonucu olan ve yüzlerce yıldır varlıklarını devam ettiren yayla şenlikleri de yayla yaşamında önemli bir yer tutarlar.

Yayla şenlikleri özellikle iç turizme yönelik gerçekleştirilen, hiçbir duyuru, teşvik ya da zorlama yapılmadan 15-20 bin kişinin bir araya geldiği çok önemli kültürel ve rekreasyonel faaliyetlerdir [11]. Temelinde yoğun tarla işleriyle geçen baharın yorgunluğunu yüzlerce kişilik halkalar halinde horon oynayarak atmak olan yayla şenlikleri dünyanın bir çok bölgesinden insanın bir araya gelmesine olanak sağlar.

Havaların soğumaya başlamasıyla birlikte yayladan dönüş hazırlıkları başlar. Geleneksel yayla yaşamında yayladan dönüş, çıkışın aksine topluca ve coşkuyla yapılan bir iş değildir. Köydeki yoğun iş temposundan ve arazi yapısından kaynaklanan zorluklardan yaylada geçirilen günler boyunca uzak kalmış insanlar köyde kendilerini bekleyen işlerin farkında olduklarından yayladan dönüşün hüzünlü bir havası vardır. Yüzyıllardır süregelen bir gelenek olan yaylacılıkta köye dönüş zamanı halk arasında *vargit* olarak adlandırılan çiçeklerin belirmeye başlamasıyla sembolleştirilmiştir.

Günümüzde yayladan dönüş için belirlenecek tarih sadece mevsimsel değil, kişisel şartlara da bağlı olarak değişmektedir. Geçimini fındık tarımı yaparak sağlayan bir çok aile fındık toplamak için Ağustos ayı içerisinde bile yayladan inebilirken, okulların açılması, çalışmakta olanlar için yıllık izinlerin bitişi gibi nedenler de son dönemlerde bu kararın verilmesinde etkilidir.

1.4. Yayla Yerleşimlerinin Karakteristik Özellikleri

Doğu Karadeniz Bölgesi kırsal alanının tipik yerleşim şekli birbirlerinden oldukça uzak, sahip olunan tarım arazilerinin hemen üst kısmına yapılmış, arazi üzerine serpiştirilmiş hissi veren dağınık görünümlü evlerle karakterize edilir. Bununla birlikte, iki konut arasındaki mesafenin yüzlerce metreyi bulabildiği köylerin aksine yaylalarda bu mesafe çok daha kısadır.

Şekil 2. Sonbaharın ilk günlerinden itibaren görülmeye başlayan vargit çiçekleri (*Crocus vallicola*), Yılantaş Yaylası, 1850 m.

Yayla yerleşimlerinde obaların yerlerinin belirlenmesinde deneme yanılma ile ortaya çıkmış, yüzyıllar öncesinden gelen bir takım kuralları vardır. Yaylalar her şeyden önce yükseklikleri nedeniyle kışın son derece fazla kar yağışına ve yaz - kış sert rüzgarlara maruz kalan yerler olduklarından, bu tür iklimsel etkilerin en az olduğu korunaklı yerler yerleşim için uygundur. Yaylaların tamamına yakınında kışın kalan olmasa da, yayla evlerinin kışın yağın kardan zarar görmesini engellemek için böyle bir önlem gereklidir. Bu bağlamda yerleşilen yamaç güneye ya da doğuya bakmalı, kaya ve çığ düşmesi tehditlerinden uzak olmalıdır [7]. Tarih boyunca bir çok medeniyetin ortaya çıkmasında çok büyük bir öneme sahip olan su, yayla yerleşiminde de belirleyici bir role sahiptir. Yayla yerleşim alanlarının içinde ve yakınlarında mutlaka bol ve lezzetli su kaynakları bulunmalıdır. Bunlarla birlikte yayla yerleşiminin kolay ulaşılabilir oluşu, içerisinde ve yakınlarında bol miktarda ot barındırması da arzu edilen özelliklerdendir.

1.4.1. Geleneksel Yayla Evlerinin Genel Özellikleri

Halk mimarimizdeki evlerin nerede olurlarsa olsunlar, doğaya uygun olma, genellikle gün doğuya doğru konumlanma, yerleştikleri alandaki komşularının güneşine ve havasına

engel olmama gibi belli başlı özellikleri çoğunlukla taşıdıkları gözlenir [12]. Bir başka önemli özelliğe olabildiğince ekonomik, gereksiz malzeme kullanımı olmayan çözümlerin ortaya çıkmış olmasıdır. Bunlar alana özel bazı nedenlerle farklılıklar gösterse de genel anlamda geleneksel yayla mimarisindeki evler için de geçerliliği olan özelliklerdir.

Şekil 3. Ahşap yapı malzemesinden bir konut, Şolma Yaylası

Geleneksel yayla yaşamının temelinde ekonomik gerekçeler yatar ve geçici bir dönemi kapsar. Yüzyıllardır süren bir gelenek olan yaylacılığın ve buna bağlı gelişen kültürün geleneksel yayla mimarisine etkileri de doğal olarak bu geçiciliği vurgular.

Geleneksel yayla hayatı geçici olmasının yanı sıra yapılacak işlerin belli olması nedeniyle oldukça sade, gösterişsiz ve hayvansal ürünler elde etmeye yönelik pragmatik bir hayattır. Bunların sonucunda ortaya çıkan mimari de çevrede bulunan malzemeler olan taş ve ağaçtan oluşan, basit ve çoğunlukla tek odadan oluşan evlerle kendini gösterir. Evleri taştan yapılmış köylerin yaylaları ağaçtan yapılan evlere sahip olabilirken, ağaç işçiliği çok iyi bilinen ve ustalıklı kullanılan köylerin yaylaları da taş evlerden oluşabilir [7]. Bu durum yaylanın yakın çevresine bulunan yapı malzemeleri ve bunların kullanılabilirliği ile açıklanır.

Geleneksel yayla evinde planlar genelde dikdörtgen, çatılar ağaç iskeletli, genellikle tenek ya da oluklu saca kaplı, kışın yağın ve biriken karın etkisini mümkün olduğunca

azaltmak ve üzerinden atmak için yüksek eğimlidir. Tek odadan oluşan yayla evlerinin bazılarında sütlük denen, bir kilim ya da tahta ile gelişigüzel, nadiren duvarla oda biçiminde ayrılmış süt ve peynir kaplarının bulunduğu, evin hayvansal ürünlerinin yapıldığı ve saklandığı bir bölüm vardır. Eğitim yeterli kot farkını sağlıyorsa ahır genellikle biraz evin zemini yükseltilerek, biraz da yer düzleminin altına inilerek evin alt kısmına sıkıştırılır. Eğer yerleşilen bölge düz ise evi hemen yanında oldukça basit bir ahır yapıldığı da görülür. Bölgede plan tipine bakıldığında sahip olduğu tek mekan ile çadır örneğini anımsatan bu yayla evlerinden farklı olarak Çaykara yaylalarında birkaç odadan oluşmuş, çatısı kiremit kaplı yayla evlerine de rastlanır [7].

1.4.2. Günümüzde Yayla Evleri

Günümüzde devletin ormana yapılan baskıyı denetimlerle kontrol altına alması, yaylada bulunan yerel halka verilen yakacak ve yapacak odun miktarının zaman zaman bu kişilerce yasal olmayan yollarla satılıp inşaat işinde kullanılmaması gibi nedenlerle genel olarak yayla evlerinde ağaç kullanımında bir azalma oluşmuştur. İçerisine bulunduğu çevre gereği taş yapıların bulunduğu yaylalarda ise taşın taşınması ve kullanılacak hale getirilmesi, bunlara ek olarak işçiliğinin zorluğu bu malzemeyi de kısa zamanda ucuza sağlam bir ev yapmak isteyen kişilerin gözünde cazip bir yapı malzemesi olmaktan çıkarmaya başlamıştır. Yaylalara ulaşım sorununun da yapılan nispeten yüksek nitelikli yollarla halledilmesiyle kolaylıkla yaylalara taşınabilen ve daha kolay kullanılan tuğla, briket ve betonarmeye ciddi bir yönelim olmuştur. Geleneksel yayla hayatının bir parçasını olan kışın hasar görmüş evlerin evin erkekleri tarafından onarılması ise değişen yaşam şartları nedeniyle daha ucuza daha sağlam evler yapmak isteyen bir çok kişinin yerel kimliği olmayan malzemeleri kullanmasıyla eskisi kadar sık görülmemektedir. Bugün bölge yaylalarının bir çoğunda köydeki, hatta şehirdeki evleri aratmayacak büyüklükte, çatılarında çanak antenleri olan, yerel mimari özellikleri taşımayan binaları görmek mümkündür. Bununla birlikte bölge yaylalarındaki birçok kişi tarafından daha pahalı, yapımı zor ve eğreti bulunmasına rağmen çeşitli gerekçelerle hala geleneksel malzeme ve mimaride ısrar eden kişilerin varlığı da gözden kaçırılmamalıdır.

Şekil 4. Betonarme sınır elemanı ve arka planda iki katlı betonarme bina, Karadağ Yaylası

1.5. Yaylaların Hukuki Boyutları

Yaylalarımızla ilgili ilk yasal düzenleme 1858 tarihli Kanunname-i Arazi ismiyle düzenlenmiş arazi kanunudur. Mera Kanunu ile yürürlükten kaldırılmış olan bu kanunun 101. maddesinde bir köy halkının tek başına ya da birkaç köy halkının ortaklaşa tasarrufuna bırakılmış yaylak ve kışlakların otu ve suyunu sadece bu köy halkının kullanabileceği, bu kullanım nedeniyle devlet hazinesi için yaylakiye ve kışlakiye adı altında vergiler alınacağı ve bu arazilerin alınıp satılamayacağı belirtilmiştir.

Günümüzde yaylalar hukuksal açıdan devletin hüküm ve tasarrufu altında olan alanlardır [2, 13, 14]. Yaylada yaşayanlar kadim olarak tabir edilen öncesi bilinmeyen zamandan beri oluşmuş geleneklerine göre yaylaların otundan ve suyundan faydalanırlar. Yayla evlerinin resmi kayıtlarda mülkiyeti yoktur. Bununla birlikte yazılı olmayan kurallar çerçevesinde kimlerin hangi araziyi kullanacağı belli olduğundan ve yayla halkının rızası olmadan dışardan gelecek herhangi birinin yaylada barınması mümkün olmadığından, günümüzde bazı yaylalarda derneklerinin şahitliğinde yayla evlerinin resmi bir kayıt olmaksızın satılması ya da kiralınması artık görülmeye başlanan bir durumdur. Bu durum, 25.02.1998 tarihinde kabul edilen 4342 sayılı Mera Kanunu'nda belirtilen mera, yaylak ve kışlakların özel mülkiyete geçirilemeyeceği, amacı dışında kullanılamayacağı, ancak

yönetmelikle belirlenmiş şartlar dahilinde kullanım hakkının kiralanabileceği ilkesine aykırı hareket etmemek için ve yaylaların özellikle son dönemlerde hayvancılık gibi ekonomik faaliyetler haricinde de kullanılmaya başlamasıyla artan değerlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış bir yöntem olarak değerlendirilebilir. Yaylada yeni bir ev yapımı ise ancak köy ihtiyar heyetinin kararıyla mümkündür.

Mera, yaylak ve kışlak alanları ve umuma ait otlak ve çayırlikları kapsayan Mera Kanunu daha önce çeşitli kanunlarla tahsis edilmiş veya kadimden beri kullanılmakta olan mera, yaylak, kışlak ve kamuya ait otlak ve çayırın tespiti, tahdidi ile köy veya belediye tüzel kişilikleri adına tahsislerinin yapılmasını, belirlenecek kurallara uygun bir şekilde kullandırılmasını, bakım ve ıslahının yapılarak verimliliklerinin artırılmasını ve sürdürülmesini, kullanımlarının sürekli olarak denetlenmesini, korunmasını ve gerektiğinde kullanım amacının değiştirilmesini sağlamaktır [14].

3402 sayılı Kadastro Kanunu'nun [15] 16/B maddesinde ise yaylalarla ilgili olarak "Kamunun ortak kullanılmasına veya bir kamu hizmetinin görülmesine ayrılan yerlerle devletin hüküm ve tasarrufu altında bulunan sahipsiz yerlerden mera, yaylak, kışlak, otlak, harman ve panayır yerleri gibi paralı veya parasız kamunun yararlanmasına tahsis edildiği veya kamunun kadimden beri yararlandığı belgelerle veya bilirkişi veya tanık beyanı ile ispat edilen orta malı taşınmaz mallar sınırlandırılır, parsel numarası verilerek yüzölçümü hesaplanır ve bu gibi taşınmaz mallar özel siciline yazılır. Bu sınırlandırma tescil mahiyetinde olmadığı gibi bu suretle belirlenen taşınmaz mallar, özel kanunlarında yazılı hükümler saklı kalmak kaydıyla özel mülkiyete konu teşkil etmezler" hükmüne yer verilmiştir.

442 sayılı Köy Kanunu'nun [16], 4342 sayılı Mera Kanunu'nun 34. maddesince değiştirilen 6. maddesine göre, birkaç köy arasında müşterek olarak kullanılan yerler eğer bir köy sınırı içinde kalıyorsa o köyün malı olmakla beraber diğer köylerde eskisi gibi istifade ederler. Bu gibi müşterek yerler hiçbir köy sınırı içinde kalmıyorsa buralardan istifade eden köylerin müştereken malı olup her köyün sınır kağıdında bu hakları yazılır ve müştereken koruyup eskisi gibi istifade ederler. Aynı kanunun 8. maddesinde, köyün orta malı kanun karşısında devlet malı gibi korunur. Bu türlü mallara el uzatanlar devlet malına el uzatanlar gibi ceza görürler ibaresine yer verilmiştir [16].

Yaylalara turizm açısından önem verilmeye başlanması ve bazı yaylaların turizm merkezi ilan edilmesiyle birlikte, yaylaları ilgilendiren bir diğer kanun da 2634 sayılı Turizm Teşvik Kanunu olmuştur [17]. Bu kanunun 8. maddesinde "turizm alanlarında ve

turizm merkezlerinde bakanlığın talebi üzerine, imar planları yapılmış ve turizme ayrılmış yerlerdeki taşınmaz mallardan hazineye ait olan yerlerle ormanların, ilgili kuruluşlarca gerekli işlemler yapıldıktan sonra talep tarihinden itibaren en geç bir ay içerisinde bakanlığa tahsis işlemi tamamlanır” denmektedir. Bu, anayasada yer alan ormanların her ne sebeple olursa olsun daraltılamayacağı ilkesine ters düşen ve zaman zaman doğaya zararlı uygulamaları görülen bir maddedir.

1.6. Turizm Kavramı

Turizm yaygın olarak günümüzün en büyük endüstrisi olarak kabul gören ve önümüzdeki yüzyılda daha da büyük olacağı tahmin edilen bir sektördür [18]. Bayer’e [19] göre turizm, genel olarak devamlı yaşanan yer dışında tüketici olarak, tatil, dinlenme, eğlenme gibi ihtiyaçların giderilmesi için yapılan seyahat ve geçici konaklama hareketidir ve dinlenme, sağlık, dini, eğlence, spor, araştırma, merak, macera, kültür, eğitim, öğrenme, doğa sevgisi, iklim farklılıkları, sosyal ve ticari nedenlerle ortaya çıkmıştır.

Turizm gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin gayri safi milli hasıllarının büyük bir bölümünü oluşturan hizmet sektörünün en önemli payını teşkil etmektedir [20]. Bu nedenle dünya üzerinde çekici olduğu düşünülen özelliklere sahip her yerde bu sektöre yönelik politikalar üretilir. Milli gelir için önemli katkısı olan turizmin bir diğer önemli özelliği ise sağladığı döviz girdisi sayesinde ödemeler dengesi açığının kapatılmasında oynadığı roldür. Sağladığı istihdam olanağı, bunun yanında etkin bir reklam ve pazarlama aracı olması ile de turizm sadece sosyal değil aynı zamanda ciddi bir ekonomik konu olarak ülkemiz gündemine girmiştir [20].

Bir diğer tanıma göre turizm, insanların sürekli konutlarının bulunduğu yer dışında devamlı olarak yerleşmek, sadece para kazanmak veya politik ya da askeri bir amaç izlemek dışında, liberal bir ortam içerisinde, iş, merak, din, sağlık, spor, dinlenme, eğlence, kültür, deneyim kazanma, sosyal amaçlarla veya aile ziyareti, kongre ve seminerlere katılmak gibi nedenlerle, kişisel veya toplu olarak yaptıkları seyahatlerden, gittikleri yerlerde 24 saati aşan veya o yerin bir konaklama tesisinde en az bir geceleme süresi ile konaklamalarından ortaya çıkan iş ve ilişkileri kapsayan bir tüketim olayı, sosyal bir olay, ağır ve entegre bir hizmet endüstrisidir [21]. Turizm tüm dünyada olduğu gibi ülkemiz için de önemi yüksek bir etkinliktir.

1.6.1. Türkiye’de Turizm

Turizmin dünya üzerinde kitlesel bir kimlik kazandıktan sonra 16. yy. ila 19. yy.’da ortaya çıktığı yönünde görüşler vardır [21]. Ülkemizde ise ilk turizm faaliyetlerine 1890 yılında yürürlüğe giren “Seyyahine Tercümanlık Edenler Hakkında Tatbik Edilecek 190 Sayılı Nizamname” ile başlandığı konusunda görüş birliği bulunmaktadır [22]. 1923 yılında kurulan ve turizm alanında çalışan ilk örgüt olma özelliğini taşıyan Seyyahin Cemiyeti ise daha sonra adını Türkiye Turing ve Otomobil kurumu olarak değiştirmiştir. Bu kurum 1930’da kamu yararına çalışan dernek olarak tanınmış ve gümrük-trafik mevzuatı konusunda özel görevler üstlenmiştir.

Cumhuriyet döneminde ülkemizdeki turizm ile ilgili ilk kamu örgütlenmesi ise 1934 yılında 2450 sayılı “İktisat Vekaleti Teşkilat ve Vazifeleri Kanunu” ile gerçekleştirilmiştir [22]. Daha sonraları, 1949 yılında çıkarılan 5392 sayılı yasanın 17. Maddesi uyarınca turizm konusunda alınacak önlemleri görüşmek üzere, 19 Aralık 1949 tarihinde turizm danışma toplantısı yapılarak *Turizm Ana Programı* adı altında sektörün gelişmesine yönelik bir program hazırlanmıştır. Dönemin ekonomik koşulları nedeniyle uygulanamayan bu programdan başka 1950 yılında çıkarılan 5647 sayılı Turizm Müesseseleri Teşvik Kanunu Türkiye’de turizmin geliştirilmesi amacıyla çıkarılan ilk yasal düzenlemedir [22]. Bu yasa çerçevesinde turizm müessesesi olma şartları, teşviklerden yararlanma koşulları ve turizm müesseselerinin denetimlerine ilişkin önemli kararlar alınmıştır. 1953 yılında çıkartılan 6086 sayılı Turizm Endüstrisini Teşvik Kanunu bu amaçla çıkartılan ikinci kanun olmuştur.

Çıkartılan teşvik kanunlarının uygulamaya konulmasında en büyük sorunu teşkil eden ekonomik gerekçelerin çözüme kavuşması için 1955 yılında bakanlar kurulunca 23.06.1955 tarih ve 4/5413 sayılı kararla Türkiye Turizm Bankası A.Ş. kurulmuş, bu kurum 04.05.1960 gün ve 74470 sayılı kanunla yeniden yapılanmış ve bankanın bütün aktif ve pasifini devralan T.C. Turizm Bankası A.Ş. kurulmuştur [22]. 1982 yılında çıkartılan 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu [17] ile turizm sektörüne yön verecek kararlar alınmış ve sektörün gelişimine önemli bir destek sağlanmıştır. Daha sonra, 1989 yılında T.C. Turizm Bankası A.Ş.’nin tüm bankacılık faaliyetleri Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. tarafından devralınmış ve işletmecilik faaliyetleri de Turban Turizm A.Ş isimli şirket tarafından sürdürülmüştür.

Çıkartılan teşvik yasası ile yatırımcılara kamu arazilerinin 49 yıllığına turizm yatırımlarına tahsisi, turizm geliştirme fonu, düşük faizli uzun vadeli turizm kredileri, yabancı personel çalıştırma olanağı, gümrük muafiyeti, yatırım indirimi, teşvik kredileri, vergi indirimi, finansman fonu, teşvik primleri gibi kolaylıklar sunulmuştur. Yapılan yoğun tanıtım çalışmaları sayesinde doluluk oranında ciddi bir artış hedeflenmiş, bu talebe cevap vermek için de eğitimli iş gücü oluşturmak amacına yönelik turizm ve otelcilik okulları oluşturmak gibi girişimlerde bulunulmuştur.

Turizm, birçok ülke ekonomisi için olduğu gibi, Türkiye ekonomisi için de oldukça fazla öneme sahip olan bir endüstridir. Türkiye Seyahat Acentaları Birliği (TURSAB) verilerine [23] göre; 2003 yılında ülkemize gelen turist sayısı 14 milyon 30 bin kişi olarak gerçekleşmiş ve bu turistlerden 9 milyar 677 milyon dolarlık bir turizm geliri elde edilmiştir. Turist sayısı 2004 yılında ise 17 milyon 517 bin olarak gerçekleşmiştir. 2003 yılında turizm gelirlerinin gayri safi milli hasıla içerisindeki oranı % 5,5 , turizm gelirlerinin ihracata oranı da 28,2 olmuştur. Aynı yıl turizm gelirlerinin dış ticaret açığını kapatma oranı da % 56,6'dır.

Turizm aynı zamanda yabancı yatırımcıların ülkeye çekilmesi için de etkili bir yöntemdir. TURSAB verilerine [23] göre, 2002 yılında Türkiye genelinde bulunan 2 milyar 243 milyon dolarlık toplam yabancı sermayenin % 3,6'sını oluşturan 80,2 milyon dolarlık kısmını turizm yatırımları karşılamıştır.

2003 yılında turizm işletme belgesine sahip 2240 tesisin 420 bin 697, turizm yatırım belgesine sahip 1130 tesisin 242 bin 603 yatak kapasitesine ulaştığı Türkiye'de, 2001 yılı için ülkedeki toplam istihdamın % 5,10'unun doğrudan, % 12,76'sının da dolaylı olarak turizm sektörü tarafından sağlandığı hesaplanmıştır [23].

80'li yılların ikinci yarısından itibaren ülke turizminde ağırlıklı olarak çevre koruma, doğal ve kültürel kaynak kullanımında taşıma kapasitesi üzerine çıkmama gibi konular gündemi oluşturmaya başlamıştır [22]. Bu anlayış aynı dönemlerde dünya üzerinde ortaya çıkan *ekoturizm* ve beraberinde getirdiği *sürdürülebilirlik* olgusunun kazandığı önemin bir uzantısı olarak değerlendirilebilir.

1.6.2. Turizm Çeşitleri

Turizmin çeşitleri konusunda birçok farklı kaynakta farklı tanımlamalar görmek mümkündür. Turizm çeşitlerinin birbirleriyle olan yakın ilişkileri ve bu çeşitlerin

arasındaki sınırlamaların çok keskin hatlarla yapılmamış olması bunun en önemli nedenlerindedir. Kozak vd. [24], turizm çeşitlerini şöyle tanımlamışlardır:

1) Katılan kişi sayısına göre turizm

- Bireysel (Ferdî) Turizm : Katılımın bireysel olduğu turizm çeşididir.
- Kitle Turizmi : İnsanların turizme büyük kitleler halinde katıldıkları turizm çeşididir. Günümüzde çoğunlukla görülen turizm biçimidir.
- Grup Turizmi : Katılan kişi sayısının 11-16 arasında sınırlı olmasıyla kitle turizminden ayrılan bu turizm çeşidinde katılımcılar genellikle bir dernek ya da meslek organlarının üyeleri ya da öğrenci gruplarından oluşur.

2) Ziyaret edilen yere göre turizm

- İç turizm : Bir ülke vatandaşlarının kendi ülkeleri içerisinde buldukları turizm etkinlikleridir. Ülkeye döviz girdisi sağlamak gibi bir yararı yoksa da bölgeler arası gelir dağılımına olumlu katkılarda bulunulur.
- Dış turizm : Yabancıların bir ülkeyi ziyaretlerini ve ülke vatandaşlarının da başka bir ülkeye seyahatlerini ifade eder. En önemli özelliği seyahat edilen ülkeye döviz girdisi sağlamasıdır.

3) Katılanların yaşlarına göre turizm çeşitleri

- Gençlik turizmi : 15-24 yaş grupları arasındaki bireylerin anne baba ve diğer yakınları yanlarında olmadan gerçekleştirdikleri turizm etkinlikleridir.
- Yetişkin (Orta Yaş) turizmi : 25-60 yaş arası kişilerin gerçekleştirdikleri turizm yetişkin turizmi denmektedir.
- Üçüncü yaş turizmi : 60 yaş ve üzeri insanların gerçekleştirdikleri turizm etkinliklerine denir. Özellikle gelişmiş ülkelerde sağlık koşullarının iyileşmesi ve insan ömrünün uzamasıyla daha fazla ilgi görmeye başlamıştır.

4) Katılanların sosyo-ekonomik durumlarına göre turizm çeşitleri

- Sosyal turizm : Ekonomik olarak zayıf durumda olan kişilerin bir takım özel önlemler ve teşviklerle turizm etkinliklerine katılmalarının sağlandığı turizm çeşitlerine denir. Günümüzde bedensel engelli kişilerin gerçekleştirdikleri turizm etkinlikleri de bu gruba dahil edilebilmektedir.
- Lüks turizm: Yüksek gelir grubuna dahil kişilerin gerçekleştirdikleri turizm çeşididir. Kişiler bu turizm biçiminde oldukça pahalı yerlerde konaklar ve her türlü konforun bulunduğu transatlantiklerle seyahat ederler.

5) Katılanların amaçlarına göre turizm çeşitleri

- Deniz turizmi : Türkiye’de talebin en fazla olduğu turizm türüdür. Kişiler deniz-kum- güneş olarak değerlendirilen üçlüden faydalanırlar.

- Kongre turizmi : Her yıl giderek artan kongre organizasyonları nedeniyle geleceği oldukça parlak görülen bir turizm çeşididir.

- Termal turizmi : Sağlık turizmi içinde değerlendirilen, içeriklerinde erimiş mineral bulunan maden sularının dinlenme, zindelik kazanma, tedavi gibi amaçlarla kullanıldığı turizm çeşididir.

- Yat turizmi : Özellikle yabancı yatların gezi ve spor amacıyla limanlarımızda bulunmasıyla gerçekleştirilen turizm çeşididir.

- Mağara turizmi : Mağaraların kaynak değer olarak kullanıldıkları turizm etkinlikleridir.

- Dağ ve kış turizmi : Dağların temiz ve güzel havasından yararlanmak üzere insanların dağlara yönelik olarak gerçekleştirdikleri turizm türüdür.

- Av turizmi : Avlanmak üzere seyahat eden insanlara dönük hizmetlerin sunulduğu bir turizm çeşididir.

- Golf turizmi : Golf sporuyla ilgilenenlere dönük hizmetlerin sunulduğu bir turizm çeşididir.

- İnanç turizmi : Kutsal yerlere yönelik turizm etkinlikleri olarak tanımlanır.

- Akarsu turizmi : Akarsu kaynaklarının çeşitli rekreatif etkinlikler için kullanılmasına denir.

- Yayla turizmi : Türkiye’nin sahip olduğu doğal ve kültürel zenginliklerden birisi olan yaylaların turizme kazandırılmak istenmesiyle ortaya çıkan turizm biçimidir.

Turizmde doğal ve kültürel kaynakların olumsuz biçimlerde etkilenmeleriyle gündeme gelmiş, nispeten yeni bazı kavramlar da söz konusudur. Bu kavramların en önemlilerinden birisi de ekoturizmdir.

1.6.2.1. Ekoturizm

1980’li yılların sonlarında duyulmaya başlayan, 1990’lı yıllarla birlikte ise günümüzdeki popülaritesine ulaşan ekoturizm, turizm literatüründe yumuşak turizm, doğa turizmi, yeşil turizm, sürdürülebilir turizm, alternatif turizm gibi isimlerle de anılmış oldukça yeni bir kavramdır. Ancak bu durum ekoturizm kavramı ortaya çıkana kadar sürdürülebilirlik kaygısı olan ve genellikle doğal kaynakları tanıtip kişilere doğa bilinci

aşılama amacı taşıyan bir turizm etkinliği olmadığı anlamına gelmemelidir. Doğa esaslı sürdürülebilir turizmin zaten uzunca bir zamandır milli parklar ve diğer korunan alanlarda yapıldığı bilinir. Ancak bu kavram ekoturizm etiketi ile kitle turizminin karşısına çıkartılınca gerçek kimliğini kazanmıştır [25].

Dünya üzerinde hemen hemen her yerde hızla büyüyen bir sektör olan kitle turizminin, doğal ve kültürel kaynakların tüketimine yönelik olumsuz etkilerinin görülmeye başlamasıyla gördüğü tepkilerin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan kavram, hem bu kaynakların korunmasını, hem de turizm faaliyetlerini devam ettirerek sürdürülebilirliği sağlamayı amaçlamıştır. Ekoturizm, çok yeni bir kavram olmasından ve değişik kesimlerin değişik biçimlerde ele almasından dolayı çok farklı tanımları yapılmış olan bir turizm çeşididir. Birçok önemli kaynakta ekoturizmin faydalarından bahsedilse de, özellikle son dönemlerde birçok çalışmada amacına ulaşma konusunda başarısız olan ekoturizm faaliyetleri de yer almaya başlamış, başka bir deyişle *teorik* ekoturizmin çoğunlukla başarılı bir biçimde uygulamaya konulamadığı dile getirilmiştir [26]. Bu değerlendirmeler birçoğu hassas ekosistemleri ve doğal kaynakları ilgilendiren ekoturizm faaliyetlerinin çok detaylı planlanması gerektiği konusuna yaptığı vurgu nedeniyle önemlidir ve gözden kaçırılmamalıdır.

Yıllardır turizm sektöründe klasik deniz-kum-güneş turizmiyle yer alan Türkiye, son yıllarda dünya genelinde oldukça hızlı bir biçimde gelişen sürdürülebilir alternatif turizm yöneliminin de etkisiyle duruşunu gözden geçirmiş ve turizm etkinliklerini dört mevsim ve yedi bölgeye yaymaya yönelik girişimlere hız vermiştir. İşte, yayla turizmine yönelik yapılanmalar da bu girişimlerin sonucunda gelmiştir. Gerek sahip olduğu nispeten bozulmamış doğal yapısı, gerekse geleneksel yayla yaşamından kesitler sunması nedeniyle Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki yaylalar, yayla turizmi etkinlikleri için son derece uygun görülmüş ve bu bölgede turizm merkezi adı altında yapılandırılan özel alanlarla yayla turizmine hız verilmek istenmiştir. O halde yayla turizmi klasik turizm anlayışından farklı olarak her şeyden önce bir ekoturizm etkinliği olarak değerlendirilmelidir.

1.6.2.1.1. Ekoturizmin Tanımı ve Yapısı

Uluslararası Ekoturizm Topluluğu (TIES) [27], ekoturizmi doğal alanlara yapılan, çevreyi koruyan ve yerel halkın geçimi için onlara destek olunan, sorumlu seyahatler olarak tanımlar ve şu prensipleri mutlaka taşıması gerektiğini belirtir:

- Çevreye olabilecek en alt düzeyde etki
- Doğal ve kültürel değerlere dikkat çekme ve onlara saygılı olma
- Ekoturistlere ve yerel halka olumlu deneyimler kazandırma
- Koruma çalışmalarına doğrudan ekonomik destek sağlama
- Yerel halka istihdam olanağı ve doğrudan ekonomik destek sağlama
- Ziyaret edilen ülkenin politikalarına, çevre anlayışlarına ve sosyal yaşamlarına katkı
- Uluslararası insan hakları ve çalışma koşulları anlaşmalarının desteklenmesi.

Ekoturizm çeşitli çalışmalarda farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Valentine [28] ekoturizmin çok boyutlu, karışık bir kavram olduğunu iddia ederken, D'Ayala [29] da kavramın anlaşılması güç olduğunu söyleyerek paralel yönde görüş bildirmiştir. Weaver [25] ekoturizmi kitle turizmin muhtemel olumsuz etkilerini taşımayan alternatif turizmin doğa esaslı biçimi olarak tanımlarken, doğa esaslı turizm ise Boo [30] ve Goodwin [31] tarafından bir çeşit koruyarak uzun vadeli gelir elde etme yöntemi olarak ifade edilmiştir.

Ziffer'e [32] göre ekoturizm, özelliğini yerel kültürleri de içeren doğal tarihten alan bir turizm çeşididir. Ekoturistler doğal alanları doğal kaynakları tüketmeden ziyaret eder ve bu alanın korunması için çaba sarf eder veya doğrudan maddi kaynak oluşturur, yerel halkın gelir elde etmesini sağlarlar.

Ceballos-Lascurain [33] ise ekoturizmi zarar görmemiş, doğal yapısını koruyan alanlara yapılan, özel bir amacı olan, öğrenmenin gerçekleştiği, doğadan, sahip olduğu bitki ve hayvan türlerini görmekten, geçmiş ve günümüzdeki kültürel değerler hakkında bilgi sahibi olmaktan zevk alınan seyahatler olarak tanımlar.

Bir başka tanıma göre ise ekoturizm ekolojik açıdan sürdürülebilir olan doğa esaslı bir turizm çeşididir ve çevreye herhangi bir zararı ve tahribatı olmadığı gibi, aynı zamanda koruma çalışmalarına katkı sağlayan bir alan yönetimi biçimidir [28].

Wight'a [34] göre ekoturizm, ekosistemin korunmasına katkıda bulunan ve yerel halkın varlığına saygılı, öğretici bir doğaya seyahat deneyimidir.

Hvenegaard [35] ise ekoturizmi doğal kaynakların tüketimine sebep olmayan, kuş gözlemi, yaban hayatı gözlemi, balina gözlemi, doğa fotoğrafı çekme, bitkileri inceleme gibi bir alanın doğal tarihiyle ya da doğal hayatıyla ilgili rekreasyonel etkinlikler olarak tanımlayarak konuya farklı bir bakış açısı getirir.

Steele [36], ekoturizmi sadece doğal hayatın bazı yönlerini bizzat yerinde görmek ve onlarla temas kurmaktan zevk almak için yapılan, rekreasyonel değere sahip turistik geziler olarak tanımlar.

Ekoturizme dair en kapsamlı ve ilginç yaklaşımlardan biri de Wallace ve Pierce'a [37] aittir. Yazarlar ekoturizmi öğrenme, eğlenme ya da gönüllü çalışmalarda bulunma amacıyla nispeten doğallığı korunmuş alanlara yapılan seyahat olarak tanımlamıştır. Bu seyahat alanın florasını, faunasını, jeolojik yapısını, ekosistemini, hatta alanın civarında yaşayan insanların ihtiyaçlarını, kültürlerini ve alanla ilişkilerini de kapsar. Yazarlara göre ekoturizmde doğal alanlar global anlamda hepimize aitse de, özele inildiğinde öncelikle alanda yaşayan halka aittir. Bunların yanında ekoturizm, özellikle yerel halktan doğal kaynakların doğrudan kullanımından vazgeçilmesinin istendiği bölgelerde doğa koruma çalışmalarında ve sürdürülebilir gelişimde önemli bir rol oynar.

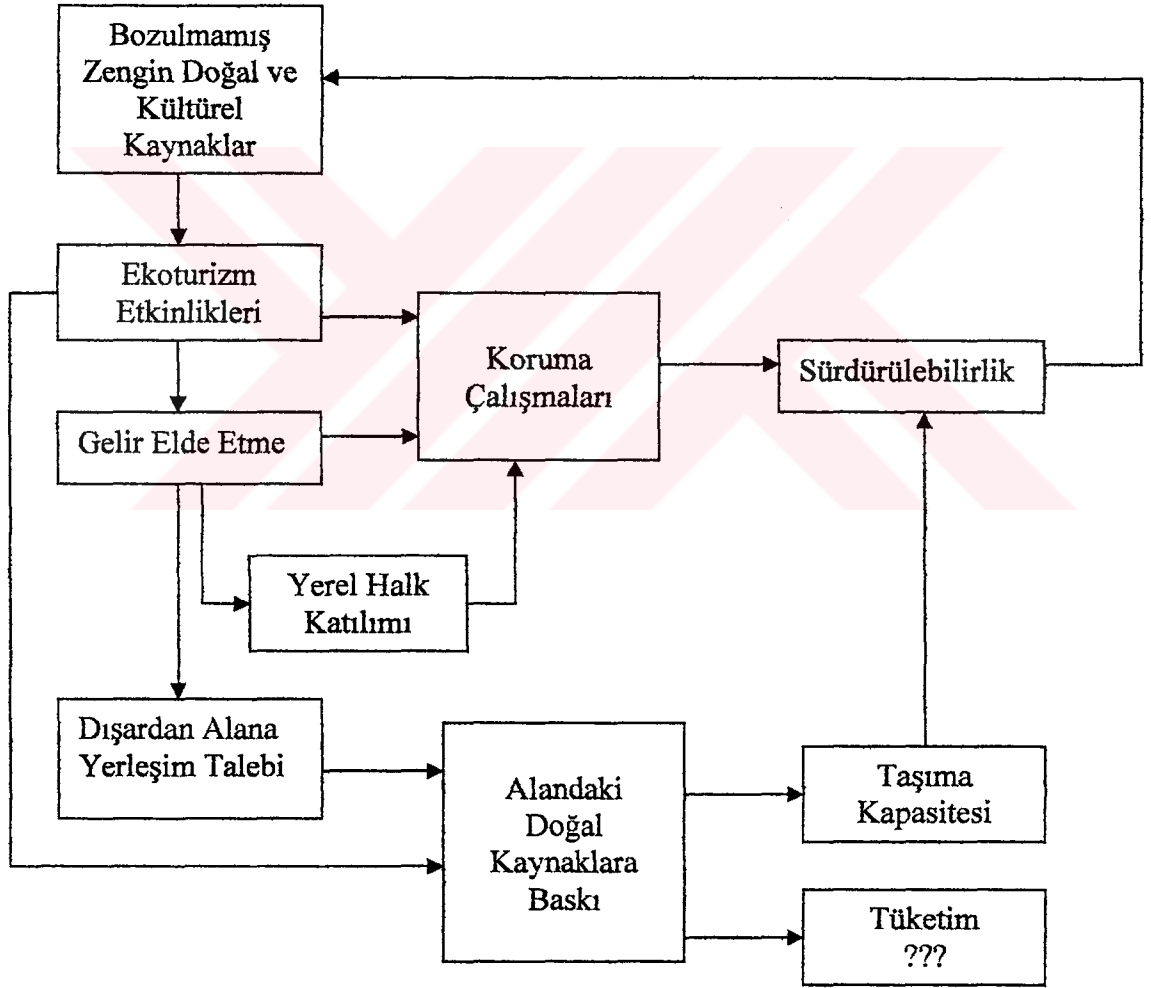
Ekoturizmin sadece bir sektör ya da rekreasyonel etkinlik olmadığı görüşünü destekleyen bir başka tanımı da, doğal ekosistemlerin korunmasını sağlayan, aynı zamanda sürdürülebilir bölgesel kalkınmaya katkı yapan bir strateji olarak yapılmıştır [26].

Güleç ve Var [38] ise rekreasyonel etkinliklerle doğa korumayı ilişkilendirmiş ve aralarında ters orantılı bir etkileşimin olduğunu belirtmiştir. Bu durum, ekoturizmin rekreasyonel etkinliklerin doğaya olumsuz etkileri olabilecek hassas alanlarda ona bir alternatif oluşturabileceğini göz önüne sermesi açısından dikkat çekicidir.

Tanımlarından da anlaşılacağı gibi ekoturizm çok boyutlu, çok fazla bileşeni olan kompleks bir olgudur. Bu kompleks kavramın daha iyi anlaşılması için farklı tanımlarının ortaya koyulmasından başka, çeşitli bileşenleriyle ilişkilerinin de açıklanması yerinde olacaktır.

Bu bileşenler birbirleriyle oldukça sıkı ilişkileri olan ve varlıkları birbirlerine bağlı bir sistem dahilinde ekoturizm kavramını oluştururlar. Söz gelimi, bir ekoturizm etkinliğinin sürdürülebilir olması için alanın korunması gereklidir. Alanın korunması için bölgede oluşacak ekonomik külfet yine bu turizm etkinliğiyle karşılanabilir. Öte yandan ekoturizmin olmazsa olmazlarından biri de yerel halkın katılımının sağlanması ve özellikle maddi açıdan desteklenmesidir. Maddi olarak ekoturizm etkinlikleri sayesinde beslenen bir yerel topluluk bu nedenle bölgedeki kaynaklara yönelme gereği duymayacak ve mevcut biyolojik çeşitlilik de korunmuş olacaktır. Bu çeşitliliğin zarar görmemesi için bu kez de taşıma kapasitesi dikkat çekici bir etken olarak karşımıza çıkacaktır.

Ekoturizm faaliyetlerinin sürdürüldüğü habitatlar oldukça hassas, son derece dikkatli olunması gereken yerlerdir. Ekoturizm etkinliklerinin ortaya çıkış amacının zaten kendine özgü doğal ve kültürel kaynakların korunmasını ve sürdürülebilirliğinin sağlanması olduğu için, bunun aksine etki gösterecek her hareket amaçtan sapma anlamına gelecektir. Bu nedenle ekoturistler her şeyden önce yaptıkları etkinliğin önemini kavramış, sorumluluk sahibi ve ne yapmaları gerektiğini bilen kişiler olmalıdırlar. Bir başka ifadeyle, bir ekoturistin algısı ve geçmiş deneyimleriyle kazandığı davranışları ile piknik yapan birinin ya da doğa yürüyüşçüsünükiler arasında çok ciddi bir farklılık olmalıdır.

Şekil 5. Ekoturizmde sürdürülebilirlik döngüsü

Ekoturizm etkinliklerinin yapıldığı alanların hassasiyetine ilişkin pek çok örnek mevcuttur. Yaklaşık olarak 2 km²'lik yüzölçüme sahip, üzerinde yerleşim olmayan ve

çeşitli ekoturizm faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bir ada olan Meksika'ya ait San Pedro Martir'deki doğal hayata, özellikle de kahverengi penguenler ve diğer bazı deniz kuşlarına, ada açıklarından geçen deniz devriye botlarının ve adadaki bir tepede bulunan fenerin bakımı için her yıl ilkbaharda adaya çıkan tamircilerin etkisi tartışılmıştır [39]. Alan, aynı zamanda ekoturizm etkinliğine katılacak kişilerin yapacakları özel etkinlikler için önceden eğitilmiş olmalarına ilişkin çok çarpıcı bir iddiaya da konu olmuştur. Ada açıklarında dalış yapmak için bölgeye giden bir grubun adaya ayak basması durumunda, adadaki fauna ve florayı görmek için gelmiş bir gruba göre daha çok zararlı bir etkiye sahip olacağı iddia edilmiştir [39]. Bunun temel nedeni adadaki fauna ve flora odaklanmış grubun yapacağı her etkinlikte oldukça hassas olan ada üzerindeki ekosisteme herhangi bir zarar vermeme kaygısı taşımalarının beklenen bir durum olmasına karşın, orada bulunma nedenleri su altını gözlemlemek olan grubun ada yüzeyine çıktıklarında asıl ilgi alanlarının dışında olmaları nedeniyle daha rahat olabilecekleri düşüncesidir. Dolayısıyla bir ekoturistin yaptığı etkinliğin amaca uygun olması için doğal hayatı bir bütün olarak görmesi ve ekoturizm etkinliği boyunca hassas olması zorunluluğu vardır.

Buradan yola çıkıldığında, ekoturistler gidecek oldukları yerdeki amaçları ve orada yapılacak faaliyetler konusunda önceden iyi tasarlanmış bir eğitimden geçmelidirler. Ekoturistlerin ziyaret edecekleri alanda yapabilecekleri ve yapamayacakları şeylerin belirlenmesi sadece hassas ekosistemler için değil, kendileri için de yararlı olacaktır. CNN'in [40] konuyla ilgili şu haberi buna örnek teşkil eder:

Avustralya'da kamp yapmakta olan turist kafilesine dahil dokuz yaşında bir çocuk, kıtaya özgü vahşi bir köpek türü olan Dingo'lardan ikisinin saldırısı sonucu hayatını kaybetmiş, yedi yaşındaki kardeşi de yaralanmıştır. Yerel halk bölgeye gelen turistleri Dingo'ları artık et ve kemik parçalarıyla beslemeye çalışmakla suçlarken, Avustralya Medyası'nda bölgede yaşamakta olan Dingo popülasyonunun turistlerce rahat bırakılması ve onlardan uzak durulması gerekliliğine rağmen bir çok turistin hala onları beslemeye çalışmaya devam ettiği yönünde görüşler yer almaktadır.

Kullanıcıların istenmeyen etkileri kullanılacak alanların doğru yerlerde seçilmesi, kullanım alanlarının zaman zaman iyileştirilmesi, alanın iyi yönetilmesi ve gerekli eğitimin kullanıcılara, yani ekoturistlere verilmesiyle asgari seviyeye indirilebilir [41]. Doğaya asgari düzeyde etkide bulunmak için nasıl davranılması gerektiği konusunda verilecek eğitimin yanında, yabancı turistler için temel düzeyde lisan eğitimi de kullanıcılara bağlı olumsuz etkileri azaltacak ve faydalı olacaktır [41].

Bir alanda yapılacak ekoturizm etkinliğinde ekoturistlerin davranış modellerini büyük ölçüde etkileyecek öğelerden birisi de alanda onlara bilgi vermek için bulunacak rehberlerdir. Ekoturizm alanını iyi bilen ve gerekli donanıma sahip rehberlerin kullanımının teşvik edilmesi ya da zorunlu kılınmasının doğal kaynaklara verilecek istenmeyen etkilerin azaltılmasındaki katkısı kesindir [42]. Bu rehberlerin iyi bir eğitimden geçirilmiş ve bilimsel araştırmalara dayandırılarak yanlış ya da doğal kaynaklara zararlı olduğu ortaya konulan davranışların ekoturistler tarafından tekrarlanmasını önlemek konusunda bilgilendirilmiş olmaları gerekir. Costa Rica ve Belize’de yapılan çalışmalarda bazı ekoturizm rehberlerinin zararlı ve yapılmaması gereken bir davranış olduğu daha önce belirtilmesine rağmen turistlerin maymunlara yiyecek vererek onları daha yakından görmek istemelerine izin verdikleri, hatta bu konuda öncülük yaptıkları tespit edilmiştir [41]. Bu durum ekoturizm etkinliğinin ekoturistler açısından ekolojik olsa da, turizmciler açısından ekonomik bir etkinlik olarak algılanabileceği gerçeği olarak açıklanabilir. Dolayısıyla bir ekoturizm rehberinin ya da bu işi profesyonel olarak yapan bir müessesenin gerekli eğitimden sonra yerel halkın katılımının sağlanması ya da devlet otoritesinin hissettirilmesi gibi çeşitli biçimlerde denetlenmesi gerekliliği vardır.

Bir ekoturist bozulmamış doğa parçalarını gezip bu tür yerlerin korunmasına yönelik bilgi edinmek istemelidir. Bu nedenle de ekoturistler tek bir alana gitmek yerine genellikle bölgedeki birçok arazi parçasını görmeyi tercih ederler [43]. Bu eğilim genelde birbirine yakın birçok yaylayı bünyesinde barındıran Doğu Karadeniz Bölgesi, özelde ise çalışma alanını oluşturan, geleneksel yayla yaşamının devam ettiği Trabzon ilinin turizm merkezi ilan edilmiş beş yaylasındaki turizm etkinliklerinin değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Ekoturizm, bu etkinliği gerçekleştirecek kişilerle alandaki doğal ve kültürel hayatın karşılıklı etkileşiminin olduğu bir kavramdır. Dolayısıyla bu etkinliğin her iki tarafı da birbirlerini az ya da çok etkileyeceklerdir. Ekoturistler zaten alana gelme amaçları doğrultusunda doğaya karşı hassas kişiler olduklarından, bu etki onlar adına daha çok doğa sevgisi, çevreye karşı daha duyarlı olma gibi olumlu yönlerde olacaktır. Oysa alandaki doğal ve kültürel hayatın turistlerden olumlu yönde etkileneneğinin bir garantisi yoktur. Uluslararası Koruma Organizasyonu’na [44] göre bu etkilerin olumlu olması için izlenmesi gereken üç altın kural vardır:

- 1- Bir ekoturist olarak gidilecek yerde daha kolay kabul edilmek için gidilecek alanla ilgili bir çok bilgi toplanmalıdır. Gezi kitapları, seyahat yazıları, tarih, o yere ait yazarların yazdığı hikayeler okunmalı ve buralardan o alanda

- giyilebilecek kıyafetler, selamlaşma biçimleri, yemek alışkanlıkları gibi bilgiler edinilmelidir.
- 2- Daha önce izlenmiş güzergahlar kullanılarak çevreye en alt düzeyde etki sağlanmalıdır. Tur boyunca alanda bırakılmış atıklar varsa mutlaka toplanması ve doğal hayata olması gereken uzaklığın korunması da oldukça önemlidir.
 - 3- Yerel halk desteklenmeli, alanda harcanan paralarla koruma çalışmalarına katkıda bulunulmalıdır.

1.6.2.1.2. Ekoturizmin Ekonomi ve Koruma Çalışmaları ile İlişkileri

Ekoturizm dünya üzerinde oldukça büyük bir pazardır. Özellikle 80'li yılların ikinci yarısından itibaren gerek flora, gerekse fauna açısından biyolojik çeşitliliğe sahip alanları ziyaret eden insanların sayısında fark edilir bir artış söz konusudur. Sadece Amerika Birleşik Devletleri'nde ekoturizm sektöründe 1993 yılında harcanan paranın 1,4 milyar dolar civarında olduğu tespit edilmiştir ve pazar boyutunun bu kadar büyük olması ve büyümeye devam etmesi, ekoturizmin turistlerin bölgeye gelmelerine neden olan doğal kaynakların korunması için bir gelir kaynağı olarak görülmesini sağlamıştır [45].

Alanın korunması için elde edilecek gelir kadar önemli olan bir diğer hususta, bu gelirin bir kısmının kendi ihtiyaçlarını ve daha fazlasını alandaki doğal kaynaklardan karşılaması beklenen yerel halkla paylaşarak bu durumun önüne geçilmesini sağlamaktır. Uygulamada ise alanın korunması ile yerel halkın gelir elde etmesi arasındaki ilişki nadiren çok iyi düzeydedir ve ekoturizm faaliyetlerinin yürütüldüğü birçok yerde bir ekonomik sızıntıdan bahsedilebilir [45, 46]. Genellikle bir ekoturizm bölgesinde yaşayan yerli halk turistlerin ilgisini çekecek hizmetleri sunmaktan uzaktır ve pazar, geliri yerel halkla paylaşmak istemeyecek ve onların da rekabet edemeyeceği kadar büyük turizm şirketlerine ve işletmelere bırakılmış durumdadır [45]. Bu turizm faaliyetlerini genellikle gelişmiş ülkelerde bulunan büyük firmalar organize etmektedirler ve bu nedenle sektörde harcanan paranın büyük bir kısmı bu ülkelere ekoturizm faaliyetlerinin yürütüldüğü, doğal kaynakları aşırı kullanılmamış olan gelişmekte olan ülkelere aktarılmaz [46, 47]. Bu durum ekoturizm sektörüne yapılan en yoğun eleştirilerden birine sebep teşkil eder. Ancak internetin artık dünya üzerinde yaygın olarak kullanılmaya başlanmasıyla yerel halklar tarafından kurulmuş küçük işletmeler de konuyla ilgili potansiyel ekoturistlerin dikkatini

çekme şansını yakalamış, daha az aracının olduğu bağlantılarla alandaki insanların daha çok para kazandıkları ekoturizm etkinlikleri mümkün hale gelmiştir.

Ekoturizm geliştirme projelerinden elde edilen gelirin dağılımı konusunda genellikle görülebilecek üç senaryo vardır [46]. Bunlar:

- 1) Dışardan alana gelen bir girişimci tarafından oluşturulmuş bir alanda yerel halkla çok az paylaşım ya da herhangi bir paylaşım olmaksızın gerçekleştirilen ekoturizm faaliyetleri,
- 2) Dışardan gelen bir girişimcinin elde ettiği gelirden gönüllü olarak kendi istediği oranda yerel halkla paylaşım içerisinde olduğu ekoturizm faaliyetleri,
- 3) Yerel halk, girişimci ve üçüncü şahısların birlikte organize ettikleri ve gelirini de kendi aralarında paylaştıkları ekoturizm faaliyetleridir.

Ekoturizm olgusunun ortaya çıkmasındaki en önemli etkenlerden biri, dünya üzerindeki doğal kaynakların genel olarak ciddi biçimde tahrip edilmeye başlanmasının anlaşılmasıdır. Bu tahribatlar sadece söz konusu kaynakların doğrudan kullanımlarıyla gerçekleşmez. Sosyo-ekonomik kalkınma için desteklenen, turizm faaliyetlerini de içeren birçok etkinlik de özellikle çevre koruma çalışmalarına yeterli hassasiyetin gösterilmediği ekosistemlerde ciddi tahribatlara sebep olabilmektedir [48].

Ekosistemlere yapılan en küçük müdahaleler bile kolaylıkla doğal kaynakların ciddi biçimde zarar görmesine neden olabileceken, koruma çalışmaları için genellikle büyük çabalar gerekir. Buna ek olarak, korumaya yönelik çalışmalar dünya genelinde önemli oranda ekonomik külfet oluştururlar [49]. Oysa ekoturizmin hem bu tahribatlara neden olan etkinlikleri azaltmak, hem de koruma çalışmalarını finanse etmek için, en azından teorik olarak oldukça ideal şartlar sunduğu genel olarak kabul gören bir yaklaşımdır. Ancak bu maliyet, özellikle gelişmekte olan ülkelerde dikkat çekici oranda yapılan kesintilerle karşılanabilir. Gelişmiş ülkelerde koruma amacına yönelik işlerin tam anlamıyla ve etkili bir biçimde yapılabilmesi için bu işlere ayrılan gider toplam öngörülen masrafın 1/3'ü civarındayken, gelişmekte olan ülkelerde bu oran kabaca 1/20'ler ve daha aşağılardır [50, 51]. Özellikle ekonomik sorunları olan bu tür ülkelerde koruma çalışmalarının yüksek maliyetinden ötürü finansal kaynak bulunamaması durumunda korunması gereken alanların tarım alanı olarak kullanılması, tür konusunda herhangi bir kaygı olmaksızın, biyolojik çeşitlilik ve genetik kirlilik kavramlarını göz önünde bulundurmadan dikim yapılması ya da alanın doğal özelliklerine bakılmaksızın doğrudan endüstriye açılması kaçınılmaz olabilmektedir. Bu gibi durumlarda alışlageldik turizm

faaliyetlerinden farklı olarak konaklama, yiyecek-içecek servisi dışında doğal hayatı yerinde görme imkanı da sağlayan ekoturizm faaliyetlerinin bir çoğu aynı zamanda bir koruma yöntemi olarak da düşünülür [46].

Bu ve buna benzer faydalarından, ayrıca tanımlarından yola çıkıldığında ekoturizm sürdürülebilir bir etkinliktir ve bu nedenle birçok çevre kuruluşu ve Dünya Bankası gibi organizasyonlarca desteklenir [52].

Başarılı bir ekoturizm ve korunan alan yönetimi sürdürülebilir ziyaretçi kullanımı ile ziyaretçinin keyif aldığı ve doğal kaynakların korunduğu şartların bir arada olmasını gerektirir. Bununla birlikte özellikle gelişmekte olan ülkelerde korunan ekosistemlerden gelir elde edilmeye başlanması doğal kaynakların kullanımı açısından kritik bir nokta olarak değerlendirilir [48]. Elde edilen gelirin oluşturduğu cazibeyle alana olması gerekenden büyük bir arz yükü binerse hem elde edilecek gelirden düşüş, hem de doğal alanların tahribi sonucu alanın zarar görmesi kaçınılmaz hale gelir. Alana yönelik talebin taşıma kapasitesi içerisinde sınırlanmaması da bu kritik sürecin en önemli detaylarından biridir. Bazı türlerin ve ekosistemlerin büyük turist gruplarından etkilenebileceği bilinirken, turizmin daha geniş çaplı çevresel etkileri ve beraberinde getireceği alt yapı sorunlarından kaynaklanan etkiler bu tür aktivitelerin çevreyle etkileşimleri irdeleniyorken genellikle göz önüne alınmazlar [53].

Koruma çalışmalarında yapılması gereken tek şey korunacak alanın sıkı bir kontrol altında tutulması ve yapılması istenilen etkinliklere izin verilerek istenmeyenlerin önlenmesi değildir. Pozitif bilimlerin sürdürülebilir kullanım konusuna yaptığı ve yapacağı önemli katkılara rağmen bu konu sıklıkla sosyo-ekonomik şartlarla da ilişkilidir [53, 54]. Bölgede yaşayan halkın desteği ve katılımı bu açıdan çok önemlidir. Çünkü koruma çalışmalarının birçoğu zaten insanın sosyal yaşamının devam ettiği alanlarda yapılmak zorundadır. Öte yandan özellikle halkın yaşamını sürdürebilmek için korunması gereken doğal kaynaklara bağımlı oldukları durumlarda koruma çalışmaları zaman zaman içinden çıkılmaz bir hal alabilir. Ekoturizm, özellikle bunun gibi durumlarda doğal kaynakların korunarak alternatif bir gelir kaynağı oluşturduğu için tercih edilecek bir strateji olarak karşımıza çıkar. Bu gelir kaynağının sürekliliği doğrudan doğruya korunan doğal kaynaklara bağlı olduğundan, elde edilen gelirin bir bölümü kendiliğinden sürdürülebilirliğin sağlanması için sektöre geri dönecek, böylece etkili bir koruma çalışmasına imkan tanınmış olacaktır. Ekonomik girdilerin sınırlı olduğu, insanların bir an önce maddi kazanç umdukları durumlarda bu koruma çalışmalarının göz ardı edilme

riskleri de vardır. Doğal kaynaklardan kısa vadede elde edilecek geliri artırmak için belirli dönemlerde bu kaynakların aşırı kullanımları görülebilir ve bunlar uzun vadede olumsuz sosyo-ekonomik ve çevresel sonuçlar doğururlar [46, 55]. Ancak elde edilecek uzun vadeli bir gelir söz konusu olduğunda bu kaynakların aşırı tüketilmemesi konusunda bir hassasiyet oluşacak [56] ve böylece hem korumanın sağlanması, hem de ekoturizmden gelir elde edilmesi aynı anda mümkün olabilecektir [57]. Dolayısıyla ekoturizm etkinliklerine açılacak alanda yaşayan insanların ekoturizmin sürdürülebilir olduğu sürece ekonomik ve ekolojik faydalar sağlayacağı konusunda ikna edilmeleri gereklidir. Başarılı bir ekoturizm etkinliğinde bu faaliyetlerin nedenini teşkil eden doğal kaynakların güçlü tutulması esas olacaktır. Bu nedenle ekolojik ve sosyal etkilerin de içeriğine dahil edildiği kapsamlı bir çevre yönetimi yeni planlanan bir ekoturizm faaliyetinde mutlaka yer almalıdır [46].

Uzun vadeli düşünüldüğünde daha avantajlı yönleri ortaya çıksa da, gelecek birçok anlamda belirsiz olarak görüldüğünden ekoturizm daha çok kısa vadede düşünülen kararlar ve politikalarla yönetilir [55]. Bunun doğal bir sonucu olarak bazı alanların çok erken tahrip sürecine girdiği, doğal ve kültürel sürdürülebilirlik kavramının ilk aşamalardan itibaren ciddi bir tehlikeyle karşılaştığı görülebilir.

Ekoturizm etkinliklerinden elde edilecek gelirin belirlenmesinde birden çok yöntem takip edilir. Farklı ekoturizm modelleri, yüksek turist sayısı-düşük maliyet ya da düşük turist sayısı-yüksek maliyet gibi farklı yaklaşımlar sergileyebilmektedir [58]. Çarpanların yer değiştirmesi olarak adlandırılabilir bu durum ekoturizmden gelir elde eden büyük çaplı şirketlerin talebin az olduğu durumlarda da iyi paralar kazanmalarını sağlayabilecek bir esneklik sağlar.

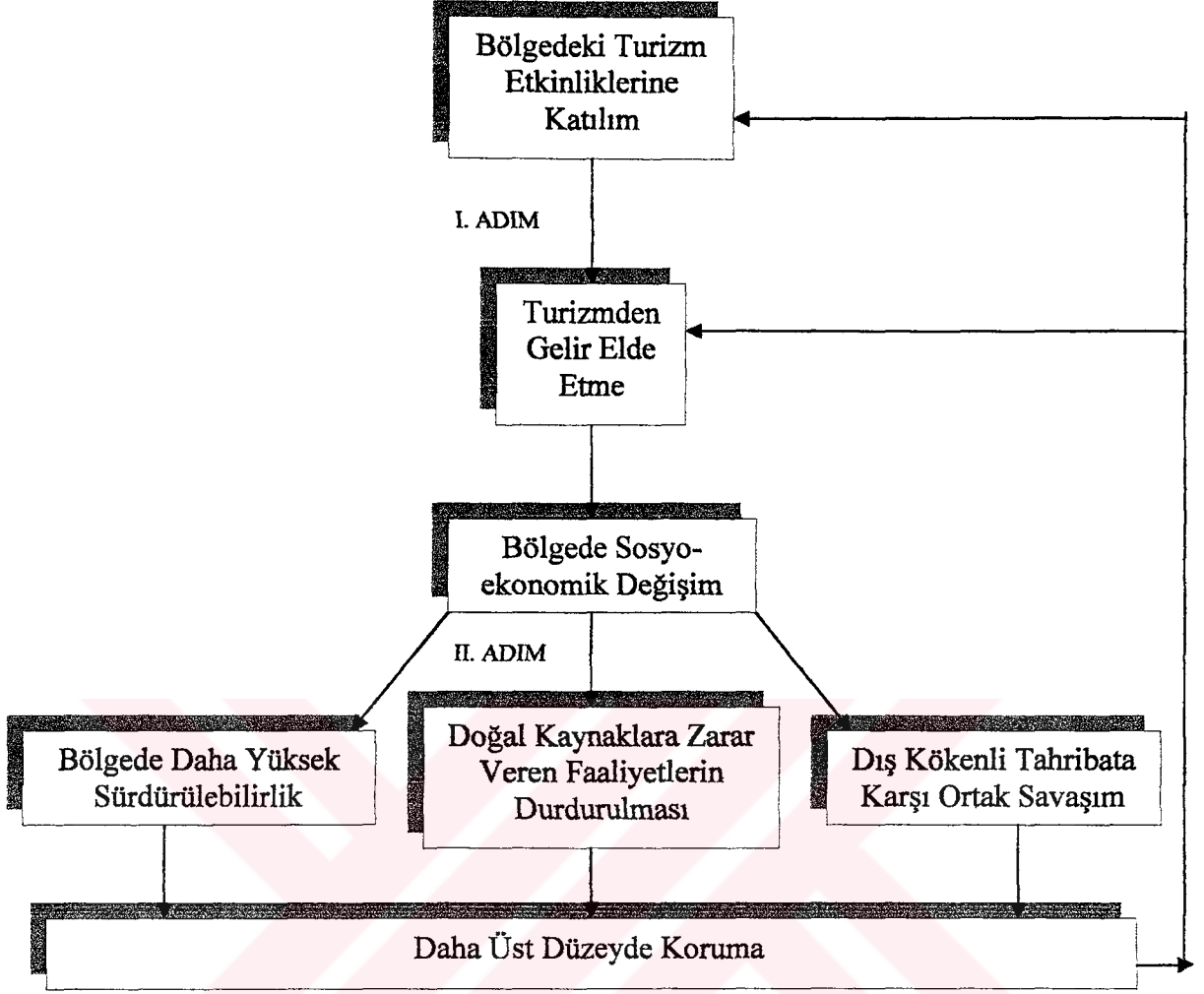
Ekoturizm etkinliklerinin görülmeye ya da planlanmaya başlandığı alanlarda devletin, yerel halkın ve özel sektörün yüksek beklentilerinin olması zaman zaman hayal kırıklıklarını beraberinde getirebilir. Doğal ve kültürel açıdan üst düzeyde özelliklere sahip bir alan beklenenin aksine ilgi görmeyebilir. Geniş biyolojik çeşitliliğin bulunduğu gidilebilecek bir çok yer çok uzak ve tehlikeli bulunabilir, ya da çok yüksek miktarda para harcayabilecek turistler için yeterli çekicilikten uzak olarak algılanabilir [59]. Bu nedenle doğa esaslı ekoturizm potansiyelinin ve bundan kaynaklanacak faydalanmanın bazen beklenenden daha az olabileceği göz önünde tutulmalıdır [30, 31]. Bir ekoturizm etkinliğinin maliyeti, alanın doğal şartlarına bağlı olarak değişebilecek konaklama maliyetleri ve önceden tahmin edilmesi güç olan, ziyaretçi oranı gibi birçok kritere

bağlıdır. Dolayısıyla bu tür bilgiler bir alanın ekonomik ve ekolojik sürdürülebilirlikleri arasındaki ilişkiye dair kesin örneklerin sınırlı olduğu günümüzde turizm otoriteleri, plancılar, yazarlar ve turizm şirketleri için temel kararların verilebilmesi aşamasında hayati önem taşırlar [46].

Ekoturizmin gerçekleştirileceği alanlara girişte alınacak ücretler alandan elde edilecek toplam gelire hissedilir oranda katkı sağlar [55]. Ekonomi teorilerine göre bir alana giriş ücreti ya da alanı kullanma bedeli yeterli düzeyde olmadığında alanın nadirlik değeri bölgedeki insanlara, hatta hükümetlere ulaşmaz ve bunun yerine turistlerce “gereksiz harcama” olarak değerlendirilerek saklanır, ya da karlarını kendi ülkelerine götürmek isteyen büyük turizm şirketlerince ülke dışına taşınır [60]. Üstelik ekoturizm üzerine yapılmış birçok çalışma korunan alanlarda yabancı turistlerden alınan ücretlerin onların ödemeye hazır olduklarından daha aşağıda olduğunu göstermiştir [61]. Bununla birlikte kalitesi yüksek bir ekoturizm deneyimi yaşayan turistler ziyaret ettikleri yerlerin daha iyi korunmasını sağlamak için daha çok para ödemeye hazır olacaklardır [26].

Alandan elde edilen gelirin büyük ölçüde alan için kullanılması yerinde olacaktır. Çünkü ekoturizmden elde edilen gelirin bölge içerisinde toplanıp bölgedeki ekoturizm yatırımları için kullanılması ulusal bazda elde edilen havaalanı, kalacak yer ve vergilerden elde edilecek gelirin bu amaç dahilinde kullanılmasından daha çok yarar sağlayacaktır [60]. Yerel halkın bu etkiyi fark etmesiyle daha güçlü bir motivasyon sağlanır ve daha verimli ekoturizm etkinlikleri gerçekleştirilir. Sektöre girmiş her birimin belirli bir uyum dahilinde çalışması da sürdürülebilir karlılık için gereklidir. Bölgedeki kişi ya da kuruluşlar kendi pazar paylarını artırmak istediklerinde, rekabetten ve her isteyeninin hiçbir denetime maruz kalmadan ekoturizm pazarına girmesinden kaynaklanan sebeplerle fiyatlar marjinal seviyelere düşmeye zorlanır ve böylelikle bölgenin ekoturizmden elde edeceği gelir belirli bir seviyenin altında kalmış olur [60].

Bir çok ülkede turizm korunan alanların varlığı için önemli rol oynar ve bir alanın korunmak üzere seçilmesi için turizm potansiyeli önemli bir faktördür [46]. Alanın korunmasıyla yerel katılımın sağlandığı ekoturizm etkinlikleri arasındaki ilişki Wunder [62] tarafından şematize edililerek açıklanmıştır (Şekil 6).

Şekil 6. Alanın korunmasıyla yerel katılımın sağlandığı ekoturizm etkinlikleri arasındaki ilişki [62].

Yöre insanların katılımıyla gerçekleştirilen ekoturizm faaliyetleri bölgeye alışlagelmiş haliyle tur şirketlerinin sektöre girdiği ekoturizm faaliyetlerinden çok daha fazla gelir getirir [62]. Bu gelir bölgesel sosyo-ekonomik değişimleri ve üretim - tüketim hareketlerini, halkın uğraş alanlarını ve gelir dağılımını etkiler, değişimlere ve gelişime bağlı etkilere sebep olur. Örneğin, ekoturizm faaliyetleri gerçekleştirilen bir alanda hayvancılığa bağlı aşırı otlatma nedeniyle mevcut bitki örtüsü baskı altındaysa ve hayvan sahipleri ekoturizm faaliyetlerinden herhangi bir gelir elde edemiyorlarsa, besledikleri hayvan sayısında herhangi bir azalma olmaz. Dolayısıyla, bitki örtüsüne baskı da ortadan kalkmaz. Bu mekanizma ile üç biçimde koruma çalışmalarına katkı sağlanır. Birincisi aşırı kara ve su avcılığı gibi sürdürülebilirliği tehdit eden geleneksel faaliyetlerin azaltılması ve düzenlenmesi, ikincisi mevcut doğal kaynaklara zarar vermekte olan, örneğin hayvancılık

ve yakacak odun için kesim gibi faaliyetlerin bütünüyle durdurulması üzerine yoğunlaşmaktadır. Ekoturizm faaliyetleriyle elde edilecek gelir bu iki önemli aşamanın her ikisi için de ciddi bir destek olur. Son olarak yöredeki insanlar bölgedeki ekoturizm faaliyetleri nedeniyle ciddi bir gelir elde etmeye başladıklarını fark ettiklerinde bu kez alana dışardan gelen ve doğal kaynaklara zarar veren baskılara karşı güçlü bir motivasyonla hareket ederler. Böylece alanın uzun vadeli korunması için anahtar rollerini üstlenmiş olurlar.

1.6.2.1.3. Ekoturizmin Yerel Halkla İlişkileri

Ekoturizm kavramı ele alınırken ya da bir etkinlik olarak organize edilirken en sık yüzleşilecek konulardan birisi de bölgedeki halkın varlığıdır. Ekoturizm etkinliğinin gerçekleştirileceği alandaki koruma çalışmalarının, bu etkinliklerden kaynaklanan gelirin bölge ekonomisine yaptığı katkının yüksek olmasının, sürdürülebilirliğin ve diğer birçok kriterin başarısında yerel halkın önemi büyüktür. Her şeyden önce başarılı ve amacına uygun bir ekoturizm etkinliği ancak onlar isterse gerçekleştirilebilir. Ekoturizmle ilgili yapılmış birçok tanıtımda özellikle değinilmiş yerli halk varlığı, temel olarak katılımcılığın sağlanması, sürdürülebilir kullanımla doğal kaynakların kullanımına bir sınırlama getirilmesi, dolayısıyla koruma çalışmalarına katkıları ve bizzat ekoturizme kaynak değer oluşturmaları gibi nedenlerle dikkate alınır.

1.6.2.1.3.1. Yerel Halkın Katılımcı Olarak Önemi

Ekoturizm, yerel halk katılımının ‘olmazsa olmaz’ olarak değerlendirildiği bir kavramdır. Her şeyden önce yerel, alanda yaşayan halkın katılımıyla gerçekleşen, korumacı ve eğitici yapıda olan bir kavram olduğundan alana gelen ziyaretçiler, alanda yaşayan yerli halk ve doğal ve kültürel kaynak değerleri arasında çok sıkı bir etkileşimi gerektirir. Zaten turizm ya da sürdürülebilir olan herhangi bir endüstri doğal çevre ve yerel halkla karşılıklı etkileşim içinde olmalıdır [26].

Ekoturizmin ortaya çıkış nedenlerinden birisi ve belki de en önemlisi korumanın sağlanmasıdır ki, daha önce de değinildiği üzere bu tür çalışmalar genel olarak insanın sosyal yaşamının geçtiği yerlerde yapılan ve ekolojik olduğu kadar sosyo-ekonomik

gereksinimlere de ihtiyaç duyan çalışmalardır. Bu nedenle bölgede yaşayan halkın sosyal ve ekonomik yaşamlarının karakteristik özellikleri mutlaka iyi tahlil edilmeli ve bunlar halk desteğinin alınması için kullanılmalılardır.

Birçok toplumun kültüründe sıklıkla dinsel inançlarından kaynaklanan, bitkileri, hayvanları ve bunların habitatlarını korumaya yönelik davranışlar teşvik edilmiştir [63]. Toplumlarda var olan, zamanla ortaya çıkmış ahlaki değerler ve tabular özellikle bölgesel koruma çalışmalarında çok önemli roller oynayabilirler [64]. Doğal sistemlerin korunması için alınan kararların başarılı olabilmesi için ise, bunların ahlaki ve geleneksel olanları da içeren bazı değerlere dayandırılması zorunluluğu vardır [60]. İlk bakışta ekoturizm etkinliklerinin hem koruma çalışmalarına katkıda bulunduğu, hem de yerel halka ciddi faydalar sağladığı için hiçbir muhalefetle karşılaşmadan bölgedeki halk tarafından benimseneceği düşünülebilir. Ancak, özellikle gelişmekte olan ülkelerde devletin aldığı koruma kararlarına bu kararları elde etmek istedikleri ekoturizm dışı gelire engel olarak gören bölgedeki halkın tam olarak uyması, en azından ilk 10 sene gibi bir süre için pek mümkün gözükmez [45]. Bölgede yapılan hayvancılıktan kaynaklanan otlama baskısı nedeniyle bölge bitki örtüsünün ciddi biçimde zarar görmesi ya da yakacak ve yapacak odun ihtiyacının yasal ya da yasal olmayan yollarla ormanlardan karşılanması ekoturizmin engel olabileceği bu tür faaliyetlere örnek olabilir. Bu tür gelir kaynaklarının daha somut ve gerçekçi algılandığı bölgelerde ekoturizmin bir koruma yöntemi olarak görülmesinde bazı sorunlar yaşanabilir [45].

Ekoturizmde gönüllü çalışmalar daima önem taşır ve bu tür çalışmalar mutlaka teşvik edilmelidir [55]. Bununla birlikte bölgedeki insanlarla iyi iletişim kurarak onların da gönüllü olarak etkinliklerin içine çekilmeye çalışılması yerinde olacaktır. Bölgedeki halk ve girişimciler sadece alınan sıkı kararlar gerektirdiği için değil, yapılması gereken doğru şeyin bu olduğuna inandıkları için de güvenli kullanım sınırını aşmamalıdır [65].

Bir alandaki turizm faaliyetinin gelişmesi o alanda bir takım iş imkanlarının oluşmasına ve bölgedeki ekonomik büyümeye olumlu bir katkı yapacaktır. Bununla birlikte bölgeden elde edilen gelirin yine o alanda paylaşımını sağlayan bir mekanizma bölgedeki gelir seviyesinin yükselmesine, refahın artmasına, insanların kendilerini geliştirerek daha nitelikli hale gelmelerinde çok daha etkili olacaktır [66].

Ekoturizm yoluyla elde edilecek gelirin bölgedeki halkın gelirine doğrudan etki edeceği kesin olsa da, bu artış bölgedeki doğal alanlarının başka kullanım amaçları doğrultusunda tahrip edilmesini önlemeyi garanti edemez [45]. Yıllardır geleneksel olarak

yaşadığı ve yüzyıllardır da bu şekilde yaşandığını bildiği bir çevrede, ekoturizm gibi bilim çevreleri için bile çok yeni sayılabilecek bir etkinlikle hayatını kazanmayı geçici ve çok güvenilmemesi gereken bir durum olarak görerek buradan elde edeceği geliri tarım, hayvancılık ya da ormancılık gibi geleneksel yöntemlere aktaran bölge halkı, bölgedeki ekoturizm etkinliklerinin uzun vadeli olmasının da önüne geçebilir. Bu nedenle katılımın sağlanması sadece bir başlangıç olarak kabul edilmeli ve bu katılımcıların motivasyonları daima yüksek tutulmalıdır.

Bir alanın ekoturizm etkinlikleri sayesinde gittikçe tanınması ve çok tercih edilmeye başlanması sadece doğal alanlarda ekoturizm etkinliklerinde bulunmak isteyen kişilerin değil, alanın yakınlarında yaşayan ve alandan gelir elde etmek isteyen diğer kişilerin de dikkatini çekmeye başlar. Bu durum civarda yaşayan insanları cezbederek ekoturizm yapılan alanların etrafında yaşamaya yöneltebilir ki, bu olay literatürde “mıknatıs etkisi” olarak geçmektedir [65]. Bu etki dikkatle izlenmeli ve karar verme yetkisine sahip kişi ya da kurumlarca mutlaka belirli bir oranda tutulmalıdır. Çünkü mıknatıs etkisinin gereğinden fazla olmasıyla birlikte ekoturizm yapılan alan kendi kendini tahrip etme sürecine kendiliğinden girebilir [45].

Ekoturizm faaliyetlerinden yerel halkın elde edeceği tek fayda gelir sağlamak değildir. Bölgedeki turizm faaliyetlerinin etkisiyle bölgeye giren para kendiliğinden istihdam sağlar, genel bir gelişimle bölgeye olumlu etkiler yapar. Bununla birlikte bölge halkının eğitilmesi, onlarla fikir alışverişinde bulunulması ve ekoturistlerle birebir etkileşim içerisinde olarak bölgelerindeki turizm faaliyetini kontrol etmelerinin sağlanması gibi farklı boyutlardaki faydaları da göz ardı edilmemelidir [68].

1.6.2.1.3.2. Kaynak Değer Teşkil Etme

Dünya üzerinde farklı büyüklükteki birçok topluluk kurdukları kendilerine özgü yaşam biçimleri nedeniyle bilim adamlarının ve turistlerin ilgisini çekmekte ve bir cazibe merkezi oluşturmaktadırlar. Bununla birlikte, ekoturizm terimi ekolojik turizmden gelmektedir ve ekolojinin içeriğine dahil olan insan da bu turizm çeşidinin kapsamına girmektedir. Sadece doğal kaynaklarla değil, kültürel değerlerle de ilgili olan ekoturizm, kendine özgü özellikleri halen taşıyan yerel halkları ve onların yaşam biçimlerini bir kaynak değer olarak kabul eder. Tüm diğer kaynak değerlerin olduğu gibi, yerel yaşam tarzlarının da korunması ve varlıklarının devamının sağlanması gerekliliği vardır. Çünkü

zaten fazla olan ve sayıları gittikçe artan ziyaretçiler doğrudan ya da dolaylı olarak doğal kaynakları etkiledikleri gibi [69], bölge insanlarını kültürel anlamda da etkileyebilmektedir [53]. Bölgedeki doğal kaynakların varlıklarını sürdürmelerinin en önemli nedenlerinden birinin de orada yaşayan insanların davranış biçimleri ve bu davranış biçimlerini oluşturan kültürleri olduğu düşünüldüğünde bu değerlerin varlığının devam ettirilmesinin sürdürülebilirlik açısından ne derece önemli olduğu ortaya çıkar. Sonuç olarak ekoturizm, hem doğrudan kaynak değer oluşturduğu için, hem de halklar ve yaşadıkları çevre arasındaki kuvvetli etkileşim nedeniyle biyolojik olduğu kadar, sosyal sürdürülebilirliğin de mutlaka sağlanması gerektiği bir kavramdır.

1.6.2.1.2.3. Doğal Kaynakların Kullanımı

Bütün insanlık doğal ekosistemlere dolaylı yollardan bağımlı olarak yaşıyorken bazıları da halen bu kaynakları doğrudan kullanmak zorundadır [53]. Büyük bir kesim ekosistemlerin doğrudan kullanılmasına eleştirel yaklaşırsa da, özellikle kırsal bölgelerde yaşayan toplumların kaynaklarının önemini fark etmeleri ve sahip çıkması ile bu kaynakların kullanımı ve yönetimi yüzyıllar boyunca sağlanmıştır. Ancak hızla modernleşmeden kaynaklanan sebeplerle bu dengenin sekteye uğraması, doğal kaynakların zarar görmeye başlaması ile hızlı nüfus artışını ve beraberindeki sorunları gündeme getirmiştir. Bir alanda ekoturizm etkinliklerinin başlatılmasına temel sebep teşkil eden doğal kaynaklar, bu toplumsal sahiplenmeyi tekrar başlatma potansiyeli taşıması açısından önemlidir [45].

Ekoturizm açısından ilgi çekici bir yerde yaşayan halk kendi ihtiyaçları için bazı doğal kaynakları kullanmak isteyecektir. Özellikle alanın popüleritesinin artması ve gözle görülür bir yoğunluğun yaşanmaya başlamasıyla bölgede ve yakın çevresinde yaşamaya başlayan insan sayısında ciddi bir artış olacak ve bu artış kaynak tüketimini olması gerekenden yukarıya çıkartacaktır. Böyle bir durumda insanlar çevresel ve ekonomik koşulların ne gerektirdiğine aldırmaz etmeden ihtiyaçlarını mümkün olduğunca 'bedava' olan doğal kaynaklardan karşılama eğilimine gireceklerdir [70]. Kaynakların doğrudan kullanımı ve doğal hayata ait habitatların kaybı birlikte gerçekleştiğinde doğal türlerin çoğu değilse bile birçoğu ortadan kalkacaktır [53]. Dolayısıyla gelecekle ilgili tahminler ne aşırı kullanım ve tüketim tehdidi altındaki türler [71], ne geçimlerini sağlamak için doğal

kaynaklara bağılı insanlar [72], ne de ekosistemlerin fonksiyonlarını kaybetmeye başlamasıyla ortaya çıkan çevresel durumlar için iç açıcı değildir [73].

Her ne kadar doğal kaynak kullanımıyla ilgili ciddi endişeler gündeme gelmeye başladıysa da, bu kaynakların kullanımının kaçınılmaz olması sebebiyle bir sürdürülebilir kullanım kavramı ortaya çıkartılmıştır. Biyolojik çeşitlilik antlaşmasının (CBD) ikinci maddesi sürdürülebilir kullanımı, biyolojik çeşitlilik bileşenlerinin uzun vadede herhangi bir zarar görmeyecek biçim ve oranda, mevcut ve gelecek nesillerin istek ve ihtiyaçlarını karşılamak üzere alanın potansiyelinin korunarak kullanılması olarak tanımlar [74]. Bir ekoturizm bölgesinde sürdürülebilirliği sağlamak için yapılması gereken en önemli hareketlerden biri de gerek yerel halkın eğitimi ve ikna edilmesiyle, gerekse devlet otoritesinin kullanımıyla bu tanım içerisinde kalan bir doğal kaynak kullanımını sağlamaktır.

Alandaki doğal kaynakların kullanılmasıyla ilgili dikkat edilmesi gereken bir diğer nokta da tarım ve avcılık gibi faaliyetlerin alanda mümkün olduğunca yapılmamasının sağlanması, en azından ziyaretçilerin dikkatini çekmesinin önlenmesidir. Çünkü ekoturistler genel olarak ekolojik açıdan zarara uğramış, tarımın ve avcılığın sık görüldüğü yerlerde bulunmak istemezler [45]. Bölge halkının katılımcı olarak sektörün içerisinde bulunmasının ve bu işten para kazanmasının önemini açıklayan bir neden de budur. Katılımcı halk ekoturistlerin bu eğilimini fark ettiğinde bir otokontrol mekanizması oluşturarak potansiyel müşterilerini kaybetmek istemeyecektir.

Kısa vadede ekoturizm etkinliklerinden elde edilecek gelirin halkın acil ihtiyaçlarına harcanması gelişme ve koruma arasındaki ters orantıyı durdurabilir, ancak uzun vadede habitatların korunması için devletin arazi sınıflaması ve korunan alan sınırlarının belirlenmesi gibi kararlarını da içeren istikrarlı politikalarına mutlaka ihtiyaç duyulacaktır [45].

1.6.2.1.4. Ekoturizm-Taşıma Kapasitesi İlişkisi

Bir araştırmaya göre, 1950'li yıllarda yaklaşık olarak yıllık 25 milyon civarında olan uluslararası turist sayısı 1990'da 443 milyona yükselmiştir [75]. Bununla birlikte Dünya Turizm Organizasyonu (WTO) ziyaret sayısına bağılı olarak turizm faaliyetlerindeki yıllık artışı %7, uluslararası hava taşımacılığı hariç yıllık gelir artışını da %12,5 olarak açıklamaktadır [60]. Zaten oldukça büyük olan ve büyümeye devam eden bir sektör olan

turizm, doğal olarak bu büyümeye bağlı sorunları da beraberinde getirmektedir. Konu ekoturizme indirildiğinde, doğal ve kültürel kaynak değerlerin bu gittikçe büyüyen kitlenin etkisine maruz kalma riski olduğundan söz konusu etki özellikle ekolojik açıdan çok daha büyük önem taşır. Kitle turizminden farklı olarak bir alandaki doğal ve kültürel kaynak değerleriyle ilgilenen ve bunların korunması için katkı sağlamayı hedefleyen ekoturizm kavramında ziyaretçilerin çevreye hissettirebilecekleri baskının boyutu bu kavramın ortaya çıkış amacına ters düşmesine neden olabilecek boyutta olmamalıdır.

Gelişmiş ve sanayisini kurmuş ülkeler, bazı istisnaları olsa da, genel olarak doğal alanların artık çok fazla olmadığı, olanların da bir şekilde bu sanayi faaliyetlerinden etkilendiği, en azından göreceli olarak bozulduğu yerler olduğundan, ekoturizm etkinlikleri denince genel olarak gelişmekte olan ülkeler ve bunların sunduğu doğal ortamlar akla gelir. Bölgesel kültürlerin ve doğal çevrenin değerlerini ön plana çıkaran ekoturizm özellikle turizmin hükümetler tarafından desteklendiği bu ülkeler için diğer turizm türlerine kıyasla daha uygundur ve daha küçük ölçekli, daha çok yerel imkanın sunulduğu, daha az ekonomik külfet getiren ve olumsuz etkileri daha az olan bir turizm çeşidi olarak kabul edilir [60]. Bununla birlikte bu ülkelerin genel olarak uğraşmaları gereken ekonomik, sosyal ve politik birçok önemli sorunları olabileceğinden ve bölgedeki yerel halkın sahip oldukları doğal ve kültürel özelliklerden para kazanmanın cazibesine kapılma ihtimalleri söz konusu olduğundan, bu kaynakların kullanım sınırlarının zorlandığı durumlar görülebilir.

Ekoturizm alanlarında ziyaretçi baskısı genellikle kullanımın ilk aşamalarında hissedilmeye başlanır ve kullanıcı faaliyetlerinin yoğunlaştığı alanlarda önemli doğal kaynak değişimlerine sebep olur [41]. Alandaki ekoturizm etkinliklerinin var oluş sebebi bu kaynak değerler olduklarından, bu değişimin ne kadar kritik olduğu ve çok iyi izlenmesi gerektiği kendiliğinden ortaya çıkar. Bu tür değişiklikler rekreasyonel etkinliklere ayrılmış bölgelerin işlerliğinin azalmasına, alandaki güvenlik önlemlerinin sıkılaştırılmasına, alanın estetik değerinin düşmesine, ziyaretçilerin alana olan ilgisinin kaybolmasına ve koruma maliyetinin yükselmesine yol açar [76].

Bir ekoturist sıklıkla kendisi için özel ilgi uyandıran etkinlikler, sıra dışı türler, dağlar, farklı kültürel değerler ya da yerel halkla ilgilidir [77]. Dolayısıyla alandan memnun ve tatmin olmuş olarak ayrılması bu özelliklerin varlıklarının sürmesine bağlıdır. Başka bir deyişle, ekoturizm etkinliklerinin sürdürülebilirliği doğrudan alandaki ilgi çekici öğelerin bütünlüğünün korunması ve ekoturistler ile ekoturizm etkinliğinin biçimi ve süresi

arasında bir denge kurulmasına bağlıdır. Bu dengenin kurulamamasıyla alan ziyaretçilerin etkinliklerinden kaynaklanan bir tahrip olma süreciyle yüzleşir ki, bu noktada taşıma kapasitesi kavramı gündeme gelir.

Taşıma kapasitesi genel olarak ekolojik analizlerde belirli bir habitatta ele alınan türün ya da türlerin birey sayılarının popülasyonun varlığını tehlikeye sokmadan yaşamlarını devam ettirmelerini açıklamak için kullanılır ve “turist taşıma kapasitesi” olarak turizm ve çevre sektöründe gittikçe artan bir hızla kendine yer bulur [60].

Taşıma kapasitesi turizm sektöründe en sık bilinen haliyle turist aktivitelerinin mevcut olanakları zorladığı sınır (fiziksel taşıma kapasitesi), çevrenin zarar görmeye başladığı sınır (çevresel ya da ekolojik taşıma kapasitesi) ve ziyaretçilerin tatmin olmamaya başladıkları sınır (algısal ya da psikolojik taşıma kapasitesi) olmak üzere üç başlıkta ele alınır [78].

İnsanların ekoturizm alanlarına gelmesinin temel nedeni olan doğal ve kültürel kaynakların, yine bu ekoturizm faaliyetlerinde taşıma kapasitesinin aşılmasıyla zarar görmesi bu turizm türünün sürdürülebilirliği açısından son derece ciddi bir tehdit oluşturur. Sürdürülebilirlik için yapılması gereken koruma çalışmaları zaten yeterince komplekstir ve çok ciddi çabaları gerektirir. Son dönemlerde yapılan biyolojik çeşitliliği korumaya yönelik çalışmaların, bu tür çalışmalar ilk olarak ortaya çıktıklarında düşünüldüklerinden daha zor ve daha az başarılı oldukları ortaya çıkmıştır [79, 80].

Ekoturizm kaynaklarını kullanan turist sayısının artması basit bir mantıkla elde edilen gelirin de artması demektir. Ancak turist sayısındaki bu artış her bir turistin bir diğerine yük olduğu stok maliyetini de beraberinde getirdiğinden, elde edilecek gelirdeki artış düşük oranlarda kalır ve birikmenin daha da artması ile turistlerin harcama yapma eğilimleri azalır, böylece ekoturizm maliyeti uç sınırlara doğru bir yükseliş gösterir [60].

Günümüzde ekoturizm etkinliklerini gerçekleştiren büyük firmalar bir bölgeye getirdikleri turistlerden doğrudan kendilerine pay aldıklarından genelde turist sayısının taşıma kapasitesinin üzerine çıkartılması eğilimi gözlemlenir ve bu eğilim karlılığın artık olmadığı, geri dönüşümün çok zor olduğu aşamalarda çevresel sorunların görüldüğü aşamalara kadar devam eder [60]. Bu çevre sorunlarının firmalara zararı en fazla artık o alana turist getirememek olacaktır. Oysa dünya üzerinde bu firmaların iş yapabilecekleri çok sayıda tahrip edilmemiş doğal alan vardır. Ancak taşıma kapasitesinin aşılmasıyla zarar görmüş alan her şeyden önce bir halkın uzun zamandır yaşadığı bir habitattır ve bu zararların onlara yansması sadece ekoturizmden elde ettikleri sınırlı gelirin artık olmaması

değil, aynı zamanda yaşadıkları çevrenin artık tahrip edilmiş ve dengesi bozulmuş bir ekosistem olacağı gerçeğidir. Ekoturizmin yerel ölçekte planlanması ve yerel halkın mutlaka sektörün içinde olması gerekliliğinin en önemli sebeplerinden biri de budur.

Sonuç olarak kaynakların aşırı kullanıldığı ve çeşitli çevre sorunlarının baş gösterdiği bu tür alanlarda ne ekolojik ne de ekonomik anlamda sürdürülebilir turizmden bahsetmek mümkün olmaz. Bu nedenle sürdürülebilir bir turizm etkinliği için taşıma kapasitelerinin belirlenmesi ve bu kapasitelere hassas bir biçimde uyularak planlar yapılması hayati derecede önem taşır.

1.6.2.1.5. Ekoturizm – Kitle Turizmi Karşılaştırması

Ekoturizm kavramı bilimsel yayınlarda temel olarak;

- 1) Ziyaret edilecek alana en alt seviyede fiziksel ve sosyal etki
- 2) Doğa içerisinde turistlere ekoloji eğitimi
- 3) Bölgedeki yerli halka ekonomik katkı

kriterlerini bünyesinde barındıran turizm biçimi olarak kullanılır ve bu özellikleriyle kitle turizminden ayrılır [62].

Kitle turizmi ise doğal çevreye çok fazla zararı dokunabilen ve daha ekonomik ve rahat olduğu için turistler tarafından daha çok tercih edilen bir turizm biçimidir [82]. Bununla birlikte, daha büyük yatırımlar gerektirir. Ekoturizm faaliyetleri ise özellikle kitle turizmi ile karşılaştırıldığında genellikle küçük yatırımlar gerektirdiğinden, özellikle gelişmekte olan ülkeler tarafından ciddi bir gelir kaynağı olarak görülmektedir [62].

Klasik turizm anlayışında turistlerin istek ve ihtiyaçları sürekli bir artış gösterir ve sunulan her bir yeni ve konfor düzeyi yüksek özellik bir süre sonra standart hale gelir. İlk tatil köylerinin sade, doğal, hatta basit atmosferlerinden bugünkü tatil köylerinin her ülkenin ortalama yapı standardının çok üzerinde bir konfor ve lüksüne sahip atmosferlerine geçiş bunu açıklar [83]. Özellikle daha ekonomik olması nedeniyle kitleliliğe yönelen turizm etkinliklerinde, turistler gittikleri yerlerin yaşam biçimlerine uymak ve saygı duymak yerine kendi ülkelerindeki istek ve beklentilerinin karşılanmasını talep ederler [83]. Bunun doğal bir sonucu olarak ziyaret edilen alanda fiziksel ve kültürel değişimler başlar. Zamanla, rekabetin de etkisiyle işletmeler tarafından standartlar yükseltilir ve bu durum kitle turizminin bir anlamda sonsuza doğru ilerleyen arz-talep ilişkisinin başlangıcı olarak yorumlanabilir. Buna karşın ekoturizm etkinliğinin en önemli amaçlarından birisi

gidilen yerin kültürü ve doğası hakkında bilgi sahibi olmak, en dikkat ettiği unsurlardan birisi de bu iki kavrama da olabilecek en alt düzeyde etki etmektir. Doğal ve kültürel değerlerin ziyaret edilen alandaki mevcudiyetlerinin korunması ve sürdürülebilirliğin sağlanması bu nedenle kitle turizminde mümkün değilken ekoturizmde amaçtır.

Tablo 1. Kitle turizmi - Ekoturizm karşılaştırması [82].

Özellikler	Kitle Turizmi	Ekoturizm
	○ Hızlı gelişir ○ Maksimize eder ○ Çevreye saygı kaygısı yok ○ Kontrolsüz ○ Plansız ○ Ölçsüz	○ Yavaş Gelişir ○ Optimize eder ○ Çevreye saygılı ○ Kontrollü ○ Planlı ○ Ölçülü
Genel	○ Kısa dönem ○ Özel çıkarlar ○ Uzaktan kontrol ○ İstikrarsız ○ Fiyat bilinci ○ Nicelik ○ Geniş gruplar ○ Kısa zaman ○ Hızlı ulaşım ○ Sabit program	○ Uzun dönem ○ Tüm çıkarlar ○ Yerel kontrol ○ İstikrarlı ○ Değer bilinci ○ Nitelik ○ Bireyler, aileler, arkadaşlar ○ Uzun zaman ○ Uygun ve yavaş ulaşım ○ Anında değişen kararlar
Turist Açısından	○ Turist yönlendirilir ○ İthal yaşam biçimi ○ Anlama ○ Rahat ve pasif ○ Üstünlük duygusu ○ Hatıra eşyalar ○ Gürültülü ○ Plansız gelişme ○ Sadece yerel düzeyde planlama etkinliği ○ Üstün nitelikli yerlerde gelişme	○ Turist karar verir ○ Yerel yaşam biçimi ○ Deneyim ○ Talep edici ve aktif ○ Aktif fikirli yaklaşım ○ Anılar, yeni bilgiler ○ Sakin ○ Plandan sonra gelişme ○ Yerel planların bölgesel koordinasyonu ○ Üstün nitelikli yerlerde koruma
Turizm Gelişme Stratejisi Açısından	○ Yeni yapılaşma ve yeni yatak kapasitesi ○ Girişimciler dışardan ○ İstihdamda yerli olmayan kişilere öncelik ○ Çiftçilik azalır, işgücü turizme kayar ○ Otomobil öncelikli trafik planlaması ○ Yoğun turizm sezonuna göre kapasite belirlenmesi ○ Doğal ve tarihsel engeller uzaklaştırılır ○ İleri teknoloji ve mekanize turizm tesisleri ○ Kentsel mimari	○ Mevcut yapıların yeniden kullanımı ○ Sadece yerli girişimciler ○ Yerel potansiyele göre istihdam şartları ○ Çiftçilik ekonomisi korunur ve geliştirilir ○ Toplu taşıma öncelikli trafik planlaması ○ Ortalama talebe göre kapasite belirlenmesi ○ Doğal ve tarihsel engeller korunur ○ Düşük teknoloji ve seçici mekanize gelişme ○ Yerel mimari

Ancak bu tablodan yola çıkarak ne tüm kitle turizmi, ne de ekoturizm etkinliklerinin burada belirtilmiş özellikleri mutlaka taşınması gerektiğini düşünmek doğru olur. Oldukça zor ve iyi organizasyon gerektirse de, burada belirtildiği kadar çok zararı dokunmayacak kitle turizmi etkinlikleri mümkün olabilir. Bununla birlikte ekoturizm adı altında yapılırsa da doğal ve kültürel kaynaklara etkisi olabilecek turizm etkinlikleri de olabilir. Bu bağlamda ekoturizm konusuna getirilen eleştirel yaklaşımlara değinmek daha gerçekçi bir tablo ortaya koymak adına yerinde olacaktır.

1.6.2.1.6. Ekoturizme Eleştirel Yaklaşımlar

Ekoturizmin ortaya çıkış amacı doğanın ve kültürlerin korunması ve sürekliliklerinin sağlanması gibi tüm dünyada desteklenen ve takdir toplayan kavramlar olsa da, özellikle son dönemlerde ekoturizme yönelik eleştirel yaklaşımların dikkat çekici boyutlara ulaştığı gözlemlenmektedir. Gerek doğa koruma ve sürdürülebilirliğin sağlanması, gerekse ekonomik kazancın sektör içerisindeki paylaşımına yönelik bu eleştiriler genellikle ekoturizmin kağıt üzerindeki tanımından farklı olarak algılandığı ve ideal biçimde uygulamaya koyulamadığına ilişkindir. Günümüzde ekoturizm genel olarak kabul gören ve koruma çalışmalarına katkı sağlayan bir kavram olarak ele alınsa da ilgilendiği kaynak değerlerin önemleri itibariyle eleştirel yaklaşımları da göz önünde bulundurmamak ve değerlendirmek yerinde olacaktır.

1.6.2.1.6.1. Ekolojik Gereçeli Eleştirel Yaklaşımlar

Ekoturizm kavramının sınıflandırılması söz konusu olduğunda, bunu kuş gözlemi, balina gözlemi, alanın coğrafi özelliklerinin incelemesi gibi gerçekleştirilen eylemlere göre yapmak mümkündür. Öte yandan konuyla ilgili sınıflamanın ekoturizm etkinliklerinin yapılaş biçimlerine göre *sert* ya da *aktif* ve *yumuşak* ya da *pasif ekoturizm* adı altında yapıldığı çalışmalar da vardır [25, 84].

Sert ekoturizmden kasıt çevreye karşı son derece duyarlı kişilerden oluşmuş küçük gruplar halinde yapılan, fiziksel olarak aktif olunan, oldukça kısıtlı konfor şartlarında sınırlı hizmetlerin alındığı, özel uzun turlardan oluşmuş ve sürdürülebilirlik için gönüllü aktivitelerin gerçekleştirildiği programlardır. Bundan farklı olarak yumuşak ekoturizm ise

çok amaçlı kısa deneyimlerden oluşmuş, turistlerin yüksek konforlu hizmetler beklediği, sürdürülebilirliğin devlet kontrolü ile sağlanacağı görüşünün hakim olduğu, ya da en iyi ihtimalle ziyaret edilen alanın bulunduğu gibi bırakıldığı farklı bir yaklaşımdır. Bu iki farklı yaklaşımın her ikisi de sonuç olarak ekoturizmin içerisinde değerlendirilse de, detaylı olarak incelendiğinde birbirlerinden çok farklı karakterler taşıyabilecekleri görülür (Tablo 3). Bu birbirinden oldukça farklı iki ekoturizm biçiminin birçok kaynakta tek başlık altında değerlendirilmesi bile ekoturizm sektörünün ve bilimsel platformlarda ele alınışı biçimlerinin içinde bulunduğu çelişkiyi açıklamak için ciddi bir kanıt niteliği taşır.

Tablo 2. Sert ve yumuşak ekoturizmin karakteristik özellikleri [84].

Sert ve Yumuşak Ekoturizmin Karakteristik Özellikleri	
Sert (Aktif, Derin) Ekoturizm	Yumuşak (Pasif, Yüzeysel) Ekoturizm
Yüksek çevresel sorumluluk	Orta derecede çevresel sorumluluk
Sürdürülebilirliğin yükseltilmesi	Sabit sürdürülebilirlik
Özel amaçlara yönelik turlar	Çok amaçlı turlar
Uzun turlar	Kısa turlar
Küçük gruplar	Kalabalık gruplar
Fiziksel olarak aktif ekoturistler	Fiziksel olarak pasif ekoturistler
Fiziksel olarak kendini zorlayacak ekoturistler	Fiziksel olarak rahatına düşkün ekoturistler
Sınırlı sayı ve seviyede hizmet beklentisi	Belirli bir seviyede hizmet beklentisi
Kişisel deneyim üzerine kurulu	Açıklama, anlatım üzerine kurulu
Kendi planlarını yapan ekoturistler	Tur operatörlerinin planlarını izleyen ekoturistler

Tanımlarından kolaylıkla anlaşılacağı üzere özellikle yumuşak ekoturizm olarak ele alınan kavramla, ekoturizm fikrinin ortaya çıkışında sebep olduğu doğal ve kültürel kaynak tüketimi nedeniyle büyük rol oynayan kitle turizmi arasında, turist kafilesinin hacmi, seyahat amaçları, altyapı hizmetleri gereksinimi gibi ciddi benzerlikler vardır [25].

Bu ciddi çelişki, ekoturizm sektöründe adı en çok geçen ülkelerden biri olan Kenya'da çarpıcı biçimde orta çıkar. İyi korunan ve hizmet kalitesinin yüksek olduğu doğal alanlara zaman zaman gün boyu süren, nadiren gecelemenin de orada yapıldığı safari turları yapılırsa da [81], bu ülkeyi ziyaret eden tipik Avrupalı ve Kuzey Amerikalı turistlerin zamanlarının çoğunu Nairobi'de alışverişle ya da sahil kısımlarındaki büyük tesislerde

geçirdiği tespit edilmiştir [25]. Oysa Kenya sahip olduğu kendine özgü doğal ve kültürel özellikleri nedeniyle tercih edildiği düşünülen bir ülkedir. Kaldı ki, ekoturizmde ziyaretçiler *sadece fotoğraf çekip geride yalnızca ayak izlerini bırakan kişiler* olarak görülürler [85] ve böyle görülen kişilerin alış verişten ve büyük tesislerde klasik turizm etkinlikleri yapmaktan daha önemli kaygıları olmalıdır. Bu ve benzeri durumlarda bu turist kitlesi tercih ettikleri yer ve programlarında bulunan safari etkinlikleri nedeniyle hem ekoturist, hem de kitle turizmi yapan turist olarak değerlendirilebilirler. Birçok ekoturizm uzmanına göre yumuşak ekoturizm gibi değerlendirilen, ama aslında yapılış biçimine göre bir kitle turizmi olan etkinlikler yapıldıkları hassas bölgelerde ekoturizm anlayışı açısından bir tezat ve hatta tehlike oluştururlar [25]. Bu durum hassas bir ekosistemde ekoturizm faaliyeti adı altında yapılan bir aktivitenin o alanda kitle turizminin doğuracağı sonuçlara yakın sonuçlar doğurma riski taşıması açısından son derece önemlidir. Pazarlama tekniklerine bağlı olarak ekoturizm etkinliği gibi lanse edilen birçok etkinlik, verilmiş örnekte olduğu gibi bir kitle turizmi etkinliğine daha yakın özellikler gösterebilir. Çünkü önemli olan etkinliğin adı değil, yapılış biçimidir. Örneğin, bazı kaynaklarda bir ekoturizm etkinliği olarak gösterilen “jeep safari” eğer yapıldığı alanda çıkardığı gazlarla hava kirliliğine neden oluyor, gürültüsüyle yaban hayatını olumsuz etkiliyorsa, ki bu çok muhtemel bir durumdur, adı ne olursa olsun etkisi itibariyle kitle turizminin doğal kaynaklara yapacağı etkiyi daha somut bir biçimde yapıyor demektir.

Genel olarak turistler günlük normal yaşamlarında gördüklerinden ve yaşadıklarından farklı şeylerle meşgul olmak isterler. Bir alandaki müteşebbisler ise alandan bir an önce para kazanmak isterler ve turistleri alanı görmek için geç kalmamaları konusunda yönlendirirler [85]. Buradaki geç kalmamaktan kasıt alanın kendine özgü özellikleri kaybetmeye başlamasından öncedir. Turizmden beklentileri olan ve vergilerle ya da doğrudan döviz girdisiyle ciddi gelirler elde etmek isteyen hükümetler de genellikle girişimcilerle aynı yönde hareket ederler [85]. Bu ve buna benzer nedenlerle, doğal alanlar ve barındırdıkları doğal sistemlerin korunması ve kullanılması konusunda ciddi bir “denge” sorunu vardır [60].

Alanda yaşayan yerli halk ise sıklıkla ekoturizmi kendileri ve çocuklarının gelecekleri için bir umut ışığı olarak görür, konuyu bir sektör olarak ele alırlar. Korumaya yönelik sorunlar da bu aşamada ortaya çıkar. Özellikle yerel halk sürdürülebilirlik konusunda yeterli donanıma sahip hale getirilmezse, kitle turizmindeki “ne kadar çok turist, o kadar çok kar” mantığı ekoturizm adı altında yapılan bu turizm biçiminde de

kendini gösterebilir. Tehlike bununla da sınırlı kalmaz. Alana gelen ziyaretçileri daha fazla memnun edebilmek için alanda yaşayan bitki ve hayvan türleri toplanmaya ve ziyaretçilere sunulmaya başlayabilir ki, bunu önlemek bu kitlenin eğitilmesi kadar gerçek ekoturist bilincine sahip kişilerin alanı ziyaret etmesine de bağlıdır. Önemli bir sorun da bu noktada gündeme gelir. Özellikle yumuşak ekoturizmi tercih eden kişilerin içerisinde ekoturizmin amacına uygun amaçları olanlar kadar, bu yeni akımı denemek isteyenler, her zamankinden farklı bir şeyler yapmak isteyenler, otantik yerleri gezerek hatıra eşyaları edinmek ya da fotoğraf çektirmek isteyenler de olabilir. Bu tür ziyaretçilerin alt yapısında kitle turizmindeki tüketim isteği kuvvetle muhtemel olarak yer etmiş olduğundan, alandaki doğal ve kültürel yapı ciddi bir baskıyla karşı karşıya kalır.

Wall'a [85] göre ekoturizmin bir alandaki doğal yapıyı tahrip etmesi için geçerli dört sebep vardır:

1. Ekoturizm etkinlikleri ilgi alanları sebebiyle zaten oldukça hassas olan ve ziyaretçi baskısına karşı toleransı çok düşük olan alanlar arasından seçilirler ve bu alanlara yapılacak en ufak etkiler bile ciddi sonuçlar doğurabilir. Ziyaretçi baskısından oldukça etkilenen Antarktika bu hassas ekosistemlere örnek olarak gösterilebilir.
2. Ziyaretler alandaki yırtıcı hayvanların çiftleşme, avlanma ya da avını kovaladığı zamanlara denk gelerek bunlara engel olabilirler.
3. Genellikle kullanım yoğunluğuyla alana bırakılan etki arasındaki ilişkinin doğrusal olduğu düşünülür. Oysa bu durum her zaman için doğru değildir ve küçük gruplar da alana bir takım etkilerde bulunurlar. Diğer taraftan bu etki sınırını belirleyen kavram olan taşıma kapasitesinin kullanımın her aşamasındaki değişimler oluşmadan belirlenmesi oldukça güçtür. Bu nedenle taşıma kapasitesi teriminin yerine zaman zaman *kabul edilebilir değişimler sınırı* terimi de kullanılır.
4. Alan üzerine etkiler küçük ve sınırlı olsalar bile, alan dışında ve global ölçekte ciddi etkilere sebep olunabilir. Ekoturistler ziyaret edecekleri yerlere gitmek için sıklıkla ciddi uzaklıkları uçak seyahatleri ile geçerler. Bu seyahatler büyük bir enerji tüketimine ve küresel ısınmaya katkıda bulunarak daha büyük ölçekte en az kitle turizmi kadar, belki daha da fazla doğal kaynaklara zarar verir.

Ekoturizme ekolojik gerekçelerle yapılan eleştiriler bu ve buna benzer noktalarda ortaya çıkar. Özellikle son dönemlerde sektörde dönen paranın büyüklüğü de göz önüne

alındığında, eleştiriler rant kaygısıyla ve ekoturizm maskesi altında bazı hassas ekosistemlerin turizme ve tüketici etkisine açıldığı yönünde yoğunlaşmaktadır.

1.6.2.1.6.2. Ekonomik Gerekçeli Eleştirel Yaklaşımlar

Ekoturizm, kitle turizminden farklı olarak daha küçük gruplarla gerçekleştirilen bir etkinliktir. Dolayısıyla özellikle gelişmiş ülkelerden gelişmekte olan ülkelere ekoturist götüren organizatörlerin, her kişiden küçük karlar elde ederek ulaştığı geniş kitle nedeniyle yüksek bir karlılık gerçekleştirebildikleri kitle turizmi etkinliklerinden farklı olarak, ekoturizmde fiyatlar maliyetin oransal olarak daha üstündedir. Kitle turizmiyle çok daha önce tanışmış olan sektör bu tarz turizmin ihtiyaçlarını karşılayacak donanıma ulaşmışken, henüz çok yeni bir kavram olan ekoturizm için halen ciddi bir altyapı eksikliği söz konusudur. Bu konu fiyatların mevcut seviyelerinden daha aşağılara çekilememesinin en önemli nedenlerinden birisidir. Ekoturizm etkinliklerinin gerçekleştirileceği bölgede ulaşım, konaklama gibi hizmetler çoğu kez yerel ve küçük ölçekli tesislerce karşılanabilecek ucuz hizmetlerdir. Ancak alana ulaşmakta, kültür ve dil farklılığı nedenleriyle hizmet almakta ve henüz doğallığını kaybetmemiş, az bilinen bir alanda organizasyonu sağlamaktaki güçlükler gibi nedenlerle turizm şirketlerince yüksek karlarla yüksek fiyatlar talep edilebilir. Kendine özgü bir alanda, daha önce görmediği doğal ve kültürel yaşamları keşfetme heyecanı yaşayan ekoturistlerce fiyatlardaki bu yükseklik normal karşılanabilir. Oysa asıl sorun onların vermeye hazır oldukları bu yüksek meblağların oransal olarak çok küçük bir kısmının ekoturizmin amaçlarından biri doğrultusunda bölgeye katkı sağlamasıdır. Uluslararası pazara uzak, alana gelecek ekoturistlerin ne tür istekleri olabileceği konusunda çok fazla fikir sahibi olmayan küçük ve yerel işletmeler, genel olarak kaderlerine razı bir biçimde bölgedeki pazarı büyük ve alana dışardan gelen şirketlere terk ederler [45].

Harcanan paranın büyük bir kısmı ziyaretçilerin yaşadığı yerlerde kalırken, genellikle oransal olarak çok küçük bir meblağ etkinliğin gerçekleştirileceği alanda harcanır [85]. Gelişmekte olan ülkelerden birinde doğal alanlara düzenlenen turlara ödenmiş paranın nereye gittiği konusunda yapılmış bir araştırmaya göre, toplam tutarın sadece % 0,1 ile % 1 'i doğal kaynakça zengin alan tarafından giriş ücreti ve diğer ücretler adı altında tutulurken, % 10'undan daha az bir kısmı bölgesel ekonomiye, sadece % 20 ile % 40 civarı da ulusal ekonomiye gitmektedir [53]. Geri kalan miktar ise rezervasyon bedeli, uçuş

maliyeti, oteller ve diğer hizmetler adı altında gelişmiş ülkelerde kalmaktadır [86]. Böyle bir ortamda ekoturizm etkinliklerinden kaynaklanan ekonomik katkının çok küçük boyutlarda olduğu görülür. Bu durum gelişmiş ülkelerdeki turizm şirketlerinin ekoturizm sektörü sayesinde gelişmekte olan ülkelerin doğal ve kültürel kaynakları ile onlardan çok daha fazla para kazandıkları iddiasının ortaya çıkmasına neden olur. Ekoturizmin ana amaçlarından birisinin koruma çalışmaları ve bölgedeki halk için ekonomik kaynak oluşturmak olduğu göz önüne alındığında bu eleştiri son derece yerindedir. Aynı mantık bir ülke içerisinde de işleyebilir. Gelişmiş, ekonomisi güçlü büyük bir şehirde bulunan bir turizm şirketi aynı biçimde ekoturistlerden aldığı ücretin büyük bir kısmını kendine ve bulunduğu şehre geri getirebilirken, bu paranın çok küçük bir kısmını ekoturizm etkinliğinin gerçekleştirildiği alanda ve ait olduğu şehirde bırakılabilir. Özellikle organize olunmuş gruplar halinde gerçekleştirilen etkinliklerde program az çok belli olduğundan nerede ne tür harcamalar yapılacağı da bellidir ve genellikle organizatörler tarafından daha önce yapılmış anlaşmalar gereği ucuz bir fiyata hizmet alınır. Oya bu kitle turizminin bir eğilimidir ve ekoturizmde esnek, her an değişebilen programlara sahip küçük grupları oluşturan ekoturistler kendi kararlarını verebilmelidirler. Bu biçimde gerçekleştirilen ekoturizm etkinlikleri ekoturistlerin program dışında küçük harcamalar yapmasına izin vereceğinden yerel ekonomiye daha büyük katkılar sağlayacaktır. Ancak, doğal kaynaklara yapılabilecek etkiyi sınırlamak için az sayıda kişiden oluşmuş gruplardan elde edilecek ekonomik getiri fiyatların çok yüksek olmaması durumunda az olacaktır [85]. Bu nedenle organizatörler kişi ve grup sayılarını mümkün olduğunca yüksek tutma eğiliminde olacaklardır ve bu durum ekoturizmin hizmet ettiği amaçların aksi yönünde çalışacaktır.

Ekoturizm sektörüyle ilgili bir başka çelişki de ekoturizmin tüm turistik seyahatler içerisindeki payı üzerinedir. Birbirinden bağımsız kaynaklara göre bu oran %2 ila % 20–25 arasında değişmektedir. Ekoturizm faaliyeti olarak sert ekoturizm ele alındığında düşük, yumuşak ekoturizm ele alındığında yüksek bir oran ortaya çıkmaktadır [25]. Bu durumdaki belirsizlik ancak ekoturizm etkinliklerinin daha tanımlı hale gelmesi ve bu kavramın zaman içerisinde geniş kitlelerce kabul gören bir tanıma kavuşmasıyla mümkün olacaktır.

1.6.2.1.6.3. Sosyal Gereçekli Eleştirel Yaklaşımlar

Turistik etkinliklerde alanda bulunan ziyaretçiler ile yerli halk arasında yaşam biçimleri, dil, din, sağlık durumları, refah seviyeleri gibi farklılıklar olabilir. Konu

ekoturizme indirgenmediğinde, ziyaretçiler genellikle ekonomik sorunlarını çözmüş, sanayileşme ve yoğun şehirleşme nedeniyle doğal yapısı bozulmuş ve bu nedenle doğal alanların öneminin daha iyi anlaşılacağı gelişmiş ülkelerden olurken, ziyaret edilen yerleri ise büyük oranda sanayileşemediği için doğal yapısı bozulmamış, ekonomik olarak çok güçlü olmayan gelişmekte olan ülkeler oluştururlar. Bunun özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve birçok Avrupa ülkesinde yapılan ekoturizm etkinlikleri gibi istisnaları olmakla birlikte, yayla turizmi ile talep olduğumuz ya da olmamız gereken pazarı yine bu ülkelerin oluşturduğu göz önünde tutulduğunda bu durumun Türkiye için de geçerli olduğu söylenebilir. Ziyaretçilerle yerel halk arasında sosyal açıdan böyle büyük farklılıklar bulunması durumunda sosyal etkilenme de büyük olacaktır. Her türlü etkiyi azaltmak için ekoturistlerden oluşan grupların küçük gruplar olması istenir ancak genellikle alanda sürekli yaşayan yerli halk da küçük bir gruptan oluşmuştur [85]. Dolayısıyla sosyal anlamda bir etki kaçınılmazdır ve bu etki uzun vadede alandaki geleneksel kültürel değerlerin zamanla belli oranlarda da olsa farklılaşmasını sağlayabilir.

Bazı durumlarda ise bir alanda yaşayan yerel halkın uzun yıllar boyunca oluşmuş yaşam biçimleri ve geçimlerini sağlama yolları doğa koruma çalışmalarına katkı sağlamak için değiştirilmeye zorlanabilir ve beraberinde bir takım sosyal sorunlar gelebilir. Organizasyon ve sermaye eksikliği, alana gelen ziyaretçi sayısının beklenen düzeyde olmaması gibi nedenlerle yerel halk ekoturizm etkinlikleri sayesinde gelir elde edemeyebilir. Bu başarısızlık alandaki diğer koruma etkinliklerini de yakından ilgilendirir. Çünkü geçimlerini sağlayamayan insanların doğal kaynakların korunmasını düşünmeleri beklenemez.

Sonuç olarak hem ekoturizm etkinlikleri hem de koruma çalışmaları ekolojik ve ekonomik oldukları kadar sosyolojik açıdan da ele alınması gereken olaylardır ve bunun yapılmaması durumunda planlanan çalışmaların amacına ulaşmasında ciddi sorunlar yaşanabilir.

1.6.2.2. Ekoturizm Türleri

Tanınmılandaki çeşitlilikten de kolaylıkla anlaşılacağı üzere ekoturizm kavramı sınırları kesin hatlarla çizilmiş bir kavram değildir. Bu nedenle çeşitleri de farklı yaklaşımlara göre değişebilecektir. Dolayısıyla, bu konuda yapılacak her türlü sınıflamanın tartışmaya açık olması kaçınılmazdır.

Erdoğan'a göre [87] başlıca ekoturizm çeşitleri; Akarsu turizmi, atlı doğa yürüyüşü, av turizmi, balon turizmi, bisiklet turizmi, botanik turizmi, dağcılık, foto safari, mağara turizmi, kamp karavan turizmi, kuş gözlemciliği, sportif olta balıkçılığı, su altı dalış, tarım ve çiftlik turizmi, trekking, yaban hayatı gözlemciliği, yamaç paraşütü, yayla turizmidir. Bununla birlikte, rafting, kano, yamaç paraşütü, bungee jumping, dağcılık, kaya tırmanışı gibi ekoturizm etkinlikleri, içerdikleri risk nedeniyle macera turizmi olarak da adlandırılmaktadır [87].

1.6.2.2.1. Yayla Turizmi

Uzun yıllar boyunca turizmle bağdaştırılmış Akdeniz ve Ege kıyılarının kitle turizminin olumsuz etkilerine maruz kalması, uluslararası arenada muadil alanlara sahip ülkelerle girilen rekabette ötürü fiyatların uç sınırlara kadar düşmesi ve büyük ölçüde uygulanan “*her şey dahil*” sistemin etkisiyle Türkiye’de kalış süresi boyunca sadece havaalanı ile gittikleri tatil köyleri arasında seyahat eden turist sayısının azımsanmayacak boyutlarda olması yeni turizm politikalarının üretilmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Yaz mevsimine ve sahillere sıkışmış turizm hareketlerinin daha geniş coğrafyalara ve zamana yayılmak istenmesiyle de özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi’ndeki yaylalar gündeme gelmiştir. Böylece hem doğal, hem de kültürel anlamda Türkiye’nin farklılığından kaynaklanan özellikler değerlendirilebilecektir.

1990 yılından itibaren Karadeniz Yaylaları’nı turizme açmak amacıyla çeşitli düzenlemelere gidilmiştir. Bu düzenlemeler çerçevesinde belirli bazı yaylalar turizm merkezi ilan edilmiş, VI. Beş Yıllık Kalkınma Planı ile turizm sektöründe çeşitliliğin artırılacağı, belirli alanların koruma altına alınarak turizme açılacağı belirtilmiştir. Bu doğrultuda yayla şenlikleri gibi geleneksel etkinliklerin yerel yönetimler tarafından desteklenmesi sağlanmıştır. Gerekli alt yapının sağlanamaması nedeniyle zaman zaman yapıldığı alanlarda çevre kirliliğine neden olabilen bu şenlikler yaylalara dikkat çekerek bölge turizmine katkıda da bulunmaktadır. Söz konusu yayla şenlikleri sadece bir eğlence değil, aynı zamanda insanların ihtiyaçlarını giderdikleri bir alış veriş etkinliğidir [88].

Yaylaların temel çekici özelliklerinin başında üzerinde barındırdığı çok çeşitli otsu ve odunsu bitki örtüsü, uzun bir tarih süresince oluşmuş kendine özgü malzeme ve mimarisi, kaynak suları, temiz havası ve sessizliği gelmektedir [11]. Bunun yanında yine uzun bir

zaman dilimi içerisinde kendiliğinden ortaya çıkmış kültürel özellikleri de kaynak değer teşkil eder. Çünkü yaylacılık kendine özgü kültürel özellikleriyle ülkemize has bir faaliyettir ve Akdeniz ve Avrupa Birliği ülkelerinde yaylacılık yoktur [89]. Bununla birlikte Türkiye'nin coğrafi olarak bu alanlara oldukça yakın bir konumda bulunması ve bu alanda yaşayan, daha çok birbirine benzeyen yaşam tarzlarından sıkılan insanların yaylalar gibi farklı yaşam biçimlerini zengin bir doğal çevrede sergileyen yerleri görmek isteyecekleri düşünüldüğünde yayla turizminin önemi ortaya çıkmış olur. Bu önem Türkiye içerisinde de özellikle büyük şehirlerde doğal hayattan uzak yaşayan insanların da ilgisi düşünüldüğünde daha da artar. Yani yayla turizmi doğru planlandığında ve özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi'nde gerçekleştirilen yaylacılık faaliyetleriyle bütünleştirildiğinde hem iç hem de dış pazar için oldukça ilgi çekici olacaktır.

Her ne kadar yaylalara yönelen turistik talep yayla turizmi olarak tanımlanıyorsa da, bu kavram her şeyden önce bir ekoturizm etkinliği olarak ele alınmalıdır. Başka bir deyişle yayla turizmi kavramı günümüzde gerek yaylayı ziyaret edenlerin, gerekse yaylalardaki müteşebbislerin bir kısmının anladığı biçim olan yaylada piknik yapmak, yöresel yemeklerden yemek, spor yapmak, yeryüzünün herhangi bir bölgesinde bulunabilecek malzemelerle yapılmış, yayla ölçeğine uygun olmayan tesislerde konaklamaktan öte bir şey olmalıdır. Bu açıdan bakıldığında günümüzde yaylalarda yapılan turizm etkinliklerini yayla turizmi olarak tanımlamak çok doğru olmayacaktır.

Ekoturizm günümüzün klasik turizm anlayışını temsil eden kitle turizminden farklı olarak küçük ölçeklidir. Danimarka'da yapılan çiftlik evlerinde pansiyonerlik, Avusturya kırsalında bulunan küçük otellerde kalış ve pansiyonerlik, Polonya'daki balıkçı köylerinde geleneksel yaşam biçimlerine uygun odaların kiralanması gibi etkinlikler yayla turizmine benzer biçimde yapılan ekoturizm çeşitlerine örnek teşkil ederler. Yayla turizmi de sürdürülebilir olması ve doğal kültürel değerlere zarar vermemesi için aynı kategoride değerlendirilmelidir. Böylece hem yaylaların doğal ve kültürel kaynaklarının sürdürülebilirliğini sağlamak mümkün olabilecek, hem de yaylalarda yaşayan yerel halk bu işten gelir elde ederek bu kaynakların korunmasına yönelik güçlü bir motivasyonla hareket edecektir.

Yayla turizminin gerekliliğini artıran bir diğer önemli özellik ise bu kültürün başka bir yerde bulunmamasıyla birlikte, yaylaların yazılı olmayan kurallarına göre herhangi bir yaylaya dışardan girerek orada yaşamının mümkün olmamasıdır. Yüzyıllardır süre gelen kurallara göre bir köyün obası o köyde yaşayan insanlara aittir ve orada yaşamak için

dışardan insan kabul edilmez. Bu bir anlamda “yaylanız varsa vardır, yoksa bundan böyle de olmayacaktır” demek olduğundan yayla turizmi yaylası olmayan büyük çoğunluğun bu hayatı tanınması ve yaşaması için gerekli ve tek yoldur.

2. YAPILAN ÇALIŞMALAR

2.1. Materyal

Araştırma alanı, Trabzon ili sınırları içerisinde turizm merkezi ilan edilmiş Trabzon-Tonya- Armutlu- Gümüşhane- Kürtün- Erikbeli Turizm Merkezi, Akçaabat-Karadağ Turizm Merkezi, Araklı-Pazarcık Turizm Merkezi, Maçka-Şolma Turizm Merkezi ve Araklı-Yeşilyurt-Yılantaş Turizm Merkezi ve yakın çevrelerinin yayla turizmi etkinliklerine kaynak değer teşkil eden doğal ve kültürel peyzaj özelliklerini içerir. Araştırmanın ana materyalini başta alanda bulunan dikkat çekici bitkiler olmak üzere doğal ve kültürel kaynak değerleri oluşturmaktadır. Bu materyallerin incelenebilmesi için bazı yardımcı materyaller de kullanılmıştır. Bunlar;

Haritalar:

- M.T.A Enstitüsü'nden sağlanan araştırma alanını içeren Jeoloji Haritası
- Türkiye'nin Flora Bölgeleri Haritası
- Araştırma alanının konum haritası

Araştırma alanına ilişkin elde edilen bazı dökümanlar:

- Trabzon Meteoroloji İl Müdürlüğü'nden alınan iklimsel veriler
- Doğu Karadeniz Havzası toprak verileri [90]
- Araştırma alanında bulunan bitkiler ve alanın bitkisel krakteristiklerine ilişkin veriler [94, 95, 96, 97]

2.2. Yöntem

2.2.1. Çalışma Alanının Belirlenmesi

Trabzon ilinde yayla turizmi etkinlikleriyle ilgili bir araştırma yapmak istendiğinde, bu potansiyele sahip geleneksel yaylacılık etkinliklerinin halen sürdürüldüğü birçok yayla bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak öncelikli olarak yayla turizmine yönelik bir takım altyapı çalışmalarının yapıldığı yaylalar dikkat çekmiş, bu doğrultuda Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından Trabzon ili sınırları içerisinde olan ve farklı tarihlerde ilan edilen 6

turizm merkezinden geleneksel yaylacılık faaliyetlerinin sürdürüldüğü 5 tanesi çalışma alanı olarak seçilmiştir. Bunlar; Trabzon- Tonya- Armutlu- Gümüşhane- Kürtün- Erikbeli Turizm Merkezi, Akçaabat-Karadağ Turizm Merkezi, Araklı-Pazarcık Turizm Merkezi, Maçka-Şolma Turizm Merkezi ve Araklı-Yeşilyurt-Yılantaş Turizm Merkezi'dir. İl sınırları içerisinde bulunan ve yine Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca turizm merkezi ilan edilen Çaykara-Uzungöl Turizm Merkezi ise gerek geleneksel yaylacılık faaliyetlerinin fazla olmayışı, olanın da farklı karakterler göstererek mevcut rekreasyonel ve turistik kullanımın gölgesinde kalması, gerekse turizm merkezinin aynı zamanda bir belde olması sebebiyle çalışma alanının dışında tutulmuştur.

Araştırma hazırlık çalışmaları, çalışma alanlarına bitki örtüsündeki mevsimsel değişimleri tespit etmek ve hem yayla sakinleri, hem de ziyaretçilerle anket çalışması gerçekleştirmek için muhtelif tarihlerde yapılmış arazi çalışmaları ve bu çalışmalar sırasında elde edilen anket verilerinin istatistiksel değerlendirilmeleri ile yürütülmüştür.

2.2.2. Hazırlık Çalışmaları

Bu araştırmanın hazırlık çalışmaları yayla, yaylacılık, turizm, ekoturizm, yayla turizmi gibi kavramlar üzerine yoğunlaşarak literatür taramasıyla başlatılmıştır. Daha sonra, çalışma materyallerinden birini oluşturan alandaki bitki örtüsü hakkında bilgi toplanmıştır. Aynı dönemde çalışma alanlarının yol nitelikleri, düzenleme ve yapım çalışmaları ile farklı hava koşullarındaki ulaşım durumları ve meteorolojik veriler hakkında resmi kurumlardan ve henüz yaylaya çıkmamış yayla sakinlerinden bilgi alınmış, böylece uygun bir arazi çalışması takvimi oluşturulması hedeflenmiştir. Yayla sakinleriyle daimi olarak ikamet ettikleri il ve ilçe merkezlerinde yapılan görüşmelerle yazılı kaynaklardan ulaşılması güç olan geleneksel hayatlarıyla ilgili veriler elde edilmeye çalışılmış, bu ve daha önce elde edilmiş verilerle yapılacak anket çalışmasında sorulacak sorular ve cevap seçenekleri belirlenmiştir.

2.2.3. Arazi Çalışmaları

Belirlenmiş 5 çalışma alanının yolları yayla sakinlerinin yaylaya çıkış hazırlıklarına başlamasıyla birlikte görevli birimlerce düzeltilmeye başlanmış ve 2004 yılı Haziran ayının

ikinci yarısından itibaren çalışma alanını oluşturan tüm yaylalara ulaşım mümkün hale gelmiştir. Çalışma alanını oluşturan 5 turizm merkezine Haziran-Ekim 2004 tarihleri arasında muhtelif tarihlerde herbirine en az 6 kez olmak üzere toplam 32 kez gidilmiştir. Bu arazi çalışmaları sırasında alandaki doğal ve kültürel kaynak değerleri hakkında veri toplanmış, alanların fauna ve florasına ait ilgi çekici türler fotoğraflamak suretiyle kaydedilmiş ve yayla sakinleriyle alanı ziyaret etmekte olan yetişkinlerle görüşülerek anket çalışmaları yapılmıştır.

2.2.4. İstatistiksel Değerlendirme Yöntemleri

Arazi çalışmaları sırasında yayla sakinleriyle ve yaylalarda bulunan ziyaretçilerle yapılan anket çalışmalarının sonuçları SPSS paket programıyla değerlendirilmiştir. Yapılan analizlerden eğitim, yaş, meslek, cinsiyet gibi kişisel özelliklere ilişkin değişkenlerin bulduklarında khi-kare, diğerlerinde korelasyon (Spearman) testleri ile anlamlı ilişkiler içerip içermedikleri araştırılmıştır.

2.3. Araştırma Alanının Özellikleri

2.3.1. Araştırma Alanını Oluşturan Yaylaların Turizm Merkezi İlan Edilme Süreçleri

Bilimsel yayınlarda “3S” (*sea, sun, sand*) turizmi olarak geçen deniz, güneş ve kum temeline dayanan ve ülkemizin de içerisinde bulunduğu turizm pazarının önemli bir kısmını teşkil eden turizmin çeşitlenmesini sağlamak, yurt geneline ve yılın her dönemine yaymak amacıyla dünya genelinde olduğu gibi Türkiye’de de alternatif turizm faaliyetlerine bir yönelim olmuştur. Turizm Bakanlığı’nca bu amaçla başlatılan çalışmalar içerisinde Karadeniz Bölgesi de bir alternatif turizm biçimi olan yayla turizmi ile ön plana çıkartılmış ve çalışmalara başlanmıştır.

Trabzon ilinin sahip olduğu yaylaların genel olarak yüzyıllardır süren kültürel yapılarının yanında zengin fauna ve florası, su kaynakları, havası gibi doğal kaynakları ile de yayla turizmi için uygun potansiyele sahip oldukları bilindiğinden, o dönemdeki ismiyle Turizm Bakanlığı’nın belirlediği ve bu araştırmanın da çalışma alanını teşkil eden beş

yayla farklı tarihlerde turizm merkezi ilan edilmiştir. Bunlar; 5 Mart 1990 tarih ve 20452 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile turizm merkezi ilan edilen Maçka Şolma Turizm Merkezi, Trabzon-Tonya-Armutlu-Gümüşhane-Kürtün-Erikbeli Turizm Merkezi, Akçaabat-Karadağ Turizm Merkezi, 20 Mayıs 1991 tarih ve 20876 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile turizm merkezi ilan edilmiş Araklı-Pazarcık Turizm Merkezi ve 10.01.1998 tarih ve 23227 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile turizm merkezi ilan edilmiş Araklı Yeşilyurt Yılantaş Turizm Merkezi'dir. Bu ekoturizm alanlarına "turizm merkezi" statüsü kazandırılması 2634 sayılı Turizmi Teşvik Yasası uygulamalarının ön koşulunu oluşturması bakımından önem taşımaktadır [2]. Ancak bu statünün kazandırıldığı yaylaların hangi kriterlerle seçildikleri ve hangi nedenle yakın çevrelerinde bulunan benzer özellikteki yaylalardan ayrılarak turizm merkezi ilan edildikleri konusunda tatminkar sebepler ortaya konulamamıştır.

2.3.2. Turizm Merkezlerinin Genel Özellikleri

Turizm merkezleri ile ilgili tanımlar, açıklamalar ve bu alanlarda yapılabilecek teşvik ve sağlanabilecek krediler ile ilgili düzenlemeler genel hatlarıyla 2634 sayılı Turizmi Teşvik Kanunu [17] kapsamında açıklanmıştır. Bu kanunun ilgili maddesine göre Turizm merkezleri kültür ve turizm koruma ve gelişim bölgeleri içinde veya dışında, öncelikle geliştirilmesi öngörülen, yeri, mevki ve sınırları Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın önerisi ve Bakanlar Kurulu kararıyla tespit ve ilan edilen, turizm hareketleri ve faaliyetleri yönünden önem taşıyan yerleri veya bölümlerini ifade eder. Ülkenin doğal, tarihi, arkeolojik ve sosyokültürel turizm değerleri, kış, av ve su sporları ve sağlık turizmi ile mevcut diğer turizm potansiyelleri bu alanların ilan edilmesinde dikkate alınan temel ölçütlerdir.

Bir alanın turizm merkezi ilan edilmesindeki temel amaç gerekli turizm potansiyeline sahip bu alanlardaki turizm sektörünü düzenleyecek, geliştirecek, dinamik bir yapı ve işleyişe kavuşturacak düzenlemelerin sağlanması için bir düzen ve altyapı oluşturmaktır. Bu alanlarda yol, su, kanalizasyon, elektrik ve telekomünikasyon gibi altyapı ihtiyaçlarının ilgili kamu kuruluşlarınca öncelikle tamamlanması yasa gereğidir. Bu sayede bir alanın turizme açılmadan önce gerekli fiziksel donanımına sahip olmasının sağlanması amaçlanmıştır.

Turizm merkezleri devlet tarafından sağlanan teşviklerin ve kredilerin tahsis edilmesi konusunda öncelikli yerlerdir. Krediler öncelikle alana yapılacak yatırımlar için tahsis edilir. Alana özel turizm teşviklerinden faydalanmak için Turizmi Teşvik Kanunu ve diğer kanunlardaki ilgili maddelerde belirtilmiş istisnai durumlar hariç, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan turizm yatırımı belgesi veya turizm işletmesi belgesi alınması zorunluluğu vardır. Bu belgeye sahip girişimciler bakanlıkça belirlenen düzeyde bir döviz girdisi sağladıklarında ihracatçı sayılırlar. Gerektiğinde, T.C. Turizm Bankası Anonim Şirketi alandaki turizm yatırımı belgesi ya da turizm işletmesi belgesi sahibi girişimcilere tahsis etmek üzere dış kaynaklı döviz kredisi alabilir.

Turizm merkezini oluşturan bölgeler için imar planları Kültür ve Turizm Bakanlığı'na yapılır ve onaylanır. Bu planlar ile oluşan parseller, tahsis sözleşmesinde öngörülmüş olmak ve tahsis süresini aşmamak koşuluyla, yatırımcı tarafından üçüncü şahıslara kiralanabilir, işlettirilebilir veya lehine tapuda tesis edilen üst hakkı devredilebilir. Bu şekilde tahsis edilen alanlarda gerçekleştirilen her türlü bina, tesis ve bağımsız bölümleri de aynı biçimde değerlendirilir. Bu alanlarda bakanlıkça belgelendirilebilecek tür ve tesisler için yatırım ve işletme belgesi alınması zorunludur. Bu tesisler gerekli kriterleri taşıyıp taşımadıklarına dair bakanlıkça denetim altında tutulurlar.

Turizm merkezi ilan edilmiş yerlerde hazineye ait yerler ve ormanlar talep tarihinden itibaren gerekli işlemlerin başlatılmasıyla en geç bir ay içerisinde Kültür ve Turizm Bakanlığı'na tahsis edilir. Gerçek ve tüzel kişiler ile vakıflara ait olup turizm işletmesi belgesine sahip olmayanlar, bakanlıkça kamulaştırılarak hazine adına tapuya tescil edilir. Bu tescil işleminden itibaren en geç bir ay içerisinde de bu yerlerin bakanlığa tahsisi gerçekleşir. Herhangi bir uyuşmazlık olduğunda dava ve takipler kamulaştırma kararına değil, kamulaştırma bedeline ilişkin olarak yürütülür ve sonuçlandırılır. Uyuşmazlıkların çözümlenmemiş olması, arazinin turizm amaçlı kullanıma tahsisine engel sayılmaz. Alanda kamu kuruluşlarına ait yerler ise talep tarihinden itibaren en geç iki ay içerisinde hazine adına tapuya tescil ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'na tahsis edilir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'na Trabzon ilinde bulunan yaylaların yayla turizmi açısından değerlendirilmesine yönelik çalışmalar düşünüldüğünden, daha önce açıklanmış ölçütler göz önünde tutularak 5 yayla gerekli düzenlemelerin belirli kurallar dahilinde ve bakanlığın denetiminde yapılması için turizm merkezi olarak ilan edilmiştir.

2.3.3. Çalışma Alanlarının Doğal Özellikleri

2.3.3.1. Çalışma Alanının Konumu

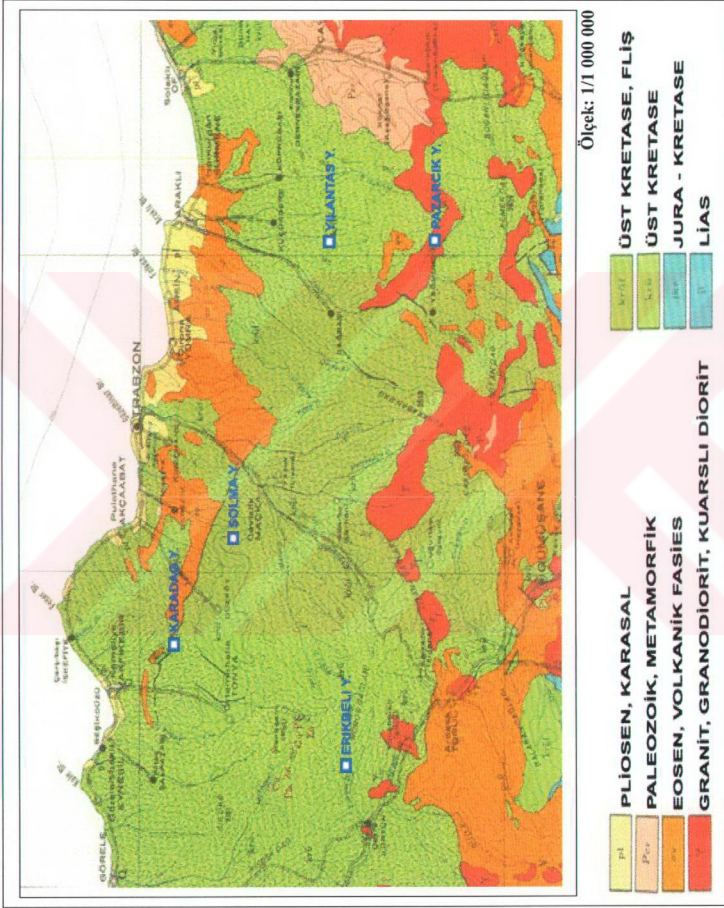
Çalışma alanını oluşturan beş turizm merkezinin bağlı olduğu Trabzon, Türkiye'nin Doğu Karadeniz Bölgesi'nde, 39° 10' 30'' ile 40° 25' 10'' Doğu boylamları ve 40° 30' 10'' ile 41° 7' 07'' Kuzey enlemleri arasında yer alır. Yaklaşık olarak 4685 km²'lik yüz ölçümü ile ülkenin toplam yüz ölçümünün % 0,6'sını kaplamaktadır.

2.3.3.2. Çalışma Alanının Arazi Yapısı

2.3.3.2.1. Jeolojik Özellikler

Bir alanın jeolojik yapısının bilinmesinin birçok açıdan önemi vardır. Bu özellikler o alandaki turizm etkinlikleri için başlı başına kaynak değer olabileceği gibi, o alanın flora, yeryüzü şekilleri ve su kaynakları gibi doğal kaynak değerlerini de etkileyebilmekte, birçok popülasyonun habitatlarını oluşturmasında etkili olabilmektedir.

Araştırma alanını oluşturan Trabzon ilinin turizm merkezi ilan edilmiş yaylaları için de göz önünde tutulması gereken bir özellik olan jeolojik yapı, yaylaların farklı konumlarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir (Şekil 8). M.T.A Enstitüsü tarafından hazırlanmış Trabzon iline ait jeoloji haritasından elde edilen verileri göre Şolma yaylası batıdan doğuya doğru Tonya ve Düzköy'ü de içine alan bir şerit halinde gelen üst kretase, Karadağ, Erikbeli ve Yılantaş yaylaları ise bölgede yaygın olarak bulunan üst kretase filiş kayalarından oluşmaktadırlar. Pazarcık yaylası ise bulunduğu bölgede doğudan kuzeybatıya doğru bir şerit halinde uzanan granit, granodiorit, kuarslı diorit kayalardan oluşmuştur.

Şekil 8. M.T.A Enstitüsü Trabzon İli Jeoloji Haritası

2.3.3.2.2. Topoğrafik Özellikler

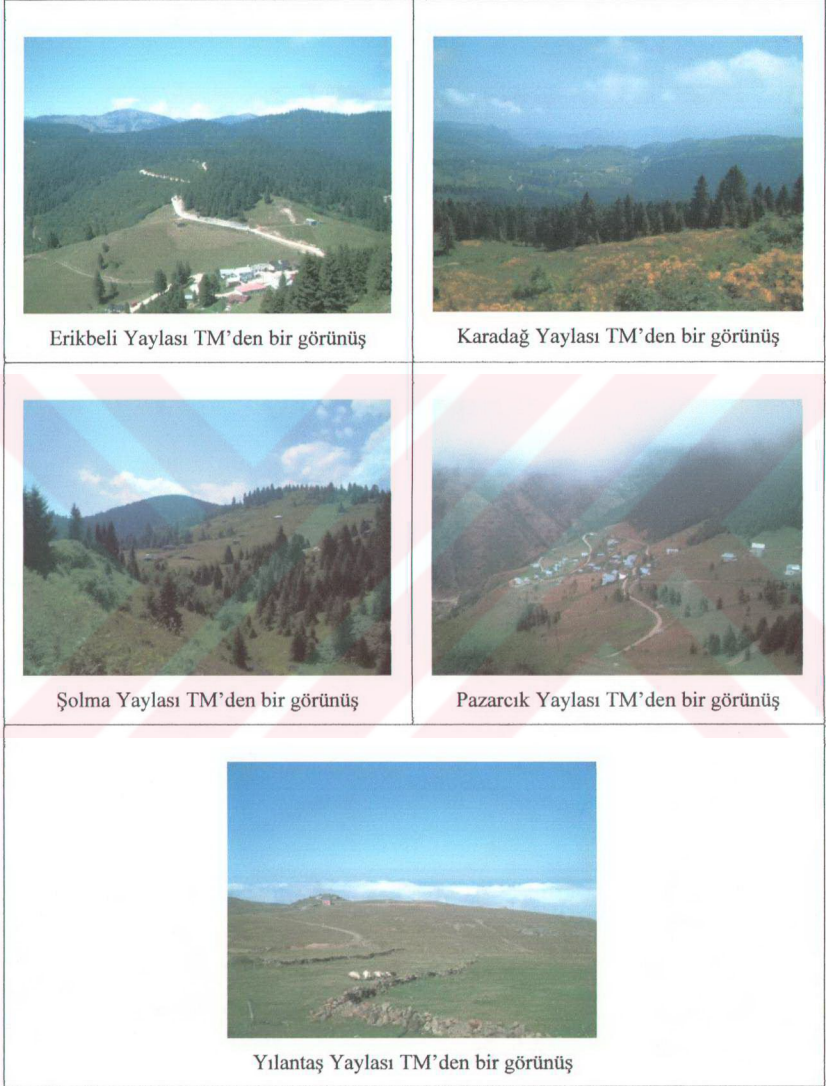
Çalışma alanlarının bulunduğu Trabzon ilinin genel topoğrafik karakteristiklerinin başında derin vadilerle birbirlerinden ayrılmış denizden itibaren yükselen dağlar ve bu dağların tepeye yakın kısımlarında ve tepelerinde bulunan düzlükler yer alır. Çok sayıda irili ufaklı akarsuyun oluşturduğu küçük alüvyal düzlükler haricinde ova olarak değerlendirilebilecek herhangi bir alan yoktur.

Köyler sıklıkla denize inen derelerin oluşturduğu derin vadilerin içerisinde vadi tabanına yakın yerlerde yer alırken, yaylalar yüksek dağların düzlüklerinde, ormanlarla iç içe ya da orman üst sınırının hemen üzerinde konumlanmıştır.

Çalışma alanını oluşturan turizm merkezlerinden Maçka Şolma Turizm Merkezi, Trabzon-Tonya-Armutlu-Gümüşhane-Kürtün-Erikbeli Turizm Merkezi, Akçaabat Karadağ Turizm Merkezi ve Araklı Yeşilyurt Yıllantaş Turizm Merkezi denizden itibaren yükselen kıyı dağlarının yükseklerindeki düzlüklerde yer alırken, Araklı-Pazarcık Turizm Merkezi Karadere'nin getirdiği alüvyonlardan oluşmuş düzlükte konumlanmıştır. Bununla birlikte Araklı-Pazarcık Turizm Merkezi sınırları içerisinde yer alan Bahçecik Yaylası ve Küçük Yayla gibi yerleşim alanları bu alüvyal düzlükten daha yukarılarda, dağ eteklerinde ormanla iç içe konumlanmıştır.

Turizm merkezlerinin denizden yükseklikleri de farklılık gösterir. En yüksek turizm merkezi olan Yıllantaş Yaylası'nın rakımı yaklaşık 1950 m.'dir. Bu yaylanın en önemli topoğrafik özelliklerinden birisi de yaylaya ismini veren yılın biçimindeki kayadır. Diğer turizm merkezlerinden Karadağ Yaylası yaklaşık 1880 m, Şolma Yaylası yaklaşık 1850 m ve Erikbeli Yaylası'nın rakımı da yaklaşık 1800 m'dir. Bir diğer turizm merkezi olan Pazarcık ise merkezi Karadere Vadisi içerisinde nispeten alçak olan bir alüvyal düzlükte olsa da bünyesindeki Bahçecik Yaylası ve Küçük Yayla gibi yerlerin üzerinde bulunduğu tepelerle 1850 m'ye kadar ulaşır.

TM'lerin (Turizm merkezi) toprak yapıları buldukları yükseklikler nedeniyle birbirleriyle benzerlikler gösterirler. Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nce yapılan Türkiye Gelişmiş Toprak Haritası'na göre, araştırma alanını oluşturan toprakların yaklaşık 1750 m'ye kadar olan düşük yükseltilerde gri-kahverengi podzolik, yüksekliği bunun üzerinde olan alanlarda ise yüksek dağ-çayır toprakları özellikleri taşımaktadır [90].

Şekil 9. Araştırma alanlarını oluşturan yaylalardan genel görünüşler

2.3.3.2.3. İklim

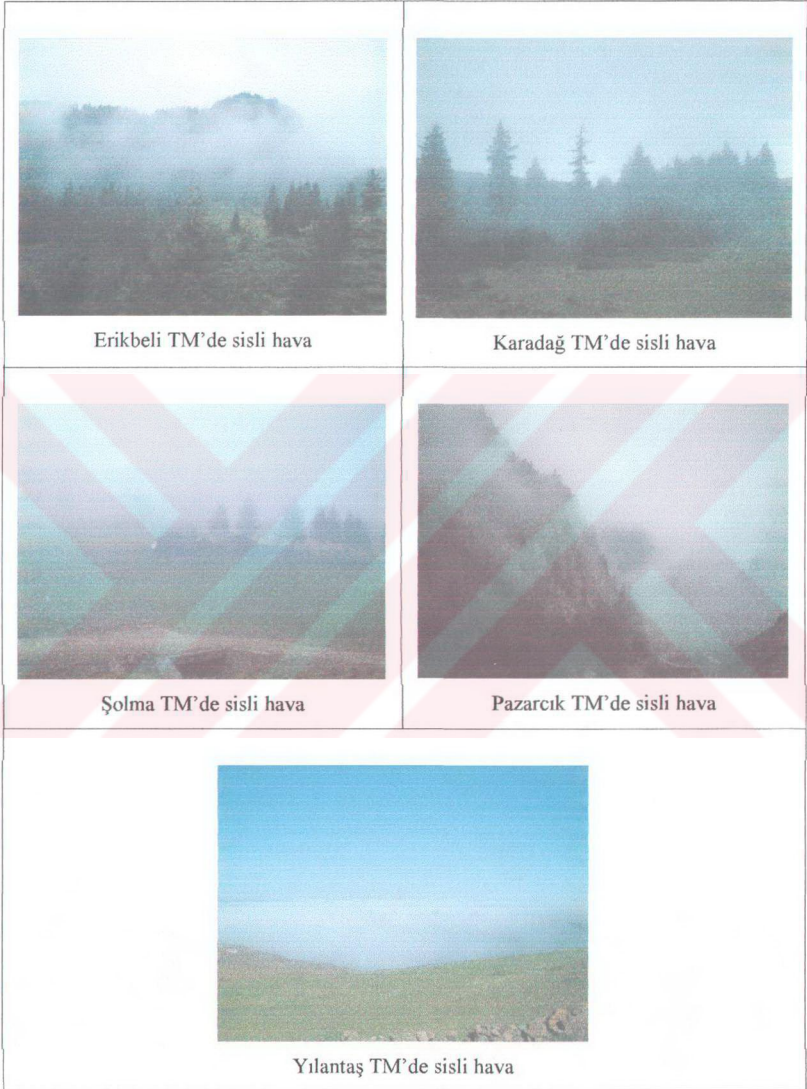
Türkiye küresel ölçekte kışın genellikle İzlanda alçak basınç merkezi ile Sibiryaya yüksek basınç merkezi ve yazın Azor yüksek basınç merkezi ile Basra alçak basınç merkezi etkisi altında kalmaktadır. Bu merkezlerin etki alanlarındaki sapmalar sonucunda mevsim normallerinin gerektirdiğinden farklı hava durumları oluşabilmektedir. Özellikle Basra alçak basınç merkezinin kuzeye, Sibiryaya yüksek basınç merkezinin de doğuya yayılması sık görülen durumlardır. Türkiye'ye yağış bırakabilen hava kütleleri ise çoğunlukla kuzeyli ve batılı yönlerden gelmektedir [91]. Kısaca özetlenen bu meteorolojik şartlar dahilinde Türkiye'de maksimum ortalama yıllık yağışlar Karadeniz kıyı şeridinde olmaktadır.

Çalışma alanını oluşturan turizm merkezlerinin bulunduğu Trabzon ili genel olarak kendine özgü, deniz etkisinin oldukça fazla hissedildiği bir iklim olan Karadeniz ikliminin karakteristik özelliklerini sergiler (Tablo 3). Bu iklim tipinin en önemli özelliği kışların ılık, yazların sıcak ve yağışlı olmasıdır. Trabzon genelinde rüzgârlar farklı yönlerden farklı hızlarda esebilmektedirler. Bölge yüksek basınç etkisi altındayken genellikle kuzey ve kuzeydoğu rüzgârları egemendirler. Genellikle kışın soğuk etkisiyle kendini hissettiren bu rüzgârlar yazın da serinlik getirirler ve yağış oluşturmazlar. Bölge alçak basınç etkisine girdiğinde ise güney ve güneybatı rüzgârları egemendirler. Bölgenin ikliminde ılımanlığın olmasında en önemli etkenlerden biri olan güney ve güneybatı rüzgârları yağış oluşumunda da etkindirler [91].

Trabzon yaylaları ise iklim açısından sahil kesimiyle farklılıklar gösterebilmektedir. İlkbaharda, özellikle de ilk dönemlerinde yaylalar genellikle kar örtüsü altındadır. Birçok yaylaya araçla ulaşmak ancak Mayıs ayının ortalarında mümkün olur. Genellikle yağışlı ve sisli bir ilkbahara sahip olan yaylalar bu mevsimde hala sert ve soğuk rüzgarların etkisi altındadır. Yaz mevsimi sahil kesimlerinde yüksek nemin de etkisiyle genellikle bunaltıcı sıcaklarla yaşanırken yaylalarda genel olarak kuru, nispeten serin, rüzgarlı ve güneşli havalara hakimdir. Özellikle öğleden sonraları aşağı kesimlerden gelen nemli ve sıcak havanın yaylaların bulunduğu yüksek kesimlerdeki serin havanın etkisiyle yoğunlaşmaya başlamasıyla yaygın olarak sis görülebilir (Şekil 10). Mevsim şartlarına bağlı olarak yıllara göre değişim gösterse de sonbahar yaylalarda Eylül ile başlayan serin gecelerle kendini hissettirir. Yaylanın yüksekliğine ve mevsimsel şartlara göre değişim gösterse de Kasım ayında birçok yayla yılın ilk karnıyla tanışmış olur. Sahil kesiminin aksine çok soğuk ve çok karlı geçen kış mevsimi bu etkisini yaylaya çıkış hazırlıklarının başlayacağı ilkbaharın ikinci yarısına kadar sürdürür.

Tablo 3. Trabzon Meteoroloji Bölge Müdürlüğü, Trabzon iline ait bazı meteorolojik verilerin ortalama değerleri

	Ölçüm Yapılan Yıl Sayısı	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Yıllık Ortalama
Ortalama Sıcaklık (C°)	57	7,3	7,3	8,2	11,6	15,7	20,0	22,6	22,9	20,0	16,3	12,9	9,5	14,5
Ortalama Dışık Sıcaklık (C°)	57	4,5	4,5	5,2	8,5	12,8	16,9	19,7	20,1	17,2	13,5	10,1	8,7	11,6
Ortalama Yüksek Sıcaklık (C°)	57	10,6	10,8	11,7	15,2	18,9	22,8	25,6	26,0	23,3	19,8	16,4	13,0	17,8
Ortalama Toprak Üstü Min. Sıcaklık (C°)	37	3,0	3,0	4,2	7,5	11,2	15,4	18,6	18,8	16,0	11,7	8,2	5,0	10,2
Ortalama Karla Örtülü Gün Sayısı	59	2,7	2,5	0,6	0,0							0,1	0,8	6,5
Ortalama Sisli Gün Sayısı	55	0,3	0,5	2,4	3,2	2,4	0,3	0,0	0,0			0,0	0,1	9,3
Ortalama Dolulu Gün Sayısı	56	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1	0,1		0,0	0,1	0,1	0,1	0,1	0,8
Ortalama Fırtınalı Gün Sayısı	40	0,6	0,6	0,3	0,2	0,1	0,2		0,0	0,3	0,3	0,4	0,6	3,6
Ortalama Güneşlenme Süresi	35	02:52	03:25	03:34	04:21	05:33	07:22	05:59	05:38	04:56	04:39	03:45	02:54	04:36
Ortalama Toplam Yağış Miktarı (mm)	58	85,2	65,2	58,1	58,4	53,8	53,1	37,0	47,7	78,3	113,2	99,0	84,8	833,8

Şekil 10. Araştırma alanı genelinde yaylaların karakteristik özelliklerinden sis

2.3.3.2.4. Hidrolojik Özellikler

İklima bağılı yağış rejimi ve sahilden itibaren aniden yükselen arazi yapısı nedeniyle il sınırları içerisinde çok sayıda irili ufaklı akarsu bulunmaktadır. Güneydeki yüksek dağların tepelerinden doğan bu akarsular kısa mesafelerde genellikle derin vadiler oluşturarak ve düzensiz, hızlı bir akış göstererek denize ulaşırlar. Göller açısından ise oldukça fakir olan Trabzon ili Uzungöl ve Sera Gölü gibi heyelan gölleri dışında herhangi bir büyük ölçekli doğal bir göle sahip değildir.

Çalışma alanını oluşturan turizm merkezlerinden Trabzon-Tonya-Armutlu-Gümüşhane-Kürtün-Erikbeli Turizm Merkezi'nin en önemli hidrolojik özelliğini Vakfikebir ilçesi sınırları içerisinde denize dökülen Fol Deresi oluşturur. Bu dere sahil kesminden turizm merkezine ulaşımın büyük ölçüde sağlandığı Vakfikebir-Tonya-Kalınçam Köyü-Erikbeli Yaylası güzergahındaki yol boyunca akmaktadır. Mevsimlere bağlı olarak su miktarı yıl içerisinde değişkenlik gösteren derede zaman zaman küçük çaplı balık avcılığı yapılmaktadır. İçme suyu kaynakları bakımından da oldukça zengin olan turizm merkezi sınırları içerisinde Fol Deresi haricinde Süme Deresi ve bundan başka birçok küçük dere de bulunmaktadır. Yol boyunca özellikle yağışlı havalarda beliren küçük boyutlu çağlayanlar da turizm merkezine ait hidrolojik bir değer olarak ele alınabilir.

Akçaabat Karadağ Turizm Merkezi'ne ulaşımın büyük ölçüde sağlandığı Akçaabat-Düzköy güzergahını belirleyen Kalenema Deresi, sahip olduğu suyun bir kısmını Karadağ Yaylası civarındaki Taşlıyatak, Çataldere, Karaağaç, Derinirmak ve bunlardan başka birçok küçük boyutlu dereden alır. İçme suyu bakımından bölgenin en zengin yaylalarından birkaçını bünyesinde barındıran turizm merkezi sınırları içerisinde Bahıklı adıyla anılan bir yerleşim bölgesinde, küçük bir derenin üzerinde suni bir baraj gölü de bulunmaktadır. Yaz mevsimi boyunca özellikle hafta sonları çok yoğun olarak kullanılan bir piknik alanı haline gelen göl ve yakın çevresi turizm merkezine hidrolojik açıdan gözle görülür bir katkı yapmaktadır.

Şolma Turizm Merkezi dolaylarında Trabzon'dan denize dökülen ve Trabzon'u Maçka'ya bağlayan yol boyunca akan Değirmendere'yi besleyen birçok küçük çaplı bulunmaktadır. İlkbaharda karların erimeye başlamasıyla ve yazın bol yağışlı dönemlerde bu derelerin taşıdıkları sulara ciddi bir artma söz konusu olur. Aynı dönemlerde Şolma Yaylası'na ulaşmak için kullanılan yol boyunca küçük boyutlu çağlayanlar da gözlenebilir.

Erikbeli yaylası yolu üzerinde Fol Deresi

Karadağ TM'deki suni baraj gölü

Şolma TM girişinde yolu kesen dere

Pazarcık TM'de Karadere

Yılantaş TM'de bir çağlayan

Şekil 11. Araştırma alanlarını oluşturan yaylaların hidrolojik özelliklerine ilişkin görüntüler

Kalaycı, Karanlıkdere, Ortakıran ve Güzelyayla derelerinin en önemli akarsuları oluşturduğu turizm merkezinde içme suyu kaynakları da azımsanmayacak derecede fazladır. Yayılda yaşayanlar daha lezzetli buldukları suları uzak mesafelerden kendi yaptıkları kapalı kanallarla evlerinin yakınlarına kadar getirmektedirler. Akçaabat ilçesi sınırları içerisinde heyelan sonucu oluşmuş Sera Gölü'nü oluşturan Sera Deresi'nin kollarından birkaçı da turizm merkezinin doğusundan geçerek kuzeye, Karadeniz'e doğru yönelir.

56 km lik uzunluğu ile ilin en uzun akarsuyu ünvanına sahip Karadere, Pazarcık Turizm Merkezi'nde oluşturduğu alüvyal düzlükle bu turizm merkezinin konumunu çok ciddi biçimde etkilemiştir. Debisi diğer turizm merkezlerindeki küçük akarsularla kıyaslandığında oldukça fazla olan derede yılın her döneminde yeterli miktarda su bulunmaktadır. Kendini oluşturan ana kolları Kosta (2500 m) ve Kemerli (2686 m) dağlarından alan dere Araklı ilçesinden Karadeniz'e dökülmektedir. Karadere turizm merkezi içerisinde bulunan birkaç alabalık çiftliği için de önemli bir akarsudur. Turizm merkezi içerisinde bulunan lezzetli kaynak suları da gerek ziyaretçiler, gerekse yerel halk tarafından rağbet gören doğal kaynaklardır.

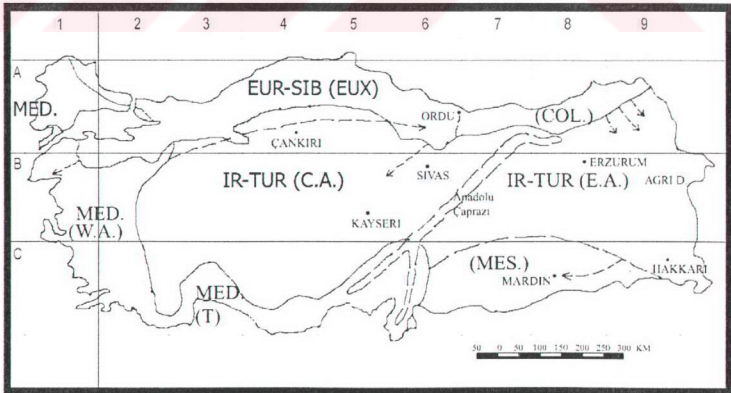
İl sınırları içerisinde bulunan en yüksek turizm merkezi olan Yılantaş Yaylası ve yakın çevresinde diğer tüm yaylalarda olduğu gibi irili ufaklı birçok akarsu bulunsa da bunların çoğu yazın kuruyan, devamlılığı olmayan küçük dereciklerdir. Turizm merkezinin doğusundan kuzeye doğru akan ve adını aynı ismi taşıyan köyden alan Tekneciler Deresi büyüklüğü itibarıyla bu küçük dereciklerden ayrılır. Oldukça fazla sayıda içme suyu kaynağı barındıran turizm merkezi bu özelliğiyle de ilgi çekicidir.

2.3.3.2.5. Doğal Floristik Yapı

Çalışma alanını oluşturan yaylaların tümünün turizm merkezi ilan edilmelerindeki en önemli özelliklerden biri de sahip oldukları doğal kaynaklar açısından zengin olmaları ve bu kaynakların mevcut durumlarının belirli ölçeklerde de olsa korunmuş olmasıdır. Artık yaylaları da etkisi altına alan plansız ve uygun ölçekte olmayan yapılaşma, yol inşaatlarından kaynaklanan tahripler, uygun olmayan arazi kullanımı, aşırı avlanma gibi ciddi tehdit unsurları olsa da, hala gerek yaban hayatı gerekse bitkisel varlıklar açısından oldukça zengin olan beş turizm merkezinin her biri bu özellikleriyle ilgi odağı olmaya devam etmektedirler.

Turizm merkezleri genel olarak yoğun kullanılan, motorlu taşıtların oldukça fazla sirkülasyon oluşturdukları, kullanıcılara bağlı gürültünün zaman zaman ciddi biçimde hissedilebildiği yerler olduklarından, yaban hayatı gözlemi için garanti edilmiş bir olanak sağlayamazlar. Bununla birlikte, bu turizm merkezlerinin her birine gidildiğinde faunaya ait birçok tür rastlantısal olarak görülebilir. Ancak gerek yapılan anket çalışmalarında hem yaylalarda yaşayan yerel halkın, hem de çalışma alanlarını ziyaret edenlerin çok büyük oranda bitki örtüsünü alandaki en önemli doğal güzellik olarak nitelemesi ve gerekse faunanın detaylı bir biçimde incelenmesinin farklı teknikler ve disiplinler gerektirmesi nedeniyle bu çalışmada bitki örtüsü detaylı bir biçimde irdelenmiştir.

Üç farklı floristik bölgeye sahip olan Türkiye sahip olduğu bitki türlerinin çokluğu kadar endemizm oranıyla da dikkat çekici bir öneme sahiptir. Euro-Siberian (Avrupa-Sibirya), Mediterranean (Akdeniz) ve Irano-Turanian (İran-Turan) floristik bölgelerinden Euro-Siberian flora alanına dahil olan Trabzon ili bu alanın doğusunda yer alır. Türkiye'nin kuzeyini boydan boya kapsayan Euro-Siberian flora alanı Euxine (Öksin) ve Colchis (Kolşik) olmak üzere ikiye ayrılır. Istaranca Dağları ile Ordu ilinde bulunan Melet Çayı arasında kalan kesim Euxine bölümünü oluştururken bu çayın doğusunda bulunan ve çalışma alanlarını da içine alan bölüm Colchis'tir. Bu bölümde bulunan Doğu Karadeniz Dağları 79'u Türkiye'de endemik olmak üzere ülke çapında nadir yaklaşık 300 taksona ev sahipliği yapar [92]. Sadece Trabzon'da ise 78 endemik takson saptanmıştır [93].

Şekil 12. Davis'in Türkiye Flora Bölgeleri haritası [94].

Tablo 4. Davis'e göre Colchic florayı simgeleyen taksonlar [94].

Ağaç ve Çalılar	Otsu Taksonlar
<i>Abies nordmanniana</i>	<i>Daphne glomerata</i>
<i>Acer cappadocicum</i>	<i>Draba hispida</i>
<i>Alnus barbata</i>	<i>Geranium psilostemon</i>
<i>Betula medwediewii</i>	<i>Lathyrus roseus</i>
<i>Picea orientalis</i>	<i>Pachyphragma macrophyllum</i>
<i>Quercus pontica</i>	<i>Papaver lateritium</i>
<i>Osmanthus decorus</i>	<i>Lillium ponticum</i>
<i>Diospyros lotus</i>	<i>Chamaesciadum acaule</i>
<i>Rhododendron caucasicum</i>	<i>Hypericum pubeulroides</i>
<i>Rhododendron smirnovii</i>	<i>Primula cortusifolia</i>
<i>Sorbus subfusca</i>	
<i>Rhamnus imeretinus</i>	

Doğu Karadeniz Bölgesi'nde görülen geniş vejetasyon tiplerinden olan orman alanlar, sahilden 300-400 m kadar yayılan pseudomaki alanların hemen üzerinden başlayarak 1900-2000 m yüksekliğe kadar ulaşmaktadırlar. Bu yüksekliklerden, yer yer 2400-2500 m'den itibaren başlayan alpin vejetasyonu ise bölge genelinde dağların en yüksek noktalarına kadar (3500-3900 m) yayılan çok geniş otsu bitki taksonları ile ender olarak bazı odunsu taksonları içerir [95].

Araştırma alanını oluşturan turizm merkezlerinin de büyük ölçüde içerisinde kaldıkları orman vejetasyonu aşağıdan yukarı doğru yapraklı türlerin kendi aralarında oluşturduğu meşçereler, ladin ve yapraklı türlerin kendi aralarında oluşturduğu meşçereler ve saf ladin meşçereleri olarak üç grupta toplanabilir [96]. Bu vejetasyon içerisinde nemli yamaçlarda 1000-1800 m aralarında genellikle saf ladin (*Picea orientalis* (L.) Link.) meşçereleri bulunmaktadır. Bu meşçerelerin floristik bileşimleri otsu taksonlardan *Cimpatiens ardamine* var. *impatiens* L., *Galium palustre* L., *Fragaria vesca* L., *Alchemilla orthotricha* Roth., *Gentiana asclepideae* L., *Sedum spurium* Bieb., *Epilobium montanum* L., *Geranium robertianum* L., *Viola sieheana* Becker.; odunsu ve çalı taksonlarından *Cornus sanguinea* L., *Lonicera caucasica* Pallas., *Sambucus nigra* L., ve eğreltilerden de

Asplenium trichomanes L.'den oluşmaktadır. Bu yamaçlarda Doğu ladinine yer yer Doğu kayını (*Fagus orientalis* Lipsky.) da eşlik eder. Güney yamaçlarda ise farklı karışık meşçereler bulunmaktadır. Bu alanlarda *Castanea sativa* Miller., *Sambucus nigra* L., *Juglans regia* L., *Rhododendron luteum* Sweet., *Fagus orientalis* Lipsky., *Alnus glutinosa* (L.) Gaertn. ssp. *barbata* (C.A. Mey) Yalt. türleri karışık meşçerelerde yer alırlar. 1800 m'nin üzerinde *Picea orientalis* (L.) Link. ve *Abies nordmanniana* ssp. *nordmanniana* karışık meşçereleri yer alır. Bu yükseklikten sonra *Abies nordmanniana* ssp. *nordmanniana* saf olarak yayılışına devam eder [97]. Çalışma alanı içerisinde Şolma Yaylası dolaylarında *Picea orientalis* (L.) Link. ve *Abies nordmanniana* ssp. *nordmanniana* türlerini birlikte görmek mümkündür.

Doğu Karadeniz Dağları'nın batısında, Karadeniz ardi kesimde bulunan güney yamaçlarında Doğu ladini (*Picea orientalis* (L.) Link.) yerini Sarıçama (*Pinus sylvestris* L.) bırakır. Sarıçamanın bu geçişi çalışma alanı içerisinde bulunan Erikbeli Yaylası'nda Anadolu'nun iç kısmına bakan yamaçlarda oldukça çarpıcı bir biçimde görülür (şekil 13).

Şekil 13. Erikbeli-Sazalan yolu üzerinde güneye bakan yamaçta *Picea orientalis* (L.) Link. ile birlikte bulunan *Pinus sylvestris* L.

Şekil 14. Şolma Yaylası Turizm Merkezi yakınlarında *Picea orientalis* (L.) Link.'lerin fon oluşturdukları doğal peyzaj

Çalışma alanını oluşturan turizm merkezleri genel olarak yükseklikleri bakımından orman alanlarının bulunduğu yerlerdedir. Bununla birlikte, bu alanlara gidildiğinde genel olarak 400 m'ye kadar çıkan pseudomaki ve yaylacılık açısından özellikle hayvancılık faaliyetleri için önem taşıyan, zengin tür çeşitliliği bakımından dikkat çekici alpin vejetasyonu da görülmektedir. Atalay vd. [98], Doğu Karadeniz Bölgesi'nde alpin vejetasyonunu barındıran mera alanlarının 2000 m yükseklikten başlayarak 3000 m'nin üzerine çıktığını belirtmekte ve bu alanlarda yayılan bazı önemli taksonların da *Helycchrysum greveolens*, *Geranium cinereum*, *Trifolium polyphyllum*, *Gagea* sp., *Lolium rigidum*, *Jassione pontica*, *Vicia balancae*, *Campanula tridentata*, *Festuca alpina*, *Geranium sylvaticum*, *Sedum spurium*, *Primula elatior*, *Ranunculus caucasicus*, *Astragalus viciifolius* gibi taksonlar olduğunu bildirmiştir.

Anşin [95, 96] ise Meryemana yöresinde yaptığı çalışmalara dayanarak bölgede alpin vejetasyonunu orman üst sınırı olarak kabul edilen 1900-2000 m, zaman zaman 2500 m yükseklikten başlayarak dağların zirvelerine kadar uzanan çok geniş bir vejetasyon örtüsü olarak tanımlamakta ve bu zonun özelliğini yansıtan bazı taksonların *Helycchrysum greveolens* Sweet., *Geranium cinereum* Cav., *Aquilegia olympica* Boiss., *Carlina acaulis* L., *Trifolium polyphyllum* C.A.Mey, *Gagea* sp., *Leontodon danubialis* Jacq., *Lolium*

rigidum Gaud., *Jasionne pontica* (Boiss.) Hand., *Vicia balansae* Boiss., *Swertia haussknechtii* Gilg., *Betonica hirsuta* C.A.Mey., *Pilosella hoppeana* Sch., *Campanula tridentata* Schreb., *Hypericum pruniatum* Boiss.& Ball., *Geum coccineum* Sm., *Festuca alpina* Suter., *Geranium sylvaticum* L., *Alchemilla caucasica* M.B., *Sedum spurium* Bieb., *Primula elatior* Jacq., *Myosotis alpestris* Hoffm., *Viola altaica* Ker. Et Gawl., *Veratrum lobelianum* Bernh., *Scorzonera laciniata* L., *Polygonum bistorta* L., *Saxifraga granulata* L., *Astrantia maxima* Pallas. ssp. maxima, *Gentiana pyrenaica* L., *Thymus polytrichus* A.Kerner ex Borbas, *Potentilla ruprechtii* Boiss., *Draba polytricha* Ledep., *Taraxacum crepidiforme* D.C., *Astragalus viciifolium* D.C., *Ranunculus caucasicus* Bieb., *Ajuga orientalis* L., *Veronica multifida* L., *Erophylla verna* (L.) Chevall., *Carex glauca* Scop., *Carex atrata* L., *Pedicularis pontica* Boiss., *Asperula affinis* Boiss. Et. Huet. gibi türler olduğunu belirtmektedir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

3.1. Araştırma Alanında Bitkisel Materyale İlişkin Bulgular

Araştırma alanını oluşturan yaylalara gitmek için deniz seviyesinden itibaren önce pseudomaki alanları geçmek, daha sonra ise orman vejetasyonuna dahil olan alanlara ulaşmak gerekmektedir. Yaylalardan itibaren, ya da daha yukarılarda ortaya çıkan alpin vejetasyonu ile birlikte araştırma alanı genelinde 3 farklı vejetasyon tipine ait yüzlerce farklı türü görmek mümkündür. Bu çalışmada ise alanda bulunan renk, doku, form gibi özellikleriyle dikkat çekici özelliklere sahip bazı bitki türleri ve bu türlerin zaman içerisindeki değişimleri üzerinde durulmuştur.

Tablo 5. Çalışma alanında saptanmış çiçek güzelliği ya da renklenme özellikleriyle dikkat çeken bitkiler

Familya	Takson	Alandaki Çiçeklenme- Renklenme Zamanı	Renk
<i>Alismataceae</i>	<i>Alisma plantago-aquatica</i>	Haziran-Eylül	Beyaz-Krem
<i>Apiaceae</i>	<i>Astrantia maxima</i>	Temmuz-Ağustos	Pembe
	<i>Chaerophyllum aureum</i>	Temmuz-Ağustos	Beyaz
	<i>Eryngium giganteum</i>	Temmuz-Eylül	Gri
	<i>Heracleum platytaenium</i>	Ağustos-Ekim	Krem-Gri
	<i>Pimpinella rhodantha</i>	Temmuz-Ağustos	Pembe
<i>Asteraceae</i>	<i>Achillea bieberstienii</i>	Temmuz-Ekim	Beyaz-Sarı
	<i>Achillea</i> sp.	Temmuz-Ekim	Beyaz-Sarı
	<i>Anthemis tintoria</i>	Temmuz-Eylül	Sarı
	<i>Centaurea</i> sp.	Temmuz-Eylül	Pembe-Mor
	<i>Cichorium intybus</i>	Haziran-Ağustos	Mavi
	<i>Cirsium caucasicum</i>	Haziran-Eylül	Pembe-Eflatun
	<i>Echinops ritro</i>	Temmuz-Eylül	Mor
	<i>Eupatorium cannabinum</i>	Temmuz-Ağustos	Pembe-Krem
	<i>Inula vulgaris</i>	Temmuz-Eylül	Sarı
	<i>Lapsana communis</i>	Temmuz-Eylül	Sarı
	<i>Leontodon</i> sp.	Temmuz-Eylül	Sarı
	<i>Leucanthemum vulgare</i>	Mayıs-Ekim	Beyaz
	<i>Prenanthes cacaliifolia</i>	Temmuz-Ağustos	Pembe-Eflatun
	<i>Pulicaria dysenterica</i>	Temmuz-Ağustos	Sarı
	<i>Scorzonera</i> sp.	Haziran-Eylül	Sarı
	<i>Solidago virgaurea</i>	Temmuz-Eylül	Sarı

Tablo 5'in devamı

<i>Asteraceae</i>	<i>Tanacetum parthenium</i> <i>Tanacetum</i> sp. <i>Telexia speciosa</i> <i>Traxacum</i> sp.	Temmuz-Eylül Temmuz-Eylül Temmuz-Eylül Haziran-Eylül	Beyaz Sarı Sarı Sarı
<i>Boraginaceae</i>	<i>Echium vulgare</i> <i>Myosotis</i> sp.	Haziran-Temmuz Mayıs-Ekim	Mavi Mavi
<i>Brassicaceae</i>	<i>Bunias orientalis</i>	Mayıs-Haziran	Sarı
<i>Campanulaceae</i>	<i>Campanula lactiflora</i> <i>Campanula rapunculoides</i> <i>Campanula alliariifolia</i> <i>Campanula tridentata</i>	Temmuz-Eylül Temmuz-Eylül Temmuz-Ağustos Temmuz-Eylül	Mavi-Mor Mavi-Mor Beyaz Mavi-Mor
<i>Caryophyllaceae</i>	<i>Dianthus</i> sp. <i>Silene vulgaris</i> <i>Silene compacta</i>	Haziran-Ağustos Haziran-Ağustos Haziran-Ağustos	Pembe Beyaz Pembe
<i>Cistaceae</i>	<i>Cistus creticus</i> <i>Helianthemum nummularium</i> subsp. <i>tomentosum</i>	Haziran-Temmuz Temmuz-Eylül	Pembe Sarı
<i>Convolvulaceae</i>	<i>Calystegia sylvatica</i> <i>Convolvulus</i> sp. <i>Ipomoea purpurea</i>	Haziran-Ekim Haziran-Ekim Haziran-Ekim	Beyaz Pembe Mor
<i>Cornaceae</i>	<i>Cornus sanguinea</i>	Mayıs-Haziran	Krem-Sarı
<i>Crassulaceae</i>	<i>Sedum spurium</i> <i>Sedum telephium</i> <i>Sedum</i> sp. <i>Sempervivum minus</i>	Temmuz-Ağustos Haziran-Eylül Temmuz-Eylül Temmuz-Eylül	Pembe Pembe Sarı Pembe
<i>Dioscoreaceae</i>	<i>Tamus communis</i>	Mayıs-Haziran	Beyaz-Krem
<i>Dipsacaceae</i>	<i>Dipsacus</i> sp. <i>Scabiosa</i> sp.	Temmuz-Eylül Haziran-Eylül	Beyaz Pembe
<i>Ericaceae</i>	<i>Rhododendron luteum</i> <i>Rhododendron ponticum</i> <i>Vaccinium myrtillus</i>	Mayıs-Haziran Mayıs-Haziran Mayıs-Haziran	Sarı Mor Krem
<i>Fabaceae</i>	<i>Coronilla varia</i> <i>Lathyrus</i> sp. <i>Lotus</i> sp. <i>Melilotus officinalis</i> <i>Trifolium medium</i> <i>Trifolium canescens</i> <i>Trifolium</i> sp.	Haziran-Eylül Mayıs-Haziran Mayıs-Eylül Temmuz-Eylül Haziran-Ağustos Haziran-Ağustos Haziran-Ağustos	Pembe-Beyaz Kırmızı Sarı-Kırmızı Sarı Pembe Beyaz Pembe
<i>Gentianaceae</i>	<i>Gentiana asclepiadea</i> <i>Gentianella caucasea</i>	Ağustos-Eylül Ağustos-Ekim	Mavi Mor
<i>Geraniaceae</i>	<i>Geranium sylvaticum</i> <i>Geranium sanguineum</i> <i>Geranium robertianum</i>	Temmuz-Eylül Temmuz-Ağustos Temmuz-Ekim	Pembe-Eflatun Pembe-Eflatun Pembe
<i>Hypericaceae</i>	<i>Hypericum androsaemum</i> <i>Hypericum orientale</i>	Temmuz-Eylül Temmuz-Eylül	Sarı Sarı
<i>Iridaceae</i>	<i>Crocus speciosus</i> <i>Crocus vallicola</i>	Eylül-Ekim Eylül-Ekim	Mor Beyaz

Tablo 5'in devamı

Lamiaceae	<i>Ajuga orientalis</i>	Mayıs-Haziran	Mavi
	<i>Calamintha nepeta</i>	Haziran-Temmuz	Pembe-Eflatun
	<i>Clinopodium vulgare</i>	Temmuz-Eylül	Pembe-Eflatun
	<i>Mentha longifolia</i>	Temmuz-Ağustos	Pembe
	<i>Mentha pulegium</i>	Temmuz-Ağustos	Beyaz
	<i>Origanum vulgare</i>	Temmuz-Ekim	Pembe-Krem
	<i>Prunella vulgare</i>	Mayıs-Ekim	Pembe-Mor
	<i>Salvia forskahlei</i>	Haziran-Eylül	Mor-Beyaz
	<i>Salvia verticillata</i>	Ağustos-Eylül	Mor
	<i>Salvia glutinosa</i>	Haziran-Eylül	Sarı
	<i>Stachys macrantha</i>	Temmuz-Ağustos	Pembe
	<i>Stachys</i> sp.	Temmuz-Ağustos	Pembe
<i>Teucrium chamaedrys</i>	Temmuz-Eylül	Pembe	
<i>Thymus pseudopulegioides</i>	Haziran-Eylül	Pembe	
Liliaceae	<i>Colchicum</i> sp.	Eylül-Ekim	Pembe-Eflatun
	<i>Ornithogalum oligophyllum</i>	Temmuz-Ağustos	Beyaz-Krem
	<i>Veratrum album</i>	Haziran-Ağustos	Beyaz-Krem
Lythraceae	<i>Lytrum salicaria</i>	Temmuz-Eylül	Pembe-Eflatun
Onagraceae	<i>Circaea lutetiana</i>	Haziran-Ağustos	Pembe
	<i>Epilobium angustifolia</i>	Temmuz-Ağustos	Pembe
	<i>Epilobium</i> sp.	Temmuz-Ağustos	Pembe
Orchidaceae	<i>Dactylorhiza eucina</i>	Mayıs-Haziran	Pembe-Eflatun
Papaveraceae	<i>Papaver</i> sp.	Mayıs-Haziran	Kırmızı
Polygonaceae	<i>Polygonum persicaria</i>	Temmuz-Eylül	Pembe
	<i>Polygonum bistorta</i> subsp. carneum	Mayıs-Ağustos	Pembe
Poaceae	<i>Agrostis lazica</i>	Temmuz-Ağustos	Pembe
Primulaceae	<i>Anagallis arvensis</i>	Ağustos-Eylül	Kırmızı
	<i>Lysimachia verticillaris</i>	Haziran-Ağustos	Sarı
Ranunculaceae	<i>Aquilegia olympica</i>	Haziran-Temmuz	Mavi
	<i>Clematis vitalba</i>	Haziran-Temmuz	Beyaz
	<i>Ranunculus</i> sp.	Haziran-Temmuz	Sarı
Rhamnaceae	<i>Frangula alnus</i>	Mayıs-Haziran	Beyaz
	<i>Rhamnus microcarpus</i>	Mayıs-Haziran	Krem
Rosaceae	<i>Alchemilla</i> sp.	Mayıs-Haziran	Sarı
	<i>Aruncus vulgaris</i>	Mayıs-Haziran	Beyaz
	<i>Potentilla erecta</i>	Haziran-Ekim	Sarı
	<i>Rosa canina</i>	Haziran	Pembe
Rubiaceae	<i>Asperula</i> sp.	Temmuz-Ağustos	Beyaz
Scrophulariaceae	<i>Digitalis ferruginea</i>	Temmuz-Ağustos	Sarı
	<i>Digitalis</i> sp.	Temmuz-Ağustos	Sarı
	<i>Euphrasia rostkoviana</i>	Eylül-Ekim	Beyaz-Sarı
	<i>Linaria</i> sp.	Haziran-Ekim	Sarı
	<i>Melampyrum arvense</i>	Haziran-Temmuz	Pembe-Sarı
	<i>Pedicularis condensata</i>	Temmuz-Ağustos	Sarı
	<i>Verbascum</i> sp.	Haziran-Eylül	Sarı
<i>Veronica gentianoides</i>	Haziran-Ağustos	Mor	
Solanaceae	<i>Physalis alkekengi</i>	Temmuz-Eylül	Krem-Kırmızı
	<i>Solanum nigrum</i>	Temmuz-Ağustos	Beyaz
Thymelaeaceae	<i>Daphne glomerata</i>	Mayıs-Haziran	Beyaz-Pembe
Valerianaceae	<i>Valeriana alliariifolia</i>	Haziran-Eylül	Beyaz-Krem

Şekil 15. *Campanula lactiflora*, Yılantaş Yaylası'nın bir mezeresi, 1400 m

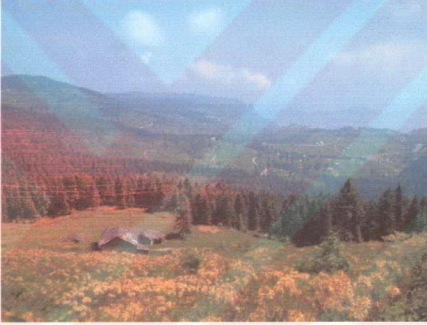
Şekil 16. *Geranium sylvaticum*, Yılantaş Yaylası'nın bir mezeresi, 1550 m

Şekil 17. *Scorzonera* sp. ve *Campanula lactiflora*, Yılantaş Yaylası yakınları, 1650m

Şekil 18. *Silene compacta*, Karadağ Yaylası, 1550 m

Şekil 19. Haziran'da *Rhododendron luteum*, Karadağ Yaylası, 1700 m

Şekil 20. Ekim'de *Rhododendron luteum*, Pazarcık Yaylası, 1450 m

Şekil 21. *Crocus vallicola* ve arka planda *Colchicum* sp., Erikbeli Yaylası, 1650 m

Şekil 22. *Salvia glutinosa*, Şolma Yaylası, 1600 m

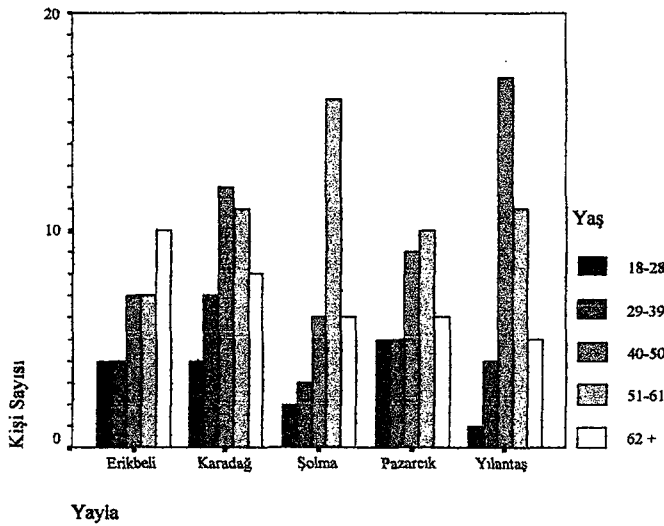
Şekil 23. *Salvia verticillata* ve mavi su güzeli kelebeği (*Polyommatus icarus*), Pazarcık Yaylası, 1050 m

3.2. Araştırma Alanındaki Sosyal ve Kültürel Yapı

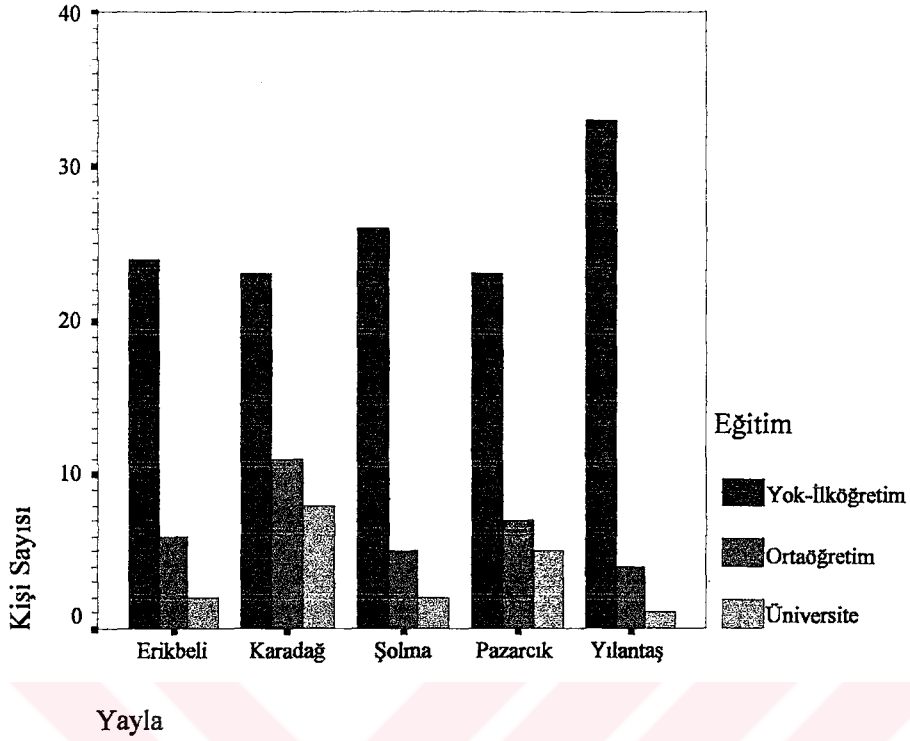
3.2.1. Yerel Halkın Genel Özellikleri

Yaylacılığın büyük ölçüde bir ekonomik faaliyet olarak gerçekleştirildiği dönemlerden farklı olarak, özellikle son dönemlerde yaylalardaki nüfus yapısında ciddi bir değişim söz konusudur. Bunun en önemli nedenleri arasında değişen ekonomik koşullar nedeniyle hayvancılıktan vazgeçmek ve çalışmak zorunda olan genç nüfusun büyük şehirlerde yaşama zorunluluğu, iş ve eğitim gibi gerekçelerle buldukları yeri terk edemeyen kitlelerin ciddi anlamda genişlemesi sayılabilir.

Bu gelişmelere bağlı olarak yaylada bulunmak sadece bunu yapmaya vakti olanların gerçekleştirebildikleri bir etkinlik haline gelmeye başlamıştır. Yapılan anket çalışmalarında da, soruları yanıtlayan kişilerin büyük ölçüde serbest çalışanlar, emekliler ve ev hanımları gibi çalışmak için resmi olarak bir yerde bulunmaları gerekmeyen kişiler oldukları görülmektedir. Benzer biçimde, anket çalışmasına katılanların yaş dağılımlarında da genç nüfus olarak nitelendirilebilecek 18-39 yaş grubunun oldukça sınırlı bir sayıda kaldığı gözlemlenmektedir. Ancak çalışma alanını oluşturan yaylalardaki herkesle anket yapılmadığından ve yaş alt sınırı 18 olarak belirlendiğinden bu çalışma yaylalardaki yaş gruplarını ortaya koyan bir çalışma olarak değil, sadece bir gösterge olarak değerlendirilmelidir.

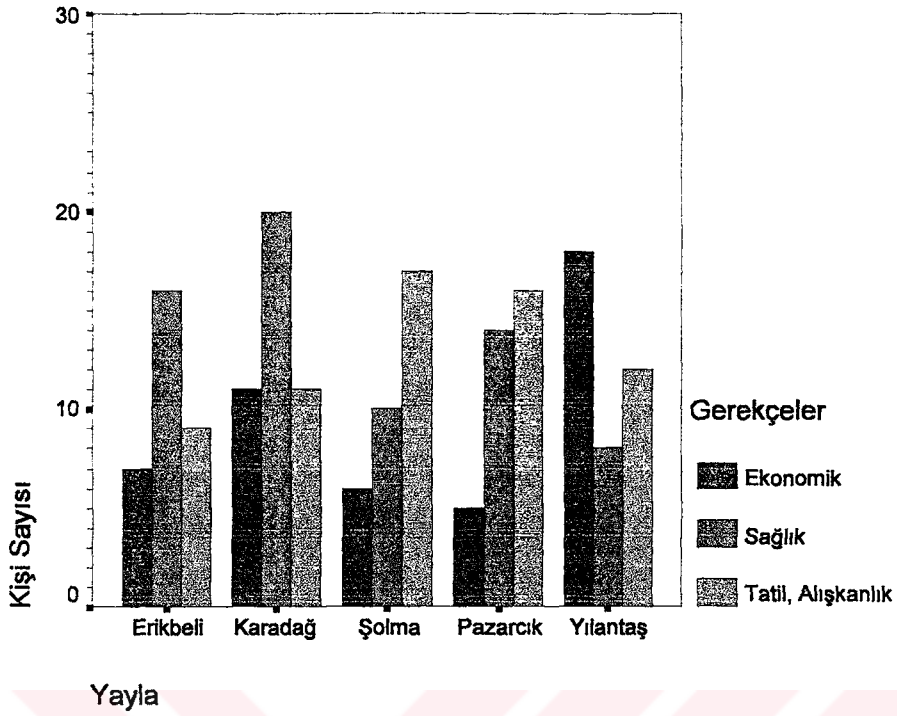
Şekil 24. Araştırma alanında ankete katılan yerel halkın demografik dağılımları

Şekil 25. Araştırma alanında ankete katılan yerel halkın eğitim durumları

Yapılan anket çalışmasından yola çıkıldığında alanda bulunan yerel halkın eğitim seviyesinin oldukça düşük olduğu görülmektedir. Yayla turizminde en önemli unsurlardan biri olan ve katılımı büyük önem taşıyan yerel halkın, bu veri ışığında anlaşılabilir bir biçimde bilgilendirilmesinin alandaki yayla turizmi etkinliklerine yapacağı katkı yadsınamaz boyutlarda olacaktır.

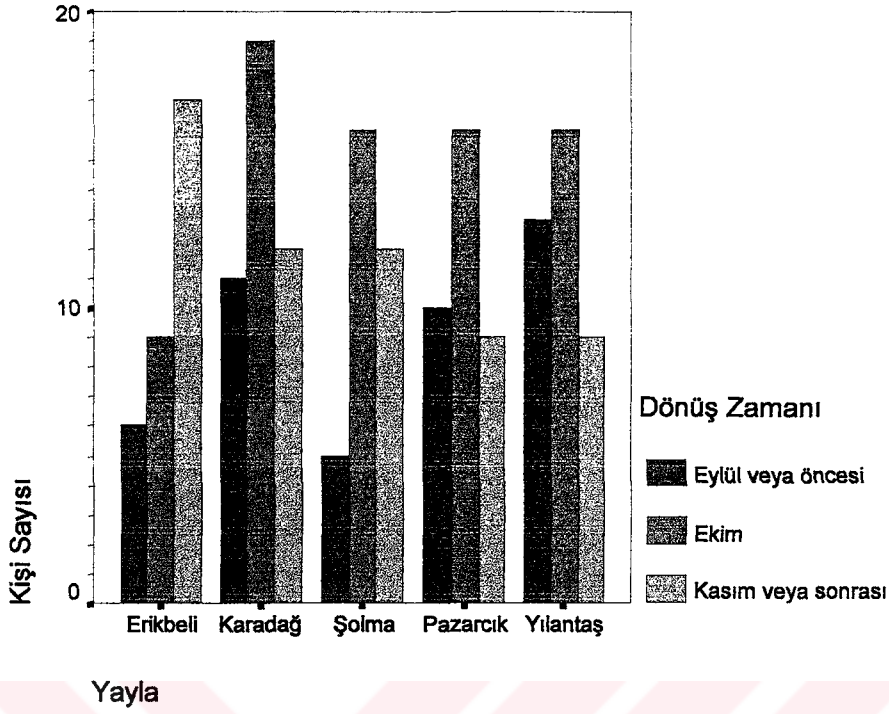
Yaylalarda yaşayan yerel halkın yaylaya çıkış nedenlerinde geleneksel yayla yaşamının temel gerekçesi olan hayvancılık gibi ekonomik sebeplerin artık eskisi kadar etkili olmadığı, insanların daha çok sağlık kazanmak, tatil yapmak ya da alışkanlık olduğu için yaylalara çıktığı tespit edilmiştir (Şekil 26). Çalışma alanı içerisinde bu durumun tek istisnasının Yılandaş Yaylası'nda olduğu görülmüştür. Bu yaylada yapılan anket çalışmasına göre insanlar yaylaya çıkış gerekçelerini büyük ölçüde ekonomik faaliyetlere dayandırmıştır. Bu durum araştırma alanı içerisinde orman sınırının üzerindeki tek yaylanın Yılandaş Yaylası olması, dolayısıyla buradaki fiziksel şartların zengin alpin vejetasyonu sebebiyle hayvancılığa daha elverişli olması olarak açıklanabilir.

Şekil 26. Araştırma alanında ankete katılan yerel halkın yaylaya çıkış gerekçeleri

Yaylalarda bulunan yerel halkın yaylaya çıkış gerekçeleri ile yayladan dönüş zamanları arasında bir ilişki arandığında, $p < 0.01$ önem düzeyinde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir (Spearman korelasyon katsayısı = - 0.460). Bu ilişkiye göre yaylalarına hayvancılık gibi ekonomik gerekçelerle çıkan yayla sakinleri buraların zengin ot varlığından ve diğer fiziksel şartlarından mümkün olduğunca uzun süre faydalanmak için kar yağışına kadar yaylada kalma eğilimi göstermektedirler. Yaylada bulunma sebeplerini sağlık kazanmak olarak açıklayanlar ise en çok Ekim ayına kadar yaylada kalmaktadırlar. Tatil yapmak gerekçesiyle alanda bulunan ya da alışkanlık olduğu için yaylaya çıkanlar ise daha çok Eylül ayına kadar yaylalarında kalmakta, süre uzadıkça bu gerekçeyle alanda bulunan kişi sayısı azalmaktadır. Bu durum havaların soğumaya başlaması, yağış ve sis oranındaki artış gibi nedenlerle yaylaların tatil için ideal şartlar sunmaktan uzaklaşması olarak yorumlanabilir.

Bu ilişkinin ışığında, verilen cevaplara göre yerel halkın buldukları yayladan dönüş zamanları şu şekilde ortaya çıkmıştır:

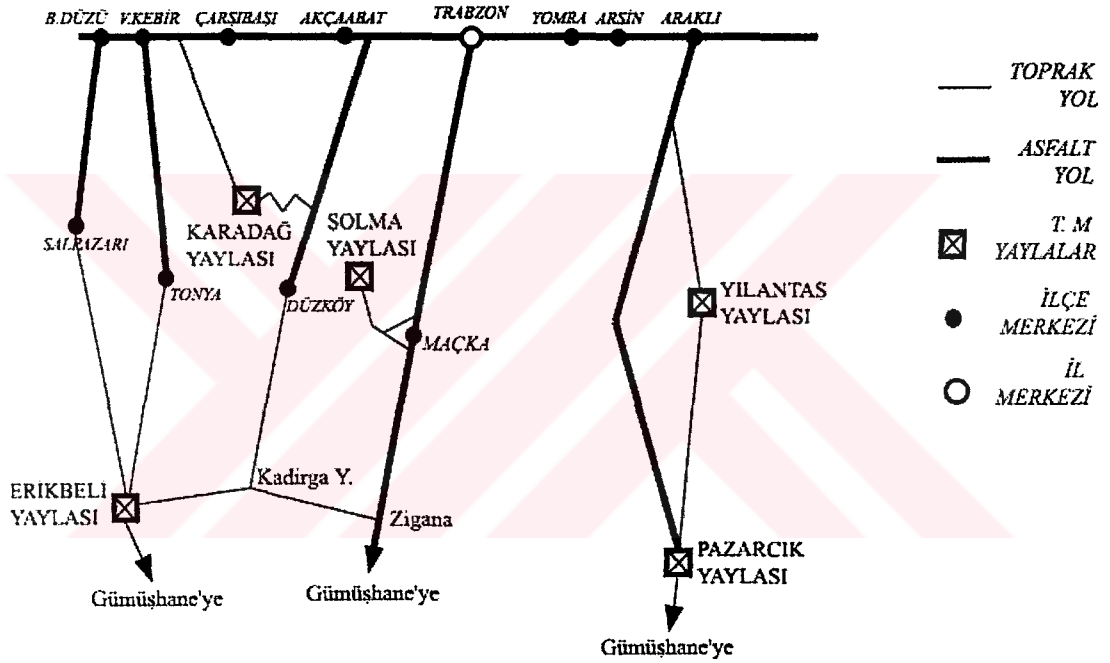
Şekil 27. Ankete katılan yerel halkın yayladan dönüş zamanları

Buradan Erikbeli Yaylası'ndaki yerel halkın genel olarak diğer çalışma alanlarına göre daha uzun zaman yaylalarında kaldıkları görülmektedir. Bu yaylada ekonomik gerekçelerle alanda bulunanların sayısının az olmasına rağmen uzun süre kalınmasının en önemli nedenleri, yaylanın Gümüşhane, Şalpazarı, Tonya, Zigana gibi yerleşim alanlarının kesiştikleri bir noktada kurulmuş olması ve hem Gümüşhane hem de Trabzon'dan aldığı hizmetlerle kışın yolunun daha uzun süre açık kalmasıdır.

Yaylaya çıkış tarihi ile ilgili bir standart yoktur. Mevsimsel şartlara bağlı olarak değişebilmekle birlikte Mayıs ayından itibaren yaylada yerel halkın varlığını görmek mümkün olabilir. Bu çalışmanın yapıldığı 2004 yılının 20 Haziran gününe kadar olumsuz hava koşullarının etkisiyle Karadağ Yaylası'nda yayla sakinlerinin çok az bir kısmının yaylada olduğu, tüm yayla sakinlerinin alana gelmesinin Temmuz ayını bulduğu saptanmıştır. Oysa yaylaya çıkış zamanı araştırma alanı gibi çok yüksek olmayan yaylalarda genel olarak Mayıs ayı sonları ile Haziran ayı başlarıdır [7].

3.2.2. Ulaşım

Çalışma alanını oluşturan turizm merkezlerinin hepsinde turizm merkezi ilan edildikleri tarihlerden sonra belirli oranlarda yol iyileştirmeleri yapılmış ve yapılmaya devam etmektedir. Yine de, yapılan anket çalışmalarında yerel halka yaylalarındaki en önemli sorunun ne olduğu konusunda yöneltilen soruya dikkate değer bir oranda “ulaşım” cevabı verilmiştir. Bu cevap çalışma alanını oluşturan turizm merkezlerinin sadece ikisinde en çok kişi tarafından en önemli sorun olarak değerlendirilmemiştir.

Şekil 28. Çalışma alanının şematik gösterimi

Trabzon-Tonya, Armutlu-Gümüşhane, Kürtün, Erikbeli Turizm Merkezi'nin merkezi konumunda bulunan Erikbeli Yaylası çalışma alanını oluşturan yaylalar arasında Trabzon şehir merkezine en uzak yayladır. Konumu gereği ulaşımın önemli ve gerekli olduğu bir kavşakta bulunan yaylaya daha kısa sürede ve daha iyi şartlarda ulaşmayı mümkün hale getirmeyi amaçlayan Trabzon-Tonya-Erikbeli-Kalınçam-Kadirga Grup Yolu Komple Yol İnşaatına 15.03.2001 tarihinde başlanmıştır ve bu çalışma halen devam etmektedir. En yaygın kullanılan güzergah olan Vakfikebir-Tonya-Erikbeli güzergahı üzerinde yapılan bu çalışma yer yer doğayı tahrip eder nitelik taşımaktadır (Şekil 29). Yaylaya ulaşmak için

diğer seçenek olan Şalpazarı güzergahı daha uzun ve düşük nitelikli olması nedeniyle bu ilçeye bağlı yerlerden yaylaya çıkanların ağırlıklı olarak kullandıkları bir yoldur.

Şekil 29. Erikbeli Yayla yolunun genişletilmesi sonucu oluşan moloz yığını

Karadağ Yaylası Turizm Merkezi'nde yapılan anket çalışmasında da ulaşım en önemli sorun olarak görülmüştür. Trabzon-Düzköy güzergahından yaylaya ulaşan yolun Trabzon'dan itibaren yaklaşık 34 km'si üstün nitelikli, asfalttır. Bu kısımdan sonra yaklaşık 10 km daha devam eden yol özellikle yağışlı havalarda özel donanıma sahip olmayan araçların gitmekte zorlanabileceği niteliktedir. Bu yol daha çok Trabzon'dan yaylaya günübirlik olarak gelen ziyaretçiler tarafından kullanılmaktadır. Oysa yayla coğrafi olarak Akçaabat sınırları içerisinde olsa da, yerel halkın büyük bir kesimi Vakfıkebir kökenlidir. Bu kitle yaylaya ulaşımını Çarşıbaşı ilçesinin yakınlarından yaylaya bağlanan düşük nitelikli stabilize yolla sağlamaktadır. Turizm merkezi içerisinde

Akçaabat'ta ikamet eden kişilerin obaları da bulunmaktadır ve bu obalara Akçaabat'ın köylerinden bağlanan birçok toprak yolla ulaşmak mümkündür.

Şolma Yaylası Turizm Merkezi'ne Maçka ilçesinden iki farklı yolla ulaşmak mümkündür. Maçka tüneli girişinden ayrılan yol anayol ayrımından sonra yaklaşık olarak 5 km daha asfalt olarak devam eder. Ancak bu yol diğer seçenekten daha uzundur. Yaylaya ulaşım kar yağışı nedeniyle yollar kapanana değin her hava koşulunda mümkündür. Şolma Yaylası'ndan Akçaabat'ın birkaç yaylasına ulaşmakta mümkündür.

Pazarcık Yaylası birçok yolun kesiştiği ve tarihi İpek Yolu'nun da geçtiği önemli bir kavşakta konumlanmıştır. Bu yayla üzerinden Gümüşhane'ye ve Trabzon'un birçok yaylasına ulaşmak mümkündür. Bu önemi nedeniyle ulaşım sorunları büyük ölçüde giderilmiştir. Trabzon merkezinden yaklaşık olarak 94 km uzaklıkta olan yaylaya gitmek için tamamına yakını asfalt olan ve her mevsimde ulaşılabilir bir yol takip edilmektedir. Çalışmanın yapıldığı dönemde yol iyileştirme çalışmalarının yoğun olarak sürdürüldüğü yaylada ulaşımın yakın bir gelecekte tamamen asfalt yolla sağlanması planlanmaktadır. Pazarcık Yaylası'nda ulaşım ile ilgili en dikkat çekici özelliklerden birisi de bazı yol çalışmaları nedeniyle doğaya yapılan tahribattır (Şekil 30).

Şekil 30. Pazarcık Yaylası'nda yol yapım çalışması nedeniyle oluşan tahribat

Yıllantaş Yaylası'nın ulaşım açısından en önemli özelliği yatay olarak kısa sayılabilecek bir mesafede yaklaşık olarak 2000 m'ye kadar çıkan oldukça dik bir yolun takip edilmesi gerekliliğidir. Yağışlı havalarda eğim oranı yüksek olan yoldan yağmur sularının oldukça şiddetli bir biçimde aşağıya doğru akması nedeniyle yaylaya çıkış oldukça zor hale gelebilmektedir. Bu yayla üzerinden Sultanmurat, Taşlı gibi yaylalara ve Pazarcık Turizm Merkezi'ne ulaşmak mümkündür.

Tablo 6. Trabzon'dan çalışma alanlarının uzaklıkları ve yol nitelikleri

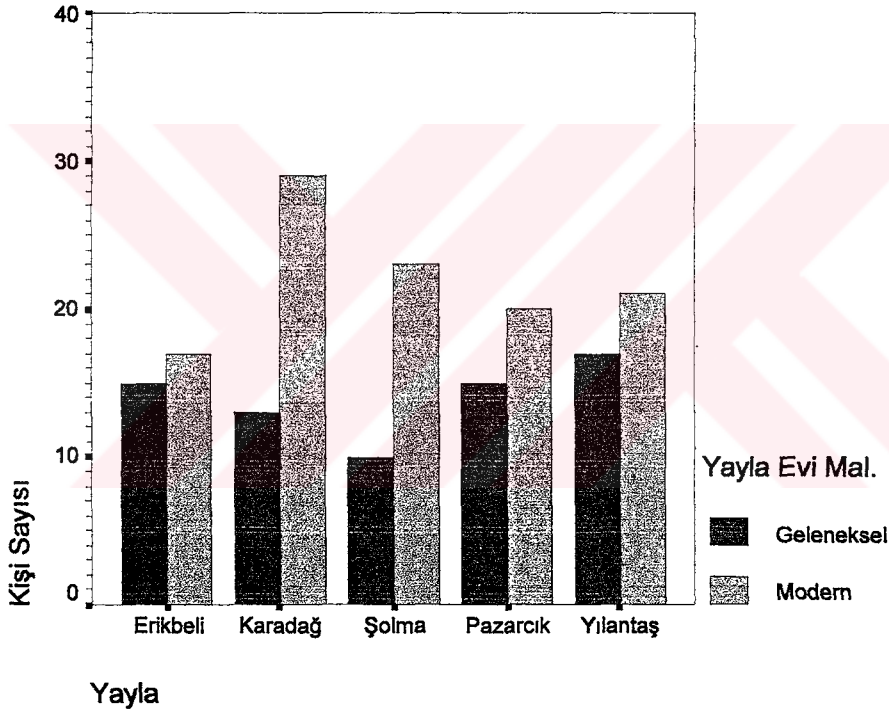
YAYLA	GÜZARGAH	ASFALT	STABİLİZE	TOPLAM
Erikbeli Yaylası	Trabzon- Vakfikebir- Tonya Güzergâhı	70 km	25 km	95 km
	Trabzon- Beşikdüzü- Şalpazarı Güzergâhı	70 km	34 km	104 km
Karadağ Yaylası	Trabzon- Düzköy Yolu Güzergâhı	34 km	10 km	44 km
	Trabzon- Çarşıbaşı Güzergâhı	37 km	30 km	67 km
Şolma Yaylası	Trabzon- Maçka Girişi Güzergâhı	29 km	21 km	50 km
	Trabzon- Maçka Çıkışı Güzergâhı	27 km	18 km	45 km
Pazarcık Yaylası	Trabzon- Pazarcık	89 km	5 km	94 km
Yıllantaş Yaylası	Trabzon- Yıllantaş	50 km	15 km	65 km

3.2.3. Yerleşim ve Mimari Özellikler

Daha önce de değinildiği üzere, yaylalarda yerleşim kendine özgü bir takım özellikler gösterir. Obaların kurulduğu yerlerin seçilmesinden evlerin konumlarına kadar hiçbir şey

tesadüfi değildir. Yayla mimarisi de yayla yaşamına göre şekillenmiş, geçiciliğin izlerinin kolayca görülebileceği, basit yapılardan oluşan bir mimaridir. Yapı malzemesi yaylanın bulunduğu çevrede kolayca sağlanabilecek sıklıkla taş ya da ahşaptır. Günümüzde ulaşım imkanlarının artması ve kentlerde kullanılan malzemelerin kolaylıkla yaylalara götürülebilmesi gibi nedenlerle artık yaylalarda da yavaş yavaş geleneksel mimariye aykırı yapılaşmalar görülmeye başlamıştır.

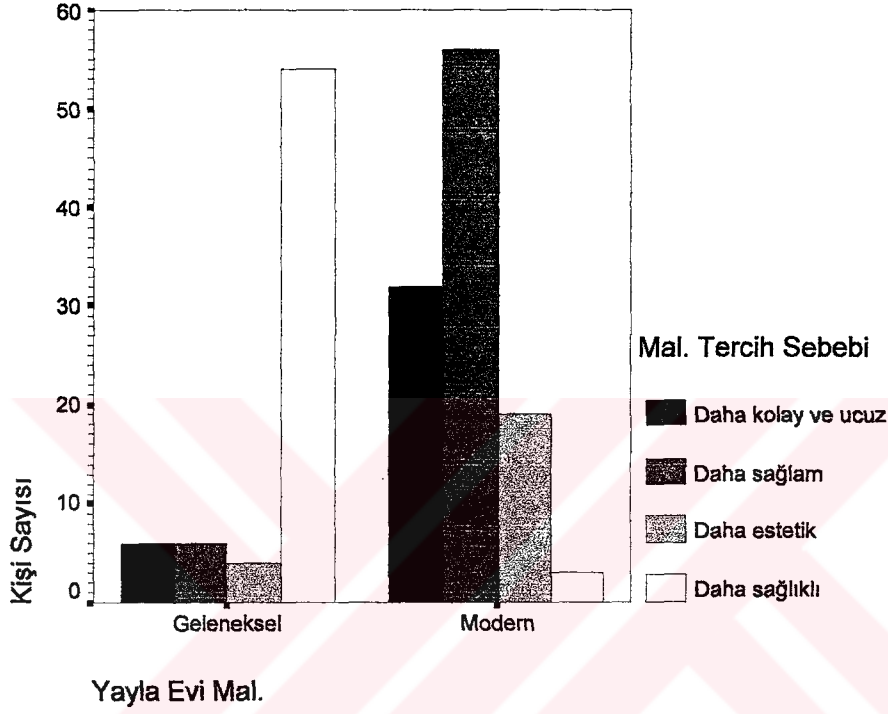
Çalışma alanını oluşturan yaylalarda yapılan anketler sonucunda, ankete katılan yetişkinlerin ikamet ettikleri konutlar büyük oranda geleneksel olmayan tuğla, beton, briket gibi malzemelerden yapılmış konutlar olarak çıkmıştır (Şekil 31).

Şekil 31. Çalışma alanını oluşturan yaylalarda ankete katılanların konutlarının yapıldıkları malzemelere göre dağılımı

Tüm alan genelinde yaylada yaşayan yerel halka evlerinin yapımında kullandıkları malzemeyi seçme gerekçeleri de sorulmuştur. Ankete katılanlardan geleneksel malzeme kullanarak yapılmış evlerde oturan 70 kişiden bu grubun % 77,1'ini oluşturan 54'ü geleneksel malzeme seçim sebebini daha sağlıklı olduğu şeklinde açıklarken, modern malzemeyle yapılmış yayla evlerinde oturan 110 kişinin % 51'ini oluşturan 54 kişi modern malzemeyi seçme sebebi olarak daha sağlam oluşunu göstermiştir. Malzeme seçimiyle bu

seçimin gerekçesi arasında $p < 0.01$ önem düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Spearman korelasyon katsayısı = - 0.654). Bu ilişkiye göre modern malzeme seçimini büyük ölçüde daha sağlam bir yapı oluşturması belirlerken, geleneksel malzeme ise daha sağlıklı bulunduğu için tercih edilmektedir.

Şekil 32. Araştırma alanında anket çalışmasına katılan yerel halkın evleri için seçtikleri malzeme ve bu malzemeyi tercih sebepleri

Geleneksel malzeme seçiminin büyük ölçüde daha sağlıklı bulunmasına bağlanması bu malzemelerden yapılmış evlerde yaşayan eski dönem insanların daha sağlıklı oldukları ve daha uzun yaşadıkları inanişından etkilenmenin bir sonucu olabilir. Bununla birlikte yerel mimaride kullanılan malzemelerin uzun dönemler sonucunda bir yerin iklimi, yeryüzü şekilleri, doğal kaynakları gibi çeşitli kriterlerden ortaya çıkmış olduğu düşünüldüğünde bu inanişte haklılık payı aranılabilir.

Geleneksel yayla hayatında geçici bir süre için kullanılan yayla evlerinin iyileştirilmiş yol şartları sayesinde daha uzun süre kullanılmalarının mümkün hale gelmesi, bununla birlikte gelişen teknolojiyle artan yüksek konfor isteği, dolayısıyla daha büyük ve sağlam yapılar yapma arzusu ise daha sağlam bulunan modern malzemelerin tercih edilmesinde en önemli etkeni oluşturmuştur.

Erikbeli TM'de bir iş yeri

Karadağ TM'de bir konut

Şolma TM'de konutlar

Pazarcık TM'de bir konut

Yılandaş TM'de konutlar

Şekil 33. Araştırma alanında geleneksel mimariye uygun yapılmış yapılar

Erikbeli TM'de bir lokanta

Karadağ TM'de konutlar

Şolma TM'de konut

Pazarcık TM'de lokanta

Yılantaş TM'de çok amaçlı bina

Şekil 34. Araştırma alanında geleneksel malzeme kullanılmadan yapılmış yapılar

3.2.4. Hizmet Birimleri

Çalışma alanını oluşturan turizm merkezlerinin hemen hepsinde turizm merkezi ilan edilmelerinden sonra gerek devlet, gerekse yerel halk tarafından yapılmış bazı hizmet birimlerine rastlamak mümkündür.

Erikbeli Yaylası kurulduğu yerin önemli bir kavşak noktası olması nedeniyle turizm merkezi ilan edilmeden önce de yoğun bir sirkülasyonun görüldüğü, buna bağlı olarak hizmet sektörünün nispeten daha eskiye dayandığı ve geliştiği bir yayladır. Gümüşhane ve Trabzon illerinden insanların kullandığı yaylada bakkal, manav, lokanta, otel, pansiyon, çay ocağı, fırın ve araçlar için yakıt bulunabilecek küçük bir yakıt istasyonu bulmak mümkündür. Aynı işyeri içerisinde hem Trabzon'un, hem de Gümüşhane'nin alan koduna sahip iki farklı telefon hattının bulunması gibi son derece kendine özgü bir durumun görülebileceği yaylada yıl boyu kalan aileler de bulunmaktadır. Yaylada elektrik ve su da kullanıma hazırdır. Bu yayladan başka turizm merkezi sınırları içerisinde kalan Sazalan Yaylası'nda ise T.C Çevre ve Orman Bakanlığı'na bağlı bir mesire yeri ve özel teşebbüse ait bir lokanta bulunmaktadır.

Karadağ Yaylası da Erikbeli Yaylası gibi turizm merkezi ilan edilmeden önce de yoğun biçimde kullanılan bir yayla olduğundan iyi organize olmuş bir yayla konumundadır. Yayla merkezinde bakkal, çay ocağı, manav, lokanta, pansiyon, sağlık ocağı, cami gibi birimler mevcuttur. Bunun yanında turizm merkezi sınırları içerisinde, Hıdırnebi Tepesi'nde Trabzon Valiliği İl Özel İdaresi kaynakları ile *yayla kent* adı altında ahşap yayla evlerinden ve bu evlere hizmet sunan birimlerden oluşmuş bir tesis yaptırılmıştır. Yayla genelinde elektrik, su ve telefon alt yapısı kurulmuş durumdadır.

Şolma Turizm Merkezi, çalışma alanını oluşturan tüm turizm merkezleri içerisinde mevcut haliyle ziyaretçilere herhangi bir etkinlik sunmak için bir yapılanma içine girememiş tek turizm merkezidir. Turizm merkezi ilanından sonra il özel idaresi tarafından yaptırılan ve kapısı kilitli olduğundan kullanılamayacak durumda olan tuvalet dışında herhangi bir hizmet binası olmayan yaylada, yayla sakinlerinin vakit geçirmek için oluşturdukları bir kahvehane bulunmaktadır. Elektrik ve su kullanımının mümkün olduğu yayla zaman zaman çadır kurarak alanda kalan küçük gruplara da ev sahipliği yapmaktadır.

Pazarcık Yaylası da tıpkı Erikbeli Yaylası gibi kurulu olduğu yerin önemli bir kavşak noktası olması sebebiyle çok eskilerden itibaren yoğun olarak kullanılan bir yerleşim alanıdır. Yaylada hizmet sektörü bulunduğu seviye itibarıyla çok iyi durumda olmasa da,

bölgedeki diğer yaylalarla karşılaştırıldığında hissedilir derecede oturmuş bir görüntü çizmektedir. Pansiyon, lokanta, bakkal, manav, fırın, alabalık tesisi gibi hizmet birimlerinin bulunduğu yaylada elektrik, su ve telefon da kullanılmaktadır. Tarihi İpek Yolu ve taş köprülerin de ilgi çekici bir özellik olarak ele alınabileceği yayla, özellikle hafta sonları başta Araklı olmak üzere çevredeki yerleşim yerlerinden gelen ziyaretçilerle yoğun bir kullanıma maruz kalmaktadır.

Pazarcık Yaylası gibi Araklı'ya bağlı bir diğer turizm merkezi olan Yılantaş Yaylası, bünyesindeki kahvehane, bakkal ve lokantalarla ziyaretçilere hizmet vermektedir. Özel idare tarafından yaptırılan tuvalet mevcut fiziksel durumuyla ziyaretçilerin kullanımına uygun bulunmamaktadır. Yaylada elektrik ve su kullanıma hazır vaziyettedir.

3.3. Çalışma Alanına Gelen Ziyaretçilere İlişkin Bulgular

Çalışma alanını oluşturan alanların turizm merkezi ilan edilmeleriyle birlikte başlayan sürecin bu alanların popülariteleri açısından olumlu katkılarının olduğu gerçeği bir yana, bu alanlar uzun zamandır bölge içi ve dışından gelen insanların çeşitli amaçlar dahilinde kullandıkları alanlardır.

3.3.1. Trabzon – Tonya – Armutlu – Gümüşhane – Kürtün - Erikbeli Turizm Merkezi'ndeki Ziyaretçilere İlişkin Bulgular

Erikbeli Yaylası'nın merkezini oluşturduğu Trabzon-Tonya, Armutlu-Gümüşhane, Kürtün, Erikbeli Turizm Merkezi, hem yerli halkın yerleşik olarak buldukları Gümüşhane ve Trabzon'a bağlı yerleşim bölgelerinden, hem de bu bölgelerin dışından alana gelen ziyaretçilerin yoğun olarak vakit geçirdikleri bir yerdir.

Yapılan anket çalışmasından elde edilen sonuçlara göre bu turizm merkezinde ziyaretçilerin % 45,9'unu oluşturan 17 kişinin alana 1-7 gün arasında, % 43,2'sini oluşturan 16 kişinin gününbirlik, % 10,8'ini oluşturan 4 kişinin ise 7 günden fazla bir süre boyunca kalmak amacıyla geldikleri saptanmıştır. Bu ziyaretçilerin %23,4'ünü oluşturan 9 kişi piknik yapmak, % 18,9'unu oluşturan 7 kişi havası, suyu gibi doğal kaynaklarından faydalanarak sağlık kazanmak, %16,2'sini oluşturan 6 kişi yayla yaşamının doğal ve kültürel yönlerini gözlemlemek, % 40,5'ini oluşturan 15 kişi ise tatil yapmak için alana geldiklerini belirtmişlerdir. Bu ziyaretçilerin % 35,1'ini oluşturan 13 kişi Trabzon ili

sınırları içerisinde, % 45,9'unu oluşturan 17 kişi Trabzon dışından, % 18,9'unu oluşturan 7 kişinin ise yurt dışından alana geldikleri saptanmıştır.

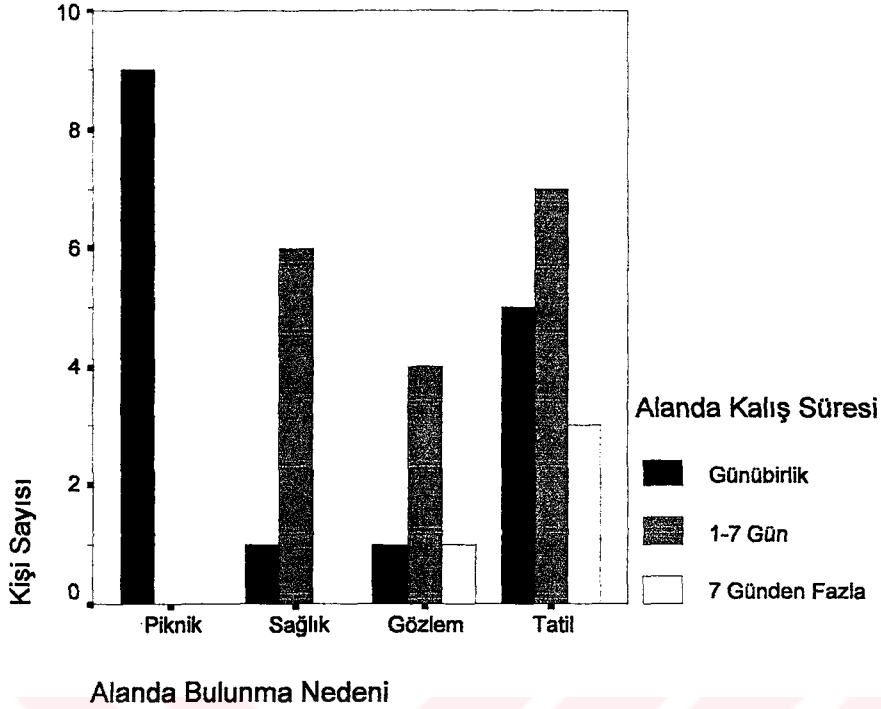
Tablo 7. Trabzon-Tonya, Armutlu-Gümüşhane, Kürtün, Erikbeli Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alandaki kalış süreleri

Alanda Kalma Süresi	Kişi Sayısı	Yüzdesi
Günübirlik	16	43,2
1-7 Gün Arası	17	45,9
7 Günden Fazla	4	10,8
Toplam	37	100,0

Tablo 8. Trabzon-Tonya, Armutlu-Gümüşhane, Kürtün, Erikbeli Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alana geliş amaçları

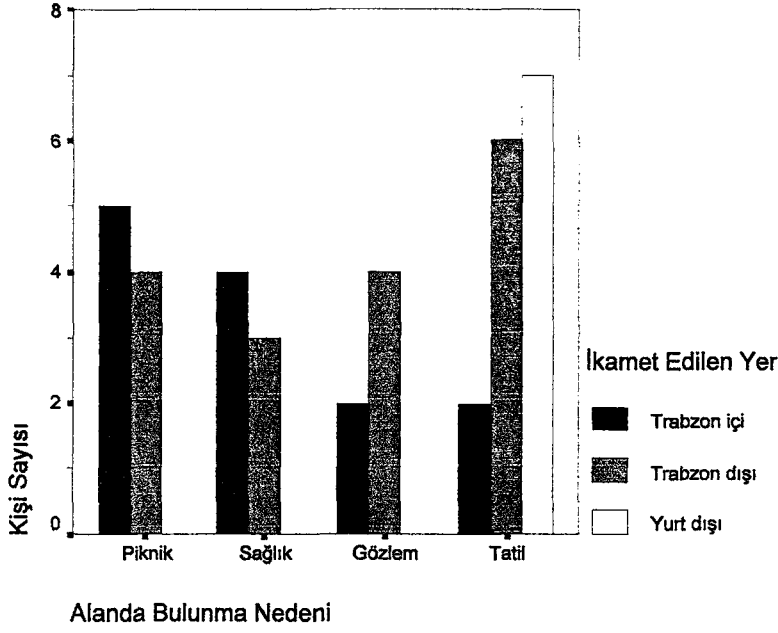
Alana Geliş Amacı	Kişi Sayısı	Yüzdesi
Piknik Yapmak	9	23,4
Sağlık Kazanmak	7	18,9
Gözlem Yapmak	6	16,2
Tatil Yapmak	15	40,5
Toplam	37	100,0

Yaylaya gelen ziyaretçilerin geliş amaçları ve kalış süreleri karşılaştırıldığında $p < 0.01$ önem düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Spearman korelasyon katsayısı = 0.443) (Şekil 35). Piknik yapmak için alana geldiğini söyleyen herkes günübirlik olarak yaylada bulunurken, sağlık için alana geldiğini söyleyenler çoğunlukla 1-7 gün arasında alanda kalmayı tercih etmişlerdir. Alandaki doğal ve kültürel hayatı gözlemlemek için yaylada bulduklarını söyleyenler ile tatil yapmak için geldiklerini söyleyenler içerisinde en çok alanda kalma süresi yine 1-7 gün arasındadır. Ancak tatil yapmak için alanda bulunanlar içerisinde 7 günden fazla alanda kalacakların sayısındaki hissedilir artış dikkat çekmektedir.

Şekil 35. Alandaki ziyaretçilerin geliş sebepleriyle kalış süreleri arasındaki ilişki

Benzer bir ilişki, $p < 0.01$ düzeyinde alana gelen ziyaretçilerin daimi ikamet ettikleri yer ile geliş amaçları karşılaştırıldığında da görülmüştür (Spearman korelasyon katsayısı = 0.535) (Şekil 36). Piknik yapmak ve sağlık kazanmak için alana geldiklerini söyleyenler benzer biçimde, birbirlerine yakın sayılarda Trabzon içinden ve dışından geldiklerini belirtmişlerdir. Gözlem için geldiklerini söyleyenler içerisinde Trabzon dışından gelen kişilerin sayılarındaki fazlalık dikkat çekici olurken, tatil için geldiklerini belirten kişilerin büyük bir çoğunluğunu yurt dışında yaşayan Türkler olduğu tespit edilmiştir. Tatil için gelenler içerisinde en fazla sayıda kişiyi il sınırları içerisinde yaşayanların oluşturduğu dikkate alındığında bu turizm merkezini tatil için tercih edenlerin büyük oranda il dışından gelenler olduğu söylenebilir.

Şekil 36. Alandaki ziyaretçilerin geliş sebepleriyle daimi ikamet ettikleri yer arasındaki ilişki

3.3.2. Akçaabat - Karadağ Yaylası Turizm Merkezi'ndeki Ziyaretçilere İlişkin Bulgular

Karadağ Yaylası Turizm Merkezi sınırları içerisinde Vakfikebir ve Akçaabat ilçelerinde ve bu ilçelere bağlı köylerde yaşayan kişilerin çoğunlukta olduğu birçok obayı barındırır. Oldukça yoğun biçimde ziyaret edilen turizm merkezi, il özel idaresi tarafından yaptırılan *yayla kent* ile uluslararası turizme açılmak istenmişse de bunda başarılı olunamamıştır.

Anket çalışmasından elde edilen sonuçlara göre, ziyaretçilerin % 36,1'ini oluşturan 13 kişinin alana günübirlik, % 47,2'sini oluşturan 17 kişinin 1-7 gün arasında, % 16,7'sini oluşturan 6 kişinin ise 7 günden fazla bir süre boyunca kalmak amacıyla geldikleri saptanmıştır. Bu ziyaretçilerin %44,4'ünü oluşturan 16 kişi piknik yapmak, % 16,7'sini oluşturan 6 kişi havası, suyu gibi doğal kaynaklarından faydalanarak sağlık kazanmak, %8,3'ünü oluşturan 3 kişi yayla yaşamının doğal ve kültürel yönlerini gözlemlemek, % 30,6'sını oluşturan 11 kişi ise tatil yapmak için alana geldiklerini belirtmişlerdir. Bu ziyaretçilerin % 44,4'ünü oluşturan 16 kişi Trabzon ili sınırları içerisinde, % 41,7'sini oluşturan 15 kişi Trabzon dışından, % 13,9'unu oluşturan 5 kişinin ise yurt dışından alana geldikleri saptanmıştır.

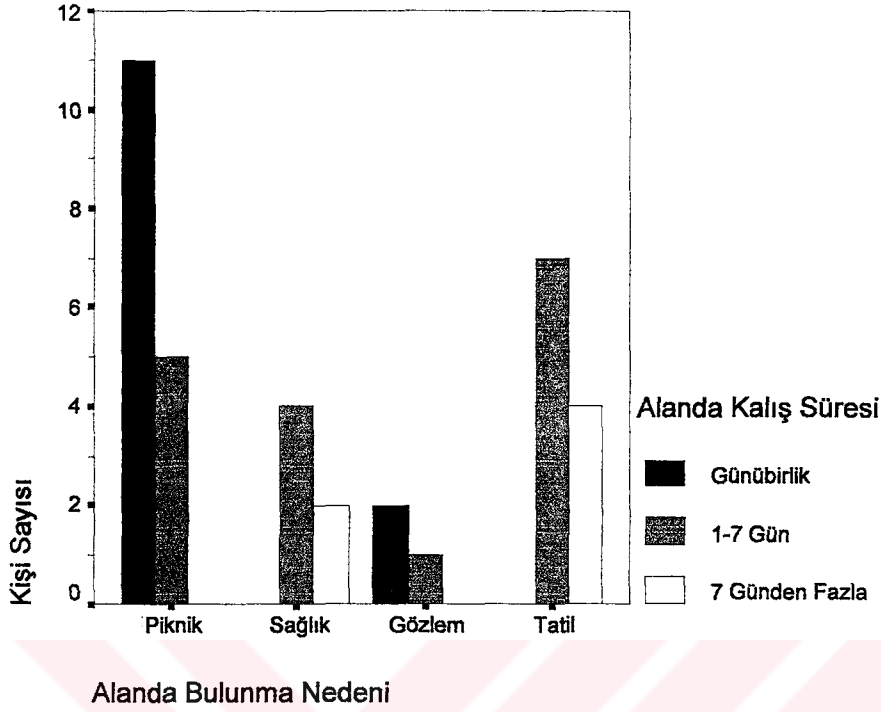
Tablo 9. Karadağ Yaylası Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alandaki kalış süreleri

Alanda Kalma Süresi	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Günübirlik	13	36,1
1-7 Gün Arası	17	47,2
7 Günden Fazla	6	16,7
Toplam	36	100,0

Tablo 10. Karadağ Yaylası Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alana geliş amaçları

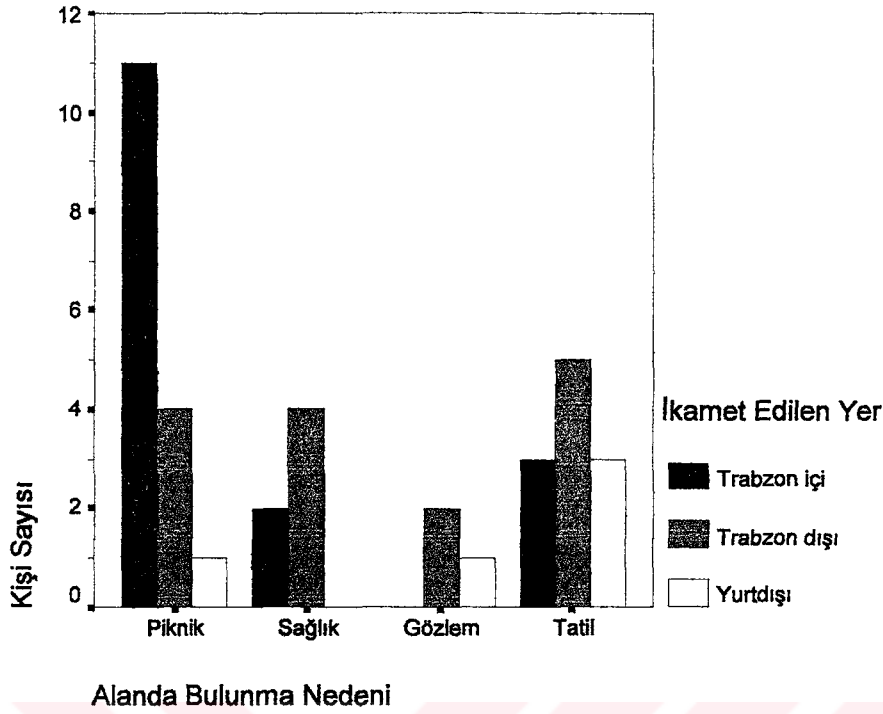
Alana Geliş Amacı	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Piknik Yapmak	16	44,4
Sağlık Kazanmak	6	16,7
Gözlem Yapmak	3	8,3
Tatil Yapmak	11	30,6
Toplam	36	100,0

Karadağ Yaylası Turizm Merkezi'ne gelen ziyaretçilerin geliş amaçları ve kalış süreleri karşılaştırıldığında $p < 0.01$ düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Spearman korelasyon katsayısı = 0.623) (Şekil 37). Piknik yapmak için alana geldiğini söyleyenler daha çok günübirlik olarak yaylada bulunmaktadır. Sağlık için alana geldiğini söyleyenler çoğunlukla 1-7 gün arasında alanda kalmayı tercih etmişlerdir. Aynı gerekçeyle alanda 7 günden fazla kalanlar da bu grupta karşılaşılan ikinci kısmı oluştururlar. Alandaki doğal ve kültürel hayatı gözlemlemek için yaylada bulduklarını söyleyen üç kişiden ikisi günübirlik olarak alanı ziyaret ederken bir kişi de 1-7 gün arasında alanda kalacağını belirtmiştir. Tatil yapmak için geldiklerini söyleyenler içerisinde en çok alanda kalma süresi yine 1-7 gün arasındadır. Ancak gerek konaklama sorununun mevcut tesislerle büyük oranda çözülmesi, gerekse ziyaretçilerin bir kısmının akrabalarının evinde kalmayı tercih etmeleri nedeniyle daha uzun süre alanda kalma eğilimi gösterenler de oransal olarak önemli bir yer tutmaktadır.

Şekil 37. Alandaki ziyaretçilerin geliş sebepleriyle kalış süreleri arasındaki ilişki

Alana gelen ziyaretçilerin daimi ikamet ettikleri yer ile geliş amaçları karşılaştırıldığında da $p < 0.01$ önem düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Spearman korelasyon katsayısı = 0.427) (Şekil 38). Piknik yapmak için alana geldiklerini söyleyenlerin büyük oranda Trabzon içinden gelenlerden oluştuğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni hiç şüphesiz alanın şehir merkezine yakın oluşu ve özellikle Düzköy yolu üzerinden ulaşımın tamamına yakın kısmının asfalt yoldan sağlanmasıdır. Daha çok günübirlikçilerin tercih ettiği bir etkinlik olan piknik yapmak bu nedenle aynı gün içinde alana ulaşıp geri dönebilecek kişilerin tercih ettiği bir etkinliktir. Sağlık kazanmak için alana geldiklerini söyleyenlerin çoğunluğunu ise Trabzon dışından gelenler oluşturmaktadır. Aynı amaçla Trabzon içinden gelenler de bu gerekçeyle alana gelmiş kişiler arasında ikinci grubu oluşturmaktadır. Turizm merkezinde doğal ve kültürel özellikleri gözlem için bulunduğunu söyleyenlerin hiç birisinin Trabzon içinden olmadığı dikkat çekici bir özelliktir. Tatil için alana gelenler ise çoğunluğu Trabzon dışından gelenler olmak üzere hem Trabzon içinden, hem de yurtdışından gelenlerden oluşmaktadır.

Şekil 38. Alandaki ziyaretçilerin geliş sebepleriyle daimi ikamet ettikleri yer arasındaki ilişki

3.3.3. Maçka - Şolma Yaylası Turizm Merkezi'ndeki Ziyaretçilere İlişkin Bulgular

Şolma Yaylası Turizm Merkezi çalışma alanı içerisinde ziyaretçilere yönelik herhangi bir aktif hizmet biriminin bulunmadığı tek yerdir. Sakinlerinin tamamını Maçka ilçesinden gelen halkın oluşturduğu turizm merkezinin ziyaretçi profilini de büyük ölçüde il içinden gelen günübirlikçiler belirler. Yapılan anket çalışmasından elde edilen verilere göre ziyaretçilerin % 54,3'ünü oluşturan 19 kişi alana günübirlik, % 40,0'ını oluşturan 14 kişi 1-7 gün için, % 5,7'sini oluşturan 2 kişi de 7 günden fazla bir süre için alanda bulunmaktadır. Anket çalışmasına katılan ziyaretçilerin % 34,3'ünü oluşturan 12 kişi alana piknik yapmak için, % 25,7'sini oluşturan 9 kişi sağlık kazanmak için, % 14,3'ünü oluşturan 5 kişi doğal ve geleneksel yaşamı gözlemlemek için, % 25,7'sini oluşturan 9 kişi de tatil yapmak için geldiklerini belirtmişlerdir. Bu ziyaretçilerin % 45,7'sini oluşturan 16 kişi alana Trabzon ili sınırları içerisinde gelirken, % 42,9'unu oluşturan 15 kişi Trabzon dışından gelerek alanda bulunmuşlardır. % 11,4'lük bir kısmı oluşturan 4 kişi ise alana yurtdışından geldiklerini bildirmişlerdir.

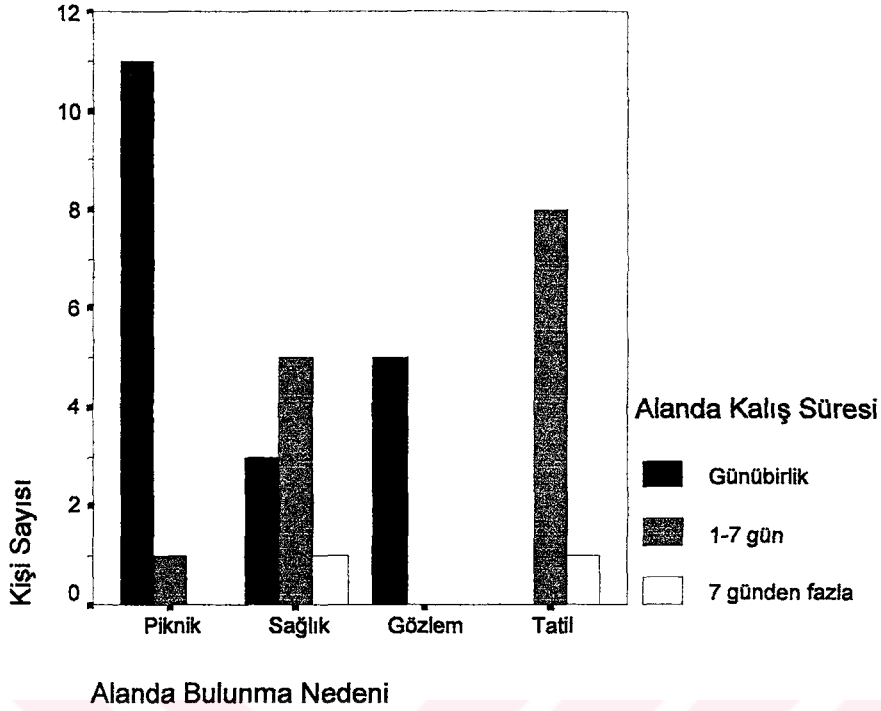
Tablo 11. Şolma Yaylası Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alandaki kalış süreleri

Alanda Kalma Süresi	Kişi Sayısı	Yüzdesi
Günübirlik	19	54,3
1-7 Gün Arası	14	40,0
7 Günden Fazla	2	5,7
Toplam	35	100,0

Tablo 12. Şolma Yaylası Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alana geliş amaçları

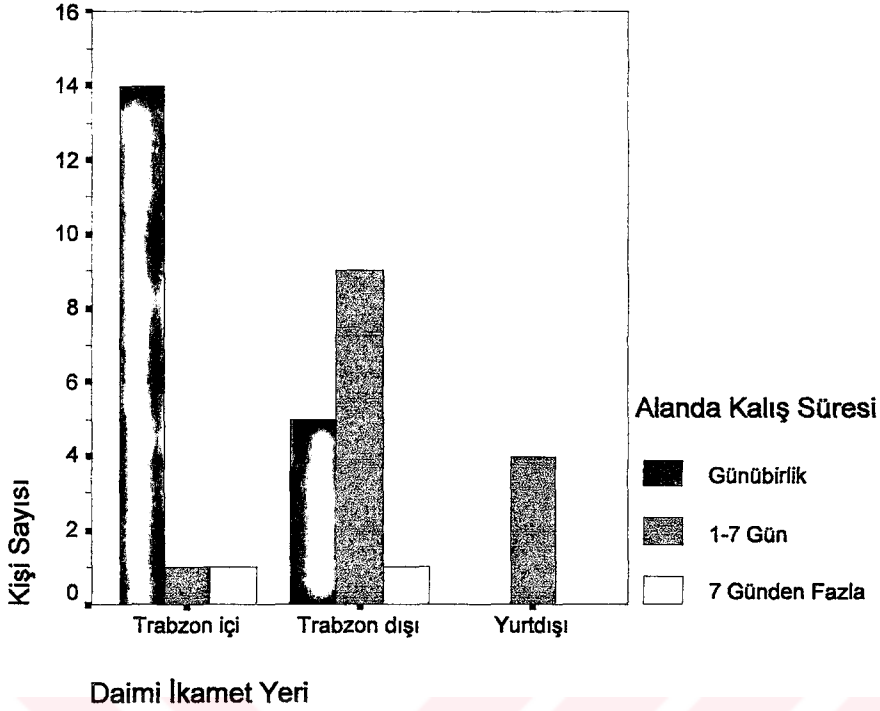
Alana Geliş Amacı	Kişi Sayısı	Yüzdesi
Piknik Yapmak	12	34,3
Sağlık Kazanmak	9	25,7
Gözlem Yapmak	5	14,3
Tatil Yapmak	9	25,7
Toplam	35	100,0

Şolma Yaylası Turizm Merkezi'ne gelen ziyaretçilerin geliş amaçları ve kalış süreleri karşılaştırıldığında $p < 0.01$ önem düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Spearman korelasyon katsayısı = 0.575) (Şekil 39). Piknik yapmak için alana geldiğini söyleyenler çok büyük oranda günübirlik olarak yaylada bulunmuştur. Sağlık kazanmak için alana geldiğini söyleyenler çoğunlukla 1-7 gün arasında alanda kalmayı tercih etmişlerdir. Aynı gerekçeyle günübirlik olarak alanda bulunanlar bu grupta karşılaşılan ikinci kısmı oluştururken 7 günden fazla bir zaman için alana gelmiş kişilerden de sağlık gerekçesiyle yaylada bulduklarını ifade edenler olmuştur. Alandaki doğal ve kültürel hayatı gözlemlemek için yaylada bulduklarını söyleyenlerin hepsinin günübirlikçilerden oluşması dikkat çekici bir özelliktir. Tatil yapmak için geldiklerini söyleyenler içerisinde en çok alanda kalma süresi 1-7 gün arasındadır. Bu kısmı oluşturan kişilerin tamamı yayladaki akraba ya da arkadaşlarının evlerinde kalan kişiler tarafından oluşturulmuştur. Konaklanacak herhangi bir tesisin olmamasının etkisiyle alanda sadece bir kişi 7 günden daha fazla kalan ziyaretçi olarak tespit edilmiştir.

Şekil 39. Alandaki ziyaretçilerin geliş sebepleriyle kalış süreleri arasındaki ilişki

Alana gelen ziyaretçilerin daimi ikamet ettikleri yer ile geliş amaçları karşılaştırıldığında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ancak daimi ikamet yerleriyle alanda kaldıkları süre arasındaki ilişki incelendiğinde $p < 0.01$ önem düzeyinde anlamlı bir sonuçla karşılaşmıştır (Spearman korelasyon katsayısı = 0.585) (Şekil 40). Bu ilişkiye göre Trabzon içinden gelenler büyük ölçüde alanda günübürlük bulunan kişilerdir. Trabzon dışındaki illerden gelenler ise en çok 1-7 gün arası bir zaman dilimi için Şolma Yaylası'nda kalmaktadırlar. Bunu, günübürlük olarak alanda bulunanlar izlemekte, üçüncü grupta ise 7 günden fazla alanda kalanlar bulunmaktadır. Anket çalışmasının yapıldığı yurtdışından gelen kişilerin tamamı alanda 1-7 gün arasında bulunan bir kesimi oluşturmaktadır. Bu kesim daha uzun bir süre alanda kalmayı istese bile bunu karşılayacak bir tesisin olmaması nedeniyle bu isteğin karşılanması şu an için oldukça zor görünmektedir. Bu nedenle alana yurtdışından gelenler daha çok akraba ya da arkadaşlarının evlerinde misafir olarak kalmaktadırlar.

Şekil 40. Alandaki ziyaretçilerin alandaki kalış süreleri ile daimi ikamet ettikleri yer arasındaki ilişki

3.3.4. Araklı - Pazarcık Yaylası Turizm Merkezi'ndeki Ziyaretçilere İlişkin Bulgular

Pazarcık Yaylası çalışma alanını oluşturan turizm merkezleri arasında ziyaretçiler tarafından en çok ziyaret edilen yerlerden biridir. Ulaşımın tamamına yakın kısmının asfalt yolla sağlanması, birçok yolun kesişim noktasında bulunması, tarihin ilk dönemlerinden beri uğrak yeri olması ve ziyaretçilere yönelik bir takım hizmet birimlerinin bulunması bu yoğunluğun sebepleri olarak açıklanabilir.

Yapılan anket çalışmasından elde edilen verilere göre ziyaretçilerin % 51,3'ünü oluşturan 20 kişi alana günübirlik, % 33,3'ünü oluşturan 13 kişi 1-7 gün için, % 15,4'ünü oluşturan 6 kişi de 7 günden fazla bir süre için alanda bulunmaktadırlar. Anket çalışmasına katılan ziyaretçilerin % 38,5'ini oluşturan 15 kişi alana piknik yapmak için, % 30,8'ini oluşturan 12 kişi sağlık kazanmak için, % 10,3'ünü oluşturan 4 kişi doğal ve geleneksel yaşamı gözlemlemek için, % 20,5'ini oluşturan 8 kişi de tatil yapmak için geldiklerini belirtmişlerdir. Bu ziyaretçilerin % 43,6'sını oluşturan 16 kişi alana Trabzon ili sınırları içerisinde gelirken, bir bu kadar kişi de Trabzon dışından gelerek alanda bulunmuşlardır. % 12,8'lik bir kısmı oluşturan 5 kişi ise alana yurtdışından geldiklerini bildirmişlerdir.

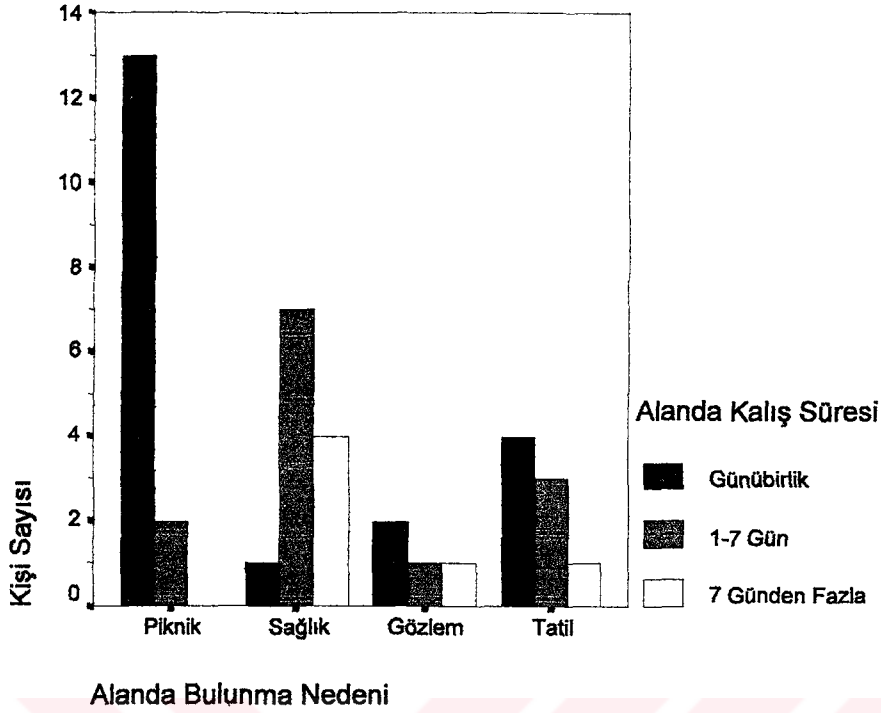
Tablo 13. Pazarcık Yaylası Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alandaki kalış süreleri

Alanda Kalma Süresi	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Günübirlik	20	51,3
1-7 Gün Arası	13	33,3
7 Günden Fazla	6	15,4
Toplam	39	100,0

Tablo 14. Pazarcık Yaylası Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alana geliş amaçları

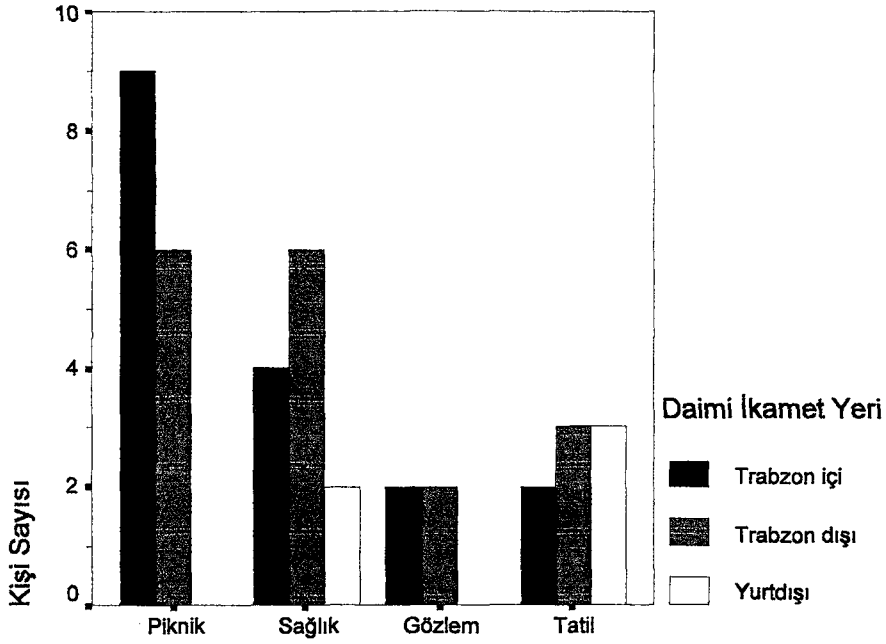
Alana Geliş Amacı	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Piknik Yapmak	15	38,5
Sağlık Kazanmak	12	30,8
Gözlem Yapmak	4	10,3
Tatil Yapmak	8	20,5
Toplam	39	100,0

Pazarcık Yaylası Turizm Merkezi'ne gelen ziyaretçilerin geliş amaçları ve kalış süreleri karşılaştırıldığında $p < 0.05$ önem düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Spearman korelasyon katsayısı = 0.353) (Şekil 41). Piknik yapmak için alana geldiğini söyleyenler çok büyük oranda günübirlik olarak yaylada bulunmuştur. Bu oranın büyüklüğünde alana ulaşımın son derece rahat olmasının etkisi oldukça fazladır. Sağlık kazanmak için alana geldiğini söyleyenler çoğunlukla 1-7 gün arasında alanda kalmayı tercih etmişlerdir. Turizm merkezi genelinde bu gerekçeyle yaylada bulunduğunu söyleyenler içerisinde 7 günden daha fazla alanda kalanlar ise dikkat çekici bir oranla ikinci sırayı almaktadır. Alandaki doğal ve kültürel hayatı gözlemlemek için yaylada bulduklarını söyleyen dört kişiden ikisi günübirlikçilerden oluşurken birer kişi de 1-7 gün ve 7 günden fazla alanda kalan kişilerden oluşmuştur. Pazarcık Yaylası Turizm Merkezi'ndeki ilginç sonuçlardan biri de ankete katılan ve alanda bulunma nedenini tatil yapmak olarak değerlendiren sekiz kişinin dördünün günübirlikçi olmasıdır.

Şekil 41. Alandaki ziyaretçilerin geliş sebepleriyle kalış süreleri arasındaki ilişki

Alana gelen ziyaretçilerin daimi ikamet ettikleri yer ile geliş amaçları karşılaştırıldığında da $p < 0.05$ düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Spearman korelasyon katsayısı = 0.333) (Şekil 42). Piknik yapmak için alanda bulunanların büyük bir çoğunluğunu Trabzon'dan gelenler oluştururken sağlık kazanmak için gelenlerin çoğunluğunda Trabzon dışından alana gelenleri görmek mümkündür. Aynı amaçla geldiği söyleyenler içerisinde yurtdışından gelenlerin de bulunması bu turizm merkezi açısından dikkate değer bir başka sonuçtur. Alanda yapılan anket çalışmaları sırasında yaylada bulunma nedenlerinin doğal ve kültürel hayatı gözlemlemek olduğunu söyleyen sadece dört kişi tespit edilmiştir ve bunların ikisi Trabzon içinden, ikisi de Trabzon dışından alana gelmişlerdir. Ankete katılanlar içerisinde tatil gerekçesiyle alanda bulduklarını ifade edenlerin sayıca en fazla olanları üçer kişiyle yurtdışından ve Trabzon dışından gelen kişilerden oluşuyorken aynı gerekçeyle alanda bulunan iki kişi de Trabzon içinde ikamet etmektedir.

Alanda Bulunma Nedeni

Şekil 42. Alandaki ziyaretçilerin alandaki kalış süreleri ile daimi ikamet ettikleri yer arasındaki ilişki

3.3.5. Araklı – Yeşilyurt - Yılantaş Yaylası Turizm Merkezi’ndeki Ziyaretçilere İlişkin Bulgular

Yapılan anket çalışmasından elde edilen verilere göre ankete katılan ziyaretçilerin % 55,6’sını oluşturan 20 kişi alana gününbirlik, % 38,9’ünü oluşturan 14 kişi 1-7 gün için, % 5,6’sını oluşturan 2 kişi de 7 günden fazla bir süre için alanda bulunmaktadırlar. Aynı grubun % 36,1’ini oluşturan 13 kişi alana piknik yapmak için, % 33,3’ini oluşturan 12 kişi sağlık kazanmak için, % 13,9’unu oluşturan 5 kişi doğal ve geleneksel yaşamı gözlemlemek için, % 16,7’sini oluşturan 6 kişi de tatil yapmak için geldiklerini belirtmişlerdir. Bu ziyaretçilerin % 44,4’ünü oluşturan 16 kişi alana Trabzon ili sınırları içerisinde gelirken, %41,7’sini oluşturan 15 kişi de Trabzon dışından gelerek alanda bulunmuşlardır. % 13,9’luk bir kısmı oluşturan 5 kişi ise alana yurtdışından geldiklerini bildirmişlerdir.

Tablo 15. Yıllantaş Yaylası Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alandaki kalış süreleri

Alanda Kalma Süresi	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Günübirlik	20	55,6
1-7 Gün Arası	13	38,9
7 Günden Fazla	6	5,6
Toplam	36	100,0

Tablo 16. Yıllantaş Yaylası Turizm Merkezi'nde ankete katılan ziyaretçilerin alana geliş amaçları

Alana Geliş Amacı	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Piknik Yapmak	13	36,1
Sağlık Kazanmak	12	33,3
Gözlem Yapmak	5	13,9
Tatil Yapmak	6	16,7
Toplam	36	100,0

Yıllantaş Yaylası Turizm Merkezi'ne gelen ziyaretçilerin ne geliş amaçları ve kalış süreleri, ne de daimi ikamet ettikleri yer ile geliş amaçları karşılaştırıldığında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır.

3.3.6. Çalışma Alanının Genelinde Ziyaretçilere Ait Bazı Özellikler

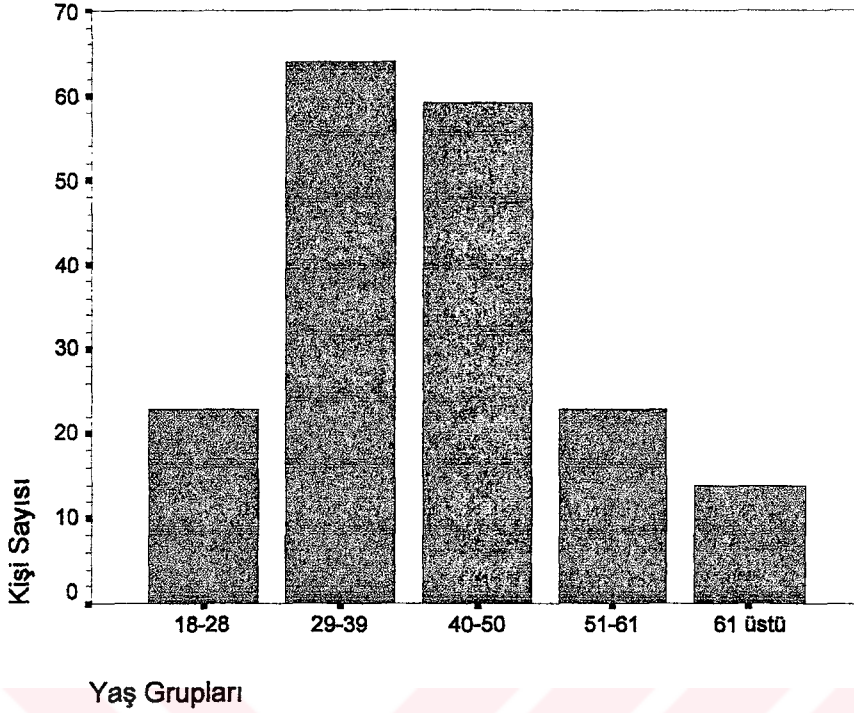
Çalışma alanının tümündeki ziyaretçiler değerlendirildiğinde ise ziyaretçilerin daimi ikamet ettikleri yer, turizm merkezi ilan edilmiş yaylalara geliş amaçları ve yaylada kalış süreleri arasında anlamlı bir ilişki saptanamamıştır. Bu ilişki yapılacak planlamalarda belirli hedef kitlelerin geliş amaçları ve alanda kalış sürelerine göre hareket etme özgürlüğü sağlayabilir.

Tablo 17. Ziyaretçilerin daimi ikamet yeri, yaylada bulunma nedeni ve yaylada kalış süresi arasındaki korelasyon tablosu

Korelasyon		Daimi İkamet Yeri	Yaylada Bulunma Nedeni	Yaylada Kalış Süresi
Daimi İkamet Yeri	Spearman Korelasyon Katsayısı		0,344	0,237
	Önem Düzeyi		0,01	0,01
Yaylada Bulunma Nedeni	Spearman Korelasyon Katsayısı	0,344		0,442
	Önem Düzeyi	0,01		0,01
Yaylada Kalış Süresi	Spearman Korelasyon Katsayısı	0,237	0,442	
	Önem Düzeyi	0,01	0,01	

Anket çalışmasının alanın tümünde değerlendirilmesi sonucunda yaylada bulunan ziyaretçilerin yaş gruplarına göre dağılımları saptandığında % 35,0'lık bir kısmın 29-39 yaş aralığında, % 32,2'lik bir kısmın 40-50 yaş aralığında, % 12,6'şarlık iki kısmın 18-28 ve 51-61 yaş aralıklarında, % 7,7'lik bir kısmın ise 61 yaş üstünde olduğu tespit edilmiştir (Şekil 43). Bu ziyaretçi grubunun % 37,7'lik bir kısmı üniversite ya da dengi bir okul mezunu oldukları, % 36,1'lik bir kısmının ortaöğretimlerini tamamladıkları, %26,2'lik bir kısmın ise en fazla ilkokul mezunu oldukları belirlenmiştir.

Ankete katılan ziyaretçiler niçin özellikle o yaylayı tercih ettiklerini % 39,9 oranında alanın doğal güzelliklerinin diğer yaylalara göre daha fazla oluşu olarak açıklamışlardır. Dikkat çekici diğer bir neden ise, % 36,6 ile ziyaretçilerin akraba ya da dostlarının o yaylada oluşudur. Bu bulgudan, yaylalarda bulunan ziyaretçilerin dikkat çekici bir kısmının o yayladaki yerel halkla akrabalık ya da komşuluk ilişkileri bulunan kişiler olduğu anlaşılmaktadır. Bu gerekçeyi % 14,2 ile daha yakın olduğu, % 9,3 ile yolu daha düzgün ya da daha kolay ulaşılabilirdiği izlemektedir.

Şekil 43. Anket çalışmasına katılan ziyaretçilerin yaş gruplarına göre dağılımı

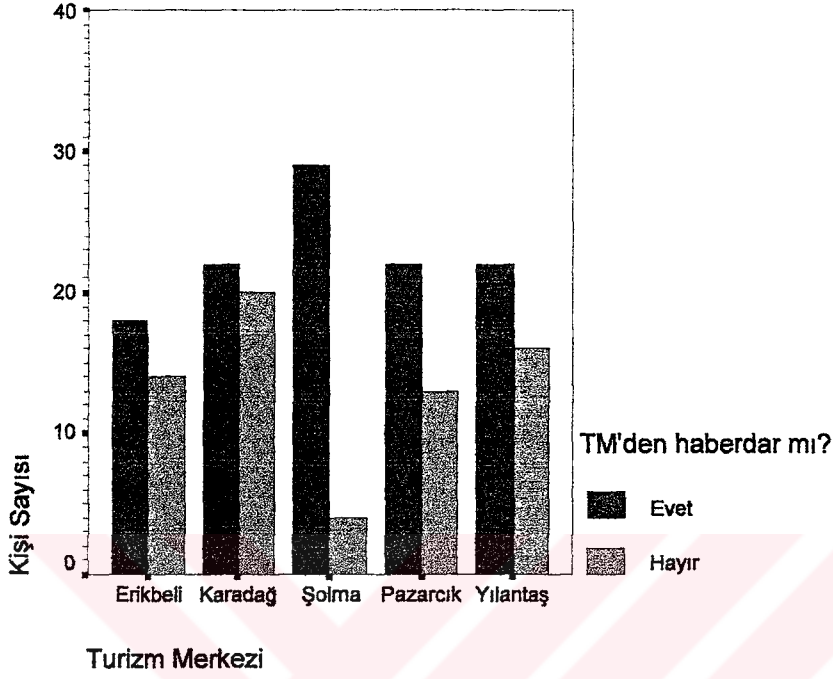
3.4. Yerel Halkın ve Ziyaretçilerin Yayla Turizmi ve Bileşenlerine Yaklaşımları

Yayla turizmi kavramı yaylada yaşayan yerli halk ve onların yaşadıkları yerleri görmek isteyen ya da isteyecek kişilerden oluşan iki farklı kitlenin içinde oldukları bir etkinliği ifade eder. Bu nedenle yapılan anket çalışmalarında yerel halka ve ziyaretçilere aynı sorular yöneltilmiş ve alınan sonuçlar değerlendirilmiştir.

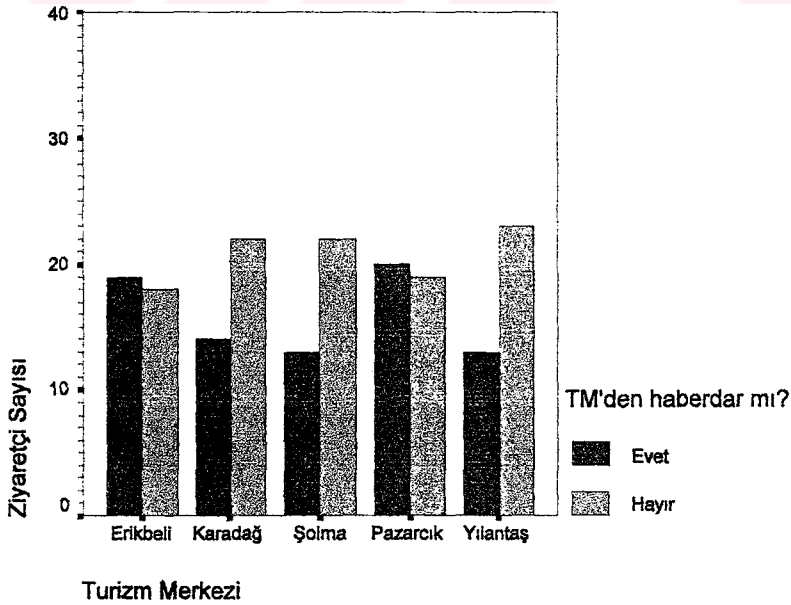
3.4.1. Çalışma Alanlarına İlişkin Elde Edilen Bulgular

Ankete katılan yerel halka buldukları yayla ve yakın çevresinin turizm merkezi ilan edildiğini bilip bilmedikleri sorulduğunda % 62,8 oranında evet, % 37,2 oranında ise hayır cevabı alınmıştır. Bu sonucun en önemli etmenlerinden birisinin alana turizm merkezi ilanı ile birlikte getirilen levhalar ile bazı turizm merkezlerine yapılan tuvalet ve drenaj çalışmaları olduğu düşünülmektedir. Aynı soru alanda bulunan ziyaretçilere yöneltildiğinde ise % 43,2 oranında bulunulan yayla ve yakın çevresinin turizm merkezi olduğunun bilindiği, kalan % 56,8'lik kısmın ise bu konuda bir bilgisi olmadığı tespit

edilmiştir. Bu durum araştırma alanında bulunan ziyaretçilerin alana gelişlerinde büyük ölçüde turizm merkezi ilan edilmelerinin etkisi olmadığını bir kanıttır.

Şekil 44. Yerel halkın buldukları yaylanın turizm merkezi ilan edildiğini bilip bilmedikleri sorusuna verdiği yanıt

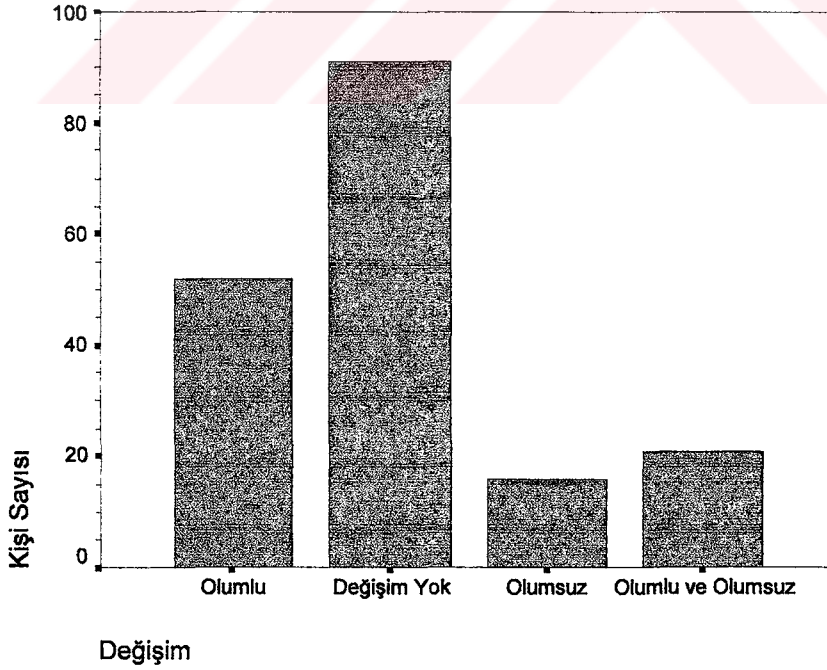

Şekil 45. Ziyaretçilerin buldukları yaylanın turizm merkezi ilan edildiğini bilip bilmedikleri sorusuna verdikleri yanıt

Yerel halka, alanın turizm merkezi ilan edilmesinden haberdar olmayanlara bu ilan yapıldığı tarih hatırlatılarak, turizm merkezi ilanından sonra alanda herhangi bir değişiklik olup olmadığı sorulduğunda % 28,9'u olumlu değişiklikler olduğunu, % 50,6'sı herhangi bir değişiklik olmadığını, % 8,9'u olumsuz değişiklikler olduğunu, % 11,7'si ise bazı konularda olumlu, bazı konularda olumsuz değişiklikler olduğunu belirtmiştir (Tablo 18).

Tablo 18. Çalışma alanında ankete katılan yerel halkın yaylaları turizm merkezi ilan edildikten sonra alandaki değişim konusundaki görüşleri

TM İlanı Sonrası Alandaki Değişim	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Olumlu	52	28,9
Değişim yok	91	50,6
Olumsuz	16	8,9
Bazı konularda olumlu, bazı konularda olumsuz	21	11,7
Toplam	180	100,0

Şekil 46. Çalışma alanında ankete katılan yerel halkın yaylaları turizm merkezi ilan edildikten sonra alandaki değişim konusundaki görüşleri

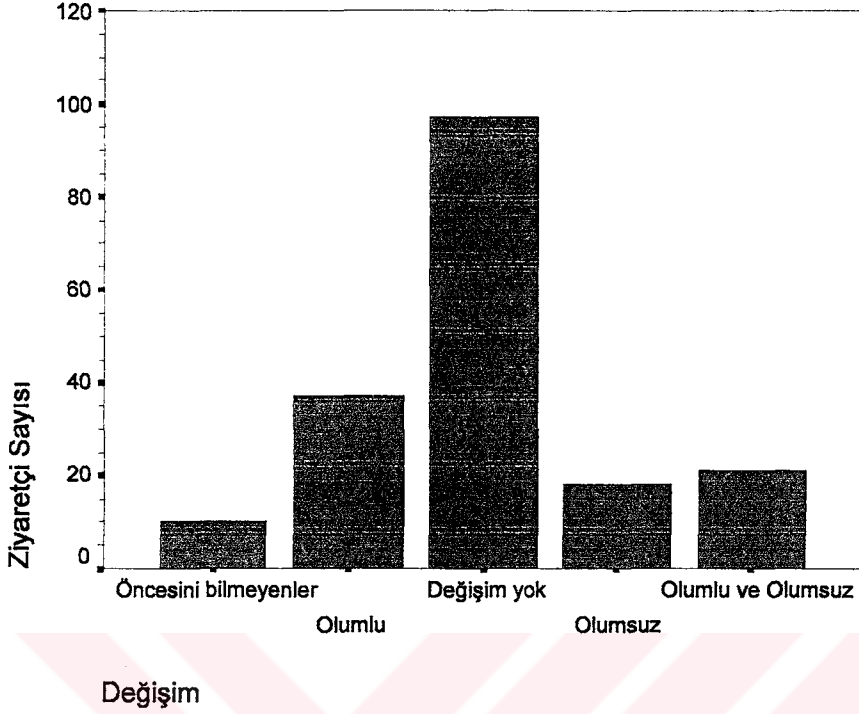
Değişiklikleri olumlu ve bazı konularda olumlu, bazı konularda olumsuz olarak değerlendiren ve toplam katılımcıların % 40,6'lık bir kesimi oluşturan kişiler alandaki olumlu gelişmeleri % 27,2 oranıyla alandaki yol, su, elektrik, kanalizasyon gibi altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi, % 7,2 oranıyla ziyaretçilerin alandan daha memnun ayrılmaya başladıkları, % 3,9 oranıyla temiz ve düzenli bir çevre oluşması, % 2,2 oranıyla doğa koruma çalışmalarına katkı sağlanması olarak değerlendirmişlerdir.

Değişiklikleri olumsuz ve bazı konularda olumlu, bazı konularda olumsuz olarak değerlendiren ve toplam katılımcıların % 20,6'sını oluşturan kesim ise alandaki olumsuz gelişmeleri % 8,9 oranıyla yol inşaatı, aşırı ziyaretçinin neden olduğu baskı gibi gerekçelerle doğanın tahrip edilmesi, %6,1 oranıyla çevre ve gürültü kirliliği görülmeye başlanması, % 4,4 oranıyla çarpık yapılaşma görülmeye başlanması, % 1,1 oranıyla da yetersiz altyapı nedeniyle yatırımların amacına ulaşamaması olarak değerlendirmişlerdir.

Çalışma alanı genelinde ziyaretçilerden alana turizm merkezi ilan edilen tarihten önce de gelmiş olan ve tüm ziyaretçilerin % 94,5'lik oranını oluşturan gruba, turizm merkezi ilanından sonra buldukları alanda herhangi bir değişim gözlemleyip gözlemedikleri sorulduğunda ise % 53,0 oranında herhangi bir değişim gözlemedikleri, % 20,2 oranıyla olumlu değişimler gözlemedikleri, % 11,5 oranıyla bazı konularda olumlu bazı konularda olumsuz değişimler gözlemedikleri ve % 9,8 oranında da olumsuz gelişmeler gözlemedikleri sonucu elde edilmiştir.

Tablo 19. Çalışma alanında ankete katılan ziyaretçilerden alan turizm merkezi ilan edilmeden önce de alanda bulunmuş olan % 94,5'lik bir kısmın buldukları alan turizm merkezi ilan edildikten sonra alanda oluşan değişim konusundaki görüşleri

TM İlanı Sonrası Alandaki Değişim	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Olumlu	37	20,2
Değişim yok	97	53,0
Olumsuz	18	9,8
Bazı konularda olumlu, bazı konularda olumsuz	21	11,5
Toplam	173	94,5

Şekil 47. Çalışma alanında ankete katılan ziyaretçilerin alan turizm merkezi ilan edildikten sonra alandaki değişim konusundaki görüşleri

Ziyaretçilerden turizm merkezi ilanından sonra alandaki değişiklikleri olumlu ve bazı konularda olumlu, bazı konularda olumsuz olarak değerlendiren ve toplam katılımcıların % 31,7'lik bir kesimi oluşturan kişiler alandaki olumlu gelişmeleri % 16,9 oranıyla alandaki yol, su, elektrik, kanalizasyon gibi altyapı hizmetlerinin geliştirilmesi, % 6,6 oranıyla hizmet kalitesinin artması, % 6,6 oranıyla temiz ve düzenli bir çevre oluşması ve % 1,6 oranıyla doğa koruma çalışmalarına katkı sağlanması olarak değerlendirmişlerdir.

Ziyaretçilerden değişiklikleri olumsuz ve bazı konularda olumlu, bazı konularda olumsuz olarak değerlendiren ve toplam katılımcıların % 20,8'ini oluşturan kesim ise alandaki olumsuz gelişmeleri % 13,1 çarpık yapılaşmanın görülmeye başlaması, %6,6 oranıyla doğanın tahrip edilmeye başlanması, % 0,5'lik oranlarla da yetersiz altyapı nedeniyle yatırımların amacına ulaşamaması ile çevre ve gürültü kirliliği görülmeye başlanması olarak değerlendirmişlerdir.

Çalışma alanının tümünde yerel halka buldukları yaylanın onlara göre en önemli özelliklerinin ne olduğu sorulduğunda doğal güzellikler en ön plana çıkan özellik olmuştur (Tablo 20).

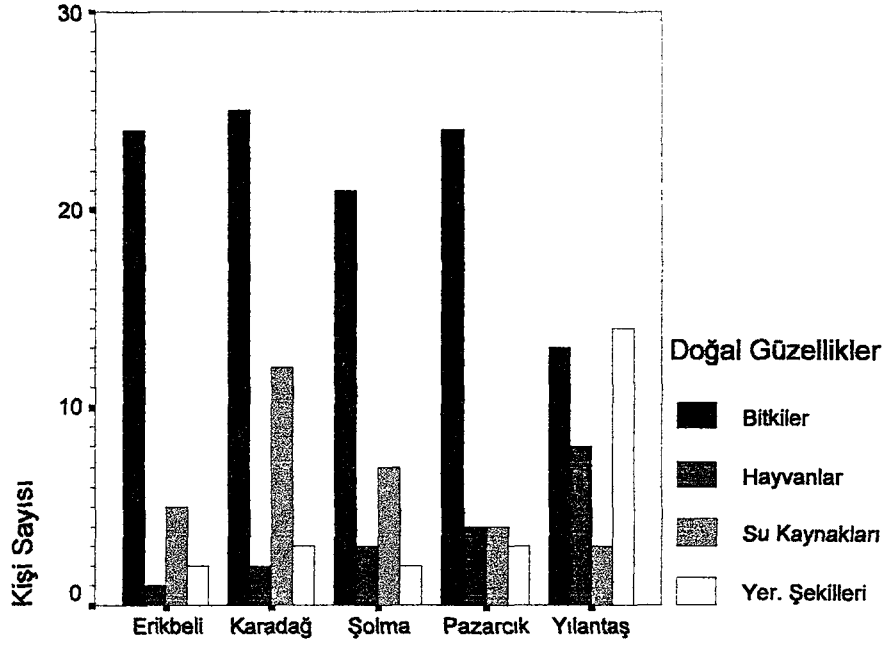
Tablo 20. Anket çalışmasına katılan yerel halkın yaylalarının en önemli özellikleri hakkındaki görüşleri

Yaşadığınız yaylanın en önemli özelliği nedir?	Kişi Sayısı	Yüzdesi
Doğal güzellikler	97	53,9
İklim şartları	37	20,6
Geleneksel mimari ve kullanılan malzemeler	13	7,2
Sessiz sakin oluşu	33	18,3
Toplam	180	100,0

Çalışma alanında bulunan yerel halka yaşadıkları çevredeki en önemli doğal güzelliğin ne olduğu sorulduğunda ise bitki örtüsü en önemli doğal güzellik olarak ön plana çıkar (Tablo 21).

Tablo 21. Anket çalışmasına katılan yerel halkın yaylalarının en önemli doğal güzellikleri hakkındaki görüşleri

Yaşadığınız yaylanın en önemli doğal güzelliği nedir?	Kişi Sayısı	Yüzdesi
Bitki örtüsü	107	59,4
Hayvanlar	18	10,0
Su kaynakları	31	17,2
Yeryüzü şekilleri	24	13,3
Toplam	180	100,0

TM Yaylalar

Şekil 48. Çalışma alanını oluşturan yaylalarda yerel halkın en önemli doğal güzellik değerlendirmesi

Çalışma alanının tümünde ziyaretçilere geldikleri yaylanın onlara göre en önemli özelliklerinin ne olduğu sorulduğunda da doğal güzellikler en ön plana çıkan özellik olmuştur (Tablo 22).

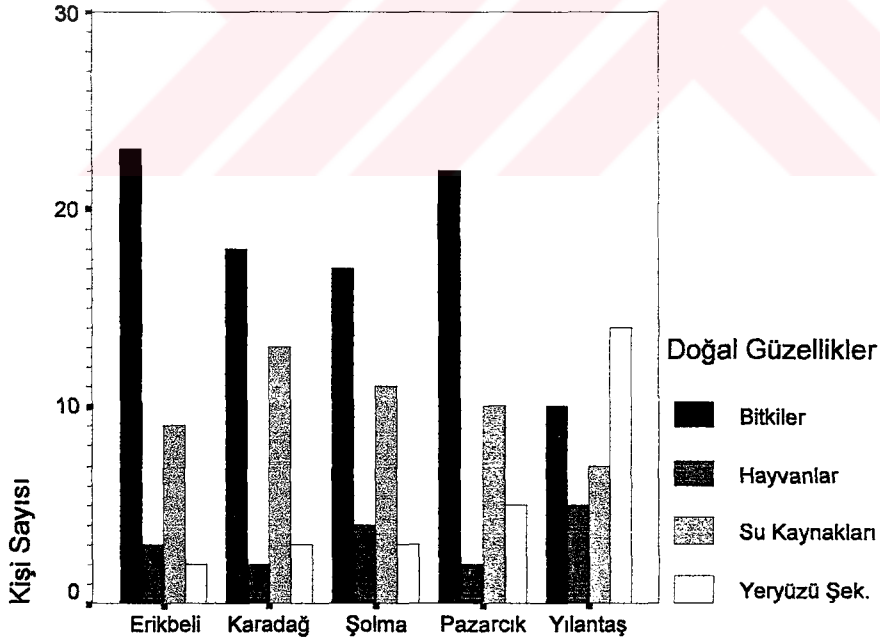
Tablo 22. Anket çalışmasına katılan yerel halkın yaylalarının en önemli özellikleri hakkındaki görüşleri

Sizce bulunduğunuz yaylanın en önemli özelliği nedir?	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Doğal güzellikler	94	51,4
İklim şartları	35	19,1
Geleneksel mimari ve kullanılan malzemeler	20	10,9
Sessiz sakin oluşu	34	18,6
Toplam	183	100,0

Aynı ziyaretçi grubuna buldukları yaylaların en önemli doğal güzelliğinin ne olduğu sorulduğunda, yerel halkla paralel olarak, onların da en önemli doğal güzellik olarak alandaki bitkileri gördükleri sonucu ortaya çıkmıştır (Tablo 23).

Tablo 23. Anket çalışmasına katılan yerel halkın yaylalarının en önemli özellikleri hakkındaki görüşleri

Sizce bulunduğunuz yaylaların en önemli doğal güzelliği nedir?	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Bitkiler	90	49,2
Hayvanlar	16	8,7
Su kaynakları	50	27,3
Yeryüzü şekilleri	27	14,8
Toplam	183	100,0

TM Yaylalar

Şekil 49. Çalışma alanını oluşturan yaylalarda ziyaretçilerin en önemli doğal güzellik değerlendirmesi

3.4.2. Çalışma Alanlarındaki Sorunlara İlişkin Elde Edilen Bulgular

Çalışma alanının genelinde yerel halka yaşadıkları yaylanın en önemli sorununun ne olduğu sorulduğunda ulaşım % 47,8'lik bir oranla ilk sırayı alırken, turistik tesislerin yetersizliği ya da yokluğu % 23,3'lük bir oranla ikinci, kamu hizmetlerinin eksikliği % 16,1'lük bir oranla üçüncü, doğal kaynakların tahribatı ve çevre kirliliği ise % 12,8'lik bir oranla dördüncü sorun olarak tespit edilmiştir.

Tablo 24. Anket çalışmasına katılan yerel halkın yaylalarının en önemli sorununun ne olduğu konusundaki görüşleri

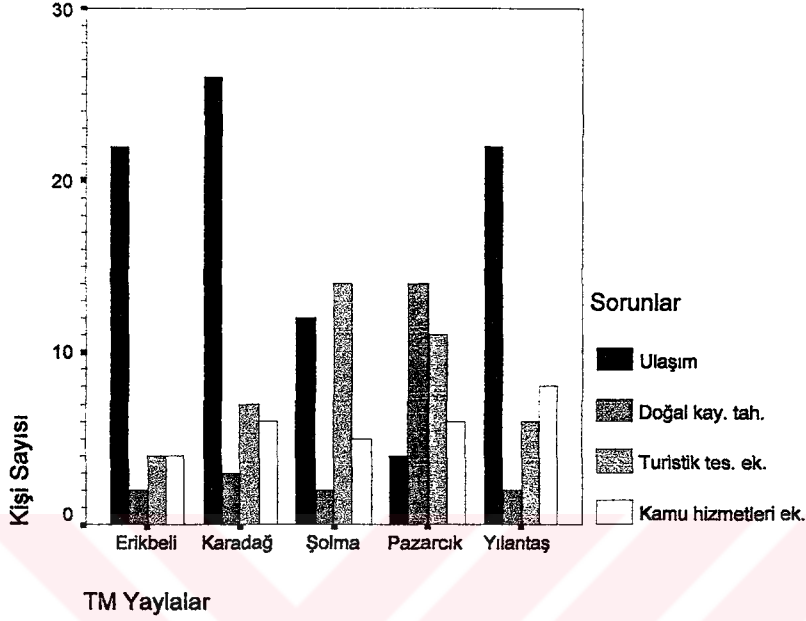
Sizce yaylanızdaki en önemli sorun nedir?	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Ulaşım	86	47,8
Turistik tesislerin yetersizliği-yokluğu	42	23,3
Kamu hizmetlerinin eksikliği	29	16,1
Doğal kaynakların tahribatı-Çevre kirliliği	23	12,8
Toplam	180	100,0

Tablo 25. Anket çalışmasına katılan ziyaretçilerin buldukları yaylanın en önemli sorununun ne olduğu konusundaki görüşleri

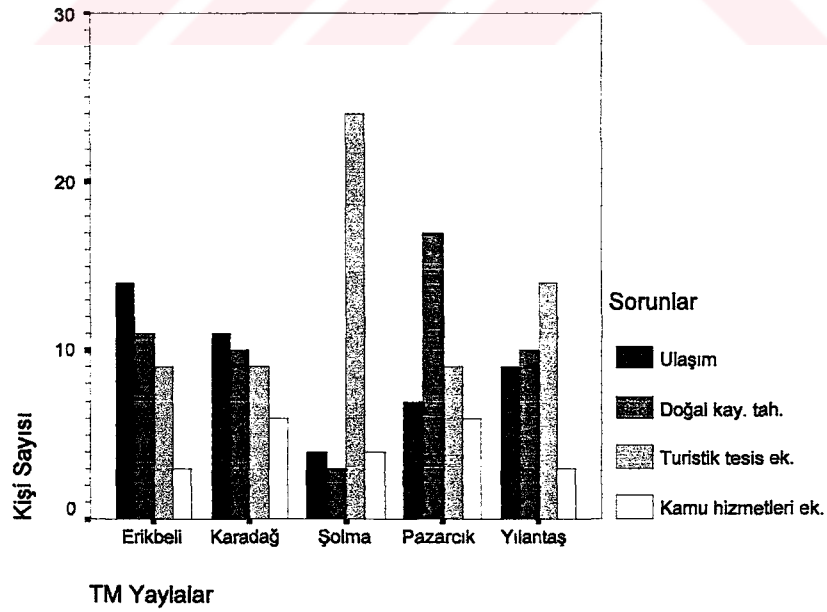
Sizce bulunduğunuz yayladaki en önemli sorun nedir?	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Turistik tesislerin yetersizliği-yokluğu	65	35,5
Doğal kaynakların tahribatı-Çevre kirliliği	51	27,9
Ulaşım	45	24,6
Kamu hizmetlerinin eksikliği	22	12,0
Toplam	183	100,0

Alan genelinde bulunan ziyaretçilere buldukları yaylanın en önemli sorununun ne olduğu sorulduğunda yerel halkın yaklaşımından farklı olarak turistik tesislerin yetersizliği ya da yokluğu % 35,5'lik bir oranla ilk sırayı alırken, doğal kaynakların tahribatı ve çevre

kirliliği % 27,9'luk bir oranla ikinci, ulaşım % 24,6'lık bir oranla üçüncü, kamu hizmetlerinin eksikliği ise % 12,0'lık bir oranla dördüncü sırada yer almıştır.

Şekil 50. Turizm merkezi ilan edilmiş yaylalarda yerel halka göre buldukları yaylanın en önemli sorunları

Şekil 51. Turizm merkezi ilan edilmiş yaylalarda ziyaretçilere göre buldukları yaylanın en önemli sorunları

3.4.3. Çalışma Alanlarında Hizmet Sektörüne İlişkin Bulgular

Çalışma alanının genelinde yerel halka kendilerine turizmi teşvik kapsamında sağlanabilecek kredilerden haberdar olup olmadıkları sorulduğunda sadece % 17,2'lik bir kısmı oluşturan 31 kişi bu konuda bilgi sahibi olduğunu söylerken, geri kalan % 82,8'lik bir kısmı oluşturan 149 kişi konu hakkında bilgi sahibi olmadığını belirtmiştir. Turizm yatırımlarında kullanılmak üzere böyle bir krediden faydalanmak isteyip istemeyecekleri sorulduğunda ise % 63,3'lük bir kısmı oluşturan 114 kişinin olumlu cevabına karşın sadece % 36,7'lik bir kısmı oluşturan 66 kişi bu tür kredilerle ilgilenmeyeceklerini belirtmişlerdir.

Çalışma alanını oluşturan turizm merkezi ilan edilmiş beş yayla genelinde yerel halka ziyaretçilere ne tür hizmetler sunarak gelir elde etmek isteyecekleri sorulduğunda ise konaklama ihtiyacına yönelik çözüm üretme isteği en ön plana çıkan eğilim olmuştur (Tablo 26).

Tablo 26. Anket çalışmasına katılan yerel halkın sunmak isteyecekleri hizmetler

Hangi hizmeti sunarak gelir elde etmeyi düşünürsünüz?	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Konaklama	76	42,2
Ticaret	48	26,7
Lokanta	39	21,7
Rehberlik	17	9,4
Toplam	180	100,0

Alan genelinde ziyaretçilere genel olarak nasıl bir çevrede hizmet almak isteyecekleri sorulduğunda ise % 89,1'lik bir oranın geleneksel mimariye uygun malzeme seçimi yapılmış ve planlanmış bir çevreyi tercih ettikleri, buna karşın sadece % 10,9'luk bir oranın geleneksel planlama anlayışına uyulmamış, modern, evrensel bir çevrede hizmet almayı isteyecekleri belirlenmiştir.

Tablo 27. Ziyaretçilerin genel olarak hizmet almak isteyecekleri çevre beklentileri

Nasıl bir çevrede hizmet almak istersiniz?	Kişi Sayısı	Yüzdesi
Geleneksel	163	89,1
Modern, evrensel	20	10,9
Toplam	183	100,0

Ziyaretçilere alanda gecelemleri söz konusu olduğunda nerede kalmak isteyecekleri sorulduğunda ise en çok ev sahibi ailenin bulunmadığı bir yayla evi tercih edilmiştir (Tablo 28).

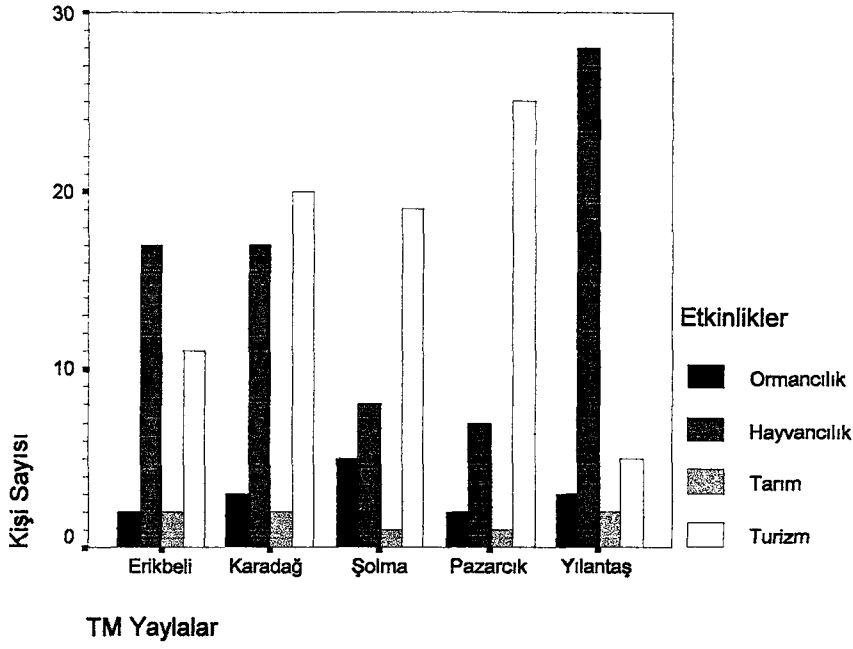
Tablo 28. Ziyaretçilerin alanda gecelemleri söz konusu olduğunda kalmak isteyecekleri yerler

Nasıl bir çevrede hizmet almak istersiniz?	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Ev sahibi ailenin olmadığı bir yayla evinde	54	29,5
Otelde	52	28,4
Mevcut yayla evinde pansiyonculuk yapan bir aileyle	42	23,0
Kamp alanında, çadır-uyku tulumunda	35	19,1
Toplam	183	100,0

Araştırma alanında bulunan ziyaretçilerin alanda gecelemleri gerektiğinde kalmak isteyecekleri yerler ile cinsiyetleri arasında $p < 0.001$ önem düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Khi-kare = 75.257, serbestlik derecesi = 3). Bu ilişkiye göre erkek ziyaretçiler ev sahibi ailenin bulunmadığı bir yayla evinde kalmayı tercih ederken, en uzak durdukları seçenek otel olmuştur. Buna karşın kadın ziyaretçiler büyük oranda otelde kalmak istediklerini belirtmişlerdir. Bu durum alanda bulunan erkek ziyaretçilerin kadın ziyaretçilere oranla konfor isteklerinin daha düşük olduğu şeklinde yorumlanabilir.

3.4.4. Çalışma Alanlarında Beklentilere İlişkin Bulgular

Çalışma alanını oluşturan turizm merkezi ilan edilmiş yaylalarda yerel halka yaylada gelir düzeyinin artması için öncelik verilmesi gereken alanın ne olduğu sorulduğunda yaylalara göre farklı seçenekler ön plana çıkmıştır.

Şekil 52. Çalışma alanını oluşturan turizm merkezi ilan edilmiş yaylalarda anket çalışmasına katılan yayla sakinlerinin öncelik verilmesini istediği alanlar

Çalışma alanı genelinde bulunan yerel halka alana gelen ziyaretçilerin ne olması durumunda bundan vazgeçebilecekleri sorulduğunda ulaşımın daha rahat ve konforlu hale getirilmemesi % 39,4'lük bir oranla ilk sırayı almıştır (Tablo 29).

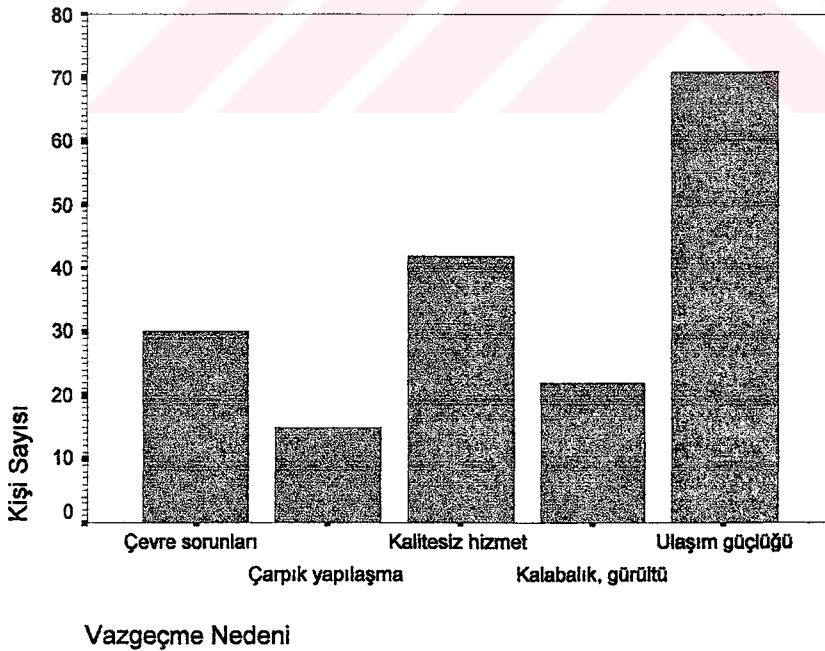
Tablo 29. Çalışma alanında anket çalışmalarına katılan yerel halkın ziyaretçilerin alana tekrar gelmeme nedenlerinin ne olabileceği üzerine görüşleri

Ziyaretçiler ne olması durumunda bu yaylaya gelmekten vazgeçerler?	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Ulaşımın daha rahat ve konforlu hale getirilmemesi	71	39,4
Kaliteli hizmet sunulamaması	42	23,3
Çevresel sorunlar, doğal kaynakların tüketilmesi/tahribi	30	16,7
Kalabalığın artması, sessizliğin bozulması	22	12,2
Geleneksel mimarinin dışına çıkılması, fabrikasyon malzeme kullanım	15	8,3
Toplam	180	100,0

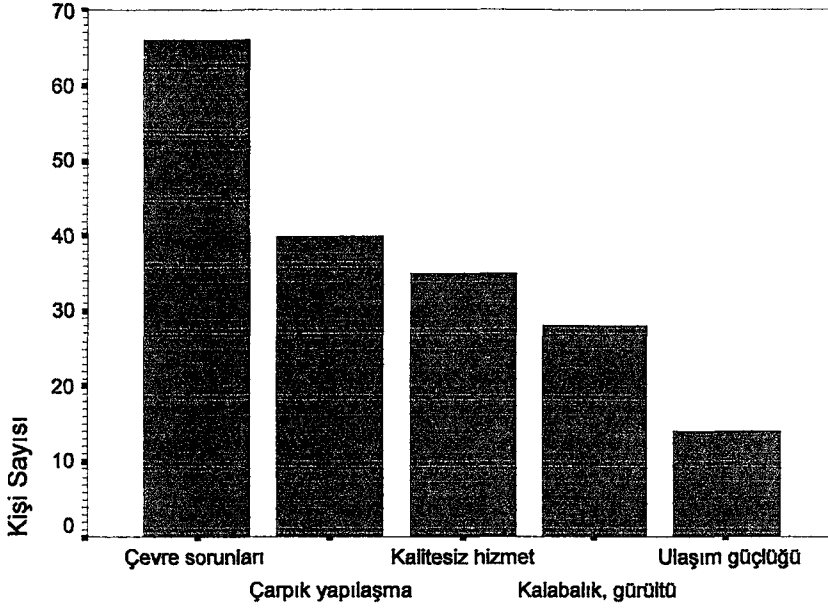
Alanda bulunan ziyaretçilere ne olması durumunda bulunduğunuz yaylaya tekrar gelmezsiniz sorusu yöneltildiğinde ise elde edilen sonuçlara göre yayla sakinlerinin tahminlerinde ilk sırada yer alan ulaşımın daha rahat ve konforlu hale getirilmemesi, ziyaretçilere göre son sırada yer almaktadır (Tablo 30).

Tablo 30. Çalışma alanında anket çalışmalarına katılan ziyaretçilerin alana tekrar gelmeme nedenlerinin ne olabileceği üzerine görüşleri

Ziyaretçiler ne olması durumunda bu yaylaya gelmekten vazgeçerler?	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Çevresel sorunlar, doğal kaynakların tüketilmesi/tahribi	66	36,1
Geleneksel mimarinin dışına çıkılması, sıradan, fabrikasyon malzeme kullanım	40	21,9
Kaliteli hizmet sunulmaması	35	19,1
Kalabalığın artması, sessizliğin bozulması	28	15,3
Ulaşımın daha rahat ve konforlu hale getirilmemesi	14	7,7
Toplam	183	100,0

Şekil 53. Çalışma alanında anket çalışmalarına katılan yerel halkın ziyaretçilerin alana tekrar gelmeme nedenlerinin ne olabileceği üzerine görüşleri

Vazgeçme Nedeni

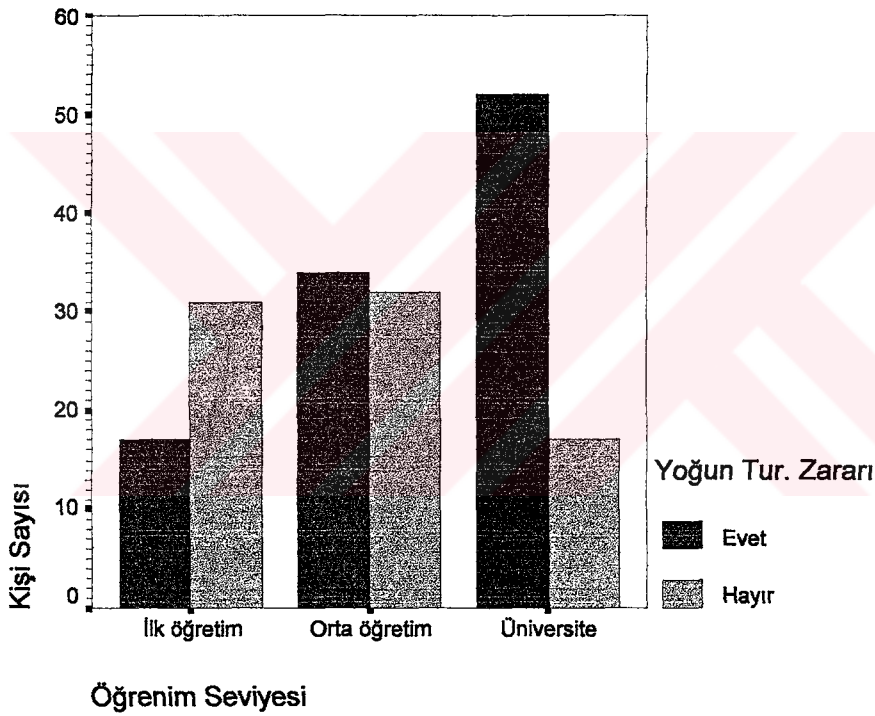
Şekil 54. Çalışma alanında anket çalışmalarına katılan ziyaretçilerin alana tekrar gelmeme nedenlerinin ne olabileceği üzerine görüşleri

Şekil 53 ve şekil 54 karşılıklı olarak incelendiğinde, yerel halk ve ziyaretçilerin “alana bundan böyle ne olması durumunda buraya kimse gelmez” sorusuna verdikleri cevaplar arasında ciddi farklılık olduğu görülmektedir. Yerel halk yılda birkaç kez gidip geldiği yolun daha iyi hale getirilmesi, dolayısıyla ulaşım sorunun çözülmesi üzerine yoğunlaşırken ziyaretçiler zaten bir şekilde ulaştıkları alanın çevre sorunları ile boğuşmak zorunda kalması halinde kendileri için çekiciliğini kaybedeceği görüşüne öncelik vermişlerdir. Yerel halkın en az önem gösterdiği çarpık yapılaşma ise ziyaretçiler açısından ikinci derecede önem verilen unsur olarak tespit edilmiştir.

Çalışma alanını oluşturan yaylaların genelinde yayla sakinlerine yaşadıkları alanlara yoğun olarak gelecek yerli ve yabancı turist kabilelerinin buralara herhangi bir zararlarının dokunup dokunmayacağı sorulduğunda, % 19,4'lük bir kesimi oluşturan 35 kişi bu yoğun turist trafiğinin zararlı olacağını düşünürken geri kalan % 80,6'lık kesimi oluşturan 145 kişi bu durumun herhangi bir soruna neden olmayacağı yönünde görüş bildirmiştir. Bu durum bir kitle turizmi anlayışı olan “ne kadar çok turist, o kadar çok kar” mantığıyla açıklanabilir ve temelinde sürdürülebilirlik olan yayla turizmi açısından son derece dikkat edilmesi gereken bir durumdur.

Alana gelecek yoğun turist kabilelerinin zararlı olup olmayacağı alandaki ziyaretçilere sorulduğunda ise yerel halkın düşüncesinden farklı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Ziyaretçilerin % 56,3'ünü oluşturan 103 kişi yoğun turist kabilelerinin alana zararları olabileceğini düşünürken geri kalan % 43,7'lik kısmı oluşturan 80 kişi bu yoğun trafiğin zararsız olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.

Çalışma alanına gelecek yoğun yerli ve yabancı turist kabilelerinin alana bir zararlarının olup olmayacağına dair ziyaretçilerin verdiği cevaplarla eğitim seviyeleri arasında $p < 0.001$ önem düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Khi-kare = 19.312, serbestlik derecesi =2).

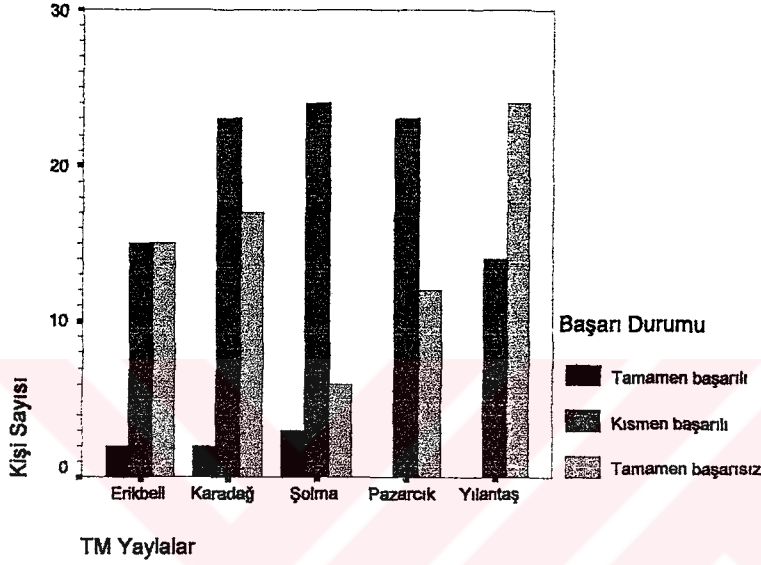

Şekil 55. Alan genelinde ziyaretçilerin alana gelecek yoğun turist kabilelerinin bir zararlarının olup olmayacağı yönünde verdikleri cevabın eğitim seviyeleriyle ilişkisi

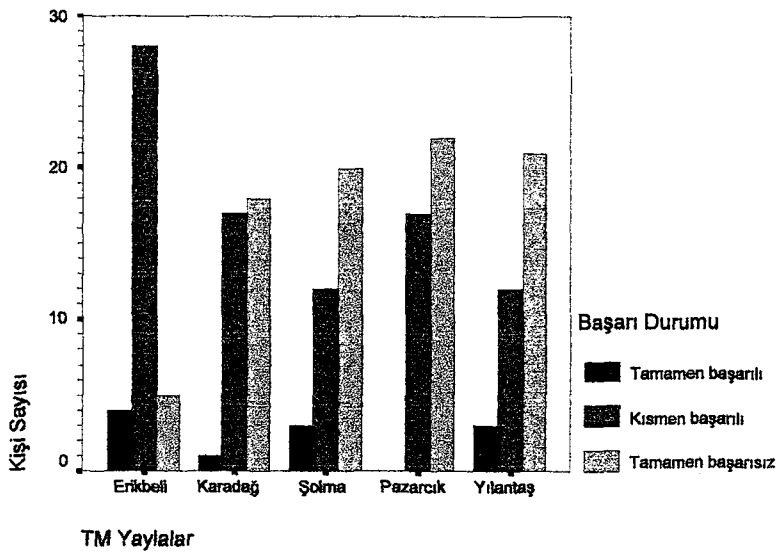
Bu ilişkiye göre alanda anket çalışmasına katılan ziyaretçilerin eğitim seviyeleri yükseldikçe alana gelecek yoğun turist kabilelerinin zararlı olabileceklerine ilişkin görüşte bir artış olmaktadır. Bu durum da eğitimin “taşıma kapasitesi” bilinci oluşmasına bir katkısı olduğu şeklinde yorumlanabilir. Başka bir deyişle alanda bulunan ziyaretçiler daha

az gelişmiş bir alanda uzun dönemler boyunca o an bulduğu güzellikleri bulabilmeyi gelişmiş ama gittikçe doğallığını kaybetmiş bir alanda bulunmaya tercih etmişlerdir.

Araştırma alanı genelinde yayla turizmi çalışmalarının başarılı bulunup bulunmadığı sorulduğunda, mevcut yayla turizmi politikalarının ne yerel halk ne de ziyaretçiler tarafından genel olarak tamamen başarılı bulunduğu bir yayla olmadığı ortaya çıkmıştır.

Şekil 56. Araştırma alanında bulunan yerel halkın genel olarak yayla turizmi politikalarını başarılı bulup bulmadıkları konusundaki görüşleri

Şekil 57. Araştırma alanında bulunan ziyaretçilerin genel olarak yayla turizmi politikalarını başarılı bulup bulmadıkları konusundaki görüşleri

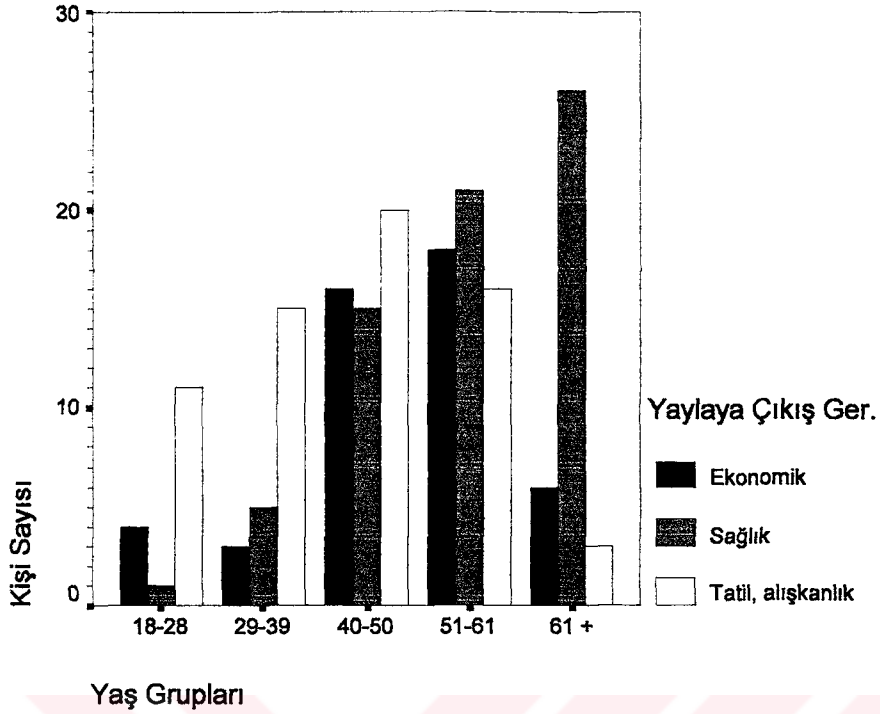
3.4.5. Değişen Yaylacılık Etkinlikleri ve Yerel Halk

Yaylacılık etkinlikleri gelişen yaşam koşullarının etkisiyle bir takım değişimlere uğramıştır. Yaylaya çıkış ve giriş zamanlarının başta yaylanın otundan eşit şekilde yararlanmak olmak üzere çeşitli gerekçelerle saat derecesinde önceden belirlenmesi ve buna herkesin uyması yakın bir zamana kadar titizlikle uyulması gereken bir kural olarak bilinirken [2,7] , yapılan çalışmalarda yerel halkın yaylada bulunma gerekçelerinin artık büyük oranda sağlık kazanma ya da tatil yapma gerekçelerine dayandığı, dolayısıyla bu kuralın artık önem taşımadığı ortaya çıkmıştır.

Tablo 31. Çalışma alanı genelinde yerel halkın yaylaya çıkış gerekçeleri

Yaylaya Çıkış Sebebi	Kişi Sayısı	Yüzdesi (%)
Sağlık gerekçeleri	68	37,8
Tatil için, alışkanlık, adet olduğu için	65	36,1
Ekonomik gerekçeler	47	26,1
Toplam	180	100,0

Son yıllarda başka geçim kaynaklarının da ortaya çıkmasıyla hayvancılık azalmış, yaylalardan ekonomik anlamda yararlanma da ancak yüksek köylerin yaşattığı bir gelenek haline dönüşmüştür. Yaylası olan insanların geçmişte tümüyle ekonomik bir etkinlik olan yaylacılığı artık büyük ölçüde bir sağlık kazanma ve tatil biçimi olarak algılamalarının temel nedenlerinden birisi de genç iş gücünün büyük ölçüde büyük şehirlere kayması ve yaylalarda daha çok orta yaş ve üzeri insanların görülmesidir. Yaylada oransal olarak az bulunan genç nüfus yaylada bulunma nedenini büyük oranda tatil ve alışkanlığa bağlarken, yapılan anket çalışmasına katılan kişilerin % 50'sini oluşturan 51 yaş üstü grup yaylada bulunma nedenini sağlık kazanmak olarak belirtmiştir (Şekil 58). Araştırma alanında yapılan anket çalışmasına göre yerel halkın yaş gruplarıyla yaylaya çıkış amaçları arasında $p < 0.001$ önem düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Khi-kare = 41,478, serbestlik derecesi = 8).

Şekil 58. Yaş gruplarına göre yaylaya çıkış nedenleri

Turizm, iki farklı tarafın karşı karşıya geldiği ve bir ilişki içerisinde bulunduğu bir etkinlik olduğundan karşılıklı olarak bir etkileşimin olması kaçınılmazdır. Konu ekoturizm etkinliğine indirildiğinde, ziyaret edilen alandaki doğal ve kültürel hayata en alt düzeyde etkide bulunmak birçok görüşe göre mutlaka olması gereken bir davranıştır. Ancak ülkemizdeki haliyle yayla turizmi tam olarak bir ekoturizm etkinliği olarak algılanmamakta ve uygulamaya konulamamaktadır. Piknik amaçlı günübirlik kullanımlar, orman içlerine kadar giren araçlar, kalabalık grupların gürültü kaygısı olmadan birlikte gerçekleştirdikleri çeşitli etkinlikler gibi yaylalarda sık karşılaşılan durumlar ekoturizmden çok bir kitle turizmi hareketi olarak değerlendirilmelidir, ki bu durum yaylalardaki doğal ve kültürel kaynak değerlerin devamlılığının sağlanması açısından sorunlar doğurmaktadır.

Şekil 59. Karadağ Yaylası'nda orman içlerine kadar girmiş araçlar

Pizam [99]'a göre kitle turizminin yarattığı başlıca sosyo-kültürel etkiler şöyle özetlenebilir:

1- İş sahalarında meydana gelen değişmeler: Tarım ve el sanatlarından kopup turizm hizmetlerine yönelik eğilimin artması

2- Kültürel etkiler:

- a) Yöresel kültürün bozulması, değişmesi
- b) Yöresel halkın konuştuğu dilin değişmesi
- c) Dini inançların değişmesi

3- Sosyal denge:

- a) Toplumsal bağların bozulması, akrabalık ve dostluk ilişkilerinin değişikliğe uğraması
- b) Turist ve turist kabul eden ülke arasındaki ilişkiler ve bu ilişkilerin etkileri

4- Tüketim alışkanlığının değişmesi:

- a) Materyalizmde artış
- b) Harcama oranları farklı turistlerin arasındaki kıskançlığın yarattığı stres ve gerginlik
- c) Güzel sanatların ve el işlerinin ticarileşmesi
- d) Ticari ilginin önem kazanması
- e) Geçim maliyetlerindeki artış
- f) Alkol tüketimindeki artış

Çalışma alanı genelinde yapılan anket çalışmasının sonuçlarına göre turizm, alan genelinde ankete katılan kişilerin % 44,4'üne göre alanda öncelik verilmesi gereken etkinliktir. Bununla birlikte çalışma alanını oluşturan beş turizm merkezinin üçünde birinci, ikisinde de ikinci öncelik verilmesi gereken etkinlik olarak ortaya çıkmıştır. Geleneksel yaylacılığın hayvancılık temelli bir hayatı temsil ettiği düşünüldüğünde ve hayvancılığın toplamda % 42,8'lik bir oranla öncelik verilmesi gereken bir etkinlik olarak değerlendirildiği göz önünde tutulduğunda, yukarda sözü edilen etkinin alanda tespit edildiği görülmektedir. Oysa yayla turizmi olması gerektiği biçimde bir ekoturizm etkinliği olarak ele alındığında, alana gelen kişiler alanın doğal ve kültürel bütünlüğüyle ilgili olacağından geleneksel yaşamın devam etmesi konusunda bir talep oluşturacaktır.

Daha önce değinildiği üzere, yayla kültürünün son dönemlerde değiştiği kesindir. Ancak bu değişiklikler konuşulan yerel lehçelerin değişmesi ve dini bir takım farklılıklara kadar gelebilmiş değildir.

Pizam'ın [99] sözünü ettiği olumsuz sosyal etkiler de araştırma alanında gözlemlenmemiştir. Yaylalar genellikle aynı köyden, çoğu zaman da akrabalık ilişkisi olan obalardan oluşmaktadır ve konutların birbirlerine yakın olması nedeniyle yaylalarda insanlar birbirleriyle genel olarak daha sıkı ilişkiler içerisindedirler.

Tüketim alışkanlıklarının değişmesi konusunda ise turizm ile ilişkilendirilebilecek somut bulgulara rastlanamamıştır. Alana gelen ziyaretçilere çeşitli hizmetler sunarak gelir elde etmeyi düşünen yerli halk, kendi kullanımlarındaki araziye gelenlere açma, yiyecek, kömür, mangal, güneşten korunmak için şemsiye ve bunun gibi çeşitli gereçleri temin etme gibi işler için belli ücretler talep etmektedirler. Ancak alan genelinde yerel halk ve ziyaretçiler arasındaki bu ticari ilişki çok keskin hatlarla ayrılmamıştır. İsteyen ziyaretçiler tüm araştırma alanında kendi getirdikleri malzemelerle piknik yapıp hiçbir bedel ödemededen geri dönebilmektedirler. Bununla birlikte, arazi çalışmaları sırasında ziyaretçilerin zaman zaman yerel halk tarafından evlerinde misafir edildikleri de gözlemlenmiştir.

Pizam'ın [99] tüketim alışkanlıklarının değişmesi başlığı altında ele aldığı alkol tüketimindeki artış hakkında somut bir veriye ulaşılmamıştır. Ancak arazi çalışmaları sırasında özellikle haftasonu alana piknik yapmak için gelenlerin dikkate değer bir kısmının alkol tükettikleri gözlemlenmiştir. Daha önce araştırma alanı genelinde ziyaretçilerin genel özelliklerinde değinildiği üzere, alandaki ziyaretçilerle yerel halk arasında akrabalık ya da dostluk ilişkileri dikkate değer oranda yüksek olduğundan, bu tüketimin yerel halka da yansiyebileceği düşünülebilir.

3.4.6. Mevcut Yayla Turizmi Anlayışı

Çalışma alanını oluşturan turizm merkezlerinin hepsinin bu statü altında toplanmalarının başlıca sebebi bu alanların ulusal ve uluslararası turizme kontrollü bir biçimde açılmasını sağlamak ve bunun için gerekli altyapıyı oluşturmaktır. Bu çalışma dahilinde yayla turizminin bir ekoturizm etkinliği olarak ele alınması ve değerlendirilmesinin en önemli nedenlerinden birisi de bu kontrol mekanizmasının sağlanmasını kolaylaştırmak ve doğaya daha saygılı olan bir yaklaşım geliştirmektir. Oysa günümüzde mevcut olan yayla turizmi yaklaşımı bir ekoturizm etkinliğinden oldukça uzak algılanmakta ve yürütülmektedir.

Alanda bulunan ziyaretçilerin geliş amaçlarıyla alanda kalış süreleri arasında $p < 0.01$ önem düzeyinde anlamlı bir ilişki saptanmıştır (Spearman korelasyon katsayısı = 0.442). Bu bağlamda, çalışma alanını oluşturan turizm merkezlerinde yapılan anket sonuçlarına göre bu alanlarda bulunan ziyaretçilerin önemli bir kısmı alana piknik yapmak için gelen günübirlikçilerdir. Ekoturizm olgusuna en yakın seçenek olan doğal ve kültürel değerleri gözlem için alanda bulunanlar ise oransal olarak en düşük kesimdir. Bu sonuç mevcut yayla turizmi anlayışının dünya genelinde sürdürülebilirliği sağlamanın en etkin yollarından biri olarak görünen ekoturizm anlayışının oldukça uzağında gerçekleştirildiğinin bir kanıtıdır.

Kültür ve Turizm Bakanlığı'nca turizm merkezlerine yönelik çevre düzeni planları üretilirken takip edilen bazı temel prensipler vardır [2]. Bunlar;

- 1- Yaylalarda yerel halkın geleneksel yayla kullanımını engellenmeyecek ve aksatılmayacağı,
- 2- Geleneksel özgün mimari değerlerin korunması ve çok katlı yapılaşmadan kaçınılması
- 3- Yayla turizmi potansiyelinin korunarak geliştirilmesi,
- 4- Doğal değerlerin korunması
- 5- Toplu konaklama tesislerinin kıyı boyu ya da yaylalar yolu üzerinde gelişim yerlerinde düşünülmesi, yayla turizmi aktivitelerinde günübirlik kullanım, konaklama, pansiyonculuk ve kampçılık anlayışının temel olması,
- 6- Yerel halkın katılımının sağlanması,
- 7- Gerekli ölçüde alt ve üst yapı hizmetlerinin sağlanması olarak sıralanırlar.

Oysa pratikte bu prensiplerden daha farklı durumlarla karşılaşılabilinmektedir. Yasal olarak mülkiyet olmasa da yıllardır özgürce kullandıkları yaylaların turizm merkezi ilan edilmeleriyle doğrudan Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın denetimi altına geçmesi bu yaylalarda yaşayan kişilerin bir kısmının yaylalarındaki turizm etkinliklerine mesafeli durmasını sağlamaktadır. Özellikle çalışma alanında bulunan Yıllantaş Yaylası gibi halkın yaylada bulunma amacının büyük ölçüde ekonomik gerekçelere bağlı olduğu yaylalarda bu durum daha çok dikkat çekmektedir. Çalışma alanının geneliyle kıyaslandığında bu yayladaki yerel halkın gelir seviyesinin artırılması için hayvancılığa öncelik tanınması yönündeki görüşü hissedilir derecede daha fazla desteklemesi bu yaklaşımın bir sonucu olarak düşünülebilir. Dolayısıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı'na hazırlanan çevre düzeni planlarında yerel halkın geleneksel yaşantısının etkilenmeyeceği belirtilse de alanda bunun aksi yönünde gözlemler yapılmıştır.

Turizm merkezleri genelinde geleneksel mimarinin korunması ve çok katlı yapılaşmaya gidilmesinin önlenmesi de bakanlıkça çevre düzeni planı yapılırken dikkate alınacak bir husus olarak açıklanmıştır. Ancak çalışma alanı genelinde yapılan anket sonuçlarına göre yapı malzemesini büyük ölçüde daha sağlam olması nedeniyle modern malzemelerden seçen yerel halk, bu seçimin en önemli ikinci nedenini de daha ucuz ve kolay temin edilebilmesi olarak açıklamıştır. Alan genelinde sıkça görülen çok katlı ve yerel niteliği olmayan malzemelerin olduğu yapılaşma bu konuda çok başarılı olunamadığını göstermektedir.

Konuyla ilgili bir başka önemli eksiklikte etkinliklerin büyük ölçüde doğada, yani dış mekanlarda gerçekleştirildiği bir yer olan yaylalarda peyzaj mimarisine önem gösterilmesini sağlayacak herhangi bir prensibin bulunmamasıdır. Bu eksikliğin en belirgin hissedildiği yerlerden birisi de örnek teşkil etmesi bakımından il özel idaresi tarafından yaptırılan Karadağ Yaylası Turizm Merkezi sınırları içerisinde kalan tesistir. 120 yatak kapasiteli bu tesiste alt yapı çalışmaları tamamlanmış olup kendi bünyesindeki lokanta, eğlence salonu ve kır kahvesinden başka yakın çevresinde de kasap, fırın, cami gibi yapılar bulunmaktadır. Yaptırıldıktan sonra özel sektöre kiralanen tesis sunduğu hizmetler açısından önemli bir açığı kapatmıştır. Bununla birlikte yayla ölçeğine uymayan geniş yolları, bu yollarda kullanılan herhangi bir yerel niteliği olmayan parke ve bordür taşları ile çeşitli donatıları yayla mimarisine aykırı bir özellik göstermektedir. Oysa yayla turizmi karakteri gereği yerel nitelik taşıyan bir kavram olarak algılanmalı ve bu yerellik mümkün olan her biçimde yansıtılmalıdır. Bu açıdan bakıldığında her yönüyle yerel bir kimlik

taşıması gereken tesis, yakın çevresinde bulunan zengin florayı yansıtmaması gereken bir peyzaj düzenlemesinden de uzaktır (Şekil 60).

Şekil 60. Karadağ Yaylası TM'de örnek olması için yaptırılan yaylakentten bir görünüm

Şekil 61. Karadağ Yaylası TM'de örnek olması için yaptırılan yaylakentten bir görünüm

Şekil 62. Trabzon şehir merkezi, Trabzonspor Bulvarı'ndan bir görünüm

Şekil 61 ve şekil 62 karşılaştırılmalı olarak incelendiğinde, iki farklı karakterdeki mekan arasında kullanılan döşeme kaplamaları, yol genişlikleri ve bitkisel materyal bakımından olması gereken ciddi farklılık gözlemlenmemektedir. Şehrin merkezinde bulunan Trabzonspor Bulvarı'nda herdem yeşil ve yaprağını döken bitkilerden oluşmuş, örnek yaylakente göre çok daha etkili bir bitkilendirme anlayışından söz etmek bile mümkündür. Bu durum devlet tarafından örnek olarak yapılan ve yayla turizmine kazandırılan bir tesiste bile olması gereken hassasiyetin gösterilmediğinin bir kanıtıdır. Dünyanın diğer bölgelerinde yaşayan birçok insan açısından alanın çekici olabilmesi için her yönüyle kendine özgü, doğanın çekiciliğini yok eden değil destekleyen bir tasarım anlayışının uygulanması gerekirken, mevcut durum bundan çok farklıdır.

Yapılan anket çalışmasıyla alan genelinde hem yaylada bulunan yerel halk, hem de ziyaretçiler tarafından *en önemli doğal güzellik* olarak değerlendirilen bitkiler yayla turizmi etkinliklerinde sadece korunması gereken bir kaynak değer olarak değil, aynı zamanda peyzaj mimarisi yoluyla kullanılması gereken bir tasarım materyali olarak da değerlendirilmelidir. Çalışma alanlarına yapılan yolculuklar sırasında tespit edilmiş birçok dikkat çekici bitki türü bu alanlarda yapılacak peyzaj düzenlemelerinde kullanılmak için son derece uygundur. Bununla birlikte yılın büyük bir bölümünü kar altında geçiren

yaylalarda karın olmadığı 4-5 aylık kısa süreler içerisinde bile bitki örtüsünün değişimi sayesinde çok ciddi mevsimsel farklılıklar gözlemlenir (Şekil 63). Bu özellik de alandaki bitkilerin önemini artıran bir neden olarak değerlendirilebilir.

Yaylalar hem kültürel hem de ekolojik açıdan korunmaları gereken önemli alanlardır. Yayla turizmi kavramı da yaylaların körü körüne turizme açılmasını değil, turizm etkinlikleriyle bu alanların taşıdığı özellikleri insanlara tanıtmak, belirli oranda kullanımlarına sunmak ve gelir elde ederek bu gelirin belirli oranlarda koruma çalışmalarına geri dönmesini sağlamayı ifade etmelidir. Bu mekanizmanın işleyebilmesi için belirli şartlara ihtiyaç vardır. Doğa koruma ve sürdürülebilirlik kaygıları sonucu ortaya çıkmış bir turizm biçimi olan ekoturizmde her şeyden önce bir eğitim söz konusu olmalıdır. Wight'e [34] göre, seyahat öncesi, seyahat sırasında ve seyahatten sonra olmak üzere turistler, yönetim yapısı, yerel halk ve diğer birçok kuruluş bir eğitim sürecinin içine alınmalıdır. Birçok kaynakta doğaya yapılan sorumlu seyahatler olarak tanımlanan bir turizm biçiminde eğitilmiş bir kitlenin sorumluluk anlayışında ciddi farklılıklar olacaktır. Çalışma alanı genelinde yapılmış ankette ziyaretçilere fazla sayıda ziyaretçinin alana herhangi bir zararlarının olup olmadığı sorulduğunda ziyaretçilerin eğitim durumlarıyla verdikleri cevaplar arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Literatürde *taşıma kapasitesi* ya da *kabul edilebilir değişim sınırı* olarak anılan alana ziyaretçilerden kaynaklanan baskı sınırının, ziyaretçilerin eğitim seviyesi yükseldikçe dikkate alındığının ortaya çıkması bu görüşü desteklemektedir.

Haziran

Temmuz

Ağustos

Eylül

Ekim

Şekil 63. Şolma Yaylası'ndaki bir konutun yakın çevresindeki floranın mevsimsel değişimi

4. SONUÇLAR

- Yaylalar ve yaylacılık olması gereken geleneksel halinden hızla uzaklaşmakta, yayla evleri geleneksel yapılarını kaybederek yüksek konfor beklentisine cevap verecek nitelikte ikincil konutlar halini almaktadır. Bununla birlikte yerel halkın yaylaya çıkış amacının büyük ölçüde sağlık kazanmak ve tatil yapmak olduğu, yaylaya hayvancılık gibi ekonomik gerekçelerle çıkan oldukça küçük bir kesimin yaş ortalamasının yüksek olup, bu etkinliğin yakın bir gelecekte yok olma tehlikesiyle karşı karşıya olduğu tespit edilmiştir. Tüm alan genelinde halkın % 50'sinin 51 yaş sınırının üzerinde olduğu da elde edilen bilgiler arasındadır. Yaylaya çıkış ve yayladan dönüş zamanları geçmişteki halinden farklı olarak aileden aileye değişmeye başlamıştır.

- Yerel halkın yayla evi yapımında büyük ölçüde modern malzemeleri kullanmaya başladığı ve bunun en önemli gerekçesi olarakta sağlam olmasını ileri sürdüğü tespit edilmiştir. Alan genelinde bulunan ziyaretçilere göre buldukları yaylanın turizm merkezi ilan edilmesinden sonra görülen en olumsuz gelişmenin çarpık yapılaşma olarak belirlenmesi durumun ciddiyetini göz önüne sermektedir. Sayıları gittikçe azalan geleneksel yayla evlerinde oturan yayla sakinleri ise bu evlerde oturmayı büyük ölçüde daha sağlıklı olduğu gerekçesine dayandırmaktadırlar. Konuya ilişkin bir başka önemli sonuçta yaylalarda bulunan ziyaretçilerin tamamına yakınının geleneksel bir ortamda hizmet almak istemeleridir.

- Yerel halkın turizm etkinliklerine katılımı genel olarak küçük dükkanlar ve lokantalar işletmekten öteye geçememiştir. Oysa yapılan anket çalışmaları neticesinde en çok konaklama hizmeti verilmek istendiği saptanmıştır. Bu durum turizm merkezinde yasal bir işletme açmak için izlenmesi gereken prosedürün yılın en fazla üçte birini alanda geçiren yerel halk için fazla karmaşık olmasıyla açıklanabilir. Ayrıca alan genelinde bulunan yerel halkın büyük oranda kabileler halinde gelen yoğun turist kabilelerinin alana herhangi bir zararlarının olmayacağı yönünde görüş belirtmesi henüz *taşıma kapasitesi* gibi önemli bir unsurdan haberdar olmadıkları, dolayısıyla turizm etkinliklerinde aktif rol almak için gerekli donanıma sahip olmadıkları ortaya çıkmıştır. Anketler sonucu ortaya çıkan bir diğer önemli sonuç ise araştırma alanı genelinde yerel halkın eğitim düzeyinin düşük olmasıdır. Ancak alan genelinde yaylada kalan yerel halkın turizmi alanın kalkınması için en öncelik verilmesi gereken etkinlik olarak görmesi gerekli alt yapı ve

eğitim çalışmaları tamamlandıktan sonra katılım sorununun aşılabileceğinin bir göstergesidir.

- Yayla turizmi, temelinde mevcut doğal ve kültürel kaynakları korumak ve bir bilinç düzeyi oluşturarak sürdürülebilirliği sağlamak olan, bunu yaparken de alanda yaşayan yerel halka gelir bırakmayı amaçlayan bir ekoturizm etkinliğinden oldukça farklı algılanmaktadır. Hatta devletin ürettiği politikalarda bile bu yanlışı görmek mümkündür. evre düzeni planları yapılırken dikkat edilecek hususlardan birinin de yayla turizmi aktivitelerinde günübirlik kullanımının temel alınması oluşu bunun bir örneğidir. Sahip oldukları doğal ve kültürel kaynak değerleriyle yaylalar bir piknik alanından ya da mesire yerinden daha farklı ele alınmalıdır. Alanda bulunan ziyaretçilerin dikkat çekici bir kısmının piknik yapmak için gelen ziyaretçiler olduğu ve bu kişilerin tüm ihtiyaçlarını yanlarında getirebildikleri düşünüldüğünde, yayla turizmi açısından planlanan seviyeye henüz erişilemediği ortaya çıkmaktadır. Altyapı eksiklikleri ve eğitilmiş iş gücü yokluğu başta olmak üzere zlmeyi bekleyen birçok sorun sağlıklı bir yayla turizmi yapısının ntndeki en önemli engellerdir.

- Yerel halk gibi ziyaretçilerin de dikkate değer bir kısmı yaylada bulunma sebeplerini sağlık kazanmak olarak açıklamışlardır. Bu gerekçeyle alanda bulunanların en çok 1-7 gün arasında alanda kaldıkları saptanmıştır. Trabzon yöresine ait bir halk türküsünde geçen “Oy benim sevduceğim, olur mi boyle keder, Of Sürmene yaylasi on beş doktora bedel” dizelerinden de anlaşılacağı üzere, yaylalar halk kültüründe sağlıklı olmakla özdeşleşmiş alanlardır. Ancak bu özellik yayla turizmi içerisinde kullanılamamaktadır.

- Araştırma alanı genelinde yaylalara en çok ilgiyi 29-39 yaş grubu göstermektedir. Bu yaş grubunu 40-50 yaş grubu izlemektedir. 18-28 yaş grubu ile 51-61 yaş grubu ise birlikte nc en çok rastlanan yaş grubu olmuşlardır. Araştırma alanı genelinde her yaş grubundan insana rastlanması bunlara yönelik ihtiyaçların giderileceği mekan talebini beraberinde getirmektedir.

- Araştırma alanı genelinde ziyaretçilere niçin özellikle buldukları yaylayı tercih ettikleri sorulduğunda en çok doğal güzelliklerinin daha fazla oluşunun etkili olduğu saptanmıştır. Bu orana çok yakın bir grubun ise alanda bulunma sebebini alandaki yerel halkla aralarında bulunan akrabalık ya da dostluk ilişkisine dayandırması ve alan genelinde ziyaretçilerin sadece % 43,2’sinin buldukları yaylanın bir turizm merkezi olduğunu bilmeleri göz önünde tutulduğunda, turizm merkezi ilanının mevcut turist potansiyeline

ciddi bir katkı yapmadığı sonucuna varılmaktadır. Hem yerel halkın, hem de ziyaretçilerin %50'nin üzerinde bir oranla alanın turizm merkezi olarak ilan edilmesiyle herhangi bir değişiklik yaşanmadığı yönünde görüş belirtmesi de bu yönde bir sonuç çıkartılmasına yardım etmektedir. Yerel halkın büyük çoğunluğunun turizm kapsamında kendilerine sağlanabilecek herhangi bir devlet desteğinden haberdar olmadıklarını, böyle bir desteğin olması durumunda ise bundan faydalanmak isteyeceklerini belirtmesi, yayla turizmi politikalarındaki organizasyon eksikliğini göstermektedir.

- Yaylacılıkla ilgili mevcut yasalar ihtiyaca cevap verecek boyutta değildir. Yaylalarda bulunan yerel halkın bu alanlardaki kullanımlarını belirleyen yasal düzenlemelerde eksiklikler ve boşluklar bulunmaktadır. Farklı yerleşim merkezlerinden birbirine yakın yaylalara çıkan kişiler arasında geçmişten beri süre gelen bir takım anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Bu konudaki karmaşa Trabzon- Tonya- Armutlu-Gümüşhane- Kürtün- Erikbeli Turizm Merkezi'nin ismine bile yansımış durumdadır.

- Karadağ Yaylası Turizm Merkezi'ndeki Hıdırnebi Tepesi'nde örnek olarak yapılan ve özel sektöre kiralanmış tesis haricinde çalışma alanı sınırları içerisinde uluslararası turizme hizmet verebilecek donanıma ve hijyenik şartlara sahip başka bir yer bulunmamaktadır. Alanın sadece ülke içinden ve ağırlıklı olarak gününbirlik olarak ziyaret edilmesinin en önemli nedenlerinden birisi de bu arz sorunudur.

- Çalışma alanını oluşturan yaylalarda gözle görülür bir doğa tahribi söz konusudur. Yerel halkın kendi ihtiyaçlarını karşılamak için alana yaptığı baskının yanında yoğun ziyaretçi sirkülasyonundan kaynaklanan kirlilik ve doğal kaynak tüketimi ciddi boyutlara ulaşmak üzeredir. Bununla birlikte turizm merkezlerine ulaşımın daha konforlu hale getirilmesi için yapılan yol çalışmaları da ciddi çevre tahribatlarına neden olmaktadır. Önemli birer su ve temiz hava kaynağı olan yaylalardaki bu ve benzer tahribatların etkileri de önemli olacaktır. Araştırma alanını oluşturan yaylalarda kanalizasyon sistemi bulunmamaktadır. Üstelik, bu alanlar yayla şenlikleri olan dönemlerde on binlerce, havanın açık olduğu hafta sonları gibi zamanlar da ise binlerce kişiyi ağırlamaktadır. Bu kalabalık kitlelerin kullandıkları tuvaletlerin atık suları en önemli su kaynaklarından biri olan yaylalarda çevreye yayılmakta ve bir kirlilik tehdidi oluşturmaktadır.

- Alandaki en önemli sorunun ne olduğu sorulduğunda yerel halkın önceliğinin ulaşım olduğu görülmüştür. Senede birkaç kez inip çıktığı yolun daha iyi şartlarda olması gerektiğini düşünen yerel halkın aksine alanda bulunan ziyaretçiler ulaşımından önce turistik tesis yetersizliği ve doğal kaynakların tahrip edilmesine öncelik vermişlerdir. Yerel halkın

doğal kaynak tahribini en son sıradaki sorun olarak görmesi alanda bulunan yerel halkla ziyaretçilerin alanın sorunları konusunda oldukça farklı görüşlere sahip olduklarını kanıtlamaktadır. Yerel halk daha çok konforunu düşünme eğilimindeyken ziyaretçiler yaylanın doğal yaşamının devam ettirilmesiyle ilgilidirler.

- Yayla turizmi geleneksel yayla hayatını yansıtmamaktadır. Yayla hayatı ve turizm etkinlikleri birbirlerinden tamamen bağımsız bir biçimde ele alınmaktadır. Alana gelen ziyaretçilerin geleneksel hayata dair gözlemlerde bulunması oldukça zordur. Yayla hayatı folkloruyla birlikte Türkiye'ye özgüdür. Dünya üzerindeki farklı yaşam biçimlerini görmek isteyen duyarlı ve çok daha fazla para harcamaya hazır birçok yabancı olduğu da kesindir. Ancak alanda yapılan incelemelerde bu yönde bir organizasyona rastlanmamış, yapılan görüşmelerle de daha önce de rastlanılmadığı sonucuna varılmıştır. Bu da yayla turizminde hedef kitleye ulaşılmasında ciddi bir sorun olduğunun, ya da yanlış hedef kitle seçiminin yapıldığının bir göstergesidir. Ziyaretçiler arasında yapılan çalışmada eğitimle taşıma kapasitesi bilinci arasında bir doğru orantı olduğunun tespit edilmesinden de anlaşılacağı üzere, alana günümüzde olduğundan farklı olarak eğitim seviyesi ve çevre bilinci yüksek kişileri çekmek özellikle doğal kaynakların zarar görmesini engellemek açısından daha başarılı sonuçlar doğuracaktır.

- Alanda yapılan anket çalışmasında bitkilerin yayladaki en önemli doğal kaynak olduğu sonucunun çıkmış olmasına rağmen bunların ne alanda korunmasına, ne de peyzaj mimarisi yoluyla mevcut tesislerin yakın çevrelerinde kullanılmasına yönelik bir çalışma bulunmamaktadır. Alandaki anket çalışmasının sonucuna göre, korunması gereken bazı endemik taksonların da bulunduğu alanda büyük gruplar halinde yapılan bitkisel tasarımların büyük ilgi uyandıracığını söylemek mümkündür. Aynı mekanın mevsimin farklı zamanlarında farklı görüntülere bürünmesini sağlayan zengin bitki çeşitliliği nedeniyle bu çalışmaların ilgi çekici özelliğinin sürekli olmasını sağlamakta mümkündür.

5. ÖNERİLER

- Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki yaylalar sahip oldukları doğal ve kültürel karakteristiklerle mutlaka korunması gereken, son derece önemli alanlardır. Son dönemlerde ortaya çıkan klasik turizmden kaçış, alternatif turizm etkinlikleri oluşturma akımlarının Türkiye'deki yansımalarından birisi olan yayla turizmi Türkiye için son yılların yükselen değerlerinden birisidir. Türkiye ve özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi yaylalarının sahip oldukları başta flora olmak üzere birçok doğal güzelliklerin yanında, dünyanın başka hiçbir bölgesinde görülemeyecek geleneksel yayla yaşamı da bu yeni turizm çeşidi için çok önemli bir kaynak değer teşkil etmektedir. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye ve araştırma alanını oluşturan yaylalarda da etkisini hissettiren yeni gelişmeler bu geleneksel yaşamı olumsuz yönde etkilemiş ve yaylacılığı olması gereken geleneksel halinden uzaklaştırmıştır. Yayla turizminin kültürel ayağını oluşturan yaylacılığın devam etmesi her şeyden önce özgün bir kültürün kaybolmaması açısından önemlidir. Bununla birlikte alandaki doğal kaynaklara destek olarak özellikle uluslararası pazarda bir cazibe yaratacak olan bu geleneksel yaşam biçiminin ayakta kalmasını sağlamak için gerekli yasal düzenlemelerle teşvik ve cazip krediler sağlanarak yaylacılık yapan insanların köylerinde kalması ve geleneksel yöntemlerle hayatlarını devam ettirmeleri sağlanmalıdır. Kısa vadede turizm etkinliklerinin gerçekleştirileceği yaylalarda yerel halkın bir gelir kaynağı olarak görülen turizme yönelmeleri ve geleneksel hayatın bundan etkilenmesi kaçınılmaz gibi görülse de, bu kitle geleneksel yaşam biçimleriyle alanda bir kaynak değer oluşturdukları konusunda ikna edilerek eğitilmeli ve ancak bundan sonra katılımları sağlanmalıdır. Söz konusu eğitim alanın ekolojik özellikleri ve hassasiyetini de içermelidir.

- Yayla hayatı yereldir, dolayısıyla tüm özellikleriyle bu yerelliği vurgulamalıdır. Günümüzde gittikçe artan mobilizasyonun da etkisiyle artık yaylalara her türlü inşaat malzemesini getirmek mümkündür. Bunun sonucunda yerel halk daha sağlam olduğu, daha az bakım gerektirdiği, yanma riskinin daha az olduğu gibi kendince haklı sebeplerle yaylalara zaman zaman apartman görünümünde betonarme binalar yapmaya başlamıştır. Örnek olması bakımından il özel idaresince Karadağ Turizm Merkezi içindeki Hıdırnebi Tepesi'nde yaptırılmış tesiste bile ahşap evler haricinde kullanılan donatılar, parke ve bordür taşları, çocuk oyun alanı setleri gibi birimler hiçbir yerel kimliği olmayan standart malzemelerden seçilmiştir. Bu ve benzer durumlar her ne suretle olursa olsun

engellenmeli, gerekirse halka geleneksel malzeme kullanma yönünde teşvikler ve cazip krediler sağlanmalıdır. Öte yandan geleneksel olmayan malzemelerle yapılan yayla evleri için de bir bedel ödendiği ve yerel halkın modern malzemeyi tercih edişini büyük ölçüde daha sağlam olmasına bağladığı düşünülduğünde, geleneksel malzeme ile yapılabilecek sağlam, kolay yanmayan evlerin geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkar. Bu yönde çalışmalara başlanarak yerel halka yeni bir alternatif sunulmalıdır. Aynı yerellik bitkilerle de vurgulanmalıdır. Turizm merkezlerinin merkezi alanlarında ve yapılacak tesislerin yakın çevrelerinde alanın florası hakkında fikir sahibi olunmasını sağlayacak, doğal bitki örtüsünde olduğu gibi kısa periyotlarda meydana gelen mevsimsel değişmenin başarıyla gösterilebildiği, büyük gruplardan oluşan etkili bitkisel kompozisyonlar yapılmalıdır. Bu kompozisyonların oluşturulmasında kullanılacak türler mutlaka alandaki doğal türler arasından seçilmelidir.

- Araştırma alanını oluşturan yaylaların ortalama yükseklikleri 1800-1950 m arasında değişmektedir. Flora özellikleri oldukça fazla birbirlerine benzeyen bu yaylaların hepsinde oluşturdukları geniş topluluklarla çok etkili kompozisyonlar oluşturabilecek *Alchemilla* sp., *Campanula lactiflora*, *Centaurea* sp., *Colchicum speciosum*, *Crocus speciosus*, *Crocus vallicola*, *Daphne glomerata*, *Geum coccineum*, *Geranium sylvaticum*, *Prunella vulgare*, *Ranunculus* sp., *Rhododendron ponticum*, *Rhododendron luteum*, *Salvia glutinosa*, *Salvia forskahlei*, *Sedum spurium*, *Silene compacta*, *Trifolium* sp., *Vaccinium myrtillus* türleri kullanılmalı, bu türlerle birlikte tasarım ilkeleri uyarınca alanda bulunan diğer türlerden de faydalanılmalıdır.

- Yayla turizmi etkinliklerinde yeterli düzeyde ve nitelikte katılımın sağlanması için yerel halk çevre bilincinin olduğu ciddi ve anlaşılabilir bir eğitimden geçirilmelidir. Bunun için halkın sosyal ve kültürel seviyesiyle bağdaşan yollar izlenmelidir. Yaylalarda ilgili kurum, kuruluş ya da sivil toplum örgütlerince toplantılar düzenlenmeli, halkla fikir alış verişinde bulunulmalıdır. Mevcut yasaların yayla turizmi etkinliklerinin sorunsuz bir şekilde yürütülmesi ve planlandığı gibi gitmesi için yetersiz olduğu açıktır. Üstelik, daha önce belirtildiği gibi bu planlamalar da tartışmaya açıktır. Yaylaların turizm merkezi ilan edilmeleriyle yıllardır denetimden uzak olarak dilediği gibi alanı kullanan yerel halkın turizm merkezi sınırları içerisindeki tek yetkili kurum olan T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile, dolayısıyla devlet otoritesiyle karşı karşıya gelme ihtimali doğmuş bulunmaktadır. Yerel halkın katılımının sağlanması için asgari müştereklerde buluşulmuş

bir planlama anlayışına gidilmeli, bu aşamada yerel yönetimler ve sivil toplum örgütlerinden de yardım alınmalıdır.

- Alanda yabancı turistin neredeyse hiç olmayışı başta turizm merkezi ilan olmak üzere, yayla turizmi çalışmalarının tam anlamıyla amacına ulaşmadığının bir göstergesidir. Oysa yayla turizmi konusunda planlamalar yapılırken hedef öncelikli olarak uluslararası piyasa kabul edilmiştir. Bu nedenle devlet, yerel halk, girişimciler ve sivil toplum örgütlerince yayla turizminin hedef kitlesi bir an önce belirlenmeli ve gerekli tanıtım ve organizasyonlar yapılarak alan uluslar arası turizme kontrollü bir biçimde açılmalıdır.

- Alan genelinde gerek yerel halk gerekse ziyaretçilerin dikkat çekici bir kısmının alanda sağlık kazanmak için bulduklarını ifade etmelerine karşın yayla turizmi kapsamında bu yönde bir çalışma yapılmamıştır. Gerekli birimlerce alanda belirli süreler içerisinde bulunan insanlarda oluşabilecek fiziksel ve psikolojik etkiler belirlenerek ulusal ve uluslararası piyasaya "sağlık turizmi" kapsamında da girilmelidir.

- Yaylalarda ve buralara ulaşmak için takip edilen yollar boyunca görülebilen zengin flora ve fauna dünyanın her yerinden gelebilecek botaniğe veya fotoğrafçılığa meraklı insanlar için çok cazip unsurlardır. Bu bağlamda, alan botanik turizmi, foto-safari gibi dünya üzerinde yeni yeni gelişen ve doğal kaynaklara etkisi en alt seviyelerde olan etkinliklere kontrollü olarak açılmalıdır. Çim kayağı, golf gibi etkinlikler yaylalarla bağdaştırılamayacak, gerek maliyetleri gerekse kültürel özellikleriyle alanda tercih edilmesi zor etkinlikler olduklarından, ve doğal kaynaklara zararlı etkileri olabileceğinden alan genelinde önerilmemelidirler.

- Yayla turizmi her ne suretle olursa olsun asla klasik kitle turizmi anlayışıyla ele alınmamalıdır. Bu nispeten yeni turizm biçimi, yaylaların doğal ve kültürel yapılarının korunup sürdürülebilirliğinin sağlanması için yerel halk katılımının da sağlandığı bir strateji olarak görülmeli, tüm katılımcıların belirlenmiş bir eğitimden geçtiği sorumlu bir yapıya kavuşturulmalıdır. Alanların bugün olduğu gibi pratikte hiçbir denetime tabi olmadan özel şirketlerin, hatta yerel halkın girişimlerine açık bırakılmasının "ne kadar çok turist, o kadar fazla kar" anlayışını doğuracağı kaçınılmaz olduğundan gerekli önlemler alınmalı ve yerel halktan oluşan rehberler gerekli eğitimden geçirilerek hizmete sunulmalıdır. Çalışma alanını oluşturan turizm merkezi ilan edilmiş yaylaların sahip oldukları birçoğu endemik olan bitki türleri, hala gözlemlenebilmesi mümkün olan yaban hayatı, tarihi değere sahip kültür mirasları ve geleneksel yaşamı gibi birçok doğal ve kültürel zenginlikleri dururken, bu turizm biçiminin devlet tarafından bile günübirlik rekreasyonel kullanım ağırlıklı olarak

ele alınması ve daha çok iç piyasaya yönelik çalışmalar yapılması bu yaylalardan potansiyellerinin çok altında bir yarar sağlanması demektir. Dolayısıyla bir an önce yaylaların doğal ve kültürel değerlerini içeren envanter çalışmaları ve master planlar yapılarak gerekli önlemler alınmalı, alanın uluslararası tanıtımı yapılmalıdır.

- Sebebi yol yapımı gibi gerekli olduğu düşünüldüğü için yapılan alt yapı çalışmaları dahi olsa, çevreye zarar verecek her türlü müdahaleden kesinlikle kaçınılmalı ve o alanın en önemli özelliğinin doğal kaynaklar olduğu, dolayısıyla mutlak gerekliliğin bu kaynakların varlıklarını sürdürmeleri olduğu her zaman göz önünde tutulmalıdır. Yayla turizmiyle ilgili alınacak her karar, çıkartılacak her yasa ve gerçekleştirilecek her uygulama temelinde bu anlayış olmalıdır. Gerekli görüldüğünde yaylalarda yapılacak her müdahale için çevresel etki değerlendirmesi raporları istenmelidir. Kanalizasyon gibi insan sağlığını doğrudan ilgilendiren alt yapı çalışmaları en kısa zamanda tamamlanmalıdır.

- Sadece turizm merkezi ilan edilmiş yaylaları değil, bölgedeki tüm yaylalar bir bütün olarak düşünülerek buraları kapsayan politikalar üretilmeli ve turizm merkezi olan ve olmayan yaylalar arasındaki farkın sadece hukuksal boyutta olduğu unutulmamalıdır. Yaylaların birinde ortaya çıkacak ekolojik bir olumsuzluğun diğerlerini etkilemesi kaçınılmaz olduğundan bu konuda hassas davranmak son derece önemlidir.

6. KAYNAKLAR

1. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, http://www.kultur.gov.tr/portal/kultur_tr.asp?belgeno=39098 , 05.06.2004
2. Canalıoğlu, M. V., Yayla Turizmi, Trabzon, 2000
3. zbaya, M., Doğu Karadeniz Bölgesinde Yaşanan Turizm Sektörünün Doğa Turizmi Açısından Değerlendirilmesi, <http://www.kentli.org/makale/dogu.htm> , 03.06.2004
4. Var, M., Doğu Karadeniz Yaylalarının Turistik ve Rekreasyonel Ynden Değerlendirilmesi, Turizm Yıllığı 1988-1989, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Ankara, 1990, 150-154
5. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, http://www.kultur.gov.tr/portal/turizm_tr.asp?belgeno=45345, 04.06.2004
6. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, http://www.kultur.gov.tr/portal/kultur_tr.asp?belgeno=39097 , 05.06.2004
7. Sümerkan, M. R., Doğu Karadeniz’de Dağlar Yaylalar ve Turizm, Trabzon Lions Derneği Kültür Yayınları, 1997
8. URL: <http://www.karalahana.com/karadeniz/makale/yayla.htm> , 10.06.2004
9. Turizm Bakanlığı, Doğu Karadeniz Yaylalarımız, Yatırımlar Genel Müdürlüğü Yatırımları Yönlendirme Dairesi Başkanlığı Yayını, Devran Matbaası, Ankara, 1992
10. Kültür ve Turizm Bakanlığı Resmi İnternet Sitesi, http://www.kultur.gov.tr/portal/turizm_tr.asp?belgeno=44049, 05.06.2004
11. Var, M., Trabzon ve Rize İllerindeki Rekreasyonel Değer Olan Bazı Yaylaların Turizm Açısından İncelenmesi, Doğu Karadeniz Turizmi, Konferans-Workshop 22-25 Haziran 1992, Turizm Bakanlığı, 1992, 63-66
12. Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı “Cumhuriyet Coşkusu” internet sitesi http://cumhuriyet.kulturturizm.gov.tr/default_tr.asp?belgeno=48884 , 10.09.2004
13. Kültür ve Turizm Bakanlığı’na bağlı “Discover Turkey” internet sitesi <http://www.discoverturkey.com/kultursanat/yayla.html> , 20.09.2004
14. T.C. Resmi Gazete, Mera Kanunu. (23272), 28.02.1998
15. T.C. Resmi Gazete, Kadastro Kanunu. (19512), 09.07.1997
16. T.C. Resmi Gazete, Köy Kanunu. (68), 07.04.1924

17. T.C. Resmi Gazete, Turizmi Teşvik Kanunu. (17635), 16.03.1982
18. Cothran, D. A. ve Cothran C. C., Promise or Political Risk for Mexican Tourism, *Annals of Tourism Research*, 25, 2 (1998) 477-497
19. Bayer, M.,Z., Turizme Giriş, İstanbul, 1992.
20. Türkiye Kalkınma Bankası, Turizm El Kitabı, 1990
21. Olalı, H., Turizm Politikası ve Planlanması, Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Fakültesi Yayını, İstanbul, 1990
22. Akpınar, S., Türkiye'nin Turizm Merkezlerinde Ekoturizm Yaklaşımları, http://www.ceterisparibus.net/arsiv/s_akpinar.doc , 27.09.2004
23. TURSAB İnternet Sitesi, <http://www.tursab.org.tr/content/turkish/istatistikler/>, 12.12.2004
24. Kozak, N., Kozak, M., A., ve Kozak, M., Genel Turizm İlkeler – Kavramlar, Detay Yayıncılık, Ankara, 2001
25. Weaver, D., B., Ecotourism as Mass Tourism: Contradiction or Reality?, *The Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly*, 42,2 (2001) 104-112
26. Ross, S. ve Wall, G., Ecotourism: towards congruence between theory and practice, *Tourism Management*, 20 (1999) 123-132
27. Uluslararası Ekoturizm Topluluğu (The International Ecotourism Society) internet sitesi, <http://www.ecotourism.org/index2.php?what-is-ecotourism> , 30.09.2004
28. Valentine, P., Ecotourism and nature conservation. A definition with some recent developments in Micronesia, *Tourism Management*, 14, 2 (1993) 107-115
29. D'Ayala, P., The problems of island tourism and unstable development, World Conference on Sustainable Tourism, Nisan 1995, Islands Canarias, Spain, 27-31
30. Boo, E., The Ecotourism Boom: Planning for Development and Management, World Wildlife Fund, Washington DC, USA, 1992
31. Goodwin, H., In pursuit of ecotourism, *Biodiversity and Conservation*, 5 (1996) 277–291
32. Ziffer, K., Ecotourism: the Uneasy Alliance, Conservation International, Ernst and Young, Washington DC, 1989
33. Ceballos-Lascurain, H., Tourism, ecotourism and protected areas. *Parks*, 2 (1991) 31-35
34. Wight, P., Ecotourism: ethics or eco-sell?, *Journal of Travel Research*, 31,3 (1993) 3-9

35. Hvenegaard, G., Ecotourism: a status report and conceptual framework, The Journal of Tourism Studies, 5, 2 (1994) 24-35
36. Steele, P., Ecotourism: an economic analysis, Journal of Sustainable Tourism, 3, 1 (1995) 29-43
37. Wallace, G., ve Pierce, S., An evaluation of ecotourism in Amazonas, Brazil, Annals of Tourism Research, 23, 4 (1996) 843-873
38. Gülez, S., ve Var, M., Ormaniçi Rekreasyon Alanlarında, Rekreasyon Taşıma Kapasitelerinin Bulunabilmesinde Esas Olacak İlke ve Kriterlerin Belirlenmesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü, Trabzon, 1994
39. Tershy, B. R., Breese, D., ve Croll, D. A., Human perturbations and conservation strategies for San Pedro Martir Island, Islas del Golfo de California Reserve, Mexico, Environmental Conservation, 24,3 (1997) 261-270
40. CNN İnternet Sitesi,
<http://edition.cnn.com/2001/WORLD/asiapcf/auspac/04/30/aust.dingo.02/>, 09.06.2004
41. Farrell, T. A., ve Marion J. L., Identifying and assessing ecotourism visitor impacts at eight protected areas in Costa Rica and Belize, Environmental Conservation, 28, 3 (2001) 215-225
42. Norris, R., Ecotourism in the National Parks of Latin America, National Parks, 68 (1994) 33-37
43. Boo, E., Planning for Ecotourism, Parks, 2, 3 (1991) 4-9
44. Uluslararası Koruma Organizasyonu İnternet Sitesi,
http://www.conservation.org/xp/CIWEB/programs/ecotourism/ecotour_dest_spot.xml, 02.10.2004
45. Yu, D. W., Hendrickson, T., ve Castillo, A., Ecotourism and Conservation in Amazonian Peru: short-term and long-term Challenges, Environmental Conservation, 24, 2 (1997) 130-138
46. Loon, R. M., ve Polakow, D., Ecotourism Ventures, Rags or Riches?, Annals of Tourism Research, 28, 4 (2001) 892-907
47. Mowforth, M., ve I. Munt, 1998 Tourism and Sustainability: New Tourism in the Third World, Routledge, New York, 1998
48. Maharana, I., Rai, S., C., ve E. Sharma, E., Valuing ecotourism in a sacred lake of the Sikkim Himalaya, India , Environmental Conservation, 27, 3 (2000) 269-277

49. Balmford, A., Bruner, A., Cooper, P., Costanza, R., Farber, S., Green, R.E., Jenkins, M., Je Ceriss, P., Jessamy, V., Madden, J., Munro, K., Myers, N., Naeem, S., Paavola, J., Rayment, M., Rosendo, S., Roughgarden, J., Trumper, K. ve Turner, R.K., Economic reasons for conserving wild nature, Science, 297 (2002) 950–953
50. James, A., Gaston, K. ve Balmford, A., Balancing the earth's accounts. Nature, 401 (1999) 323–324
51. Balmford, A., Gaston, G. J., Blyth, S., James, A. ve Kapes, V., Global variation in conservation costs, conservation benefits, and unmet conservation needs, Proceedings of the National Academy of Sciences, USA, 100 (2003) 1046–1050
52. Gössling, S., Hansson, C., B., Hörstmeier, O., ve Saggel, S., Ecological footprint analysis as a tool to assess tourism sustainability, Ecological Economics, 43, (2002), 199-211
53. Hutton, J. M., ve Leader-Williams, N., Sustainable use and incentive-driven conservation: realigning human and conservation interests, Oryx, 37, 2 (2003) 215–226
54. Robinson, J. G., The limits to caring: sustainable living and the loss of biodiversity, Conservation Biology, 7, (1993), 20–28
55. Tershy, B. R., Bourillon, L., Metzler, L., ve Barnes, J., A survey of ecotourism on islands in northwestern Mexico, Environmental Conservation, 26, 3, (1999) 212–217
56. Pearce, D. W., Cost Benefit Analysis, St Martin's Press, New York, 1983
57. Lindberg, K., Policies for Maximizing Nature Tourism's Ecological and Economic Benefits, World Resources Institute, Washington, DC, USA, 1991
58. Brandon, K., Ecotourism and Conservation: A Review, Global Environmental Division, World Bank, Washington DC, 1996
59. McClanahan, T. R., Is there a future for coral reef parks in poor tropical countries?, Coral Reefs, 18 (1999) 321–325
60. Brown, K., Turner, R. K., Hameed, H., ve Bateman, I., Environmental carrying capacity and tourism development in the Maldives and Nepal, Environmental Conservation, 24, 4 (1997) 316–325
61. Boo, E., Ecotourism: the Potentials and Pitfalls, World Wildlife Fund, Washington DC, USA, 1990
62. Wunder, S., Ecotourism and economic incentives — an empirical Approach, Ecological Economics, 32 (2000) 465–479
63. Orlove, B. S., ve Brush, S. B., Anthropology and the conservation of biodiversity, Annual Review of Anthropology, 25 (1996) 329–352

64. Colding, J., ve Folke, C., The relations among threatened species, their protection and taboos, Conservation Ecology, 1, 1 (1997) 6
65. Bishop, R. C., ve Ready R. C., Endangered species and the safe minimum Standard, American Journal of Agricultural Economics, 73 (1991) 390-412
66. Ashley, C., ve Garland, E., Promoting Community Based Tourism Development: Why, What and How?, Research Discussion Paper 4, Department of Environmental Affairs, Namibia, 1994
67. Powell, J. R., ve Gibbs, J. P., A report from the Galapagos, Trends in Ecology and Evolution, 10 (1995) 351-354
68. Boonzaier, E., Local Responses to Conservation in the Richtersveld National Park South Africa, Biodiversity and Conservation, 5 (1996) 307-314
69. Roe, D., Leader-Williams, N., ve Dalal-Clayton, D. B., Take only Photographs, Leave only Footprints: the Environmental Impacts of Wildlife Tourism, International Institute for Environment and Development, London, UK, 1997
70. Hutton, J. M., ve Dickson, B., Conservation out of exploitation: a silk purse from a sow's ear, Conservation of Exploited Species, Cambridge University Press, Cambridge, UK, 2001, 440-461
71. IUCN Red List of Threatened Species, IUCN, Gland, Switzerland ve Cambridge, UK, 2000
72. Roe, D., Mulliken, T., Milledge, S., Mremi, J., Mosha, A. ve Grieg-Gran, M., Making a Killing or Making a Living? Wildlife Trade, Trade Controls and Rural Livelihoods, International Institute for Environment and Development, London, UK, 2002
73. Daily, G. C., Nature's Services: Societal Dependence on Natural Ecosystems, Island Press, Washington, DC, USA, 1997
74. Convention on Biological Diversity (CBD), Report of the workshop on the ecosystem approach, 20 Mart 1998, Lilongwe, Malawi, UNEP CBD CoP4/Inf.9
75. World Tourism Organization, Year Book of Tourism Statistics, World Tourism Organization, Madrid, İspanya, 1991
76. Leung, Y. F., ve Marion, J. L., Trail degradation as influenced by environmental factors: a state of the knowledge review. Journal of Soil and Water Conservation, 51,2, 130-136
77. Deardon, P. ve Harron, S., Alternative tourism and adaptive change, Annals of Tourism Research, 21 (1994) 81-102
78. Pearce, D. G., Tourist Development, Longman, Harlow, UK, 1989

79. Wells, M. ve Brandon, K., *People and Parks: Linking Protected Area Management with Local Communities*, International Bank for Reconstruction, Washington DC, 1992
80. Langholz, J., Exploring the effects of alternative income opportunities on rainforest use: insights from Guatemala's Maya Biosphere Reserve, *Society and Natural Resources*, 12 (1999) 139–149
81. Akama, J., Western Environmental Values and Nature-based Tourism in Kenya, *Tourism Management*, 17 (1996) 567-574
82. Gülez, S., Doğu Karadeniz Bölgesi İçin Yeşil Turizm Planlama İlkeleri, Doğu Karadeniz Turizmi Konferans-Workshop, Haziran 1992, Trabzon, Bildiriler Kitabı, 71-78
83. Aysu, E., Doğu Karadeniz Bölgesi'nde Yayla Turizminin Yapısal Sorunları, Doğu Karadeniz Turizmi Konferans-Workshop, Haziran 1992, Trabzon, Bildiriler Kitabı, 39-42
84. Weaver, D. B., ve Lawton, L. J., Overnight Ecotourist Market Segmentation in the Gold Coast Hinterland of Australia, *Journal of Travel Research*, 40 (2002) 270-280
85. Wall, G., Is Ecotourism Sustainable?, *Environmental Management*, 21, 4 (1997) 483–491
86. Gössling, S., Ecotourism: A Means to Safeguard Biodiversity and Ecosystem Functions?, *Ecological Economics*, 29 (1999) 303–320
87. Erdoğan, N., Çevre ve (Eko)Turizm, Erk Yayınları, Ankara, 2003
88. Var, M., Trabzon ve İlçelerindeki Doğal ve Kültürel Değerlerin Rekreatif Açısından İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Üniversitesi, İstanbul, 1987
89. Bakırcı, M., Doğu Karadeniz Bölgesi'nin Turizme Kazandırılması, Doğu Karadeniz Turizmi Konferans-Workshop, Haziran 1992, Trabzon, Bildiriler Kitabı, 79-88
90. Doğu Karadeniz Havzası Toprakları, Topraksu Kartografya Müdürlüğü Basımevi, Ankara, 1981
91. Durukanoglu, F., Doğu Karadeniz Dağları Üzerinde Engebe Pertubasyonlarının İncelenmesi, Doktora Tezi, İ.T.Ü, İstanbul, 1980
92. <http://www.wwf.org.tr/tr/alan.asp?alang=tr&atype=2&aid=34> , 03.10.2004
93. <http://www.tubitak.gov.tr/tubives/index.php?com=12210&base=0&v=trab> , 05.11.2004
94. Davis, P. H., *Flora of Turkey and the East Aegean Islands*, I, Edinburg, 1965

95. Anşin, R., Doğu Karadeniz Bölgesi Florası ve Asal Vejetasyon Tiplerinin Floristik İçerikleri, K.T.Ü Orman Fakültesi, Orman Mühendisliği Bölümü (Basılmamış Doçentlik Tezi), Trabzon, 1980
96. Anşin, R., Trabzon-Meryemana Araştırma Ormanı Florası ve Saf Ladin Meşcerelerinde Floristik Araştırmalar, Trabzon, 1979
97. Cevahir, G., Uzungöl Yöresi Flora ve Vejetasyonuna Genel Bir Bakış, Lisans Tezi (Basılmamış) Trabzon, 1998
98. Atalay, İ., Tetik, M., ve Yılmaz, Ö., The Ecosystems of North-Eastern Anatolia, Ege Coğrafya Dergisi, 3 (1985) 16-56
99. Pizam, A., Üçüncü Dünya Ülkelerinde Turizmin Gelişmesinde Genel Olarak Yapılan Yanlışlıklar, I. Ulusal Turizm Kongresi Sonuç Kitapçığı, 169-177, Kuşadası, 1990

7. EKLER

Ek 1. Araştırma Alanında Ziyaretçilerle Yapılan Anket

Yaylada Bulunan Ziyaretçi-Turistlere Yapılacak Ankettir

YAYLA:	Tarih:	İsim:
Eğitim durumu:	Cinsiyet:	Yaş:
Meslek:	Daimi ikamet yeri; Köy:	İlçe: İl:

1- Yaylaya çıkış gerekçeniz nedir?

- Piknik yapmak için
 Sağlık nedenleriyle (kuru, serin, temiz hava, su kaynakları vb sebeplerle)
 Geleneksel ve doğal yayla yaşamını gözlemlemek için
 Tatil için

2- Niçin özellikle bu yaylayı tercih ettiniz?

- Yakın olduğu için
 Yolu düzgün, kolay ulaşılabilir olduğu için
 Doğal güzellikleri daha fazla olduğu için
 Akraba ve/veya dostların bu yaylada olduğu için

3- Yaylada kalış süreniz nedir?

- Günübirlik
 1-7 gün
 7 günden fazla

4- Bu yaylanın _____ 'de turizm merkezi ilan edildiğini biliyor muydunuz?

- E
 H

5- Bu tarihten önce de bu yaylaya gelmiş miydiniz ?

- E → 6. soruya geçiniz H → 9. soruya geçiniz

6- Yaylanın turizm merkezi ilan edilmesinden sonra herhangi bir olumlu etki gözlemlediniz mi?

- Evet, olumlu etkisi olmuş → Önce 7 no'lu soruya, oradan 9 no'lu soruya geçiniz
 Hayır, hiçbir şey değişmemiş → 9 no'lu soruya geçiniz
 Hayır, olumsuz etkisi olmuş → 8 no'lu soruya geçiniz
 Bazı konularda olumlu, bazı konularda olumsuz etkiler olmuş

7- Hangi olumlu etkiyi gözlemlediniz?

- Gerekli altyapı çalışmaları tamamlanmış (yol, WC ler, tesisler, kanalizasyon vb)
 Temiz ve düzenli bir çevre oluşmuş
 Hizmet kalitesi artmış
 Doğa koruma çalışmalarına katkı sağlanmış (kaçak kesim, avcılık vs önlendi)

8- Hangi olumsuz etkiyi gözlemlediniz?

- Yetersiz altyapı nedeniyle yatırımlar amacına ulaşmamış
 Doğa tahrip edilmiş
 Çevre ve gürültü kirliliği görülmeye başlanmış
 Çarpık yapılaşma görülmeye başlanmış

9- Sizce bu yaylanın sahip olduğu en önemli özellik nedir?

- Doğal güzellikler
 İklim şartları
 Geleneksel mimari ve kullanılan malzemeler
 Sessiz, sakin oluşu

10- Sizce bu yaylanın sahip olduğu en önemli doğal güzellik nedir?

- Bitkiler
 Hayvanlar
 Su kaynakları
 Yeryüzü şekilleri

11- Sizce bu yayladaki en önemli sorun nedir?

- Ulaşım (Bozuk, plansız ve yetersiz yollar vb)
 Doğal kaynak tahribatı ve/veya çevre kirliliği
 Turistik tesislerin yetersizliği/yokluğu
 Kamu hizmetlerinin eksikliği (Sağlık, haberleşme, sosyal hizmetler vb)

12- Genel olarak nasıl bir çevre ve mekanda hizmet almak istersiniz?

- Geleneksel mimariye uygun malzeme seçimi yapılmış ve planlanmış/tasarlanmış
 Geleneksel planlama anlayışına uyulmamış, modern, evrensel

13- D devlet, YH yerel halk, ÖT dışardan alana gelen özel teşebbüs olmak üzere;
Sizce hangisi ne tür hizmetler vermelidir?

	D	YH	ÖT
Altyapı çalışmaları (yol, su, elektrik, kanalizasyon sistemi)	0	0	0
Konaklama ve dinlenme tesisleri yapılması ve işletilmesi	0	0	0
Tanıtım ve organizasyon çalışmaları yapılması	0	0	0
Ulaştırma	0	0	0
Doğanın korunması, sürdürülebilirliğin sağlanması	0	0	0
Alanı, doğal ve kültürel özelliklerini tanıtmacı rehberlik hizmetleri sunulması	0	0	0
Alışveriş (Hediyelik eşya, hayvansal ürünler, sebze-meyve vb)	0	0	0
Sağlık, temizlik, haberleşme gibi sosyal hizmetlerin sunulması	0	0	0
Güvenlik	0	0	0

14- Alanda gecelemeniz söz konusu olduğunda nerede kalmak istersiniz?

- Mevcut yayla evinde pansiyonculuk yapan bir aileyle
 Ev sahibi ailenin olmadığı bir yayla evinde
 Otelde
 Kamp alanında, çadır-uyku tulumunda

15- Ne olması durumunda buraya tekrar gelmekten vazgeçersiniz?

- Çevresel sorunlar, doğal kaynakların tüketilmesi/tahribi
 Geleneksel mimarinin dışına çıkılması, sıradan, fabrikasyon malzeme kullanımı
 Kaliteli hizmet sunulamaması
 Kalabalığın artması, sessizliğin bozulması
 Ulaşımın daha rahat ve konforlu hale getirilmemesi

16- Bu yaylaya yoğun olarak gelecek yerli ve yabancı turist kabilelerinin yaylaya herhangi bir zararlarının olabileceğini düşünüyor musunuz?

- E H

Evet ise:

- Kültürel çatışma, kültür farklılaşması
 Yaylanın doğal yapısına (bitki, hayvan, su kaynakları vb) olumsuz etki
 Çevre kirliliği
 Sakinliğin-sessizliğin bozulması

17- Şu ana kadar uygulanan yayla turizmi politikalarını bu yayla açısından genel olarak başarılı buluyor musunuz?

- () Tamamen başarılı buluyorum
 () Kısmen başarılı buluyorum
 () Hiç başarılı bulmuyorum

Ek 2. Araştırma Alanında Yerel Halkla Yapılan Anket

Yaylada Yaşayan **Yerel Halka** Yapılacak Ankettir

YAYLA:	Tarih:	İsim:
Eğitim durumu:	Cinsiyet:	Yaş:
Meslek:	Daimi ikamet yeri; Köy:	İlçe: İl:

1- Yaylaya çıkış gerekçeniz nedir?

- () Ekonomik gerekçeler (hayvancılık, ot, arıcılık vs)
 () Sağlık nedenleriyle (kuru, serin, temiz hava, su kaynakları vb sebeplerle)
 () Tatil için (Ahişkanlık, gelenek olduğu için)

2- Yaylada kalış süreniz nedir?

- () Eylül'e kadar veya daha kısa
 () Ekim'e kadar
 () Kasım'a kadar veya daha uzun

3- Yaylanızın turizm merkezi ilan edildiğini biliyor musunuz?

- () E
 () H

4- Yaylanız _____ dan beri turizm merkezi ilan edilmiş durumda. Bu durumdan kaynaklanan herhangi bir olumlu gelişme olduğunu düşünüyor musunuz?

- () Evet, olumlu etkisi oldu → Önce 5 no'lu soruya, oradan 7 no'lu soruya geçiniz
 () Hayır, hiçbir şey değişmedi → 7 no'lu soruya geçiniz
 () Hayır, olumsuz etkisi oldu → 6 no'lu soruya geçiniz
 () Bazı konularda olumlu, bazı konularda olumsuz etkiler oldu

5- Hangi olumlu etkisi oldu?

- () Gerekli altyapı çalışmaları tamamlandı (yol, WC ler, tesisler, kanalizasyon vb)
 () Temiz ve düzenli bir çevre oluştu
 () Ziyaretçiler daha memnun hale geldiler
 () Doğa koruma çalışmalarına katkı sağlandı (kaçak kesim, avcılık vs önlendi)

6- Hangi olumsuz etkisi oldu?

- () Yetersiz altyapı nedeniyle yatırımlar amacına ulaşmadı (yetersiz potansiyel, karsızlık)
 () Doğa tahrip edildi (yol inşaatı, aşırı ziyaretçi baskısı vb nedenlerle)
 () Çevre ve gürültü kirliliği görülmeye başlandı
 () Çarpık yapılaşma görülmeye başlandı

7- Yaylanızın turizm merkezi ilan edilmesiyle ilgili olarak herhangi bir teşvik ya da krediden haberiniz var mı?

- () E
 () H

8- Yayılanızda turizme yönelik herhangi bir faaliyet için böyle bir teşvik veya krediyi kullanmayı düşünür müsünüz?

- () E
() H

9- Sizde yaylanızın sahip olduğu en önemli özellik nedir?

- () Doğal güzellikler
() İklim şartları
() Geleneksel mimari ve kullanılan malzemeler
() Sessiz, sakin oluşu

10- Sizde yaylanızın sahip olduğu en önemli doğal güzellik nedir?

- () Bitkiler
() Hayvanlar
() Su kaynakları
() Yeryüzü şekilleri

11- Sizde yaylanızdaki en önemli sorun nedir?

- () Ulaşım (Bozuk, plansız ve yetersiz yollar vb)
() Doğal kaynak tahribatı ve/veya çevre kirliliği
() Turistik tesislerin yetersizliği/yokluğu
() Kamu hizmetlerinin eksikliği (Sağlık, haberleşme, sosyal hizmetler vb)

12- Yayla evinizin malzemesi nedir?

- () Geleneksel (taş, ahşap, sac vb)
() Modern (Betonarme, briket, tuğla vb)

13- Bu malzemeyi seçme sebebiniz nedir?

- () Kolay ve ucuz temin edilebilir olması
() Sağlam olması
() Daha estetik olması
() Daha sıhhi (sağlıklı) olması

14- Sizde yayladaki yerel halkın gelir düzeyinin artırılması için öncelik verilmesi gereken faaliyet alanı hangisidir?

- () Ormancılık
() Hayvancılık
() Tarım
() Turizm

15- Türkiye'nin ve dünyanın bir çok bölgesinden insanların yaylanızı görmek için buraya gelebileceği fikri size inandırıcı geliyor mu?

- () E
() H

16- D devlet, YH yerel halk ve ÖT dışardan alana gelen özel teşebbüs olmak üzere; Sizde hangisi ne tür hizmetler vermelidir?

	D	YH	ÖT
Altyapı çalışmaları (yol, su, elektrik, kanalizasyon sistemi)	0	0	0
Konaklama ve dinlenme tesisleri yapılması ve işletilmesi	0	0	0
Tanıtım ve organizasyon çalışmaları yapılması	0	0	0
Ulaştırma	0	0	0
Doğanın korunması, sürdürülebilirliğin sağlanması	0	0	0
Alanı, doğal ve kültürel özelliklerini tanıtıcı rehberlik hizmetleri sunulması	0	0	0
Alışveriş (Hediyelik eşya, hayvansal ürünler, sebze-meyve vb)	0	0	0
Sağlık, temizlik, haberleşme gibi sosyal hizmetlerin sunulması	0	0	0
Güvenlik	0	0	0

17- Dışardan yaylanıza gelenlere ne tür hizmetler sunarak gelir elde etmeyi düşünürsünüz?

- () Konaklama → 18 no'lu soruya geçiniz
 () Ticaret → 19 no'lu soruya geçiniz
 () Lokanta → 20 no'lu soruya geçiniz
 () Rehberlik (Alanın, bitki ve hayvanların, kültürel hayatın) → 20 no'lu soruya geçiniz

18- Ne tür bir konaklama hizmeti sunmak istersiniz?

- () Mevcut yayla evimde pansiyonculuk yaparım
 () Başka bir yayla evinde pansiyonculuk yaparım
 () Otelcilik yaparım
 () Kamp veya karavan alanı kurarım

19- Ne tür ticaretle uğraşmak istersiniz?

- () El yapımı - hediyelik eşya satışı
 () Hayvancılık ürünleri satışı (et, süt, peynir, yoğurt vb)
 () Bakkal, manav gibi ticarethanelerin işletmeciliği

20- Sizce yaylanıza gelen ziyaretçiler ne olması durumunda bundan vazgeçerler?

- () Çevresel sorunlar, doğal kaynakların tüketilmesi/tahribi
 () Geleneksel mimarinin dışına çıkılması, sıradan, fabrikasyon malzeme kullanımı
 () Kaliteli hizmet sunulamaması
 () Kalabalığın artması, sessizliğin bozulması
 () Ulaşımın daha rahat ve konforlu hale getirilmemesi

21- Yaylanıza yoğun olarak gelecek yerli ve yabancı turist kabilelerinin yaylanıza herhangi bir zararlarının olabileceğini düşünüyor musunuz?

- () E () H

Evet ise hangisi?

- () Kültürel çatışma, kültür farklılaşması
 () Yaylanın doğal yapısına (bitki, hayvan, su kaynakları vb) olumsuz etki
 () Çevre kirliliği
 () Sakinliğin-sessizliğin bozulması

22- Şu ana kadar uygulanan yayla turizmi politikalarını yaylanız açısından genel olarak başarılı buluyor musunuz?

- () Tamamen başarılı buluyorum
 () Kısmen başarılı buluyorum
 () Hiç başarılı bulmuyorum

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Trabzon'da doğdu. Trabzon'da başladığı ilk öğrenimini sırasıyla Sivas ve Divriği'de devam ettirdi. Vakfikebir'de tamamladığı ortaokul ve lise öğreniminden sonra 1996 yılında K.T.Ü Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü'ne girmeye hak kazandı. 2000 yılında bu bölümden mezun oldu ve aynı yıl yüksek lisans öğrenimine başladı. Daha sonra bir yıl süre ile burslu olarak Japonya'da, Okayama Üniversitesi'nde bulundu ve bonsai konusunda araştırmalar yaptı. Yurda döndükten sonra bir süre JICA (Japon Uluslararası İşbirliği Ajansı) ile T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı'nın ortaklaşa yürüttükleri erozyonla mücadele konulu projede teknik asistan ve tercüman olarak çalıştı. 2004 yılında K.T.Ü Orman Fakültesi Peyzaj Mimarlığı Bölümü Bitki Materyali ve Yetiştiriciliği Anabilim Dalı'na uzman olarak atandı. Halen bu görevini sürdürmekte olan Yalçınalp, İngilizce ve orta derecede Japonca bilmektedir.